

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МУРАШКОВСЬКА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК [336.77:330.567.2](477) (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ
ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 07 «Управління та адміністрування»
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

І. А. Мурашковська

Науковий керівник: **Дубина Максим Вікторович**,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Чернігів – 2024

АНОТАЦІЯ

Мурашковська І. А. Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в умовах становлення цифрової економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»). – Національний університет «Чернігівська політехніка». – Чернігів, 2024.

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади функціонування системи банківського кредитування домогосподарств та розроблено практичні рекомендації щодо активізації її розвитку в умовах становлення цифрової економіки в Україні.

Розвиток банківського кредитування домогосподарств в сучасних умовах є невід’ємною складовою забезпечення економічного відновлення країни та підвищення якості життя громадян в Україні. Процеси цифровізації, які сьогодні відбуваються в межах ринку фінансових послуг, вже здійснили значний вплив на розвиток зазначеного типу кредитування і такий вплив буде поглиблюватися, змінюючи й надалі систему надання позик домогосподарствам комерційними банками.

У дисертації поглиблено теоретичні положення сутності банківського кредитування домогосподарств, що здійснено через уточнення змісту категорій «кредит», «банківський кредит», «домогосподарство». Запропоновано дефініцію «банківське кредитування домогосподарств» розглядати як процес взаємодії між комерційним банком (кредитором) та домогосподарством (позичальник) щодо передачі в тимчасове користування позичальнику визначеної у кредитній угоді суми фінансових ресурсів на певні цілі за умови повернення коштів у майбутньому з відсотками за їх користування на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості. Такий підхід до

трактування окресленої дефініції дозволив конкретизувати особливості його здійснення, визначити основні етапи такого кредитування та надалі розглянути вплив цифрових технологій на процес взаємодії між позичальниками та кредиторами на кожному з таких етапів.

Також у роботі поглиблено концептуальні підходи до розгляду сутності дефініції «цифровізація кредитної послуги», яку запропоновано розглядати як процес трансформації взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесі руху кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання принципів строковості, платності, цільового використання, забезпеченості і поверненості таких коштів, що супроводжується віртуалізацією такої взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з виданням позик.

Поглиблено науковий підхід до виокремлення основних етапів надання банківського кредитування домогосподарств, який полягає в застосуванні процесного підходу до них (маркетинг; продаж; обслуговування; виконання зобов'язань). Це дало можливість здобувачці виокремити основні напрями впливу цифрових технологій на функціонування мікросистеми банківського кредитування домогосподарств, згрупувати їх та обґрунтувати зміст.

У дисертаційній роботі використано методологію системного підходу для розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств, що дало змогу визначити наявність двох типів такої системи: *мікросистема* (сформована в межах конкретної банківської установи система кредитної діяльності, до складу якої входять всі компоненти та взаємозв'язки між ними, які залучені до процесу надання позик домогосподарствам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості) та *макросистема* (сукупність банківських установ, домогосподарств та зв'язків між ними, які виникають у процесі надання цими установами позик фізичним особам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості).

Для детального вивчення сучасного стану системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки було удосконалено методику проведення емпіричного аналізу такого стану, в межах якої, на відміну від існуючих підходів до реалізації подібного аналізу, виокремлено п'ять основних етапів (макроекономічний аналіз, аналіз системи, параметричний аналіз, аналіз цифрового банківського простору, аналіз впливу), що дозволило провести ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій функціонування такої системи з урахуванням тенденцій макроекономічного та цифрового простору, у якому така система розвивається.

Детальний аналіз основних тенденцій функціонування системи банківського кредитування домогосподарств у сучасних умовах макроекономічного та цифрового простору дозволили виокремити базові перешкоди, які стримують подальший розвиток такої системи. У дисертації такі проблеми було систематизовано у наступні групи: загальні, галузеві, суб'єктні та цифрові. У подальшому для вирішення цих бар'єрів були запропоновані відповідні заходи, які б стимулювали розвиток як мікро-, так і макрорівнів зазначеної системи.

Для обґрунтування нових напрямків удосконалення функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, економічного простору, в якому така система функціонує, було поглиблено концептуальні положення механізму розвитку такої системи, що здійснено через конкретизацію його мети, функцій, методів та принципів. Сукупність таких принципів зазначеного механізму була розширена новим принципом інституціональної адаптації, сутність якого полягає в існуванні об'єктивної необхідності врахування банківськими установами не лише макроекономічних умов для здійснення кредитної діяльності, але і особливостей сформованої моделі кредитної поведінки домогосподарств, котра трансформується з урахуванням зміни макроекономічного та цифрового простору, у якому відбувається взаємодія між комерційними банками та цими економічними суб'єктами.

У дисертації значна увага приділена питанням впливу системи банківського кредитування домогосподарств на розвиток національного господарства та функціонування такої системи у зовнішньому макроекономічному просторі. Для цього було використано економіко-математичне моделювання та побудовано відповідні економетричні моделі, а саме: однофакторні регресійні моделі впливу зазначеної системи на економічний розвиток; це дозволило встановити, що серед всіх видів банківського кредитування саме активізація надання позик домогосподарствам дає можливість забезпечити відновлення розвитку банківських установ та національної економіки; багатофакторні регресійні моделі впливу макроекономічних показників на функціонування такої системи; це дало можливість встановити найбільший вплив на подальший розвиток цієї системи показників курсу національної валюти та середньозваженої відсоткової ставки. У дисертації визначено, що в сучасних умовах заходи монетарної політики є найбільш дієвими для активізації функціонування системи банківського кредитування домогосподарств.

Таким чином, враховуючи результати дослідження, було підтверджено важливість розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні, необхідність активізації кредитної діяльності комерційних банків з метою підвищення доступності позикових ресурсів для економічних суб'єктів, включаючи домогосподарства. Запропоновані у дисертації заходи сприятимуть удосконаленню функціонування зазначеної системи, стабільному розвитку банківських установ і економічному розвитку України.

***Ключові слова:** кредитна установа, комерційний банк, домогосподарство, банківське кредитування домогосподарства, цифрова економіка, цифрові кредитні послуги, банківська система, кредитна послуга.*

ABSTRACT

Murashkovska I.A. Development of bank lending to households in Ukraine in the context of the digital economy formation. – Qualification paper as a manuscript.

Dissertation for the degree of the Doctor of Philosophy in the specialty 072 “Finances, Banking and Insurance” (07 “Management and Administration”). – Chernihiv National Polytechnic University. – Chernihiv, 2024.

In the dissertation, theoretical and methodological foundations of the functioning of the bank lending system to households are deepened, and practical recommendations for activating its development in the context of the digital economy formation in Ukraine are developed.

Development of bank lending to households in current conditions is an integral part of ensuring the country’s economic recovery and improving the quality of the citizens’ life. Digitalization processes that are currently taking place within the financial services market have already had a significant impact on the development of this type of lending, and this impact will continue to deepen, changing the system of providing loans to households by commercial banks in the future.

In the dissertation, theoretical provisions of the essence of bank lending to households are deepened, which is carried out by clarifying the content of the categories “credit”, “bank credit” and “household”. It is proposed to consider the definition of “bank lending to households” as a process of interaction between a commercial bank (lender) and a household (borrower) regarding the transfer to temporary use of the borrower of the amount of financial resources specified in the loan agreement for certain purposes, provided that funds are returned in the future with interest for their use based on compliance with the following principles, namely: urgency, payment, purposefulness, return, and security. This approach to the interpretation of the outlined definition allowed us to specify the characteristics of its implementation, to determine the main stages of such lending and further to consider the impact of digital technologies on the interaction between borrowers and lenders at each of these stages.

The paper also deepens conceptual approaches to considering the essence of the definition “digitalization of credit services”, which is proposed to be considered as a transformation of the interaction between a banking institution and its clients in the process of the credit resources movement from such an institution to other economic entities based on the compliance with the principles of urgency, payment, targeted use, security and return of such funds, which is accompanied by virtualization of such interaction, customization of financial services and changes in the business processes of these institutions that are associated with the issuance of loans.

The scientific approach to identifying the main stages of providing bank lending to households is deepened, which consists in applying a process approach to them (marketing; sales; service; fulfillment of obligations). This made it possible for the applicant to identify the main areas of the impact of digital technologies on the functioning of the microsystem of bank lending to households, to group them and justify their content.

In the dissertation, the methodology of the systematic approach to consider the essence of bank lending to households is used, which made it possible to determine the existence of two types of this system, namely: *a microsystem* (a system of the credit activity formed within a particular banking institution, which includes all components and relationships between them that are involved in the process of providing loans to households based on compliance with the following principles: urgency, payment, purposefulness, repayment and security) and *macrosystem* (a set of banking institutions, households and relationships between them that arise in the process of granting loans to individuals by these institutions based on compliance with the following principles: urgency, payment, purposefulness, repayment and security).

For a detailed study of the current state of the system of bank lending to households in the digital economy, the methodology for conducting an empirical analysis of this state was improved, within which, in contrast to the existing approaches to the implementation of this analysis, five main stages were identified (macroeconomic analysis, system analysis, parametric analysis, digital banking

space analysis, impact analysis), which allowed us to conduct a thorough analysis of current trends in the functioning of this system, taking into account the trends of the macroeconomic and digital space in which this system develops.

A detailed analysis of the main trends in the functioning of the system of bank lending to households in current conditions of the macroeconomic and digital space allowed us to identify the basic obstacles that hinder further development of this system. In the dissertation, these problems were systematized into the following groups: general, industrial, subjective and digital. In the future, appropriate measures were proposed to address these barriers, which would stimulate the development of both micro- and macro levels of this system.

To substantiate new directions for improving the functioning of the system of bank lending to households, the economic space in which this system operates, conceptual provisions of the mechanism for the development of this system were deepened, which was implemented through the specification of its goals, functions, methods and principles. The totality of these principles of this mechanism was expanded by a new principle of institutional adaptation, the essence of which is the existence of an objective need for banking institutions to take into account not only the macroeconomic conditions for carrying out credit activities, but also the features of the current model of credit behavior of households, which is transformed considering changes in the macroeconomic and digital space in which the interaction between banks and these economic entities takes place.

In the dissertation, considerable attention is paid to the impact of the system of bank lending to households on the development of the national economy and the functioning of this system of the external macroeconomic space. For this purpose, economic and mathematical modelling was used, and corresponding econometric models were constructed, namely: one-factor regression models of the impact of this system on economic development; this allowed us to establish that among all types of bank lending, it is the activation of lending to households that makes it possible to ensure the restoration of the development of banking institutions and the national economy; multi-factor regression models of the impact of macroeconomic indicators

on the functioning of this system; this made it possible to establish the greatest impact on further development of this system of indicators of the national currency exchange rate and weighted average interest rate. It is determined in the dissertation that in current conditions, measures of the monetary policy are the most effective for activating the functioning of the system of bank lending to households.

Thus, taking into account the results of the study, the urgency of developing the system of bank lending to households in Ukraine, the need to activate the credit activities of commercial banks to increase the availability of borrowed resources for economic entities, including households, was confirmed. The measures proposed in the dissertation will contribute to improving the functioning of this system, stable development of banking institutions and economic development of Ukraine.

Keywords: *credit institution, commercial bank, household, bank lending to households, digital economy, digital credit services, banking system, credit service.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в іноземних наукових виданнях:

1. Dubyna M, Zhavoronok A., Nitchenko K., Sadchykova I., Chiipesh N., **Murashkovska I.** Current Trends in the Development of the Credit Services Market of the European Union. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21(10). Pp. 59-66. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.10.8> (0,67 д.а.). Особистий внесок здобувача: визначено основні особливості функціонування ринку кредитних послуг в Європейському Союзі (0,1 д.а.) (представлено в таких наукометричних базах даних: *Web of Science, Electronic Journal Service, ProQuest, Cite Factor, Thomson Reuters*).

*Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених**до наукометричних баз даних:*

2. **Мурашківська І.**, Барилко А. Теоретичні положення здійснення банківського кредитування домогосподарств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 4(36). С. 325–337. (1,5 д.а.). DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-325-337](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-325-337). Особистий внесок: обґрунтовано сутність банківського кредитування домогосподарств» (1,2 д.а.)

3. Тарасенко А. В., **Мурашківська І. А.**, Мекшун В. С. Кредитна поведінка домогосподарств: сутність, ознаки та фактори, що впливають на її формування. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 75. С. 182-187. (1,5 д.а.). URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/75_2023/35.pdf. Особистий внесок: досліджено наукові підходи до розгляду сутності дефініції «кредитна поведінка» та запропоновано авторська трактування поняття «кредитна поведінка домогосподарств» (0,6 д.а.)

4. Дубина М., Островська Н., **Мурашківська І.** Теоретичні положення функціонування рейтингових агентств на ринку кредитних послуг. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(26). С. 124-133. (1,2 д.а.).

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-124-133. *Особистий внесок: проаналізовано та конкретизовано роль рейтингових агентств у розвитку фінансових установ та кредитної системи (0,7 д.а.)*

5. **Мурашківська І.**, Лобко О. Система банківського кредитування домогосподарств: сутність та особливості функціонування в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 2(27). С. 289–305. (1,2 д.а.). DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-289-305](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-289-305). *Особистий внесок: обґрунтовано доцільність застосування системного підходу до розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств (0,9 д.а.)*

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. **Мурашківська І. А.**, Вербівський Р. П. Розвиток споживчого кредитування в Україні в умовах макроекономічної нестабільності. *Технологічні інновації та їхній вплив на сучасний світ*: матеріали Міжнародної науково-технічної конференції / Міжнародний центр технологічних інновацій (Харків, 18 січня 2024 р.). Харків: Research Europe, 2024. С. 51-54. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: визначено основні напрямки розвитку споживчого кредитування в Україні в умовах нестабільності зовнішнього макроекономічного середовища (0,1 д.а.)*

7. Мурашківська І. А. Роль цифрових технологій у розвитку кредитних рейтингових агентств. *Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 46-47. (0,1 д.а.).

8. Дубина М. В., **Мурашківська І. А.**, Рижа Г. В. Роль рейтингових агентств у діяльності кредитних установ. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2023 р.). Чернігів: НУ

«Чернігівська політехніка», 2023. С. 57-58. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: обґрунтовано вплив рейтингових агентств на функціонування кредитних установ (0,1 д.а.)*

9. Мурашківська І. А. Філософські аспекти реалізації банківського кредитування та його роль у життєдіяльності домогосподарств. *Актуальні питання розвитку науки та освіти* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 березня 2024 року. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 13-15. (0,2 д.а.).

10. **Мурашківська І.**, Лобко О. Особливості функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.). Берегове : ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, 2024. С. 307-309. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: конкретизовано напрямки впливу процесу цифровізації на сучасний стан системи банківського кредитування домогосподарств (0,1 д.а.)*

ЗМІСТ

ВСТУП	15	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ		24
1.1. Кредитні установи: сутність, види та особливості функціонування в системі національної економіки	24	
1.2. Зміст банківського кредитування домогосподарств та особливості здійснення	39	
1.3. Трансформація системи банківського кредитування домогосподарств в цифровій економіці	58	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ		80
2.1. Актуальні тенденції функціонування та розвитку банківських установ в Україні	80	
2.2. Сучасний стан розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні	103	
2.3. Цифрові технології в розвитку системи банківського кредитування домогосподарств та її роль у макроекономічному розвитку країни	118	
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ		137
3.1. Основні перешкоди забезпечення банківськими установами потреб домогосподарств в кредитних ресурсах	137	

3.2. Наукові засади обґрунтування стратегічних напрямків активізації розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифровізації сфери фінансових послуг.....	153
3.3. Актуальні напрямки розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні	169
ВИСНОВКИ	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	197
ДОДАТКИ	223

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток банківської системи відіграє важливу роль у розбудові фінансової системи країни й загалом національної економіки. Банківські установи є основними джерелами формування кредитних коштів для суб'єктів господарювання в Україні. Саме спроможність цих фінансових установ здійснювати ефективну кредитну діяльність стимулює розвиток національного господарства, сприяє підвищенню якості життя населення.

Військова агресія, макроекономічна нестабільність негативно впливають на функціонування фінансової системи України. Проте функціонування саме банківської системи в країні відбувається стабільно. Комерційні банки змогли забезпечити стійкий розвиток сфери фінансових послуг і задовольнити попит економічних суб'єктів у відповідних послугах. Це також було досягнуто за рахунок розвитку цифрових технологій у цій сфері.

Вагому роль у розвитку кредитної діяльності банківських установ відіграє надання позик домогосподарствам. В Україні саме комерційні банки відіграють ключову роль у забезпеченні населення кредитними ресурсами. Відповідно забезпечити розвиток цього виду кредитування не можливо без створення сприятливих умов для економічної діяльності цих фінансових установ. Банківські установи вже сьогодні надають позики всім економічним суб'єктам. Проте масового їх кредитування не спостерігається, що пов'язано з існуванням таких перешкод: значні обсяги проблемної заборгованості, низький рівень кредитної спроможності економічних суб'єктів, високі відсоткові ставки за позиками, підвищення вимоги банківських установ до потенційних клієнтів, несприятливі макроекономічні умови для здійснення кредитної діяльності цими фінансовими посередниками.

Проте важливість розвитку такого виду кредитування у період повоєнної відбудови економіки країни не викликає сумнівів. При цьому такий розвиток сьогодні супроводжується активним використанням цифрових технологій

банківськими установами у своїй діяльності. Це формує нові переваги та загрози для їх роботи, зокрема й у сфері кредитування. Відповідно окреслене актуалізує необхідність проведення нових досліджень у напрямку розвитку банківського кредитування домогосподарств, поглиблення теоретичних та прикладних положень активізації взаємовідносин між позичальниками та кредиторами в Україні умовах становлення цифрової економіки.

Вивченню питань розвитку системи банківського кредитування домогосподарств присвячені наукові праці таких науковців: Н. Акименко, С. Аржевітіна, О. Базилінської, О. Барановського, О. Бондар, Т. Васильєвої, В. Волкової, С. Глущенко, О. Дзюблюка, О. Донець, С. Івахненкова, А. Іващенко, О. Кириленко, В. Міщенко, С. Науменкової, Я. Пась, С. Сокол, Ю. Стрільчук, Н. Циганової, О. Шаповала, Ю. Швець, І. Шевчук та ін.

Особливості розвитку банківських установ та їхньої діяльності щодо кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки досліджуються в роботах таких учених: В. Вовк, Д. Гладких, М. Дубини, А. Жаворонка, М. Забаштанського, Л. Кайдан, Т. Карпової, А. Касич, Т. Кізими, Л. Кльоби, В. Коваленко, В. Корнєєва, З. Криховецької, О. Попело, С. Реверчука, А. Рогового та ін.

Разом з тим відмітимо, що теоретичні, методичні та практичні положення розвитку банківського кредитування домогосподарств як цілісного об'єкта дослідження сьогодні не достатньо вивчені та потребують обґрунтування. Насамперед існує потреба у розгляді системи такого кредитування та її розвитку в умовах цифровізації сфери фінансових послуг, нестабільності макроекономічного простору, в якому здійснюють свою господарську діяльність комерційні банки та їх клієнти. Актуальність, складність, практична важливість та недостатня опрацьованість зазначених проблем зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили її мету, завдання, структуру та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за темами: «Розвиток

ринку кредитних послуг в умовах становлення цифрової економіки» (№ державної реєстрації 0121U113250), у межах якої авторкою обґрунтовано основні перешкоди розвитку банківського кредитування домогосподарств в Україні; Теоретико-прикладні положення розвитку ринку кредитних послуг в умовах макроекономічної нестабільності та повоєнного відновлення економіки (№ державної реєстрації 0123U104319), де дисертанткою поглиблено теоретико-прикладні положення механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки; «Модель повоєнного розвитку кредитних установ на основі штучного інтелекту: кастомізація фінансових послуг та пруденційний нагляд» ((№ державної реєстрації 0124U000810), у межах якої авторкою розглянуто сутність та особливості функціонування кредитних установ в умовах нестабільності.

Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад функціонування системи банківського кредитування домогосподарств та розробка прикладних рекомендацій щодо активізації її розвитку в умовах становлення цифрової економіки.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі *завдання*:

- розглянути сутність кредитної установ та визначити її види;
- обґрунтувати сутність банківського кредитування та визначити особливості його здійснення;
- дослідити та з'ясувати сутність системи банківського кредитування домогосподарств;
- конкретизувати основні тенденції трансформації банківського кредитування в умовах цифрової економіки;
- проаналізувати сучасний стан функціонування банківської системи України;
- визначити актуальні тренди розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки;
- систематизувати основні перешкоди функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні;

– поглибити теоретико-прикладні аспекти функціонування механізм розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки;

– запропонувати актуальні напрямки розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку банківського кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних положень розвитку банківського кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки.

Методи дослідження. У дисертаційній роботі використано загальні та спеціальні методи наукового дослідження, а саме: контент-аналіз, методи узагальнення та абстрагування – для розгляду змісту дефініцій «кредит», «банківський кредит» (п.п. 1.1, 1.2); системний підхід – для визначення сутності системи банківського кредитування домогосподарств (п.п. 1.2, 1.3); індексні методи та методи динаміки – з метою обґрунтування актуальних тенденцій функціонування банківської системи та сучасного розвитку банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки (п.п. 2.1, 2.2); методи економетричного аналізу – для виявлення впливу макроекономічних параметрів на розвиток системи банківського кредитування домогосподарств (п.п. 2.3, 3.3); методи групування, індукції та дедукції – з метою виокремлення та систематизації основних перешкод у розвитку банківського кредитування домогосподарств з урахуванням впливу процесу цифровізації на діяльність цих установ; метод систематизації та експертні методи – для конкретизації основних напрямків розвитку зазначеної системи в умовах цифрової трансформації сфери фінансових послуг (п.п. 3.2, 3.3); графоаналітичний, табличний методи – для наочного представлення результатів наукового дослідження.

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові та законодавчі акти України з питань функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері

кредитної діяльності комерційних банків, статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, інформаційні ресурси мережі Інтернет, особисті спостереження та розрахунки дисертантки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад та розробці науково-практичних рекомендацій розвитку системи банківського кредитування домогосподарств. Найбільш суттєві результати, які характеризують наукову новизну роботи, полягають у такому:

вперше

– застосовано системний підхід до розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств, що дозволило розглянути такий вид кредитування як цілісну систему і визначити наявність двох типів такої системи: *мікросистема* та *макросистема*; це дало можливість обґрунтувати основні перешкоди у розвитку цих систем, які існують в умовах становлення цифрової економіки та макроекономічної нестабільності, розглянути стратегічні напрямки удосконалення умов їх функціонування в сучасних турбулентних умовах;

удосконалено:

– науковий підхід до виокремлення основних етапів надання банківського кредитування домогосподарств, який, на відміну від існуючих концепцій, полягає у застосуванні процесного підходу до їх виокремлення (маркетинг; продаж; обслуговування; виконання зобов'язань), що дало можливість у подальшому обґрунтувати основні напрямки впливу цифрових технологій на функціонування мікросистеми банківського кредитування домогосподарств;

– методику проведення емпіричного аналізу стану системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки, в межах якої, на відміну від існуючих підходів до реалізації такого аналізу, виокремлено п'ять основних етапів (макроекономічний аналіз, аналіз системи, параметричний аналіз, аналіз цифрового банківського простору, аналіз впливу), що дозволило

провести ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій функціонування такої системи з урахуванням тенденцій макроекономічного та цифрового простору, в якому така система розвивається;

– концептуальні положення механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств через конкретизацію його мети, функцій, методів та принципів, сукупність яких, на відміну від існуючих концепцій їх виокремлення, була розширена новим принципом інституціональної адаптації, сутність якого полягає в існуванні об'єктивної необхідності врахування банківськими установами не лише макроекономічних умов для здійснення кредитної діяльності, але й особливостей сформованої моделі кредитної поведінки домогосподарств, котра трансформується з урахуванням зміни макроекономічного та цифрового простору, в якому відбувається взаємодія між комерційними банками та цими економічними суб'єктами;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат фінансової науки в частині уточнення змісту сучасних підходів до трактування категорій «кредит», «банківський кредит», «домогосподарство» дефініції «банківське кредитування домогосподарств», і запропоновано її розглядати як процес взаємодії між комерційним банком (кредитором) та домогосподарством (позичальник) щодо тимчасового користування позичальником визначеної у кредитній угоді суми фінансових ресурсів за умови повернення коштів у майбутньому з відсотками за їх користування на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості; це дало можливість конкретизувати особливості здійснення такого кредитування, визначити його основні етапи та у подальшому розглянути вплив цифрових технологій на процес взаємодії між позичальниками та кредиторами на кожному з таких етапів.

– концептуальні підходи до розгляду сутності дефініції «цифровізація кредитної послуги», яку запропоновано розглядати як процес трансформації взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесів руху

кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання принципів строковості, платності, цільового використання, забезпеченості й поверненості таких коштів, що супроводжується віртуалізацією такої взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з видачею позик

– система основних перешкод, які в сучасних умовах стримують розвиток активізації банківського кредитування домогосподарств, які на відміну від наявних в наукових роботах підходів, були виокремлені у наступні групи: загальні, галузеві, суб'єктні та цифрові; це дало можливість сформулювати напрямки вирішення визначених проблем та виокремити заходи трансформації такої системи на мікро- та макрорівнях;

– економетричне моделювання розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в сучасному макроекономічному середовищі, а саме: побудова однофакторних регресійних моделей впливу зазначеної системи на розвиток національної економіки, що дозволило встановити: серед всіх видів банківського кредитування саме активізація надання позик домогосподарствам дає можливість забезпечити відновлення розвитку банківських установ та національної економіки; визначення багатofакторної регресійної моделі впливу макроекономічних показників (курс національної валюти; індекс інфляції; обсяг залучених банківськими установами коштів фізичних осіб; середньозважена відсоткова ставка за позиками домогосподарствам; рівень середньої заробітної плати) на функціонування такої системи, що дало можливість встановити найбільший вплив на подальший розвиток цієї системи показників курсу національної валюти та середньозваженої відсоткової ставки; відповідно підтверджено, що саме заходи монетарної політики в сучасних умовах є найбільш дієвими для активізації функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, що вимагає формування відповідної моделі такої політики та її поступового впровадження.

Практичне значення отриманих результатів полягає в доведенні основних положень, викладених у дисертації, до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку системи банківського кредитування домогосподарств. Результати дисертаційної роботи використовуються в діяльності: Бізнес-консультативної компанії «ПРИВАТ КОНСАЛТ»: враховано пропозиції щодо підвищення рівня кредитної грамотності домогосподарств, напрямки забезпечення зростання цифрової фінансової грамотності населення, рекомендації щодо зростання якості надання фінансових послуг домогосподарствам; також використано результати емпіричного аналізу сучасного розвитку банківського кредитування в Україні та враховано їх у процесі надання консультаційної підтримки громадянам та суб'єктам підприємницької діяльності у сфері фінансових послуг (№ 4/п від 19.02.2024); АБ «Південний»: використано в практичній діяльності банку пропозиції щодо підвищення якості надання кредитних послуг домогосподарствам на основі використання сучасних цифрових технологій у сфері фінансових послуг, враховано рекомендації дисертантки щодо здійснення впливу на кредитну поведінку домогосподарств з метою стимулювання попиту цих економічних суб'єктів на кредитні продукти банку (2407/2407/3281/2024 від 05.03.2024 р.); Національного університету «Чернігівська політехніка»: використано у навчальному процесі кафедри фінансів, банківської справи та страхування при розробці методичних матеріалів, а також під час проведення лекційних та практичних занять з таких навчальних дисциплін: «Банківська система», «Банківські операції», «Ринок кредитних послуг» (№ 600/07-588/ВС від 04.03.2024).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним дослідженням, у якому розкрито авторський підхід до поглиблення теоретичних та методичних положень функціонування системи електронної комерції та розробки прикладних засад забезпечення її стратегічного розвитку в Україні. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, які

викладені в роботі й виносяться на захист, одержані автором особисто. Авторський внесок у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати, що викладені в дисертації, оприлюднені на 5 міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: XI Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених *«Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства»* (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.), XIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених *«Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства»* (м. Чернігів, 26-27 квітня 2023 р.), Міжнародній науково-технічній конференції *«Технологічні інновації та їхній вплив на сучасний світ»* (Харків, 18 січня 2024 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції *«Актуальні питання розвитку науки та освіти»* (м. Львів, 19-20 березня 2024 року), IV Міжнародній науково-практичній конференції *«Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках»* (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, серед яких: 1 стаття в іноземному науковому виданні; 5 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 5 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій – 6,97 друк. арк.; особисто автору належить – 4,1 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з них основний текст – 182 сторінки, перелік використаних джерел – 225 викладено на 26 сторінках, 10 додатків – на 27 сторінках. У тексті дисертації розміщено 7 таблиць, 52 рисунки, 12 з яких займають площу повної сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

1.1. Кредитні установи: сутність, види та особливості функціонування в системі національної економіки

Кредитні установи відіграють важливу роль у розвитку національної економіки будь-якої країни. Надаючи кредитні ресурси економічним суб'єктам, ці установи формують умови для їхнього розвитку, розширення виробництва, підвищення якості товарів, послуг і загалом сприяють інноваційній трансформації всієї системи національного господарства.

Кредитні відносини є невід'ємною складовою економічної взаємодії між різними господарюючими суб'єктами й розвиваються упродовж всієї історії людства. Значних трансформацій зазнали і самі кредитні установи, роль яких у первіснообщинному суспільстві здійснювали звичайні лихварі, які надавали позики домогосподарствам, а сьогодні ці установи являють собою багатoproфільні фінансові установи, котрі надають великий спектр своїх послуг значній кількості економічних суб'єктів.

Кредитні установи відіграють одну з найбільш важливих складових у розвитку національної економіки й загалом всієї фінансової системи будь-якої сучасної держави. Еволюція суспільних відносин призвела до виникнення кредитних відносин між економічними суб'єктами, які, як підтверджує історія, у суспільстві є об'єктивними й виникають у різних формах та видах. З часом через виникнення кредитних установ та подібних до них фінансових посередників відбулося унормування їхньої діяльності й поступово в країнах сформувалася та модель кредитної системи, яку ми сьогодні спостерігаємо.

Кредит є однією з найбільш важливих економічних категорій, яку науковці досліджують уже тривалий час, аналізуючи особливості виникнення кредитних відносин у суспільстві, їхній розвиток, вплив на економічний розвиток. Важливу увагу дослідженню сутності категорії «кредит» у своїх роботах приділили класики економічної науки: А. Сміт [218], Д. Рікардо [190], І. Шумпетер [219], Дж. Кейнс [202], П. Самуельсон [124], М. Фрідман [209] та ін.

Представимо декілька наукових підходів до розуміння сутності дефініції «кредит», які сьогодні трапляються в науковій літературі, а саме:

1) кредит – «економічні відносини між суб'єктами ринку, що виникають з приводу перерозподілу вартості на основах поверненості, строковості, платності» [186, с. 394];

2) кредит – «сукупність відносин між кредиторами (юридичними (їхніми синдикатами) і фізичними особами, державами, економічними союзами), позичальниками (юридичними і фізичними особами (домогосподарствами), державами (групами держав) і посередниками (поручителями (гарантами), кредитними брокерами, кредитними агентами) щодо акумулювання тимчасово вільних матеріальних і фінансових ресурсів та надання, отримання, використання, коригування умов і повернення позик у товарній, грошовій чи змішаній (грошово-товарній) формах на принципах зворотності, строковості, забезпеченості і платності» [150, с. 27-28];

3) кредит – «цікавий, корисний, потрібний економічний інструмент, який створила людина для покращення її власного життя і життя суспільства [189, с. 92];

4) кредит – «кошти й матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на визначений строк та відсоток» [186, с. 23];

5) кредит – «економічна категорія, яка являє собою сукупність економічних відносин між суб'єктами господарювання з приводу руху вартостей з метою реалізації потреб обох сторін на засадах строковості, зворотності та платності» [180, с. 13].

Таким чином, можна виокремити наступні змістовні ознаки кредиту як економічної категорії:

- відображає фінансові відносини між окремими економічними суб'єктами;
- пов'язаний із рухом фінансових ресурсів між суб'єктами;
- є важливим для економічного розвитку суб'єктів господарювання та загалом макроекономічних систем;
- пов'язаний із ризиковістю здійснення кредитних послуг з тимчасового надання коштів у користування суб'єктам господарювання;
- відображає довірчі відносини між економічними суб'єктами;
- участь у кредитних відносинах можуть брати як спеціалізовані фінансові установи (банки, небанківські кредитні установи), так і окремі суб'єкти господарювання та ін. [5; 20; 39; 144; 145; 179].

Основною метою діяльності кредитних установ є надання позик різним економічним суб'єктам. З часом перелік послуг, які почали надавати ці установи своїм клієнтам, значно розширився і на сьогодні вони в багатьох країнах є провідними установами у функціонуванні фінансових систем. Проте здебільшого кредитування залишається одним із найбільш важливих джерел формування доходів банківських, небанківських фінансових установ, які у своїй діяльності займаються наданням кредитних послуг.

Кредитна установа – це вид фінансової установи, яка може надавати кредитні послуги економічним суб'єктам на власний ризик і на основі дотримання чинних нормативних вимог.

Своєю чергою фінансова установа – юридична особа, метою створення якої є здійснення діяльності з надання фінансових послуг, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг на підставі відповідної ліцензії, виданої Регулятором. Не є фінансовими установами надавачі супровідних послуг, які одночасно не надають також фінансові послуги, а також інші особи, які отримали ліцензію на здійснення діяльності з надання фінансових послуг без набуття статусу фінансової установи [138].

Розглянемо сутність кредитної послуги та основні її змістовні ознаки більш детально.

Наприклад, Ю. М. Коваленко надає таке визначення категорії «послуга» – «різномірною економічною діяльністю, що здійснюється виробником, задовольняє купівельний попит і потреби (особисті, колективні, суспільні), споживається в момент її постачання і має фактичний відчутний результат» [84, с. 44]. Також К. В. Гончарук пропонує таке трактування зазначеної дефініції: «послуга – будь-яка діяльність або вигода, яку одна сторона може запропонувати іншій, вона невідчутна і не тягне за собою право власності на придбаний продукт» [33, с. 26]. Враховуючи окреслені підходи до розгляду сутності категорії «послуга», можна констатувати, що послуга – це нематеріальної форми результат взаємодії двох економічних суб'єктів, у результаті чого відбувається задоволення одним економічним суб'єктом потреб, попиту іншого.

Розглядаючи сутність кредитної послуги, можна визначити, що *кредитна послуга – процес взаємодії кредитної установи та інших економічних суб'єктів, у результаті якої відбувається задоволення потреб позичальника в необхідних йому фінансових ресурсах позикодавцем власним коштом або запозиченими раніше коштами при дотриманні основних принципів: строковості, платності, поверненості, забезпеченості та цільового використання.*

Для кредитної послуги, враховуючи представлений підхід до розгляду її сутності, виокремимо окремі змістовні ознаки. До їх числа, на наше переконання, належать такі:

1) *нематеріальність* – кредитна послуга є нематеріальною, оскільки в результаті її надання клієнт не купує конкретні товари, продукцію, а лише отримує кошти на їх купівлю або інші цілі; у сучасних реаліях кредитні кошти зараховуються на рахунки клієнтів;

2) *наявність двовекторного руху фінансових ресурсів* від кредитної установи до інших економічних суб'єктів (зокрема кредитні установи);

3) *суб'єктність* – для кредитних послуг обов'язковим є належність як позичальника, так і позикодавця; при цьому вони не обов'язково повинні зустрічатися у фізичному офісі кредитної установи;

4) *регламентація здійснення* – надання кредитних послуг контролюється органами влади, враховуючи ризиковий характер їх здійснення та можливість впливати на стабільність фінансових установ;

5) *ризиковий характер* – кредитній послугі притаманний завжди певний ризик неповернення позики клієнтом, затримки виплати платежів, здійснення шахрайських дій, що вимагає від кредитної установи впровадження механізмів мінімізації такого ризику;

6) *різноманітність* – у сучасних реаліях фінансові установи вже розробили значну кількість видів різних кредитів, які вони пропонують окремим економічним суб'єктам;

7) *цифрова трансформація* – сучасна сфера кредитних послуг зазнає значного впливу цифрових технологій, які активно використовуються кредитними установами у своїй діяльності; звичайно, сутність самої кредитної послуги не змінюється, але форма взаємодії між учасниками кредитних відносин зазнає значної трансформації; при цьому й система кредитної діяльності фінансових установ також змінюється в результаті застосування інформаційно-комунікаційних технологій та ін. [40; 95; 101].

Перелік окреслених ознак кредитної послуги є невичерпаним, а їх кількість може бути розширена новими ознаками. Загалом сутність кредитної послуги зумовлена сутністю саме економічної категорії «послуга» та специфічними ознаками процесу кредитування, у якому ключову роль відіграють позичальники та, відповідно, кредитні установи. Розглянемо сутність та особливості господарської діяльності цих установ.

Вище нами було окреслено, що кредитні установи є окремим видом фінансових установ, які функціонують у межах фінансової системи країни. Історично так склалося, що роль саме кредитних установ у розвитку ринку фінансових послуг завжди є значною, а інколи й визначальною. Кредитна

установа – це посередник, який не обов’язково надає виключно кредитні послуги. Здебільшого навпаки, ці установи надають спектр і інших фінансових послуг, серед яких кредитні послуги відіграють ключову роль у формуванні доходів такої установи. При цьому будь-яку установу, яка має право й надає кредитні послуги, можна вважати кредитною.

Еволюційно так склалося, що розвиток фінансових відносин постійно супроводжувався в усі часи активним розвитком і кредитних відносин. Можна навіть із впевненістю стверджувати, що саме кредитні послуги, їхня об’єктивна сутність, сприяли розвитку фінансових відносин в суспільствах різних історичних формацій, впливали на формування фінансової системи країн. У сучасному світі кредитні установи відіграють ключову роль у функціонуванні світової фінансової системи, національних економік, що зумовлює важливість дослідження цих установ. Розглянемо докладніше види кредитних установ, які сьогодні сформувалися в межах фінансової системи країни й активно розвиваються, задовольняючи потреби економічних суб’єктів у фінансових ресурсах (рис. 1.1).

Зазначимо, що сукупність кредитних установ та відносин між ними формують світову кредитну систему й відповідно окремі її компоненти – національні кредитні системи. Функціонування та розвиток таких систем залежить від значної кількості чинників екзогенної та ендогенної дії, виникнення яких є часто непередбачуваним, а наслідки впливу складним та довготривалими.

На рис. 1.1 представлена схема видів кредитних установ, які були виокремлені відповідно до низки класифікаційних ознак. Перелік таких ознак може бути розширеним, а кількість видів зазначених установ змінено залежно від норм чинного законодавства, яке визначає правила роботи кредитних і загалом фінансових установ у країні. Розглянемо окремі з представлених груп більш детально.

Рис. 1.1. Види кредитних установ

Джерело: складно авторкою з урахуванням [104; 115; 135; 221; 186].

За специфікою діяльності всі кредитні установи нами були поділені на банківські та небанківські. Цілком зрозуміла логіка такого розподілу. Історично так склалося, що, крім комерційних банків, у всьому світі завжди паралельно функціонували інші фінансові установи, які здійснювали простіші фінансові послуги, маючи значно менший капітал від банківських установ і можливості знаходити потенційних клієнтів, які були зацікавлені у використанні саме таких послуг із різних причин.

Відповідно до закону України *банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги* [49]. Спектр таких послуг на сьогодні є значним, а окремі фінансові послуги в Україні можуть надавати виключно банківські устами. Саме це частково визначає їхню провідну роль у функціонуванні всієї фінансової системи країни. При цьому небанківські кредитні установи об'єктивно не можуть не користуватися банківськими установами у сфері розрахунково-касового обслуговування, переказу грошових коштів, роботи з валютними цінностями та ін. Усі рахунки таких установ сьогодні відкриті в банківських установах, що також формує для них додаткові фінансові ризики, а банки можуть тимчасово використовувати ці кошти для здійснення своєї діяльності.

Банківські установи є найбільшими кредиторами економіки України, створюючи значні обсяги кредитних ресурсів для всіх економічних суб'єктів. Комерційні банки фактично надають усі види кредитних послуг, задовольняючи потреба як домогосподарств в поточних позикових коштах, так і великих корпорацій, підприємств, які функціонують у різних галузях та сферах національного господарства. Роль цих фінансових установ є незамінною для економіки, а тому й органи державної влади приділяють особливу увагу їх функціонуванню, нагляду за їх роботою з метою забезпечення належного рівня їхньої фінансової міцності. Це здійснюється через необхідність унеможливлення в межах фінансової системи поширення негативних наслідків від ліквідації окремих комерційних банків, оголошення їх неплатоспроможними і т. ін.

Усі банківські установи пов'язані між собою фінансовими відносинами, що відбувається насамперед через взаємодію на національному фінансовому ринку, міжнародних ринках капіталів, де комерційні банки також активно займаються кредитною діяльністю. Ці установи можуть надавати короткострокові позики, довгострокові позики один одному, підтримуючи в довгостроковій перспективі гнучкість власної діяльності та забезпечуючи здатність у короткостроковій перспективі виконувати встановлені НБУ нормативи.

Серед небанківських кредитних установ, як це відображено на рис. 1.1, прийнято виділяти такі: кредитні спілки, ломбарди, фінансові компанії, лізингові компанії, а серед останніх лізингові та факторингові компанії. Розглянемо сутність цих установ більш докладно.

Кредитна спілка відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» – це «*фінансова установа, створена на засадах кооперації з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових та інших послуг, а також здійснення іншої діяльності, визначеної шляхом об'єднання грошових внесків членів кредитної спілки та інших джерел*» [133].

У Законі України «Про кредитні спілки» визначається, що кредитна спілка надає такі види фінансових послуг:

- 1) на підставі стандартної ліцензії:
 - а) надання коштів та банківських металів у кредит;
 - б) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню;
- 2) на підставі спрощеної ліцензії – надання коштів і банківських металів у кредит [133].

У Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» зазначається, що *фінансова компанія – це фінансова установа, яка на підставі відповідної ліцензії має право здійснювати діяльність з надання одного або декількох з таких видів фінансових послуг:*

- 1) надання коштів та банківських металів у кредит;
- 2) надання гарантій;
- 3) факторинг;

- 4) фінансовий лізинг;
- 5) торгівля валютними цінностями;
- 6) фінансові платіжні послуги з переказу коштів без відкриття рахунку та/або зі здійснення еквайрингу платіжних інструментів [138].

Отже, відповідно до чинного законодавства лізингові та факторингові компанії є різновидом фінансових компаній, які мають ліцензію на здійснення відповідних фінансових послуг.

Фінансовий лізинг – вид правових відносин, за якими лізингодавець зобов’язується відповідно до договору фінансового лізингу на строк та за плату, визначені таким договором, передати лізингоодержувачу у володіння та користування як об’єкт фінансового лізингу майно, що належить лізингодавцю на праві власності та набуте ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем, або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, а також які передбачають при цьому додержання принаймні однієї з ознак (умов) фінансового лізингу [137].

Факторинг – вид фінансової послуги, нематеріальний результат взаємодії між суб’єктами в процесі задоволення з метою отримання доходу одним учасником (виробником факторингової послуги) потреби в додаткових фінансових ресурсах іншого (споживача факторингової послуги, клієнта), що реалізується шляхом викупу достроково несплаченої дебіторської заборгованості з дисконтом власним коштом з подальшим її отриманням від боржника в обумовлений період [159, с. 202].

Ломбард – це фінансова установа, яка на підставі ліцензії на діяльність ломбарду має право надавати фізичним особам фінансові послуги з надання коштів та банківських металів у кредит у вигляді ломбардних кредитів. Ломбард має право надавати фізичним особам також такі фінансові послуги:

- 1) фінансові платіжні послуги з переказу коштів без відкриття рахунку та/або зі здійснення еквайрингу платіжних інструментів;
- 2) торгівля валютними цінностями в готівковій формі [138].

Розглянемо додатково декілька виокремлених на рис. 1.1 підходів до класифікації видів кредитних установ. В переважній більшості назва самих класифікаційних ознак розкриває її сутність і цілком зрозумілі ті види зазначених установ, які були виокремлені. Проте у класифікації є такі дві ознаки, як за специфікою надання фінансових послуг та за специфікою кредитної діяльності.

Ознака *за специфікою надання фінансових послуг*, за якою було виокремлено універсальні та спеціалізовані кредитні установи, відповідає специфічним рисам бізнес-моделі цих установ, яка впроваджується:

- універсальні кредитні установи – це ті, які надають спектр фінансових послуг усім типам суб'єктів, включаючи і кредитні послуги;
- спеціалізовані кредитні установи – це установи, які фокусують свою діяльність на одному або двох напрямках надання фінансових послуг, що формує основну частину їхніх доходів.

Ознака *за специфікою кредитної діяльності* відображає специфічні риси вже виключно самої кредитної діяльності фінансової установи. За цією ознакою виокремлено такі групи кредитних установ:

- системні – надають повний спектр кредитних послуг, видають позики різним категоріям клієнтів, розробляють значну кількість кредитних продуктів для максимального задоволення потреб кредиторів;
- сегментні – надають кредитні послуги на окремому сегменті ринку кредитних послуг (певна територія; вік клієнтів, їхній дохід, вид позики).

Враховуючи систему видів кредитних установ, яка представлена вище, деталізуємо особливості господарської діяльності цих суб'єктів господарювання. До таких особливостей на наше переконання доцільно віднести такі.

1. Необхідність постійно проводити аналіз ринку кредитних послуг, наявних на ринку кредитних продуктів, визначати нові ніші та сегменти ринку й розробляти нові, конкурентні продукти.

2. Завжди підвищувати власну конкурентоспроможність та якість надання кредитних послуг, оскільки ринок таких послуг в Україні та і загалом у світі висококонкурентний. Попри численні обмеження у здійсненні кредитної діяльності, які створює НБУ для забезпечення фінансової стійкості кредитної системи, кредитні установи постійно намагаються запропонувати своїм клієнтам нові кредитні продукти, інколи інтегруючи їх до комплексних фінансових продуктів. Також на ринку кредитних послуг, враховуючи його досить складну сегментацію можна виділити такі напрямки конкуренції між кредитними установами:

- між комерційними банками;
- між комерційними банками й небанківськими кредитними установами;
- між небанківськими кредитними установами;

3. Необхідність у більшості випадків відкривати фізичні відділення, формувати філіальну мережу з метою виходу на ринок кредитних послуг в інших регіонах, організовувати бізнес-процеси з урахуванням роботи таких структурних підрозділів, хоча сьогодні у сфері фінансових послуг активно відбувається перехід кредитних установ до надання таких послуг онлайн (наприклад, Монобанк). Проте, наприклад, усі системні банки (ПриватБанк, Ощадбанк та ін.) і значна кількість середніх банків в Україні мають філіальну мережу, що дозволяє охопити більший контингент потенційних клієнтів, особливо тих, які не володіють достатнім рівнем цифрової грамотності. При цьому небанківські кредитні установи ще активніше використовують цифрові технології для просування власних кредитних продуктів, оскільки можливість тримати велику кількість структурних підрозділів не завжди доступна.

4. Необхідність залишатися в тренді використання сучасних цифрових технологій, які впливають на бізнес-модель функціонування кредитних установ, бо сьогодні використання таких технологій визначає рівень конкурентоспроможності кредитних установ. Відповідно це вимагає від них організації відповідної діяльності з розробки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, залучення для цього висококваліфікованих спеціалістів та необхідних фінансових ресурсів.

5. Важливою особливістю діяльності кредитних установ є їх доступ до особистої інформації клієнтів, її збір, що вимагає також побудови безпечної інформаційної системи для надання кредитних послуг. Відповідно це впливає на витрати кредитних установ та формує необхідність побудови стабільно функціонуючих та стійких до зовнішнього втручання таких систем.

6. Також частково, і це стосується в Україні насамперед комерційних банків, кредитні установи повинні організувати роботу з готівковими коштами, що зручно для клієнтів, які використовують мінімальний набір дистанційних фінансових послуг. Це вимагає відповідних дозволів від НБУ та витрат на організацію касового обслуговування.

7. Кредитні установи також повинні організувати діяльність з роботи із кредиторською заборгованістю.

8. Органи державної влади та місцевого самоврядування, інші фінансові установи вимагають різних підходів до організації кредитної діяльності, реалізації різних процесів у межах кредитної установи для надання позик таким клієнтам. При цьому окремі з них формують попит на різні кредитні продукти, що також впливає на організацію роботи кредитної установи. Наприклад, домогосподарства формують попит на кредити готівкою, кредитні картки, іпотечні кредити, кредити на придбання товарів. Усі ці напрями кредитування вимагають і відповідної організації роботи фінансових установ з їх надання.

9. Необхідність організації роботи з валютними цінностями, оскільки кредитні послуги окремим суб'єктам можуть надаватися і у валюті, якщо це не заборонено чинним законодавством.

Окреслені особливості економічної діяльності кредитних установ також можуть бути доповнені новими напрямками, оскільки ці установи постійно змінюються відповідно до результатів трансформацій ринку фінансових послуг, нових умов здійснення кредитної діяльності. Також варто зазначити, що для комерційних банків, які займаються кредитною діяльністю, та небанківських кредитних установ є значні відмінності в організації кредитної діяльності. Саме перевагою зазначених установ є більш лояльні нормативно-

правові вимоги до їхньої діяльності, що зумовлено незначним впливом на функціонування загалом кредитної системи країни, хоча така ситуація притаманна не всім країнам.

Кредитні відносини в країнах, у яких розвивається ринкова економіка, пронизують всі господарські відносини між економічними суб'єктами. Це пов'язано з об'єктивністю їх виникнення та існування в суспільстві, оскільки, як уже зазначалося, завжди є і попит на позикові ресурси і, відповідно, їх пропозиція. Відповідно сукупність кредитних установ в країні формує загалом кредитну систему країни, модель якої представлена на рис. 1.2.

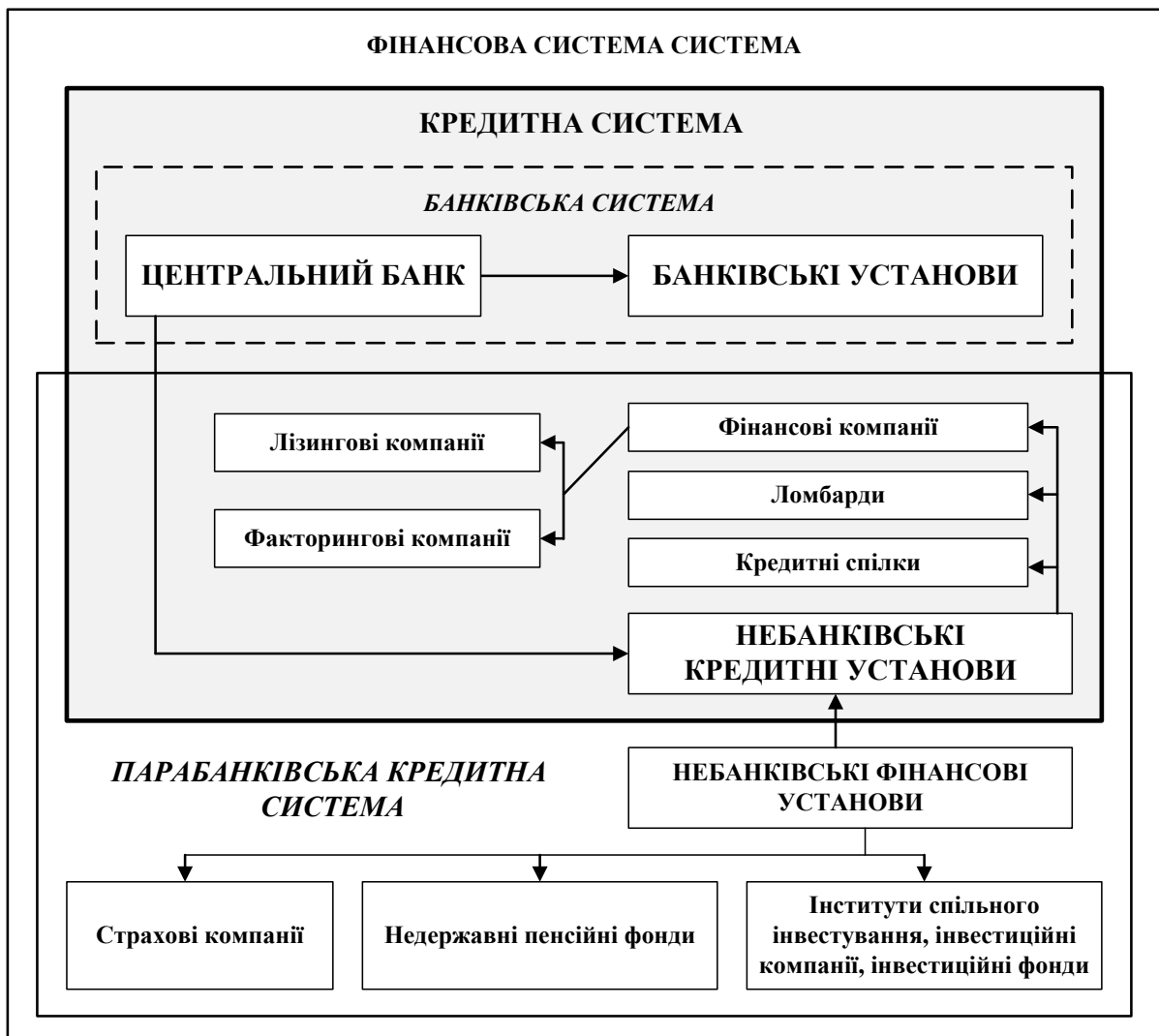

Рис. 1.2. Схема моделі кредитної системи

Джерело: складено авторами на основі [43; 225; 165].

Аналізуючи рис. 1.2, можна констатувати, що кредитна система будь-якої країни складаються з двох компонентів:

1) банківської системи – сукупності банківських установ, які функціонують в єдиному економічному просторі, розвиваються та впливають на функціонування фінансового сектора; до цієї системи прийнято відносити всі банківські установи, не залежно від їх форми власності, розмірі і т.д.;

2) парабанківська кредитна система – сукупність небанківських кредитних установ, які надають кредитні послуги економічних суб'єктам; перелік видів небанківських кредитних установ та їх смутність були наведені вище.

Отже, в межах поточного підрозділу дисертаційної роботи було проведено аналіз сутності кредитної установи, визначено особливості економічної діяльності цих установ, їх видів. У підсумку було проведено дослідження ролі кредитних установ у розвитку національної економіки, конкретизовано сутність категорії «кредитна послуга» та виокремлені її змістовні ознаки. Це дало можливість констатувати, що сучасна модель економічних відносин не може нормально функціонувати без наявності кредитних відносин.

Зауважимо, що аналіз структури кредитної системи України засвідчив, що в країні банківські установи відіграють ключову роль у розвитку сфери кредитних послуг. Незважаючи на різні історичні періоди у функціонуванні цих установ, зменшення їх кількості в країні, вони є провідними кредиторами для всіх суб'єктів господарювання. Небанківські кредитні установи в сучасних умовах конкурують з банками в окремих сегментах ринку кредитних послуг (мікрокредитування, кредитування домогосподарств).

Відповідно враховуючи провідну роль комерційних банків у розвитку ринку кредитних послуг України, розглянемо теоретичні аспекти функціонування цих установ на зазначеному ринку та у сфері кредитування домогосподарств. Ці питання розкриті у наступному підрозділі дисертаційної роботи.

1.2. Зміст банківського кредитування домогосподарств та особливості здійснення

Розвиток кредитування є важливою умовою забезпеченні й розвитку всієї фінансової системи і, відповідно, національної економіки. У попередньому підрозділі дисертації було розглянуто питання сутності та важливості кредитних установ для діяльності всіх суб'єктів господарювання, загалом національного господарства країни. Досвід розвинутих країн засвідчує, що розбудова системи кредитних установ є об'єктивно необхідною для формування привабливих умов для бізнесу.

Як вже зазначалося, банківські установи є невід'ємними учасниками розвитку ринку фінансових послуг у більшості країн світу, включаючи і України. У сучасних умовах ці установи виконують значний спектр різних функцій, серед яких кредитування одна з найбільш важливих. На відміну від небанківських кредитних установ комерційні банки надають широкий спектр фінансових послуг і здатні формувати значні обсяги кредитних ресурсів для всіх типів економічних суб'єктів, включаючи домогосподарства, різні за масштабами суб'єкти підприємницької діяльності, органи влади і т. ін. На рис. 1.3 представлено модель функціонування комерційного банку як кредитної установи та обґрунтовано особливості кредитної діяльності цих суб'єктів господарювання.

Зауважимо, що специфікою діяльності банківської установи, яка відрізняє її від небанківських кредитних установ, є складніший перелік фінансових послуг, які надаються різним типам клієнтів. При цьому однією з найбільш важливих відмінностей комерційного банку від інших кредитних установ є складний процес створення такої установи та підвищені вимоги до формування мінімального розміру статутного капіталу.

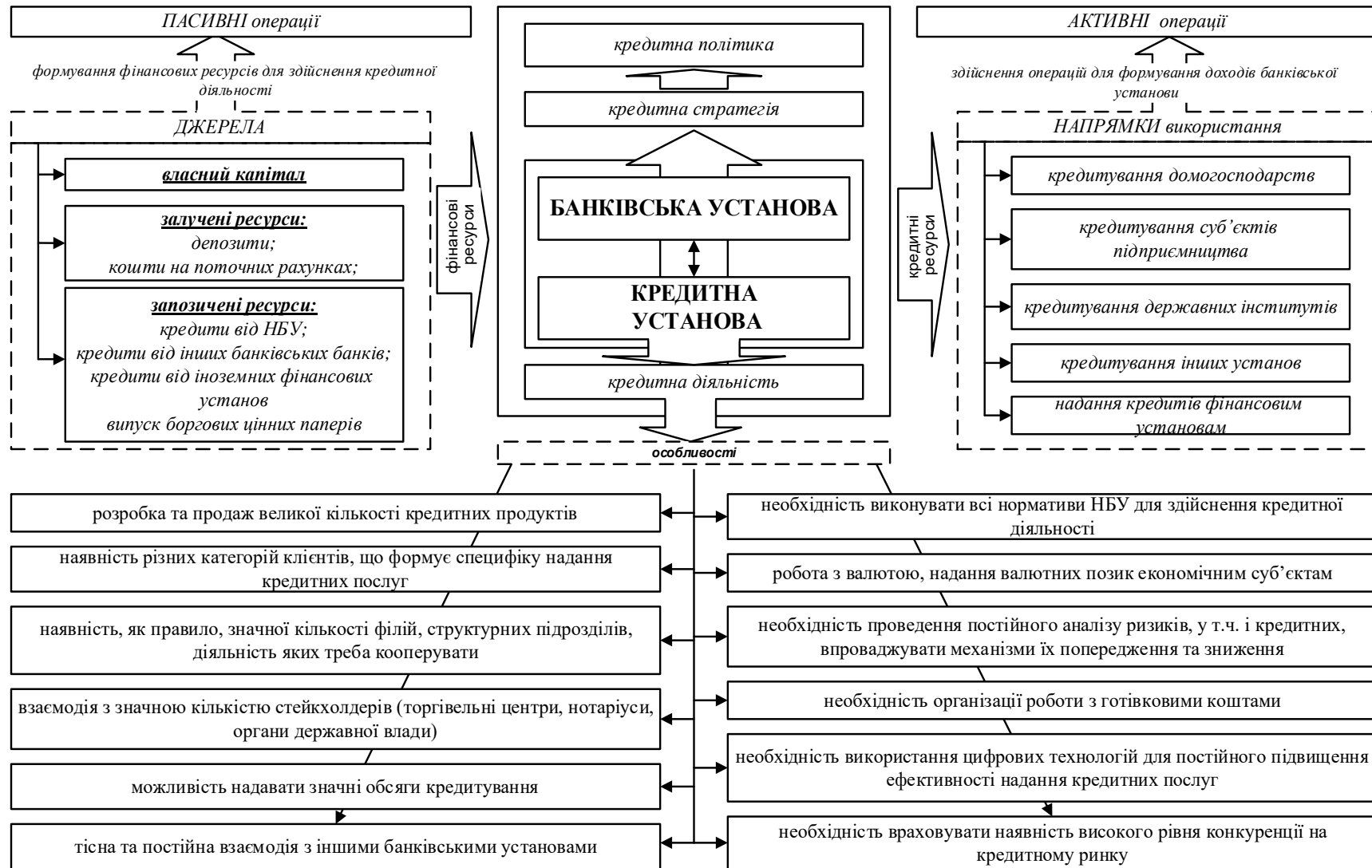

Рис. 1.3. Особливості діяльності комерційного банку як кредитної установи

Джерело: складено автором з урахуванням основних положень [7; 45; 62; 108; 153; 162].

Як будь-який фінансовий посередник, комерційний банк завжди одночасно виконує роль позичальника та кредитора. При цьому для здійснення кредитної діяльності банківським установам необхідно сформувавши обсяги фінансових коштів, які згодом можна буде позичити клієнтам. Для цього у банків є багато способів і всі вони, як показує сучасна практика роботи банківських установ, використовуються цими установами одночасно. При цьому окремим джерелам формування кредитних ресурсів притаманні різні специфічні ознаки та умови, на яких такі кошти банківською установою залучаються. На рис. 1.3 відображено основні напрями формування фінансових ресурсів для кредитної діяльності. З-поміж них найбільшу частину формують залучені ресурси, які були отримані від економічних суб'єктів у тимчасове користування на певних умовах.

Кредитна діяльність банківської установи полягає в наданні позик різним клієнтам на різні потреби. Загалом усі банківські установи намагаються максимально задовольняти такі потреби, що дозволяє і утримувати клієнтів, і створювати нові напрями формування доходів. Проте кредитна діяльність за своєю природою пов'язана з наявністю ризиків, які можуть негативно впливати на функціонування кредитних установ.

Кредитний ризик є основним ризиком банківських і небанківських кредитних установ. Неповорнення наданих у тимчасове користування коштів є найбільш вагомим ризиком надання позик. Об'єктивно неповорнення в межах функціонування кредитної установи відбувається постійно. Кредитні установи враховують цей показник при розробці власної кредитної стратегії, закладають ресурси на списання позик, які не повертаються клієнтами. Досить значну кількість фінансових ресурсів ці установи витрачають на організацію роботи щодо стягнення кредиторської заборгованості, що також відображається при створенні кредитних продуктів.

Центральні банки приділяють особливу увагу кредитним ризикам банківських установ. Кожна конкретна кредитна установа аналізує власну діяльність, створює власні системи ризик-менеджменту та стратегії

управління різними ризиками, які притаманні кредитній діяльності. Проте саме центральні банки у співпраці з іншими органами державної влади мають змогу аналізувати макроекономічну ситуацію в країні, виявляти системні загрози, які можуть формувати кризові ситуації у фінансовій системі.

Особливу роль банки відіграють у розвитку домогосподарств, забезпеченні їх фінансовими ресурсами для їхньої діяльності.

Домогосподарство – це один з основних економічних суб'єктів, який відіграє важливу роль у розвитку як фінансової системи країни, так і її національної економіки. Незважаючи на існування у світі значної кількості спеціалізованих банківських установ, які фокусують свою діяльність на інвестиційних операціях, іпотечному бізнесу, домогосподарства в переважній більшості випадків є одними з найбільш активних та цікавих клієнтів для таких установ, враховуючи їхній фінансовий потенціал [23].

Домогосподарства в сучасному світі активно приймають участь у всіх основних економічних процесах: виробництві, обміні, споживанні та розподілі. Формуючи попит на товари, послуги, ці суб'єкти господарювання стимулюють розвиток значної кількості галузей та сфер національної економіки. При цьому ключову роль вони відіграють у діяльності банківських установ, які в сучасних реаліях прикладають значні зусилля для забезпечення надання якісних фінансових послуг, особливо у сфері кредитування.

Економічна поведінка домогосподарств є об'єктом вивчення багатьох суспільних наук, зокрема таких як соціологія, психологія, економіка, політологія тощо. При цьому саме в економічній науці основну увагу приділяють аналізу вже результатів дії сформованих у суспільстві різних моделей економічної поведінки великої кількості різних типів суб'єктів господарювання.

Банківське кредитування домогосподарств є одним із найбільш важливих напрямів діяльності комерційних банків, який фактично активно розвивається в усі часи, оскільки в певній категорії населення завжди є потреба у фінансових ресурсах, яких у них тимчасово нема, а в окремих суб'єктів

господарювання є в наявності кошти, які їм тимчасово непотрібні і вони згодні їх передати в тимчасове користування іншим економічним суб'єктам. Кредитування домогосподарств є фактично тим видом кредитування, у межах якого історично взагалі зародилися кредитні відносини між позичальниками та позикодавцями. У сучасному світі такі відносини є ускладненими, а система надання кредитних послуг банківськими установами домогосподарствам складно структурованою, багатокомпонентною і відіграє важливу роль як у розвитку банківської системи країни, так і загалом національної економіки.

Кредитування фізичних осіб і надання цим суб'єктам господарювання інших фінансових послуг є одним із найбільш важливих напрямів розвитку банківського бізнесу. Надання позик домогосподарствам це одна з класичних фінансових послуг комерційним банкам. У сучасному світі банки вже розробили значний спектр кредитних послуг цим суб'єктам. Розглянемо детальніше сутність банківського кредитування домогосподарств як економічної категорії, яка на сьогодні активно досліджується науковцями. Для цього спочатку проаналізуємо та конкретизуємо сутність дефініції «банківське кредитування».

Наприклад, Ю. І. Стрільчук зазначає, що «банківське кредитування – процес, який складається з послідовних дій щодо реалізації економічних відносин, які виникають з приводу передачі банком позичальнику вартості у грошовій формі на умовах повернення, строковості та платності» [160, с. 42].

Цілком логічним стверджувати, що банківське кредитування – процес надання позик, які видаються банківськими установами економічним суб'єктам на умовах строковості, платності, поверненості, цільового використання та забезпеченості, який супроводжується рухом фінансових ресурсів, що надаються в тимчасове використання таким суб'єктам. Проте для більш поглибленого наукового обґрунтування сутності цього виду кредитування проаналізуємо наявні підходи до його трактування, які зустрічаються в науковій літературі (рис. 1.4).

Науковий підхід	Автор, джерело
Банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми	Закон України „Про банки та банківську діяльність” [131]
Банківський кредит – це форма кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками	Лагутін В. Д. [100]
Банківський кредит є формою реалізації кредитних правовідносин, що реалізується на підставі кредитного договору у відносинах між банком (кредитором) і клієнтом (позичальником) шляхом передачі залучених банком у вклади грошових коштів у власність позичальнику на умовах строковості, платності, повернення, забезпечення і цільового використання	Шемшученко Г. Ю. [184, с. 6]
Банківський кредит – сума тимчасово вільних грошових коштів, яку банк надає з умовою повернення на певний період клієнтам для цільового забезпечення (підтримки) підприємницьких програм або задоволення споживчих потреб	Якименко С.О., Кушнір С.О. [188, с. 11]
Банківський кредит - позиковий капітал банку в грошовій формі, який передається позичальнику у власність на певний термін на умовах, передбачених кредитним договором, основними з яких є забезпеченість, поворотність, терміновість, платність і цільовий характер використання	Рябко Л. Г. [146, с. 14].
Банківський кредит – це форма кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів со-ціального і культурного призначення, а також за-безпечують економічну стабільність	Андрос С. В. [3, с. 25].
Банківський кредит можна розглядати у вузькому та широкому розуміннях. У широкому розумінні банківський кредит визначають як форму руху позикового капіталу, в якій посередником виступає комерційний банк. Таке визначення призводить до того, що банк досліджується як у ролі кредитора (здійснення активних операцій), так і в ролі позичальника (здійснення пасивних операцій). .. У вузькому розумінні банківський кредит – це форма руху позикового капіталу між банком як кредитором та іншими економічними суб'єктами як позичальниками	Жукова Н.К., Зражевська Н.В. [61, с. 55]
Банківський кредит - основна форма кредиту, за яким банк на підставі ліцензії надає кошти (позиковий капітал) у тимчасове користування позичальнику шляхом здійснення банківських кредитних операцій на умовах, передбачених чинним законодавством та кредитним договором.	Бессараб Т. В. [14, с. 220]

Рис. 1.4. Наукові підходи до розгляду сутності категорії «банківський кредит»

Джерело: складено автором.

Банківське кредитування в сучасних реаліях функціонування фінансових систем розвинутих країн є важливою складовою забезпечення їхнього економічного розвитку. При цьому саме цей вид кредитування досить часто стає тим напрямом діяльності банківських установ, у якому формуються кризові ситуації, які надалі можуть формувати складні економічні кризи світового масштабу. Прикладом такої ситуації є фінансово-економічна криза 2007-2008 рр. Проте об'єктивно без розвитку банківського кредитування забезпечити економічний розвиток країни не можливо. Саме тому центральні банки приділяють значну увагу діяльності комерційних банків, їхній фінансовій стійкості.

Банківські установи в сучасному світі надають досить значний спектр кредитних послуг основним типам економічних суб'єктів, а саме: домогосподарствам, суб'єктам підприємницької діяльності, включаючи самі фінансові установи, органам державної влади та місцевого самоврядування. При цьому модель взаємодії з клієнтами в процесі кредитування залежить від стратегії розвитку банківської установи, специфіки її бізнес-моделі. Окремі банківські установи можуть надавати окремі типи позик виключно певному виду клієнтів (іпотечні кредити, фінансування малого та середнього бізнесу і т. ін.). Відповідно внутрішня специфіка економічної діяльності конкретної банківської установи відіграє важливу роль у формуванні її кредитної політики та впроваджуваної моделі надання кредитних послуг. Більша частина комерційних банків у всьому світі надають фінансові послуги домогосподарствам, включаючи і продаж кредитних продуктів [6; 126].

Розглянемо тепер детальніше сутність категорії «домогосподарство». Представимо декілька концепцій трактування цієї дефініції, а саме:

1) домогосподарство – «економічний суб'єкт, який складається з однієї або кількох осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, постачають на відповідні ринки різноманітні ресурси та спільно ухвалюють економічні рішення щодо формування своїх доходів і здійснення витрат із метою задоволення власних матеріальних і духовних потреб, тобто спільно здійснюють господарську діяльність та мають спільний бюджет» [21, с. 87].

2) домашнє господарство: основний об'єкт економіки (група людей, що об'єднуються загальними завданнями, місцем проживання, бюджетом та сімейно-родинними зв'язками); один із суб'єктів економіки, який забезпечує її ресурсами і використовує отримані за них доходи для придбання товарів і послуг, які задовольняють матеріальні потреби людини [16];

3) домогосподарство – господарство невеликої групи людей, як правило, об'єднаної родинними або дружніми зв'язками, котрі проживають в одному помешканні, повністю або частково об'єднують свої доходи і майно, спільно ведуть домашнє господарство (виробництво й споживання певних товарів та послуг). Фактично в домогосподарства об'єднане все населення країни, оскільки ця первинна, або базова, клітина організації господарської діяльності охоплює господарства не лише родин, а й одинаків [66, с. 9];

4) домогосподарство – сукупність індивідів, осіб, що разом складають єдиний економічний суб'єкт та реалізують спільну господарську діяльність і мають спільний бюджет [165, с. 61];

5) домогосподарство – сукупність фізичних одиниць – резидентів, що мають спільні економічні інтереси, функції, побут і джерела фінансування [76, с. 23];

6) домогосподарство – це самостійний суб'єкт господарювання, що складається з декількох або однієї особи, які перебувають або не перебувають в родинних зв'язках, проте обов'язково проживають в одному приміщенні; самостійний суб'єкт ринкової економіки, який є постачальником ресурсів і водночас їх споживачем для задоволення власних потреб; це основа формування малого підприємництва [14, с. 122];

7) домогосподарство в ринковій економіці - економічна одиниця у складі однієї або декількох осіб, які самостійно приймають рішення, прагнуть максимально задовольнити свої потреби, надаючи їм окремі переваги [179];

8) домашнє господарство – це незалежна економічна одиниця, яка включає кілька осіб (але це може бути й одна особа), які пов'язані спільним

веденням господарства, забезпечують економіку факторами виробництва й разом користуються заробленим чи отриманим доходом виключно для споживання [160, с. 43].

Вплив домогосподарств на розвиток загалом ринку фінансових послуг є дуже сильним і це викликає необхідність постійного регулювання і контролю моделі їхньої кредитної поведінки в межах такого ринку. Це необхідно здійснювати з метою унеможливлення формування нових кризових явищ у фінансовій системі країни. Здатність домогосподарств приймати раціональні рішення щодо використання особистих фінансів, мінімізуючи потенційні ризики, є запорукою не тільки їхньої власної фінансової стійкості та стабільності, а й країни загалом. При цьому ці економічні суб'єкти в процесі використання фінансових послуг формують певну модель власної фінансової поведінки, серед основних компонентів якої саме кредитна поведінка є однією з найбільш важливих.

Відповідно потреба домогосподарств у кредитних ресурсах виникає об'єктивно у зв'язку з виникненням дефіциту власних фінансових ресурсів унаслідок перевищення видатків над доходами в короткостроковій перспективі, або через бажання придбати матеріальні об'єкти, наявних коштів на купівлю яких не вистачає. Фактично ці причини визначають весь спектр банківських продуктів, які пропонуються сьогодні домогосподарствам. Найбільший напрямок складають невеликі позики для громадян, які вони отримують через кредитні картки, короткострокові позики в магазинах на придбання побутової техніки. Довгострокові кредити пов'язані з придбанням нерухомості, купівлею авто та інших дорогих матеріальних цінностей.

Розпочнемо дослідження з обґрунтування сутності банківського кредитування домогосподарств. У науковій літературі є значна кількість підходів до розгляду змісту таких понять, як «банківське кредитування домогосподарств», «банківське кредитування населення», «банківське споживче кредитування домогосподарств» тощо. Представимо окремі концепції трактування зазначених дефініцій.

Ю. Стрільчук зауважує, «що банківське кредитування населення – процес, який складається з послідовних дій банку, за допомогою яких реалізуються економічні відносини між банком-кредитором і позичальником – фізичною особою, які виникають з приводу передачі останньому вартості у користування на умовах поверненої, строковості та платності» [161, с. 45].

С. В. Башлай зазначає, що «кредити населенню – вид позики, що відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надаються суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості, наприклад, акцій, облігацій тощо. При цьому принцип цільового використання отриманих фізичними особами кредитних ресурсів реалізується банківськими установами на власний розсуд» [12].

С. М. Ганзюк, Ю. О. Вишнякова під банківським кредитуванням населення розуміють форму економічних відносин між банками і домогосподарствами з приводу отримання додаткових коштів для задоволення особистих споживчих чи колективних потреб домогосподарств на засадах зворотності, платності, добровільності. Кредитування домогосподарств – це вагома складова частина економіки та фінансового сектору України [28, с. 49].

Також у науковій літературі сьогодні дуже часто вчені ототожнюють за змістом такі категорії, як «банківське кредитування населення» та «споживчий кредит» або «банківський споживчий кредит». У межах дисертації не ставимо за мету конкретизувати позицію автора, лише зауважимо, що споживчий кредит нами розглядається також як діяльність банку з надання позик насамперед населенню.

Таким чином, враховуючи визначений економічний зміст категорій «банківський кредит», «домогосподарство» можна констатувати, що *банківське кредитування домогосподарств – процес взаємодії між комерційним банком (кредитором) та домогосподарством (позичальник) з приводу передачу у тимчасове користування позичальнику визначеної у кредитній угоді суми*

фінансових ресурсів на певні цілі за умови повернення коштів у майбутньому з відсотками за їх користування на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості.

Варто розуміти, що процес банківського кредитування домогосподарств, незважаючи на його досить зрозумілу суть, все ж є складним видом економічної діяльності, що зумовлено не лише складністю надання кредитної послуги громадянам, але й тим, що в подальшому ці процеси можуть впливати на функціонування окремих макроекономічних систем, включаючи банківську систему, фінансову систему та загалом національну економіку. Відповідно домогосподарства можуть впливати на функціонування окреслених систем навіть того не усвідомлюючи. Особливо роль цих економічних суб'єктів є визначальною в тих країнах, у яких кредитні послуги є найбільш важливим джерелом формування доходів банківських установ, оскільки фондовий ринок не є розвиненим [185].

Аналізуючи сутність банківського кредитування домогосподарств та враховуючи складність цього виду економічної діяльності, визначимо змістовні ознаки такого виду кредитування. Серед них виокремимо такі:

- відносини, що виникають у процесі взаємодії між банківськими установами та домогосподарствами з приводу отримання позик;
- відносини, які регламентуються діючими в країні законодавчими нормами;
- виступає джерелом забезпечення поточної діяльності домогосподарств або використовується для досягнення довгострокових цілей;
- є джерелом отримання коштів домогосподарствами для їх подальшого використання, а з іншої сторони є джерелом формування доходів банківських установ;
- належить до групи активних операцій банківських установ, яким об'єктивно притаманний ризик втрати власних фінансових ресурсів;

– у межах цього виду кредитування сьогодні комерційними банками вже розроблені окремі типи кредитування, значна кількість видів банківських кредитних продуктів;

– цей вид кредитування може виконувати соціальну функцію, оскільки банківські установи можуть надавати такі кредити на пільгових умовах, виконувати державні програми щодо видачі тих, або інших видів позик цим економічним суб'єктам (наприклад, надання іпотечних позик певним категоріям домогосподарств);

– цей вид діяльності вимагає ліцензування та може здійснюватися тими банківськими установами, які спроможні забезпечити організацію такої діяльності, виконувати нормативи кредитування економічних суб'єктів та ін. [14, с. 219; 48; 49; 180, с. 16; 76; 177].

Отже, можемо констатувати, що здебільшого банківське кредитування домогосподарств розглядають як процес, тобто сукупність дій, які здійснюють комерційним банком у процесі надання економічним суб'єктам кредитної послуги.

Проте, на наше переконання, доцільно також банківське кредитування домогосподарств розглянути як окрему систему, яка формується в результаті взаємодії між цими кредиторами та домогосподарствами як позичальниками. Використання такого підходу до дослідження цього виду кредитування дозволяє його проаналізувати докладніше та конкретизувати особливості функціонування зазначеної системи, описати її роль як у діяльності банківських установ, так і у функціонування кредитної системи країни. Також це дає можливість більш комплексно провести вивчення сучасного стану такої системи.

Для обґрунтування сутності системи банківського кредитування домогосподарств розглянемо теоретичні положення застосування системного підходу до проведення дослідження різних економічних систем.

Системний підхід – це метод наукового дослідження, за яким будь-який об'єкт вивчається як цілісна система, яка складається з окремих компонентів, підсистем, які взаємодіють між собою, формуючи сукупність взаємозв'язків.

Системний підхід сьогодні є досить поширеним методом дослідження економічних систем і полягає у їх розгляді як окремих систем. Це є досить зручним способом для науковців, враховуючи абстрактність, на відміну від інших об'єктів пізнання, економічних систем.

Система є центральною категорією у системному підході й переважно розглядається більшістю науковців як сукупність компонентів та зв'язків між ними, які формують цілісне утворення або об'єкт, який можна вивчати як цілісну, єдину сукупність.

Перевагами системного підходу для вивчення економічних об'єктів різного типу є такі:

1) дозволяє комплексно визначити всіх суб'єктів, описати взаємозв'язки між ними; це дає можливість глибше зрозуміти особливості функціонування та умови розвитку досліджуваної економічної системи;

2) дозволяє системно проводити дослідження сучасних тенденцій, створювати системні показники для опису економічного об'єкта;

3) дає можливість виявляти всі перешкоди та ризики в забезпеченні подальшого розвитку економічної системи, цілісно аналізувати її слабкі та сильні сторони функціонування;

4) дає можливість описати зовнішнє щодо досліджуваного об'єкта середовища, тобто сукупність тих елементів, які не є його компонентами, але взаємодіють із ним і впливають на формування середовища, у якому функціонує економічна система;

5) забезпечує для науковця можливість науково і більш логічно, поетапно, розглядаючи окремі підсистеми, описувати їхні особливості функціонування, їх принципи, властивості, функції та місце в загальній системі, яка досліджується, та ін. [74; 75; 169].

Отже, враховуючи окреслений матеріал щодо сутності системного підходу, його переваг застосування, використаємо цей підхід для конкретизації змісту системи банківського кредитування домогосподарств.

Зауважимо, що в науковій літературі сьогодні зустрічаються концепції застосування системного підходу до вивчення окремих об'єктів, підсистем та систем загалом у сфері кредитування, функціонування банківських установ. Найчастіше трапляється використання таких категорій, як «банківська система», «кредитна система», «парабанківська система». Ці дефініції вже ж класичними категоріями і невід'ємною частиною теорії фінансів, а їхня роль у дослідженні сучасних тенденцій економічного розвитку країн незамінною.

Враховуючи наведені концепції застосування системного підходу до дослідження різних систем у сфері кредитування, банківської діяльності, вважаємо, що систему банківського кредитування домогосподарств можна розглядати з двох позицій:

1) *мікросистема* – сформована в межах конкретної банківської установи система кредитної діяльності, до складу якої входять усі компоненти та взаємозв'язки між ними, які залучені до процесу надання позик домогосподарствам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненності та забезпеченості;

2) *макросистема* – сукупність банківських установ, домогосподарств та зв'язків між ними, які виникають у процесі надання цими установами позик фізичним особам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненності та забезпеченості.

Таким чином, представлені концепції розгляду сутності системи банківського кредитування домогосподарств підтверджують універсальність системного підходу як наукового методу пізнання.

Цілком логічно допустити, що всі мікросистеми банківського кредитування домогосподарств загалом формують макросистему цього виду кредитування. Проте при цьому об'єкт дослідження змінюється, а отже, і змінюються його властивості, функції та основні принципи функціонування та розвитку. Звичайно макросистема банківського кредитування домогосподарств є складовою:

1) кредитної системи, оскільки відображає кредитні відносини між комерційними банками та домогосподарствами, і ці відносини регламентуються чинним у країні законодавством;

2) банківської системи, оскільки відображає один з основних напрямів діяльності комерційних банків, який являє собою одне з найбільших джерел формування доходів цих установ;

3) фінансової системи, оскільки і кредитна, і банківська системи є частиною загальної національної фінансової системи країни.

На рис. 1.5 представлено модель мікросистеми банківського кредитування домогосподарств. Розглянемо її більш детально. Можна констатувати, що характерними рисами такої моделі банківського кредитування домогосподарств є такі:

- формується та функціонує в межах конкретної банківської установи, відповідно для кожної з таких установ притаманні власні особливості побудови зазначеної системи;

- складається з окремих підрозділів, які залучені до процесу кредитування домогосподарств і виконують відповідні функції;

- система постійно змінюється та удосконалюється, враховуючи змінність зовнішнього середовища, в якому розвивається банківська установа;

- до структурних підрозділів, які входять до системи, варто відносити не лише ті з них, які безпосередньо залучені до процесу надання позик, але й інших, які опосередковано також залучені до кредитної сфери (робота із заборгованістю, юридичний відділ, відділи ризик-менеджменту та ін.);

- система пов'язана з обігом значного обсягу інформації: як первинної, яка отримується від клієнтів при оформленні позик, так і вторинної, яка продукується банківською установою у процесі надання кредитних послуг та забезпечення її кредитної діяльності;

- особливості функціонування системи визначаються стратегією розвитку банківської установи, впроваджуваною кредитною політикою банку [180].

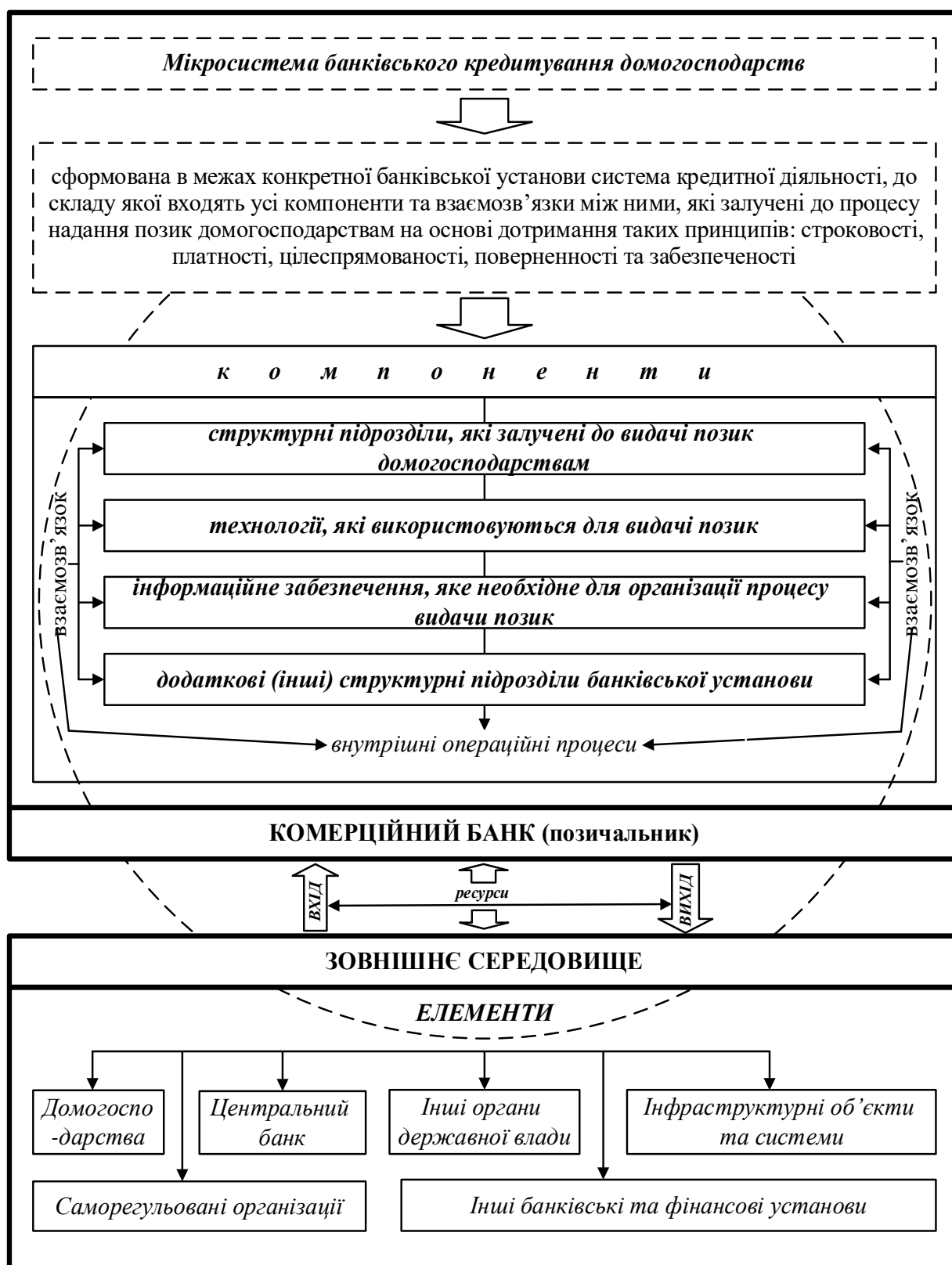

Рис. 1.5. Мікросистема банківського кредитування домогосподарств

Джерело: складено автором з урахуванням [22; 6; 76; 81].

Таким чином, мікросистеми банківського кредитування домогосподарств змінюється та розвивається насамперед під впливом внутрішніх трансформацій, хоча значна їх частина також відбувається в результаті екзогенного впливу на роботу комерційного банку. Також варто пам'ятати, що в сучасних умовах підрозділи, які забезпечують інформаційний супровід та інформаційну безпеку, відіграють ключову роль в організації зазначеного виду кредитування і формують умови для конкурентоспроможності кредитних продуктів та загалом банківських установ.

Сутність макросистемного підходу до розгляду особливостей банківського кредитування домогосподарств полягає у фокусуванні уваги саме на загальний у межах національної економіки розвиток цього виду кредитування, його вплив на функціонування банківської та, відповідно, кредитної системи. На рис. 1.6 представлено макросистему банківського кредитування домогосподарств.

Отже, макросистема банківського кредитування домогосподарств складається із сукупності банківських установ та фізичних осіб, які отримують кредитні послуги. До особливостей функціонування макросистеми банківського кредитування домогосподарств варто віднести такі:

- формується в межах ринку фінансових послуг;
- взаємодіє зі значною кількістю інших підсистем зовнішнього середовища, які по-різному впливають на її функціонування;
- відображає загальні відносини між позичальниками та банківськими установами;
- в її розвитку важливу роль відіграє кредитна інфраструктура (рейтингові агентства, бюро кредитних історій і т. ін.);
- формується відповідно до основних положень стратегії розвитку фінансового ринку в країні, яка відповідає впроваджуваній стратегії соціально-економічного розвитку країни та ін. [32; 43; 47].

Рис. 1.6. Макросистема банківського кредитування домогосподарств

Джерело: складено авторами на основі [26, с. 249-250; 29; 49; 177; 191].

Отже, у цьому підрозділі дисертації розглянуто теоретичні положення функціонування та розвитку системи банківського кредитування домогосподарств. Це реалізовано на основі аналізу сутності таких категорій, як «банківське кредитування», «банківське кредитування домогосподарств», «банківське кредитування населення» та ін.

Аналіз наукових підходів до розгляду сутності дефініції «банківське кредитування домогосподарств» дав можливість виокремити й основні змістовні ознаки цього виду кредитування та описати роль саме домогосподарств як економічних суб'єктів у функціонування комерційних банків. У результаті встановлено, що ці суб'єкти відіграють важливе місце в системі банківських послуг, а кредитування є одним з основних джерел їхніх доходів.

Під час дослідження було з'ясовано, що більшість науковців розглядають банківське кредитування домогосподарств як сукупність дій, які виникають у результаті взаємодії між позичальниками та позикодавцями. Проте для більш детального розуміння такої взаємодії було запропоновано розглянути цей вид кредитування на основі використання системного підходу, тобто як цілісну систему з притаманними їй системними властивостями. Аналіз сутності такої системи дозволив виокремити два підходи до розгляду її сутності та особливостей формуванні й розвитку, а саме: розгляд мікросистеми та відповідно макросистеми такого виду кредитування. Також обґрунтовано сутність кожного з видів системи банківського кредитування домогосподарств та визначено їхні специфічні риси.

Під час дослідження встановлено, що розвиток системи банківського кредитування домогосподарств залежить від значної кількості чинників. У сучасних умовах особливу роль у її функціонуванні відіграють цифрові технології, які активно застосовуються банківськими установами у своїй діяльності. Активно такі цифрові інновації застосовуються і у процесі надання позик домогосподарствам, оскільки дозволяють зазначеним установам отримати значну сукупність ефектів як для підвищення якості кредитних послуг, так і для удосконалення власної кредитної діяльності.

1.3. Трансформація системи банківського кредитування домогосподарств у цифровій економіці

Банківське кредитування відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. У сучасних умовах банківські установи, надаючи позики економічним суб'єктам, забезпечують можливість для їх функціонування, що в підсумку активізує темпи економічного розвитку в країні.

Кредитування домогосподарств є на сьогодні одним із важливих напрямів діяльності банківських установ, який дозволяє формувати значні обсяги доходів, надаючи позики та реалізуючи супутні фінансові послуги цих економічним суб'єктам. Проте сфера кредитних послуг на сьогодні трансформується відповідно до нових викликів та тенденцій, які загалом відбуваються на ринку фінансових послуг.

Основні зміни, які сьогодні впливають на всі без винятку види фінансових послуг, включаючи і кредитні, пов'язані насамперед з процесом цифровізації діяльності кредитних установ, використанням ними потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості обслуговування клієнтів, підвищення ефективності бізнес-процесів у банківських та небанківських фінансових установах.

Становлення цифрової економіки відбувається на основі постійного розвитку та удосконалення цифрових технологій, які застосовуються в усіх галузях та сферах національного господарства. Проте сфера фінансових послуг зазнала вже найбільш помітних та глибоких трансформацій у результаті використання таких технологій. Саме в нематеріальній сфері, як засвідчує досвід, процеси цифровізації дозволяють отримати нові результати від підприємницької діяльності, значно підвищити рентабельність надаваних послуг і загалом забезпечити зростання рівня конкурентоспроможності економічних суб'єктів.

Активне використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій саме у сфері банківського кредитування дозволило комерційним банкам змінити основні принципи обслуговування клієнтів, розширити канали продажу кредитних продуктів, підвищити транспарентність кредитних операцій. Особливо такі трансформації спостерігаються у сфері банківського кредитування домогосподарств, у якій існує значна кількість клієнтів, також є необхідність зберігання великих масивів даних, швидко їх опрацьовувати та ухвалювати рішення про видачу позик або відмову в їх наданні. Цифрові технології дозволяють прискорити окреслені процеси й забезпечити якість надання кредитних послуг цим суб'єктам господарювання. Окреслене актуалізує проведення досліджень подальших напрямків удосконалення здійснення банківського кредитування домогосподарств на основі використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій. Це вимагає відповідно поглиблення теоретичних та прикладних положень надання комерційними банками кредитних послуг домогосподарствам в сучасних умовах.

Варто зазначити, що вся сфера фінансових послуг вже зазнала колосального впливу процесів цифровізації. Фінансові установи активно використовують потенціал інноваційних інформаційних технологій у власній діяльності, що дозволяє їм отримати значну кількість переваг і в наданні кредитних послуг, і у підвищення ефективності власної роботи.

Для поглиблення розуміння впливу процесу цифровізації на функціонування та розвиток системи банківського кредитування, розглянемо насамперед сутність цього процесу та особливості його формування та активного впливу на економічні системи.

Доречно зауважують М. В. Дубина та А. М. Козлянченко, що «диджиталізація є об'єктивним процесом розвитку сучасного суспільства в умовах неоекономіки. Вона покликана спростити та прискорити роботу з великими обсягами даних, забезпечити автоматизацію всіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансових), покращити комунікацію з клієнтами,

постачальниками та партнерами і всіма інститутами зовнішнього середовища, формувати нові засади взаємодії в межах підприємства – між підрозділами, працівниками, менеджментом, сприяти переходу до нових організаційних форм господарювання (мережева та віртуальна економіка) [44, с. 26].

Представимо декілька наукових підходів до розуміння змісту цифровізації як окремого об'єкта дослідження, а саме:

1) диджиталізація – «частина загального обсягу виробництва, створена різними цифровими ресурсами. Ці ресурси включають цифрові навички, цифрове обладнання (комплектуючі, програмне забезпечення та засоби зв'язку) і проміжні цифрові товари та послуги, що використовуються у виробництві» [179];

2) диджиталізація – «трансформація, впровадження цифрових технологій з метою оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, покращення комунікаційних зв'язків зі споживачами та підвищення ефективності господарської діяльності» [92];

3) диджиталізація – це «сучасний етап розвитку суспільства та економіки, який супроводжується значним рівнем дифузії інформаційних технологій, інформаційних ресурсів та суспільних процесів, унаслідок чого відбувається оцифрування даних різної природи, що розширює можливості їх використання в усіх сферах людської діяльності» [44, с. 26];

4) диджиталізація – «спосіб приведення будь-якого різновиду інформації до цифрової форми» [14, с. 107];

5) диджиталізація – «процес переходу до організації цифрового бізнесу на основі використання цифрових технологій для зміни бізнес-моделі з метою надання нових можливостей для отримання прибутку і створення цінності» [150];

б) цифровізація – «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [136];

7) цифровізація – «явище більш складне та передбачає впровадження цифрових технологій в усі сфери управлінської діяльності, але при цьому не замінює паперові носії, а, в основному, дублює їх» [107, с. 129].

Таким чином, можемо стверджувати, що диджиталізація пов'язана з:

- активним використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- трансформацією принципів та властивостей економічних систем, які піддаються впливу цифрових технологій;
- підвищенням ефективності функціонування економічних систем, створення нових можливостей їх подальшого розвитку, формування їх потенціалу;
- активним розвитком відповідно сфери інформаційних послуг, галузей виробництва, які пов'язані зі створенням необхідного обладнання та продукції для впровадження цифрових технологій;
- інноваційним розвитком економіки, який вимагає відповідної підтримки на рівні держави;
- залученням висококваліфікованих працівників для трансформації діючих інформаційних систем функціонування суб'єктів господарювання;
- процесом віртуалізації господарської діяльності економічних суб'єктів та ін. [60; 78; 89; 198; 222]

Процес цифровізації в сучасних умовах є об'єктивним явищем, яке вже пронизує всі аспекти сучасного суспільства й особливо активно розвивається в межах його економічної компоненти.

Система банківського кредитування домогосподарств сьогодні також зазнає значного впливу цифрових технологій як в рамках мікросистеми, так і макросистеми цього виду кредитування. На рис. 1.7 представлено схему такого впливу.

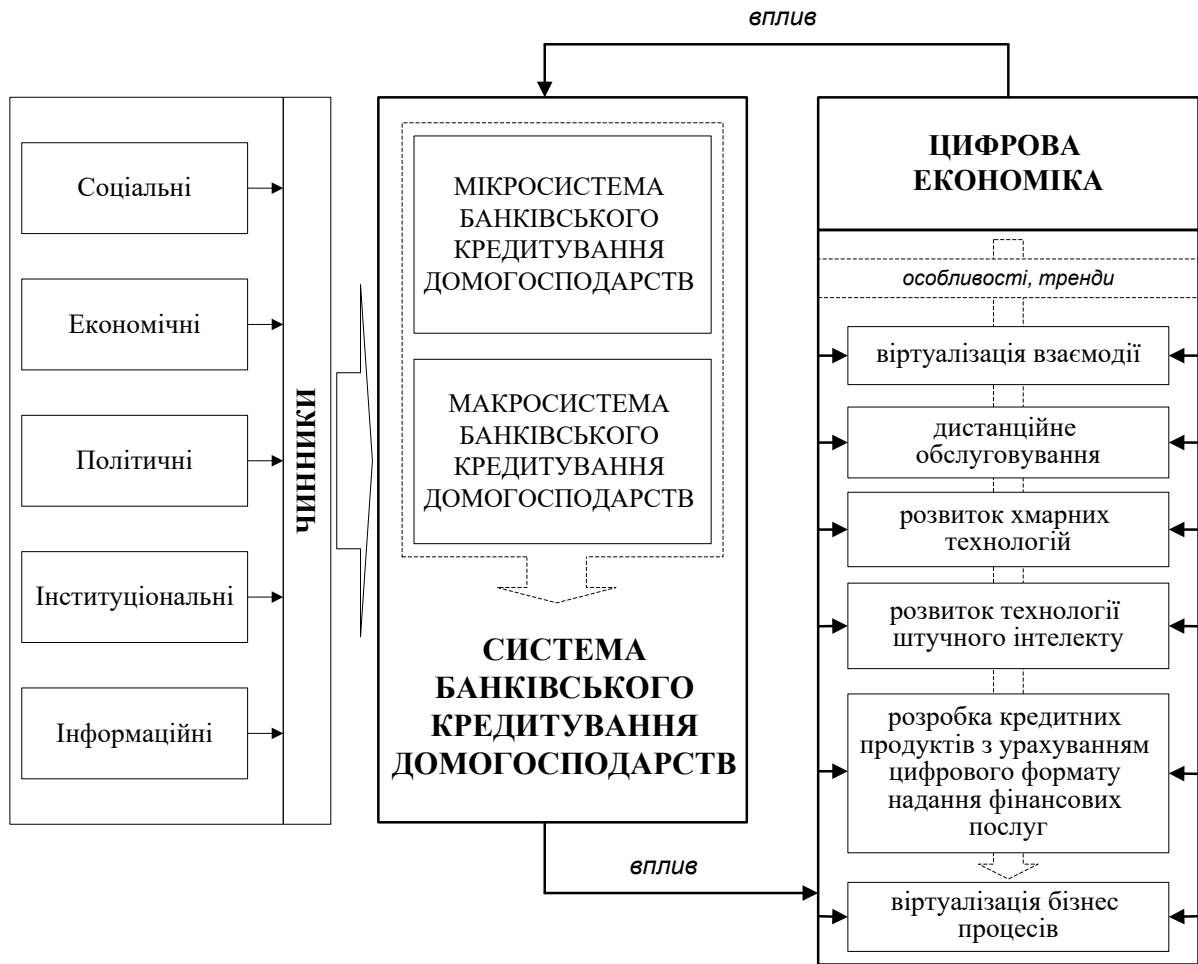

Рис. 1.7. Розвиток системи банківського кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки

Джерело: складено авторкою на основі [2; 25; 54; 72; 128]

Аналізуючи дані рис. 1.7, на наше переконання, передусім варто виділити такі зміни у функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, які сьогодні вже відбулися або впроваджуються в результаті впливу цифрових технологій на діяльність комерційних банків.

1. Активне надання кредитних послуг домогосподарствам в дистанційній формі. При цьому деякі банківські установи надають можливість замовити кредитну послугу, перевірити можливість її отримання, а вже документи необхідно приїжджати підписувати в офіс банківської установи. Інші банки повністю надають кредитні послуги онлайн, відкривають клієнтами аналогічно кредитні картки, видають кредити готівкою.

2. Мінімізація взаємодії домогосподарств з працівниками банківських установ в процесі виплати позики, отримання інформаційної підтримки. Погашення позик дистанційно мінімізує необхідність приходити до банківських установ з певною періодичністю. Наявність сучасних інформаційних систем надання дистанційно консультативної допомоги лише сприяє цифровізації відносин між банком та його клієнтами – фізичними особами.

3. Персоніфікація сфери фінансових послуг, кастомізація банківських послуг зумовлені поглибленням використання індивідуального підходу цими установами до надання позик домогосподарствам. Наявність власних кабінетів у клієнтів, цілодобовий до них доступ лише посилюють можливості домогосподарств щодо постійної доступності кредитних ресурсів, здійснення внесків для їх погашення в будь-який зручний час для позичальника. При цьому є можливість завжди перевірити поточний стан рахунків, рух коштів, залишок за позиками, нараховані відсотки і т. ін.

4. Наявність широкого спектра фінансових послуг, якими можна користуватися у власному кабінеті, формує умови для використання кредитних послуг в різних країнах. Також є можливість використовувати онлайн-розрахунки кредитними картками, переказувати кошти, обслуговувати взяті раніше позики і тим самим вчасно виконувати свої зобов'язання.

5. Використання цифрових технологій сприяє більш швидкому опрацюванню інформації про клієнтів, прийняттю рішень про видачу позик банківськими установами. Можливість перевіряти в онлайн-режимі кредитну історію клієнтів, його відносин з іншими банками лише підвищує якість управління кредитним портфелем банківської установи в частині надання послуг саме домогосподарствам. Саме ці клієнти банків є найбільш численними серед всіх інших позичальників, а тому і прискорення бізнес-процесів щодо видачі їм позик сприяє як збільшенню продуктивності роботи банківських працівників, так і якості надання кредитних послуг через прискорення процесу ухвалення рішень, перерахунок коштів на кредитні рахунки клієнтів, формування одночасно всіх необхідних документів для підпису.

Таким чином, аналізуючи представлені теоретичні аспекти впливу цифровізації на функціонування банківської установи, її кредитної діяльності, можна конкретизувати сутність таких понять.

1. Цифровізація банківської установи – процес активної трансформації бізнес-процесів комерційного банку в результаті розробки та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, який призводить до віртуалізації його господарської діяльності, автоматизації бізнес-процесів, зміни моделі взаємодії з клієнтами, і дозволяє підвищити ефективність роботи банківської установи, забезпечити підвищення якості надання неї фінансових послуг та сприяє зростанню рівня її конкурентоспроможності.

Таким чином, можна констатувати, що в результаті цифровізації банківської установи, відбувається зміни на декількох рівнях її функціонування, а саме:

– на рівня топменеджменту та управління – поступово удосконалюється система обміну внутрішньої управлінською інформацією, забезпечується прискорення процесів її обробки, регламентованої доступності, швидкості підготовки необхідних аналітичних звітів;

– при взаємодії з клієнтами – розробка відповідних сервісів для клієнтів, з метою надання їм якісних фінансових послуг, забезпечення конкурентоспроможності банківської установи на висококонкурентному ринку послуг цих установ, зміна підходів до обслуговування клієнтів, надання їм супутніх послуг та інформаційно-консультаційного обслуговування;

– при взаємодії з іншими контрагентами – розробка дієвої системи обробки вхідної інформації, особливо від центрального банку та інших органів влади, автоматизація процесів підготовки звітної документації, впровадження технологій швидкого впровадження в роботу змін нормативно-правового забезпечення і т. ін. [35; 70; 176].

2. *Цифровізація кредитної послуги* – трансформація взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесів руху кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання принципів строковості, платності, цільового використання, забезпеченості й поверненості таких коштів, що супроводжується віртуалізацією такої взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з видачею позик.

Зауважимо, що цифровізація кредитної послуги призводить до досить складних технологічних трансформацій у діяльності банківських установ, оскільки, з одного боку, забезпечує розширення їх економічного потенціалу, формування нових напрямків продажу кредитних продуктів, а, з іншого боку, об'єктивно вимагає залучення цифрових технологій до здійснення всіх етапів надання кредитної послуги, для забезпечення власної ефективності та конкурентоспроможності.

Розглянемо, яким чином цифровізація змінює окремі етапи процесу надання кредитної послуги. На рис. 1.8 розкрито сутність таких етапів.

Сьогодні цілком зрозуміло, що для надання кредитних послуг банківська установа використовує спектр різних цифрових технологій на кожному етапі залучення клієнтів, продажу їм кредитних продуктів. Також треба розуміти, що цифрові технології не замінюють всі бізнес-процеси, які здійснюються в межах банку для організації кредитної діяльності, а частково трансформують процес її здійснення. Отже, розглянемо зміну окремих етапів надання кредитної послуги та ті інформаційно-комунікаційні технології, які використовуються на кожному з них, визначимо потенціал таких технологій для подальшого використання в межах таких етапів.

Етап маркетингу – етап, на якому банківська установа проводить дослідження ринку кредитних послуг, створює кредитні продукти, просуває їх для продажу домогосподарствам. На цьому етапі між позичальниками та кредиторами немає ще кредитних відносин. Проте відбувається певна взаємодія банківських установ та їхніх потенційних клієнтів.

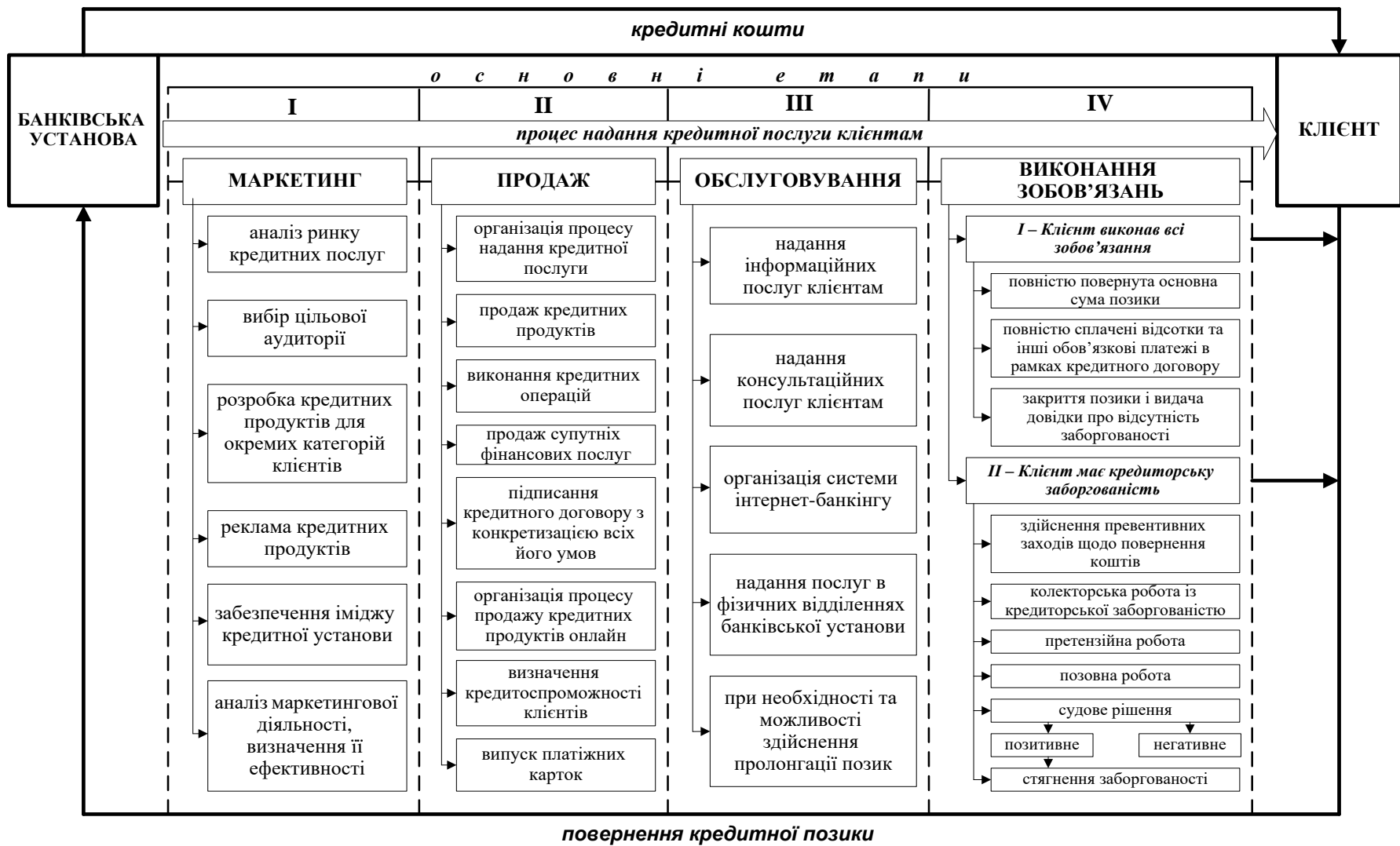

Рис. 1.8. Основні етапи процесу надання кредитної послуги

Джерело: складено авторами з урахуванням [177; 179, с. 141; 180, с. 198; 67; 109].

Серед можливостей, які надають цифрові технології цим установам на цьому етапі, можна виокремити такі:

- використовувати соціальні мережі, месенджери для рекламування власних кредитних продуктів;
- надсилати на смартфони та в індивідуальні кабінети вже наявним клієнтами інформацію про нові можливості використання кредитних послуг, нові кредитні продукти;
- забезпечувати власний імідж через підтримку зв'язку зі споживачами за допомогою соціальних мереж, месенджерів;
- аналізувати ринок кредитних послуг через технології машинного навчання, штучного інтелекту;
- використання CRM-системи автоматизації відносин з клієнтами.

Наступний етап надання кредитної послуги це її *продаж* – на цьому етапі клієнт вже звертається до банківської установи з метою підписання кредитного договору. Банківська установа, надаючи кредитну послугу, також використовує спектр цифрових технологій на цьому етапі, насамперед такі:

- використання машинного навчання, технології штучного інтелекту, Big Data для перевірки кредитоспроможності потенційного позичальника (кредитний скоринг);
- використання технологій оцифрування паперових документів;
- використання внутрішніх інформаційних систем для опрацювання вхідної інформації та підготовку супроводжувальних документів для забезпечення процесу кредитної послуги;
- надання можливостей отримати кредитні послуги онлайн, використовуючи смартфон та відповідні додатки банківської установи.

На *етапі обслуговування* відбувається підтримка домогосподарств через надання їм консультацій, доступу до інформації про кредитні послуги. Частково в цьому процесі використовуються такі цифрові технології:

– застосування чат-ботів, технології штучного інтелекту для організації консультаційної підтримки; при цьому надається можливість і отримання консультацій від співробітників банківської установи, оскільки сучасні технології не можуть повною мірою забезпечити належну якість консультаційної підтримки;

– використання смартфонів та відповідних технологій для надання інформації про наступні платежі за кредитом, нараховані відсотки (інтернет-банкінг, мобільний банкінг);

– надання можливостей клієнтам використовувати безконтактні кредитні картки, технології NFC;

– використання технологій біометричної ідентифікації (відбитки пальців, розпізнавання обличчя) для забезпечення безпечності використання кредитними ресурсами [59].

На останньому етапі «*Виконання зобов'язань*» банківська установа також може використовувати (а багато установ і використовує) також сучасні технології. Зазначимо, що третій та четвертий етапи надання кредитної послуги відбуваються паралельно, оскільки комерційні банки постійно здійснюють моніторинг ситуації щодо виконання клієнтами своїх зобов'язань по кредитних угодах. Однак саме на останньому етапі увага приділяється факту загального виконання всіх зобов'язань позичальниками. Саме тому нові інформаційно-комунікаційні технології банківськими установами насамперед застосовуються для роботи із заборгованістю клієнтів. На цьому етапі можуть використовуватися такі технології:

– технології штучного інтелекту для акумулювання всієї інформації про клієнтів із доступних баз даних;

– чат-боти, месенджери для нагадування про заборгованість перед банком;

– застосування технології Big Data для опрацювання та збереження значних масивів інформації про клієнтів (індивідуальні дані, які потребують значного захисту), управлінської інформації самої банківської установи

– використання хмарних технологій для захисту інформації про клієнта, збереження його історії сплати кредитних платежів, інших персоніфікованих даних [119; 90] та ін.

Зауважимо, що наведені цифрові технології кожною банківською установою адаптуються під свою діяльність, особливості надання кредитних послуг клієнтам. Значна кількість таких технологій застосовується не виключно в процесі надання кредитних послуг, а також для здійснення супровідних банківських операцій, які необхідні для продажу кредитних продуктів. Також представлені інформаційно-комунікаційні технології, як правило, застосовуються в сукупності, поєднуючи потенціал кожної з них для організації роботи комерційного банку. Крім того, надання позик різним категоріям домогосподарств, на різні потреби вимагає і адаптації доступних технологій до специфіки їх кредитування.

Таким чином, окреслені вище результати засвідчують, що в сучасних умовах цифровізація вже проникла в усі складові бізнес-процесів банківської установи, зокрема й у сферу надання саме кредитних послуг економічним суб'єктам. Враховуючи окреслене, також проведемо аналіз методичних положень дослідження системи банківського кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки. Зауважимо, що на сьогодні в науковій літературі існує низка концептуальних положень щодо методичних аспектів вивчення сучасних тенденцій банківського кредитування, сфери кредитування населення, аналізу стану цифровізації національної економіки, цифровізації окремих її галузей та сфер. Проте саме питанням розробки методичних положень дослідження системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифровізації національної економіки, приділено недостатньо уваги. Це й зумовлює доцільність проведення у цьому напрямку нових, додаткових досліджень.

Категорія «метод» є універсальною науковою дефініцією, яка використовується у всіх без винятку науках, у процесі проведення будь-яких досліджень різних об'єктів та явищ. Звичайно, сутність методу та особливості його використання обумовлюються специфічними рисами того об'єкта, який досліджується. На рис. 1.9 представлено декілька концептуальних підходів до розгляду сутності категорії «метод».

Зазначимо, що методика також є універсальною науковою категорією, яка за своїм змістом характеризує сукупність методів, які використовуються або необхідно використати для пізнання певного об'єкта процесу та явища. У переважній більшості випадків для проведення такого аналізу використовується певна сукупність методів, тобто формується методика вивчення об'єкта, на якому сфокусовано увага дослідника.

Методика проведення наукового дослідження є важливою складовою забезпечення якості такого дослідження, його ґрунтовності та логічності. Правильно побудована методика вивчення конкретного об'єкта дає змогу системно і поглиблено проаналізувати всі аспекти його функціонування, визначити проблеми забезпечення його розвитку, врахувати основні, найбільш вагомі, чинники та умови, які впливають та забезпечують ефективну роботу такого об'єкта.

Таким чином, наукові підходи до розгляду сутності категорії «метод», будемо метод розглядати як сукупність прийомів, процедур, заходів, процесів та способів, які необхідно здійснити для пізнання сутності конкретно визначеного явища або об'єкта з урахуванням особливостей його функціонування та взаємодії із зовнішнім середовищем. Відповідно методика нами розглядається як визначена сукупність методів, які використовуються для вивчення конкретного об'єкта дослідження.

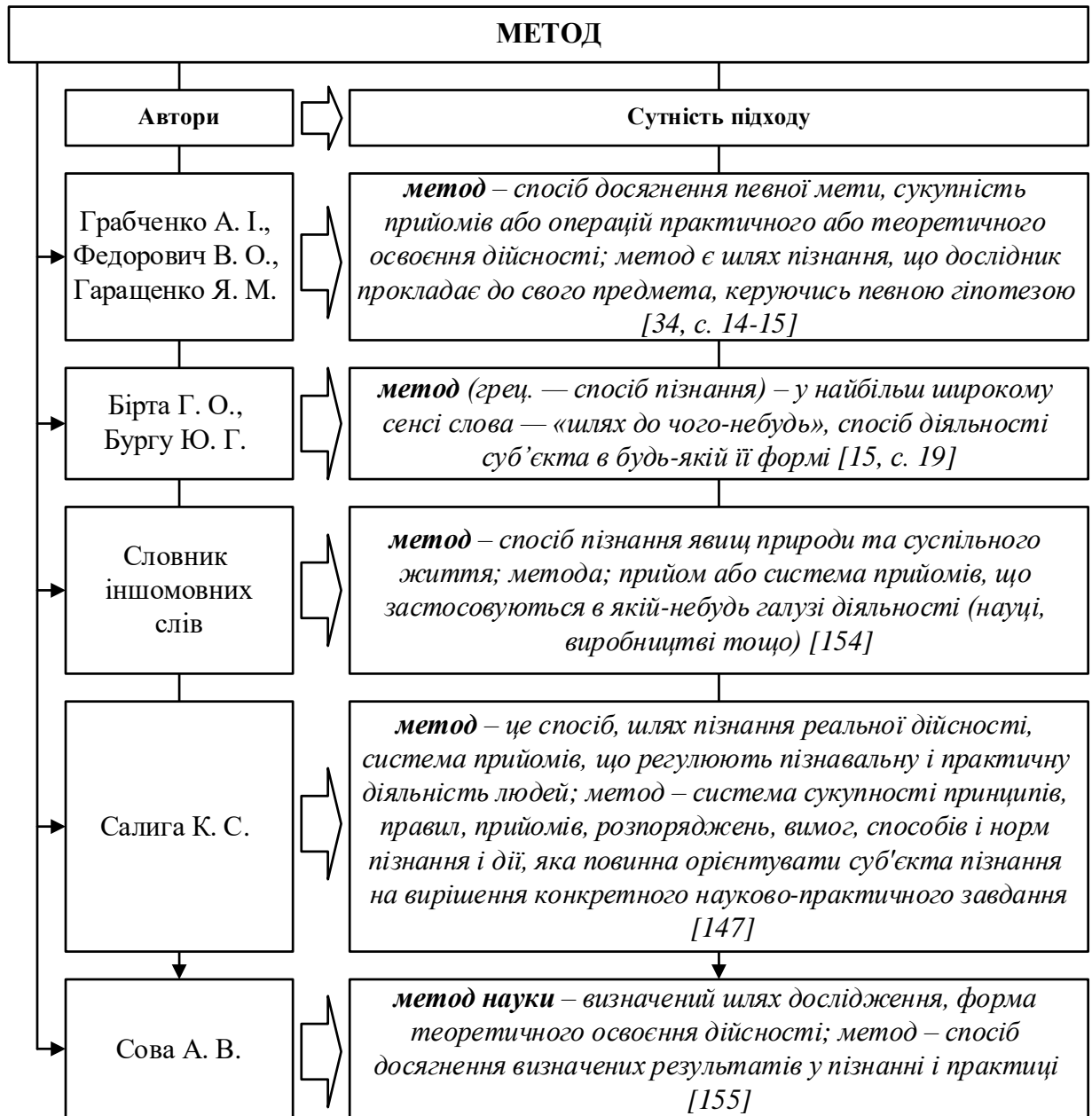

Рис. 1.9. Науково-концептуальні підходи до розгляду сутності категорії «метод»

Джерело: систематизовано авторкою.

Відповідно, аналізуючи сутність та особливості функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, можна виокремити такі специфічні риси, які варто враховувати при вивченні цієї системи в умовах становлення цифрової економіки, а саме:

– розгляд банківського кредитування домогосподарств як системи, якій притаманні властивості, функції, принципи функціонування та розвитку,

сукупність компонентів і взаємозв'язки з елементами, які не входять до системи;

– можливість опису стану такої системи в конкретний період часу на основі використання методів для проведення її емпіричного аналізу;

– важливість використовувати офіційні інформаційні джерела для пізнання поточного стану функціонування такої системи;

– необхідність враховувати взаємозв'язок між процесом банківського кредитування домогосподарств та сукупністю процесів цифровізації сфери фінансових послуг загалом;

– доцільність аналізувати роль банківських установ у забезпеченні процесів цифровізації економіки на основі використання ними сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

– значна кількість різних кредитних продуктів, які пропонуються банками домогосподарствам;

– необхідність врахування специфічних рис домогосподарств як економічних суб'єктів, яким притаманна складна система прийняття рішень щодо використання фінансових послуг і особливо придбання кредитних продуктів;

– важливість врахування взаємовпливу між макроекономічним розвитком країни та функціонуванням системи банківського кредитування домогосподарств;

– важливість врахування особливостей моделей цифрової поведінки банківських установ та ін. [27; 111; 141; 203].

Отже, врахування окреслених специфічних рис функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в процесі розробки методичних положень вивчення такої системи є важливим для проведення дійсно ефективного та логічно побудованого дослідження. Специфіка такої системи впливає на можливості науковця щодо проведення її ґрунтовного пізнання, застосування тих або інших методів пізнання. Зауважимо, що,

наприклад, здійснення емпіричного дослідження зазначеної системи завжди обмежується наявністю доступної та актуальної інформації про функціонування банківських установ у країні, кредитування економічних суб'єктів цими установами, включаючи домогосподарства і т. ін.

Зважаючи на сутність системи банківського кредитування домогосподарств, особливості її функціонування в економічному просторі країни, взаємодію з компонентами зовнішнього середовища, здійснимо розробку методики емпіричного дослідження такої системи. На наше переконання, застосування такої методики сприятиме розумінню:

1) макроекономічного простору, у якому розвиваються і функціонують банківські установи;

2) основних трендів кредитної діяльності банківських установ, які сформувалися у певний період часу;

3) актуальних тенденцій банківського кредитування домогосподарств, обсягів таких позик, їхніх валют та терміну;

4) сучасного стану використання банківськими установами інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення своєї діяльності, у тому числі й надання кредитних послуг;

5) впливу цифровізації на трансформацію системи банківського кредитування домогосподарств.

На рис. 1.10 представлено модель методики проведення емпіричного аналізу системи банківського кредитування домогосподарств.

На наше переконання перевагами описаного на рис. 1.10 методичного підходу до дослідження стану системи банківського кредитування домогосподарств є такі:

– поступовий розгляд всіх компонентів системи банківського кредитування домогосподарств окремо (стан функціонування комерційних банків, результати діяльності домогосподарств), та загалом на основі кумулятивних статистичних даних;

Рис. 1.10. Методика проведення емпіричного аналізу стану системи банківського кредитування домогосподарств та тенденцій її функціонування в умовах становлення цифрової економіки

Джерело: складно авторкою з урахуванням [17; 37; 64; 73].

– аналіз розвитку системи банківського кредитування домогосподарств протягом певного періоду, що дає змогу визначити тренди функціонування такої системи, особливості впливу зовнішнього середовища на її роботу в різний період;

– дослідження історичних особливостей розвитку системи банківського кредитування домогосподарств дає можливість проаналізувати особливості функціонування такої системи в різні періоди економічного розвитку країни (рецесія, підйом);

– вивчення зв'язку між макроекономічним розвитком країни та функціонуванням системи банківського кредитування домогосподарств, вплив такої системи на зазначений розвиток, оскільки між такою системою та функціонуванням національної економіки існує тісний взаємозв'язок;

– можливість виявляти тренди становлення цифрової економіки в країні на основі аналізу сукупності статистичних даних, індексних компаративних параметрів, визначати вплив цифрових технологій загалом на функціонування банківських установ, домогосподарств, що є важливим для розуміння трансформації їх поведінки в процесі взаємодії та формування кредитних відносин;

– змога проводити системні дослідження щодо трансформації системи банківського кредитування домогосподарств в умовах як цифровізації кредитної поведінки основних суб'єктів такої системи, так і нестабільності економічного простору, в якому вона функціонує.

Таким чином, застосування на практиці представленої методики проведення емпіричного аналізу стану системи банківського кредитування домогосподарств та тенденцій її функціонування в умовах становлення цифрової економіки дає змогу системно та всесторонньо описати сучасні тенденції її розвитку.

Отже, у межах поточного підрозділу дисертаційної роботи вагома увага приділена питанню розвитку системи банківського кредитування домогосподарств на всіх рівнях в умовах цифровізації сфери фінансових

послуг. У підсумку було виокремлено основні напрямки тих трансформацій, які сьогодні відбуваються в кредитній діяльності банківських установ унаслідок використання ними інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому теоретично обґрунтовано також сутність таких дефініцій як «цифровізація банківської установи», «цифровізація кредитної послуги». Детальний розгляд впливу інформаційно-комунікаційних технологій на процес надання кредитної послуги домогосподарствам дозволив виявити сучасні тенденції використання таких технологій банківськими установами на окремих етапах реалізації такої послуги, а саме: маркетинг, продаж, обслуговування та виконання зобов'язань.

Також у межах поточного підрозділу було розглянуто методичні підходи до опису стану системи банківського кредитування домогосподарств, використання яких дає змогу комплексно розглянути особливості функціонування такої системи в певний період часу. Відповідно у наступному розділі дисертаційної роботи окреслена методика буде використана для проведення детального аналізу зазначеної системи з метою виявлення базових бар'єрів, які стримують її подальший розвиток.

Висновки до першого розділу

1. Поглиблено теоретичні положення функціонування кредитних установ у межах фінансової системи країни, що реалізовано на основі детального розгляду сутності таких понять як «кредит», «послуга», «кредитна послуга», вивчення окремих видів таких установ, проведення їх класифікації та опису змісту таких із них: комерційний банк, кредитна спілка, ломбард, фінансова компанія (лізингові та факторингові компанії). Це дало можливість виокремити специфічні риси господарської діяльності кредитних установ та обґрунтувати насамперед роль банківських установ у розвитку кредитної системи країни.

2. Виокремлено та розглянуто основні особливості діяльності комерційного банку як кредитної установи, що дозволило провести дослідження сутності категорії «банківське кредитування». Це реалізовано на основі детального вивчення наукових підходів, які представлені сьогодні в працях вчених, до розгляду окресленої категорії. У підсумку запропоновано банківське кредитування розуміти як процес надання позик, які видаються банківськими установами економічним суб'єктам на умовах строковості, платності, поверненості, цільового використання та забезпеченості, який супроводжується рухом фінансових ресурсів, що надаються у тимчасове використання таким суб'єктам.

3. На основі аналізу зміст категорій «банківське кредитування», «домогосподарство» було обґрунтовано сутність категорії «банківське кредитування домогосподарств». З'ясовано, що в науковій літературі існує значна кількість підходів до розгляду змісту таких понять, як «банківське кредитування домогосподарств», «банківське кредитування населення», «банківське споживче кредитування домогосподарств». Проаналізовано їх сутність. Запропоновано банківське кредитування домогосподарств розглядати як процес взаємодії між комерційним банком (кредитором) та домогосподарством (позичальник) щодо тимчасового користування позичальником визначеної у кредитній угоді суми фінансових ресурсів за умови повернення коштів у майбутньому з відсотками за їх користування на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості. Також визначено змістовні ознаки такого виду кредитування.

4. Запропоновано використати системний підхід до розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств як цілісної сукупності компонентів та зв'язків між ними. З цією метою охарактеризовано ключові риси такого підходу та з'ясовано, що систему банківського кредитування домогосподарств можна розглядати з двох позицій, як *мікросистему* (сформована в межах конкретної банківської установи система кредитної діяльності, до складу якої

входять всі компоненти та взаємозв'язки між ними, які залучені до процесу надання позик домогосподарствам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості), так і *макросистему* (сукупність банківських установ, домогосподарств та зв'язків між ними, які виникають у процесі надання цими установами позик фізичним особам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості). Розглянуто сутність та особливості кожної з окреслених систем.

5. Досліджено та визначено тенденції впливу інформаційно-комунікаційних технологій на сучасний розвиток системи банківського кредитування домогосподарств. Це здійснено на основі аналізу сутності диджиталізації, опису особливостей цього процесу та його ролі у сучасному розвитку економічних систем. Це дало можливість виділити та конкретизувати сутність таких понять як «цифровізація банківської установи», «цифровізація кредитної послуги». Відповідно, враховуючи отримані теоретичні положення було проаналізовано вплив цифрових технологій на окремі бізнес-процеси банківських установ в процесі надання кредитних послуг домогосподарствам (маркетинг, продаж, обслуговування та виконання зобов'язань). Дефініцію «цифровізація кредитної послуги» запропоновано розглядати як процес трансформації взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесів руху кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання принципів строковості, платності, цільового використання, забезпеченості й поверненості таких коштів, що супроводжується віртуалізацією такої взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з видачею позик

6. Удосконалено науковий підхід до виокремлення основних етапів надання банківського кредитування домогосподарств, у межах якого було використано концепцію процесного підходу до дослідження економічних систем. Це дало змогу виокремити такі етапи взаємодії банківських установ та домогосподарств у сфері кредитування: маркетинг; продаж; обслуговування; виконання зобов'язань.

7. Розроблено методичні положення щодо оцінювання стану системи банківського кредитування домогосподарств, що здійснено через розгляд змісту категорії «метод» та визначення специфічних рис проведення емпіричного дослідження такої системи. У підсумку в межах такої методики було виокремлено наступні етапи, використання яких дозволяє системно та обґрунтовано проводити вивчення стану зазначеної системи та тенденції їх функціонування протягом певного періоду: макроекономічний аналіз діяльності банківських установ; аналіз розвитку системи банківського кредитування домогосподарств; параметричний аналіз системи банківського кредитування домогосподарств; аналіз цифрового банківського простору; аналіз впливу.

Основні положення першого розділу дисертаційної роботи опубліковані авторкою в таких наукових роботах: [109; 112; 113; 114].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

2.1. Актуальні тенденції функціонування та розвитку банківських установ в Україні

Розвиток банківського кредитування домогосподарств відіграє важливу роль не лише у розбудові національної економіки, але й у соціально-економічному розвитку цих суб'єктів господарювання. Беззаперечно, як уже зазначалося, цей вид кредитування розвивається в ринкових умовах з урахуванням впливу значної кількості різних чинників. Важливу роль у цьому також відіграють і макроекономічні показники розвитку країни.

Банківські установи є важливими суб'єктами у функціонуванні фінансового ринку України і відповідно національної економіки. Ці установи є найбільшими кредиторами та інвесторами національного господарства. Проте вони у своєму функціонуванні залежать від стабільності економічної ситуації в країні й загалом від результатів макроекономічної політики, яка впроваджується в країні. Саме тому досліджувати особливості кредитної діяльності банківських установ, не вивчаючи сучасні тенденції загального економічного розвитку в країні, розвитку фінансової, банківської системи держави, неможливо. У межах поточного підрозділу дисертаційної роботи основна увага буде присвячена аналізу актуальних тенденцій функціонування банківських установ у фінансовій системі України та вивченню особливостей здійснення ними кредитної діяльності, у тому числі кредитування домогосподарств.

Таким чином, наше дослідження почнемо з аналізу сучасних трендів та історичної ретроспективи економічного розвитку України. Насамперед проаналізуємо тренди зміни ВВП України у 2010-2022 роках. На рис. 2.1 представлено відповідну інформацію.

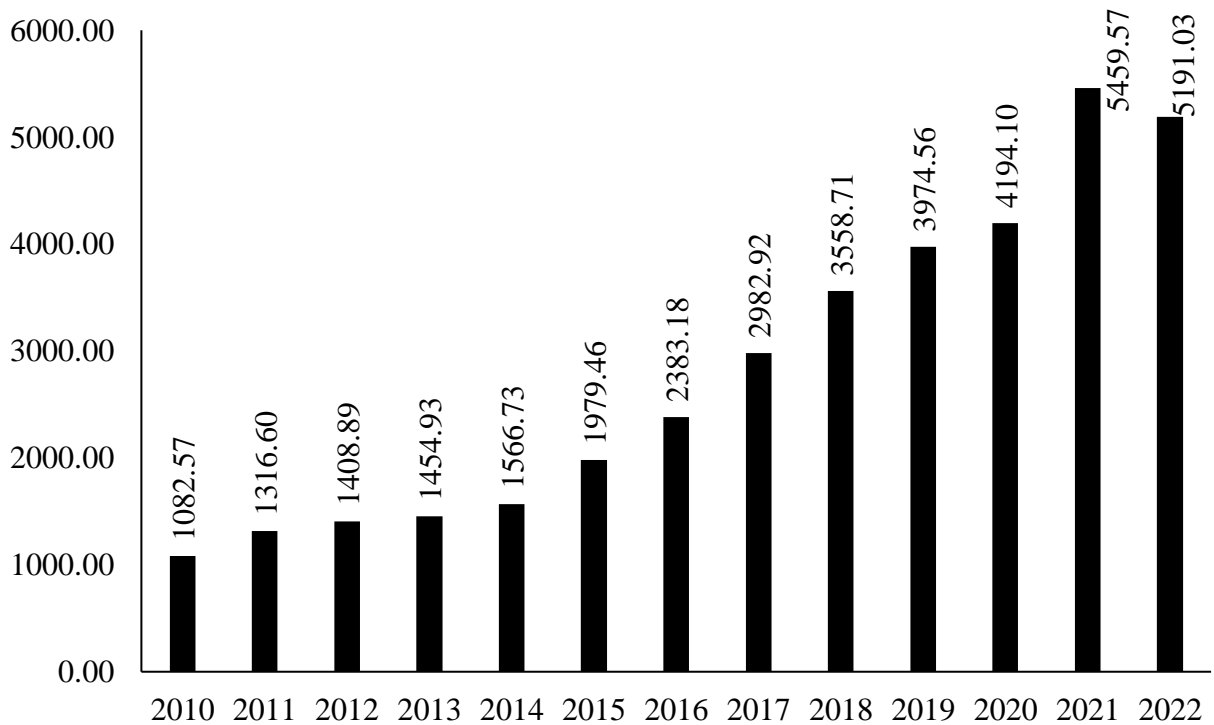

Рис. 2.1. Обсяг ВВП України у 2010-2022 рр., млрд грн

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Отже, аналізуючи дані рис. 2.1, можемо констатувати поетапне зростання обсягів ВВП у 2010-2022 роках. Зазначимо, якщо на кінець 2010 р. обсяг цього показника становив 1,82 трлн грн, то на кінець 2022 р. – уже 5,19 трлн грн. Протягом окресленого періоду країна пройшла через складні економічні, політичні події, які відбувалися в країні і серед яких варто виокремити насамперед Революцію гідності, анексію АРК, проведення АТО, COVID-19, воєнну агресію Російської Федерації. Кожна з окреслених подій у свою чергу призводила до негативного впливу на економічний розвиток країни і це все відображалось на макроекономічних показниках.

З даних рис. 2.1 можна спостерігати наслідки впливу коронакризи на економіку країни у 2020 р. Наприкінці цього року обсяг ВВП становив 4,19 трлн грн, тоді як наприкінці 2019 р. його обсяг становив 3,97 трлн грн. Відповідно у 2020 році спостерігалось незначне зростання цього показника, хоча в попередні періоди воно було більше. У 2021 році можна також

спостерігати найбільший обсяг ВВП в Україні, а саме 5,46 трлн грн. Наприкінці 2022 р. ВВП був зафіксований у розмірі 5,20 трлн грн, що є звичайно нижчим за показник 2021 р., однак не кардинально, враховуючи, що цей рік є роком початку повномасштабного воєнного вторгнення.

Дані рис. 2.1 характеризують зміну номінального значення ВВП України у 2010-2022 роках. Проте в реальному вимірі значення цього макроекономічного показника є іншим, що пояснюється наявністю значного впливу як вартості національної валюти, інфляції в країні на реальну вартість грошей. На рис. 2.2 наведено дані про вартість гривні щодо дол. США у 2010-2022 роках.

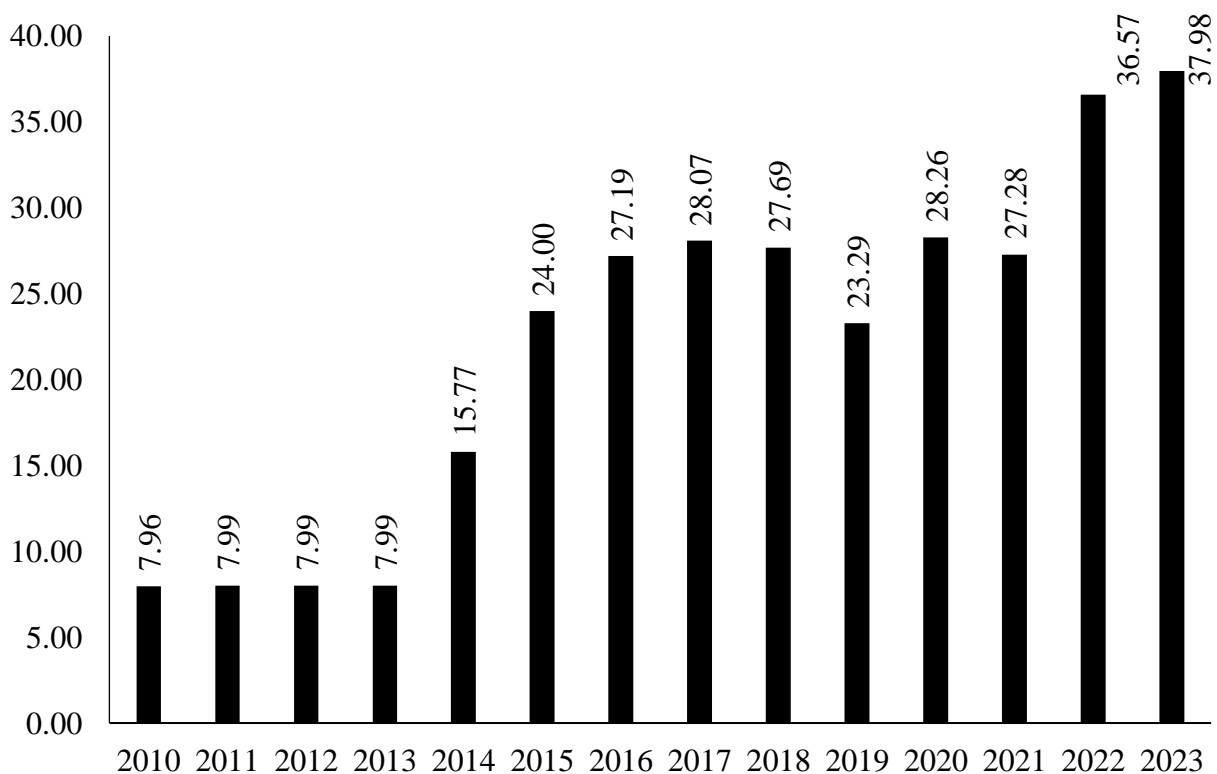

Рис. 2.2. Курс валют, дол. США за 1 грн

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Отже, з рис. 2.2 можна зробити висновок, що у 2014 році в результаті Революції гідності і подальших негативних економічних процесів в країні курс національної валюти почав стрімко знижуватися і на кінець 2015 року становив 24 грн за 1 \$ США. При цьому у 2014 році 1 \$ США коштував

15,77 грн, а у 2013 році – 8 грн. Звичайно показники курсу національної валюти у 2010-2013 роках не відображали реальної ситуації на валютному ринку, оскільки для штучної підтримки національної валюти використовувалися золото-валютний резерви країни, а мета підтримки такого курсу була виключно політичною.

Починаючи з 2015 року вартість гривні поступово знижувалася. Різниця з 2013 р. склала в середньому три рази. Певне подорожчання гривні можна спостерігати у 2019 році, а саме зниження її вартості з 27,9 грн до 23,29 грн за 1 \$ США. Війна негативно вплинула на функціонування валютного ринку, макроекономічну стабільність у країні й це призвело до девальвації національної валюти. Наприкінці 2023 р. курс гривні до долара США становив 37,98 грн за 1 \$, що фактично на 40 % більше за показник 2021 р.

Зміна вартості гривні не могла не вплинути на параметр реального обсягу ВВП. На рис. 2.3 представлено цей показник, який визначений саме у доларах США.

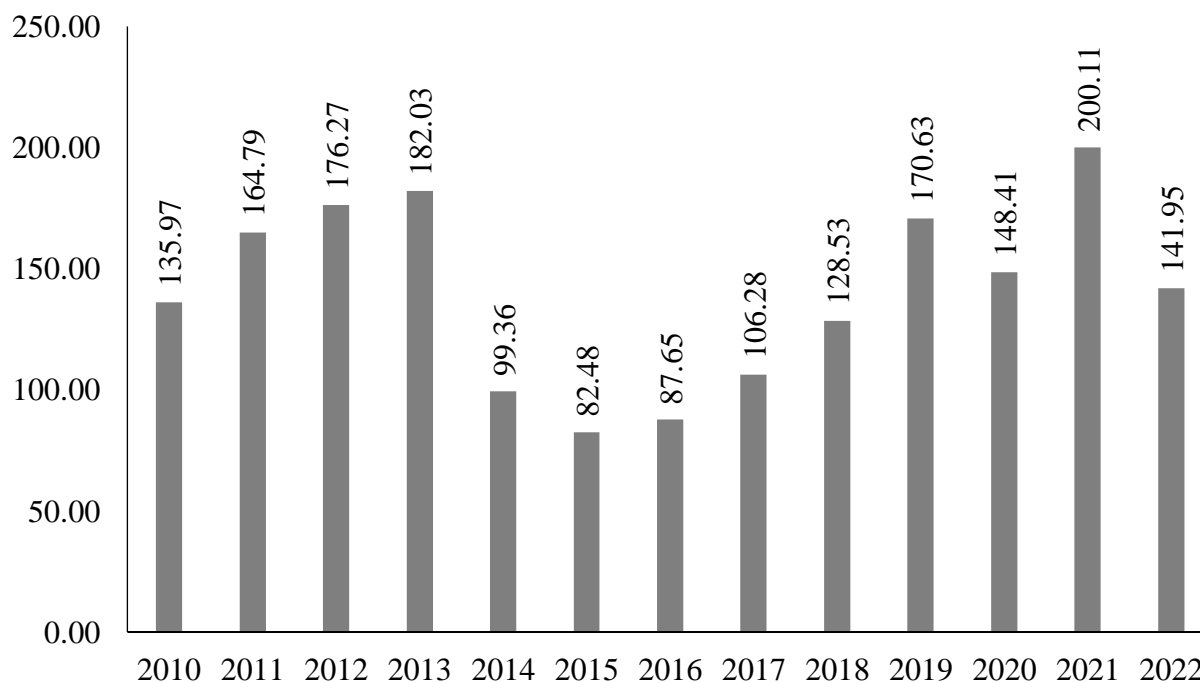

Рис. 2.3. Обсяг ВВП України у 2010-2022 рр., млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Тренди, які відображені на рис. 2.1 та 2.3 принципово відрізняються між собою. Проте тренд реального показника обсягу ВВП найкращим чином описує всі складнощі та кризові ситуації, які відбулися в межах національної економіки України. На рис. 2.3 чітко спостерігаємо тенденцію різкого зменшення обсягу ВВП України у 2014-2016 рр., оскільки в результаті політичних подій відбулася одночасно як девальвація гривні, так і різке зниження обсягів ВВП.

Поступово з відновленням економічної ситуації в країні спостерігаємо у 2016-2019 рр. зростання ВВП. На кінець 2019 р. його обсяг становив 170,63 млрд дол. США. Однак у 2020 році в результаті впливу коронакризи економічний розвиток у країні загальмувався і на кінець 2020 р. обсяг ВВП був зафіксований на рівні 148,41 млрд дол. США. У 2021 році спостерігаємо зростання цього показника до 200,11 млрд дол. США.

У 2021 р. в Україні зафіксовано найбільшим обсяг ВВП України за всю незалежність країни, у цей рік країна вперше досягла рівня цього показника 2013 року, тобто на відновлення країни знадобилося майже вісім років. Проте динамічний економічний розвиток був зупинений у 2022 році з початку повномасштабного вторгнення. Наприкінці 2022 року обсяг ВВП України становив 141,95 дол. США. У порівнянні з іншими періодами - це показник 2020 року. Проте вважаємо що надалі є всі підстави для того, щоб обсяг ВВП у країні продовжував зменшуватися.

На рис. 2.4 представлена інформація про темп зміни обсягу ВВП в Україні у 2010-2021 роках. Відповідно представлений тренд відображає періоди позитивного відновлення економіки України та її спаду в найбільш складних нестабільних умовах функціонування національного господарства. У 2013 році відображено поступовий спад показника ВВП. Однак варто розуміти, що і база порівняння цього року щодо попереднього також є значною. У 2014 р. зафіксовано найнижчий за період, який аналізується, спад темпу зростання ВВП. Показник ВВП 2013 року був досягнений в Україні у 2021 році, що свідчить про те, що темпи зростання цього параметра протягом

2014-2022 років хоча і були суттєвими, як це засвідчують дані рис. 2.4, проте недостатніми для швидкого відновлення економіки країни після складного періоду політичної та економічної нестабільності.

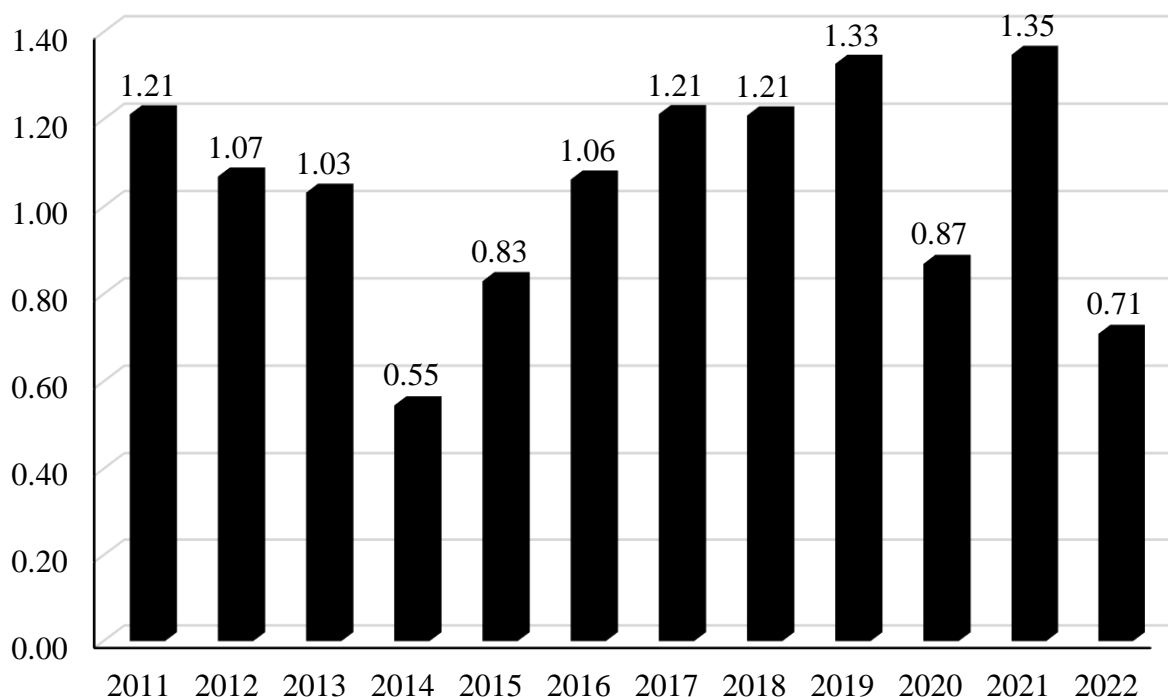

Рис. 2.4. Темп зміни обсягу ВВП у 2010-2021 рр.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Погіршення економічної ситуації в країні, яке спостерігається періодично, негативно впливає на соціально-економічне забезпечення громадян, включаючи їхні доходи та видатки. На рис. 2.5 відображено тенденції зміни середньої заробітної плати в Україні у 2010-2021 роках.

Таким чином, наприкінці 2010 року середня заробітна плата в Україні становила 287,84 дол. США, наприкінці 2021 року – 641,5 дол. США. Фактично саме у 2021 році спостерігаємо різке зростання цього параметра. Показник середньої заробітної плати за 2022 рік на сьогодні Державною службою статистики України не надається.

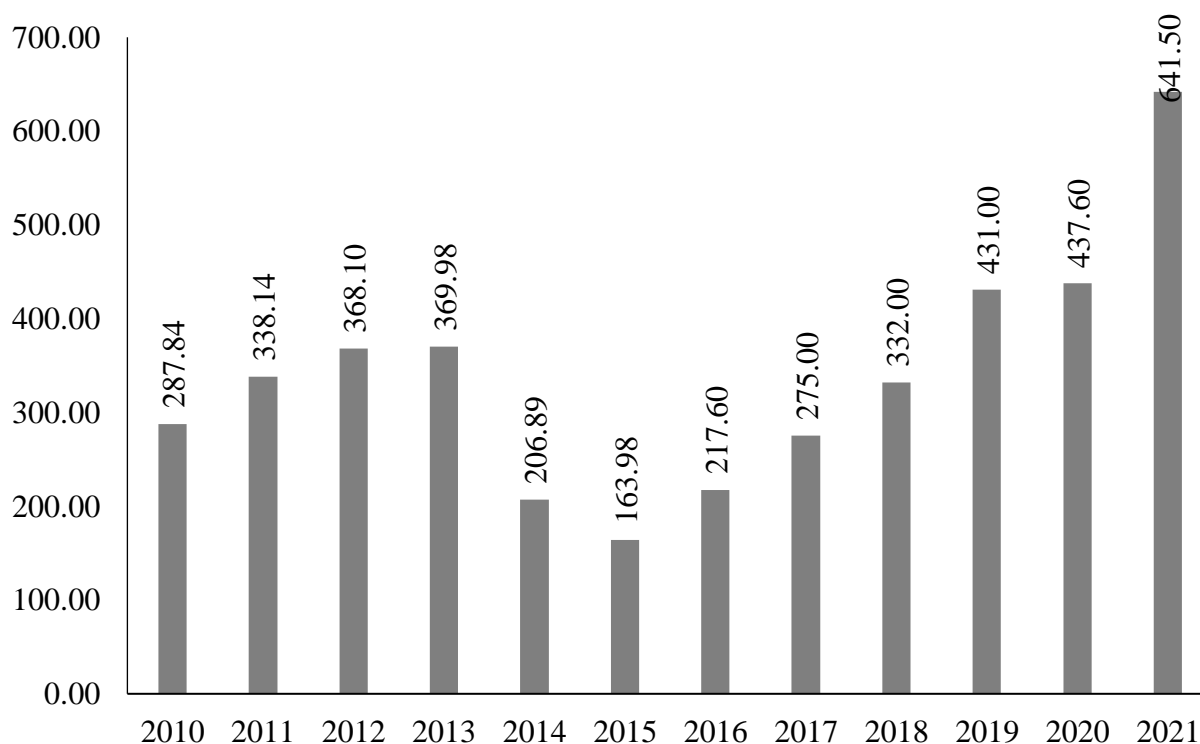

Рис. 2.5. Обсяг середньої заробітної плати, дол. США

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Враховуючи дані рис. 2.5, зазначимо, що позитивним є те, що протягом десяти років розмір середньої заробітної плати в країні збільшився майже вдвічі. Проте темп зростання залишається недостатнім для країни, яка володіє значним економічним потенціалом для розвитку національного господарства. Безумовно, у сучасних умовах війни з Росією зростання заробітної плати не відбувається такими швидкими темпами, враховуючи всю економічну складність цього періоду, яка пов'язана з втратою частини економічного потенціалу регіонів країни, у яких відбуваються військові дії та території яких окуповані агресором.

У період економічного спаду також спостерігається і зростання рівня інфляції, що зумовлено значною кількістю макроекономічних параметрів і реальних тенденцій, які спостерігалися як у соціальному, так і в економічному житті країни. На рис. 2.6 представлено основні тенденції зміни індексу інфляції в Україні у 2010-2023 рр.

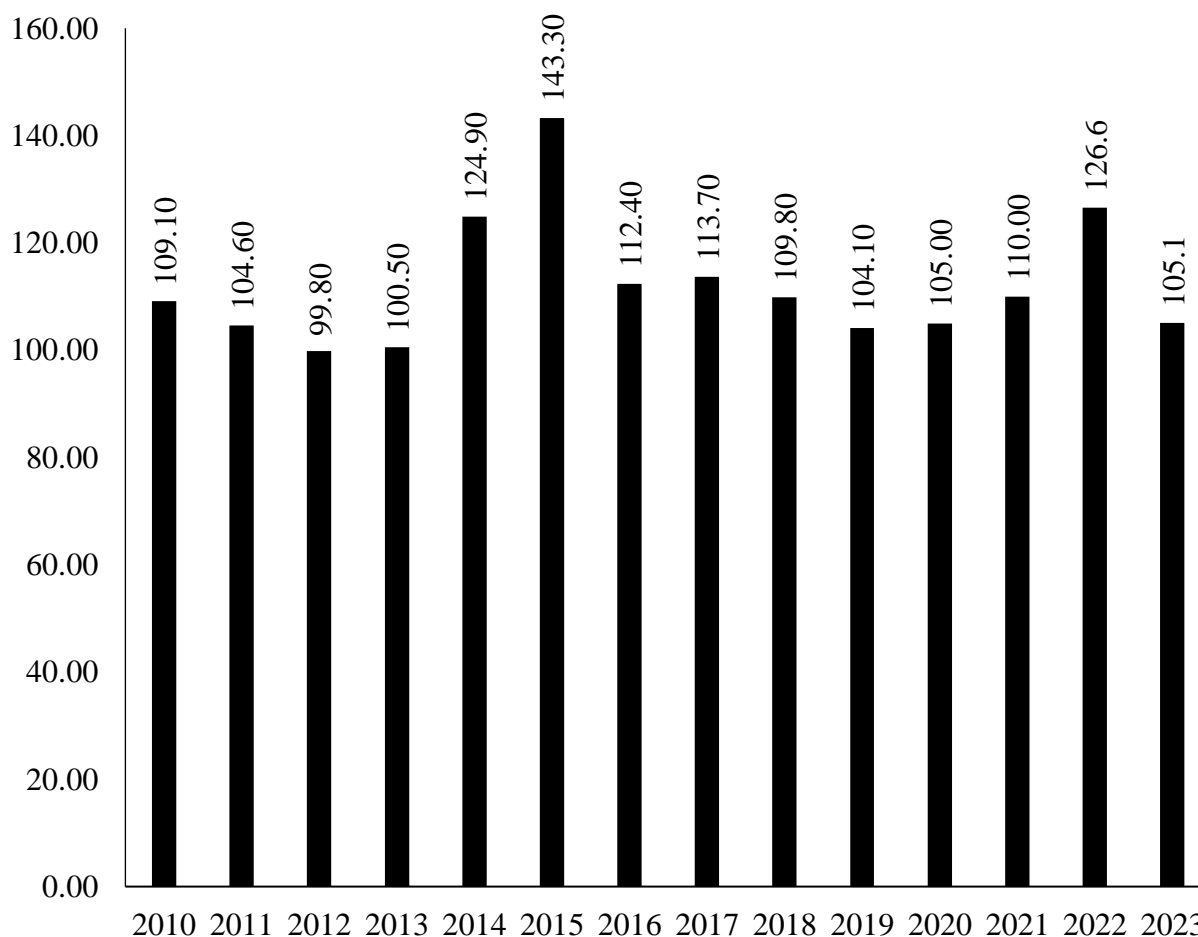

Рис. 2.6. Індекс інфляції в Україні

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Як видно з даних рис. 2.6, найбільший рівень інфляції в країні було зафіксовано у 2015 та 2022 роках. Основною причиною цього все також залишається передусім непередбачуваність та турбулентність економічного середовища, у якому функціонують суб'єкти господарювання. Складність прогнозування тенденції розвитку валютного ринку, функціонування фінансових установ у країні завжди негативно впливало на зміну індексу інфляції. Це, у свою чергу, також призводить до зменшення реальної вартості ВВП України (рис. 2.3).

Аналізувати розвиток системи банківського кредитування домогосподарств без детального розгляду сучасних тенденцій функціонування цих установ неможливо. Саме тому далі проведемо дослідження актуальних

трендів розвитку банківської системи України. Як уже зазначалося неодноразово, банківські установи відіграють ключову роль у розбудові фінансової системи країни, а тому їхній розвиток, трансформація безпосередньо пов'язані з розвитком фінансових відносин у країні, і беззаперечно, ці установи відіграють важливу роль у господарському житті всіх економічних суб'єктів.

Банківська система України у своєму розвитку пройшла значну кількість етапів, криз, періодів піднесення, і тому в країні вже сформований певний національний досвід реформування такої системи, здійснення її трансформації для підвищення стабільності функціонування банківських установ. На рис. 2.7 представлено інформацію про їх кількість в Україні у 2010-2023 рр.

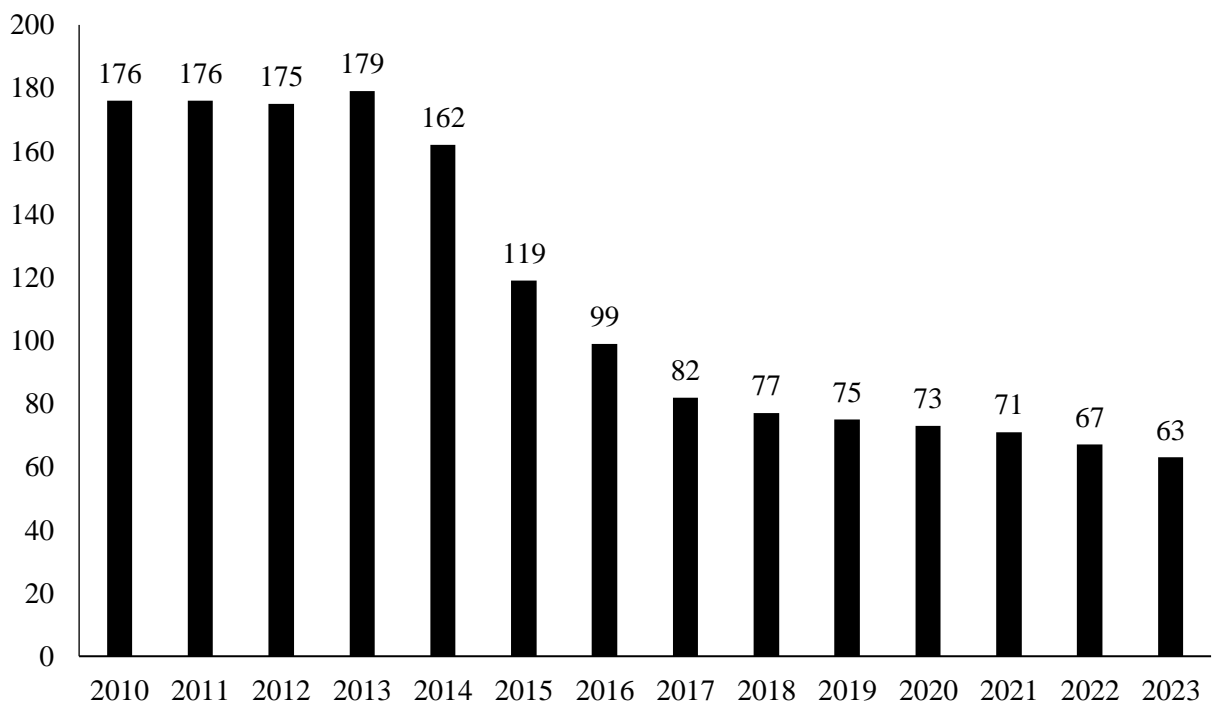

Рис. 2.7. Кількість банківських установ в Україні

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

За даними рис. 2.7 наприкінці 2023 року в Україні було зареєстровано 63 комерційних банки. Динаміка зміни цього показника у 2010-2023 роках засвідчує значне зменшення кількості банків у країні зі 176 одиниць у 2010 р. до 63 одиниць у 2023 р. При цьому тренд зменшення цього параметра є стабільним і кожного року в країні кількість комерційних банків стає

меншою. Однією з причин такої ситуації є проведення банківської реформи, яка була здійснена у 2015-16 роках. Основною метою такої реформи було підвищення фінансової стійкості комерційних банків і загалом національної банківської системи. Криза 2014 року продемонструвала низький рівень фінансової безпеки комерційних банків та їх неспроможність ефективно протидіяти зовнішнім і внутрішнім ризикам. Це призвело в підсумку до значної кількості банкрутств цих фінансових установ, а окремі з них державі прийшлося націоналізувати.

Реалізована реформа банківської системи України в цілому є позитивною і вважається однією з найкращих реформ, яка здійснювалася в країні. Методи та інструменти реалізації такої реформи залишається сьогодні досить дискусійними. У результаті реформи значна кількість навіть системних банків були визнані неплатоспроможними і ліквідовані. При цьому найбільший банк в країні ПриватБанк був націоналізований. Однак усе це дало можливість значно підвищити рівень прозорості функціонування комерційних банків та забезпечити поступове зростання їхньої фінансової стійкості.

Показником ефективності впровадженої реформи є сучасний розвиток банківських установ з моменту початку війни з Росією. Не спостерігається масове закриття комерційних банків у країні, не відбувається вилучення іноземними фінансовими компаніями своїх інвестицій з банківської системи країни. Усі системно важливі банки здійснюють свою стабільну діяльність, надаючи фінансові послуги економічним суб'єктам і тим самим забезпечуючи стабільність національної економіки.

Попри складні умови роботи в країні, фінансові установи продовжують здійснювати розрахунково-касове обслуговування економічних суб'єктів, надавати кредити, залучати депозити, здійснювати валютні операції і загалом надавати повний спектр банківських послуг, які надавалися і до початку повномасштабного вторгнення. Складна ситуація з наданням банківських послуг залишається на територіях, де ведуться бойові дії, які окуповані агресором. Усі банківські установи, які мали відділення на цих територіях, зазнали збитків у результаті їх втрати, руйнування або націоналізації з боку агресора.

На рис. 2.8 наведено інформацію про структуру капіталу банківських установ, які здійснюють свою діяльність в Україні. При цьому визначено як кількість банків за участю іноземного капіталу, так і кількість банків зі стовідсотковими іноземним капіталом.

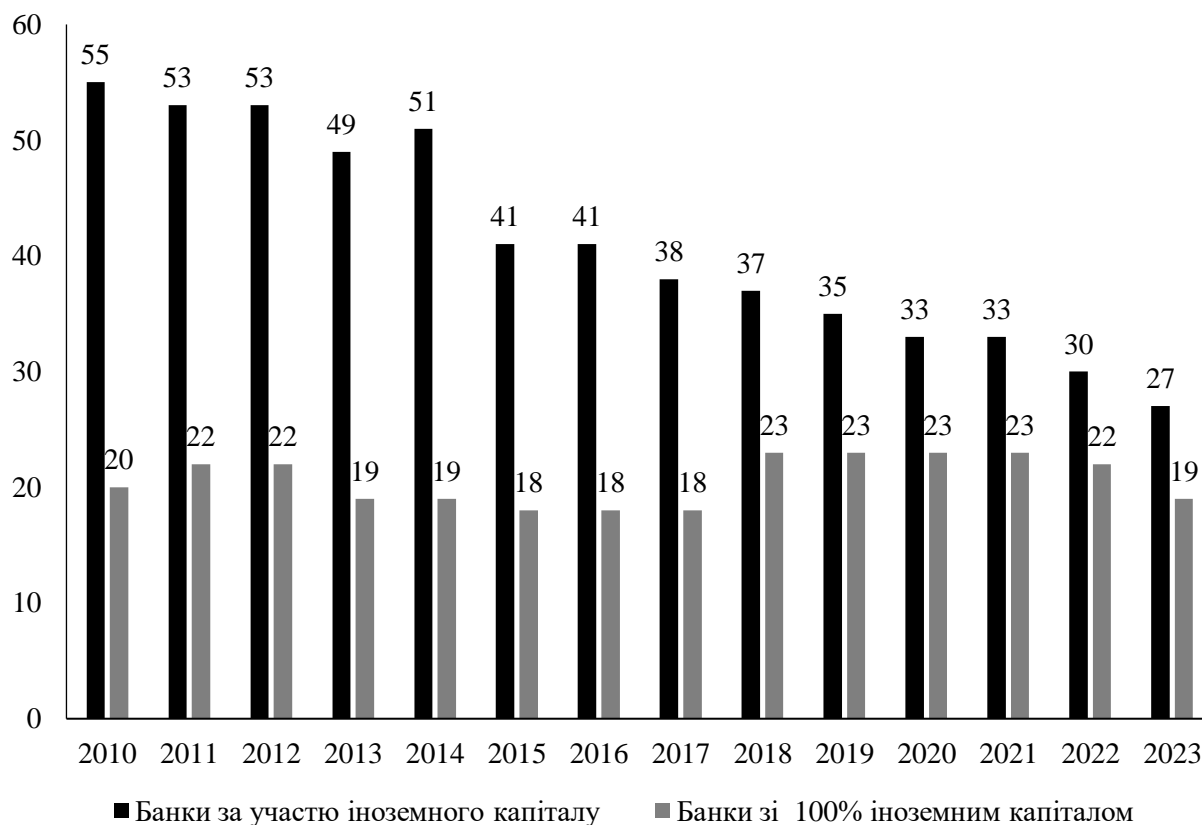

Рис. 2.8. Кількість банківських установ з іноземним капіталом

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

З даних рис. 2.8 можна зробити такі висновки. За 2010-2023 роки кількість банків за участю іноземного капіталу зменшилася до 27 одиниць. При цьому наприкінці 2010 року їх було 55 одиниць, тобто більш ніж за десять років спостерігаємо зменшення вдвічі кількості комерційних банків за участю іноземного капіталу. Таке зменшення відбувалося на фоні загального зниження чисельності банківських установ в Україні. При цьому ситуація з кількістю банків зі стовідсотковими іноземним капіталом особливо не зазнала змін за останні тринадцять років. У 2010 році таких установ у країні було 20 од., у 2015

р. – 18 од., а у 2020 р. – 23 од. Наприкінці 2023 року 19 банків зі стовідсотковими іноземним капіталом працюють стабільно в країні, складаючи конкуренцію національним системним банкам. Окремі з таких банків сьогодні визнані НБУ системно важливими й тому постійно перебувають під чітким наглядом регулятора з метою унеможливлення виникнення кризових ситуацій в їхній діяльності (наприклад, Райффайзен Банк Аваль).

Специфікою функціонування банківської системи України є те, що попри наявність банківських установ з іноземним капіталом, комерційних банків зі стовідсотковими іноземним капіталом, питома вага державної власності в банківській системі залишається досить високо. Серед державних банків, до яких варто віднести насамперед Ощадбанк, ПриватБанк, Укргазбанк, Укрексімбанк значна кількість є системно важливими банками й тому перебувають під чітким наглядом зі сторони НБУ. Проте, на думку науковців і практиків, у банківській сфері питому вагу державної власності в банківській сфері доцільно зменшити для підвищення рівня конкуренції між банківськими установами, залучення нового іноземного досвіду управління та розвитку комерційних банків в умовах цифровізації сфери фінансових послуг. Приватизація в банківській сфері дала змогу б отримати додаткові доходи для їх більш раціонального використання в сучасних умовах, дала б можливість їх використати для побудови ефективних механізмів формування сприятливих умов для економічного розвитку країни, залучення додаткового іноземного капіталу до банківської системи.

На рис. 2.9 представлена інформація про активи банківських установ в Україні. На кінець 2023 року загальний обсяг таких активів становив 2,94 трлн грн. Відповідно спостерігаємо тренд постійного зростання обсягів активів банківських установ в Україні у 2010-2023 рр. Наприкінці 2010 року в країні було створено 940 млрд грн активів комерційних банків, а вже у 2023 р. їхній обсяг збільшивсь більше ніж утричі.

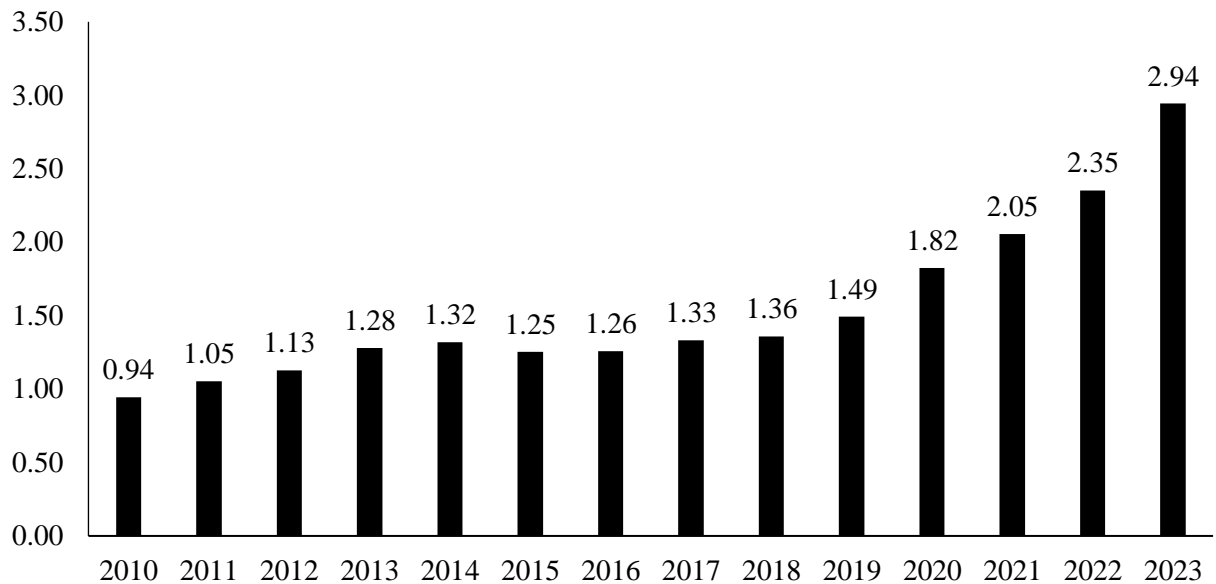

Рис. 2.9. Активи банківських установ, трлн грн

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Найшвидшими темпами зростання активів у номінальному вираженні відбувалося у 2020, 2022 і 2023 роках. Проте цілком зрозуміло, що у 2022-2023 роках зростання активів банківських установ могло бути лише номінальним, оскільки значних передумов для активної банківської діяльності в країні не існує. Саме тому, якщо розглядати тренд зміни активів банківських установ у реальному вираженні, враховуючи курс національної валюти, то ситуація зі зміною обсягів активів за останні тринадцять років виглядає інакшою. На рис. 2.10 представлено дані про тренд зміни обсягу активів комерційних банків в Україні, який виміряний у доларах США.

На кінець 2023 року обсяг активів банківських установ в Україні становив 77,48 млрд дол. США. Цей показник є вищим за показник попереднього 2022 року, але фактично відповідає показнику 2014-2015 років. Найбільший обсяг активів комерційні банки створили на кінець 2013 року, а саме 159,90 млрд дол. США. У 2014 році відбувся значний спад цього показника і починаючи з 2014 року спостерігаємо зменшення обсягів активів до 2016 року з поступовим їх подальшим зростанням. Протягом наступних

п'яти років обсяг активів банківських установ збільшувався, однак навіть наприкінці 2021 року - періоду активної економічного розвитку країни, обсяг банківських активів однаково не досяг за своїм розміром показника 2014 року, не говорячи вже про його величину у 2013 році.

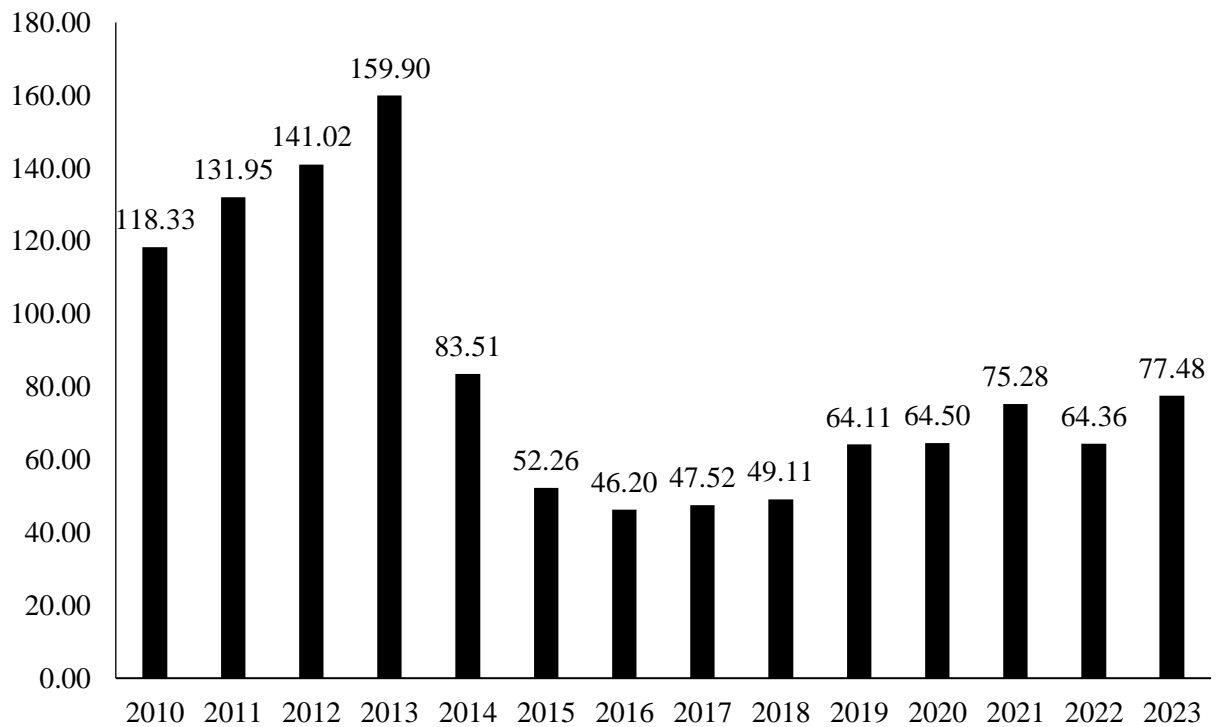

Рис. 2.10. Активи банківських установ, млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Комерційні банки в Україні досить обмежені у виборі активних операцій, які дають можливість формувати найбільші доходи, що пов'язано з нерозвиненим фінансовим ринком, високим рівнем тіньової економіки. Це у свою чергу негативно впливає на потенціал банківських установ здійснювати кредитну та інвестиційну діяльність, а отже, і формувати нові активи.

Недостатньо високий рівень активів банківських установ в Україні свідчить насамперед про існування значного потенціалу цих установ до кредитування економічних суб'єктів і відповідно здійснення позитивного впливу на функціонування сфер та галузей національного господарства. Цілком логічно допустити, що й економічний розвиток у подальшому

сприятиме активізації банківської діяльності в країні, а залучення додаткового капіталу до банківської системи сприятиме активізації економічної діяльності суб'єктів господарювання. Це позитивно впливатиме на функціонування національної економіки.

На рис. 2.11 представлено дані про зміну обсягів активів комерційних банків в Україні у 2010-2022 рр.

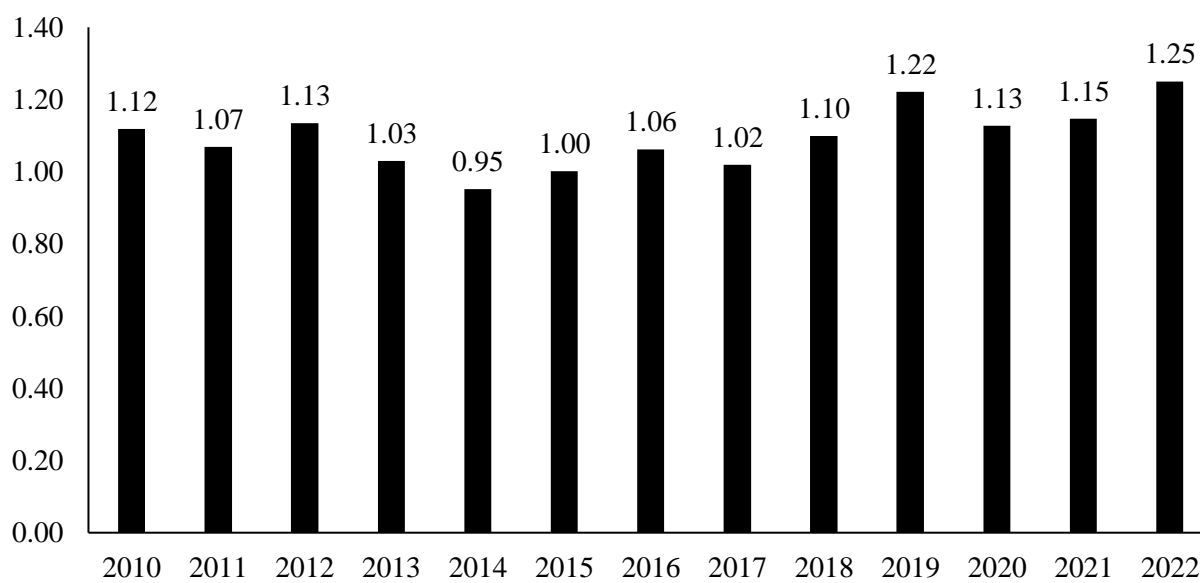

Рис. 2.11. Темп зміни обсягу активів комерційних банків

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

З даних рис. 2.11 можемо констатувати, що найбільше темпи приросту активів банківських установ можна спостерігати у 2019 та 2022 роках. Однак навіть попри такі високі темпи зміни цього показника (2019 р. – 22 %; 2022 р. – 25 %), загальний обсяг активів банківських установ в Україні залишається на досить низькому у порівнянні з 2013 роком рівні. Також варто зазначити, що на обсяг активів банківських установ вплинула ліквідація значної кількості неплатоспроможних банків, які поступово були виведені з ринку НБУ. Зменшення кількості банківських установ зі 179 одиниць до 63 одиниць не могло не вплинути на зниження активів загалом банківської системи України.

На рис. 2.12 представлено інформацію про обсяги регулятивного капіталу банківських установ України. Проаналізуємо цей показник докладніше.

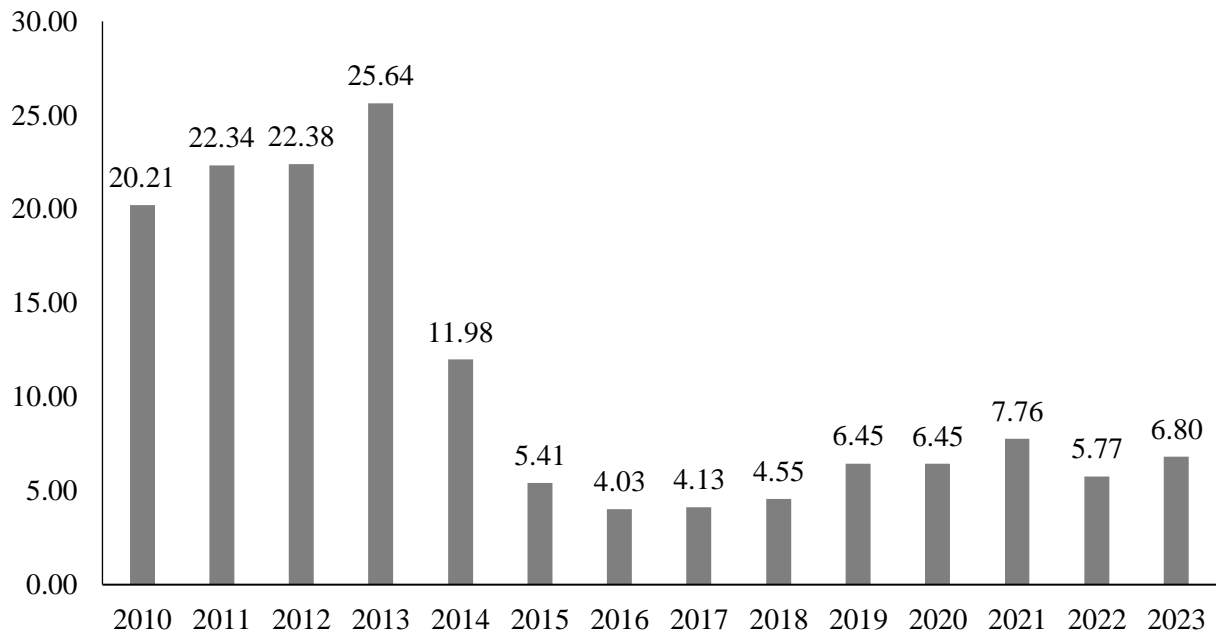

Рис. 2.12. Обсяг регулятивного капіталу банківських установ в Україні, млрд дол.

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України: <https://bank.gov.ua>.

Таким чином, на кінець 2023 року в Україні банківськими установами було сформовано регулятивний капітал у розмірі 6,8 млрд дол. США. Починаючи з 2015 року цей показник є найбільшим, що свідчить про поступове нарощення комерційними банками основного та додаткового капіталу, що позитивно впливає на стабільність діяльності цих установ, їхню фінансову стійкість. Забезпечення стабільності комерційних банків є важливим, особливо сьогодні, коли банківська система зазнає непрогнозованих та складних зовнішніх впливів, а економічне середовище, у якому розвиваються комерційні банки, є турбулентним і складним для ведення бізнесу. Нестабільність макроекономічного розвитку в країні, залежність від міжнародної фінансової допомоги негативно впливу загалом на систему державних фінансів, підвищує рівень внутрішнього та зовнішнього боргу, що беззаперечно впливає і на розвиток банківської системи в країні.

Діяльність банківських установ пов'язана з наданням спектра різних фінансових послуг і для розуміння трендів функціонування загалом системи банківського кредитування домогосподарств важливо розуміти, як комерційні банки формують ресурси для здійснення своєї діяльності. Відповідно такі ресурси використовуються і для видачі позик економічним суб'єктам, включаючи домогосподарства. Одним з основних способів формування ресурсів банківських установ є залучення депозитів суб'єктів господарювання. Відповідно проаналізуємо тренди залучення банківськими установами тимчасово вільних ресурсів економічних суб'єктів, які вони можуть передавати цим установам у тимчасове користування з метою їх збереження та отримання додаткового доходу.

На рис. 2.13 представлено обсяги залучених банківськими установами депозитів від економічних суб'єктів. Розглянемо тренд зміни цього показника детальніше, враховуючи важливість таких ресурсів для розвитку як загалом ринку депозитних послуг, так і діяльності цих установ в Україні.

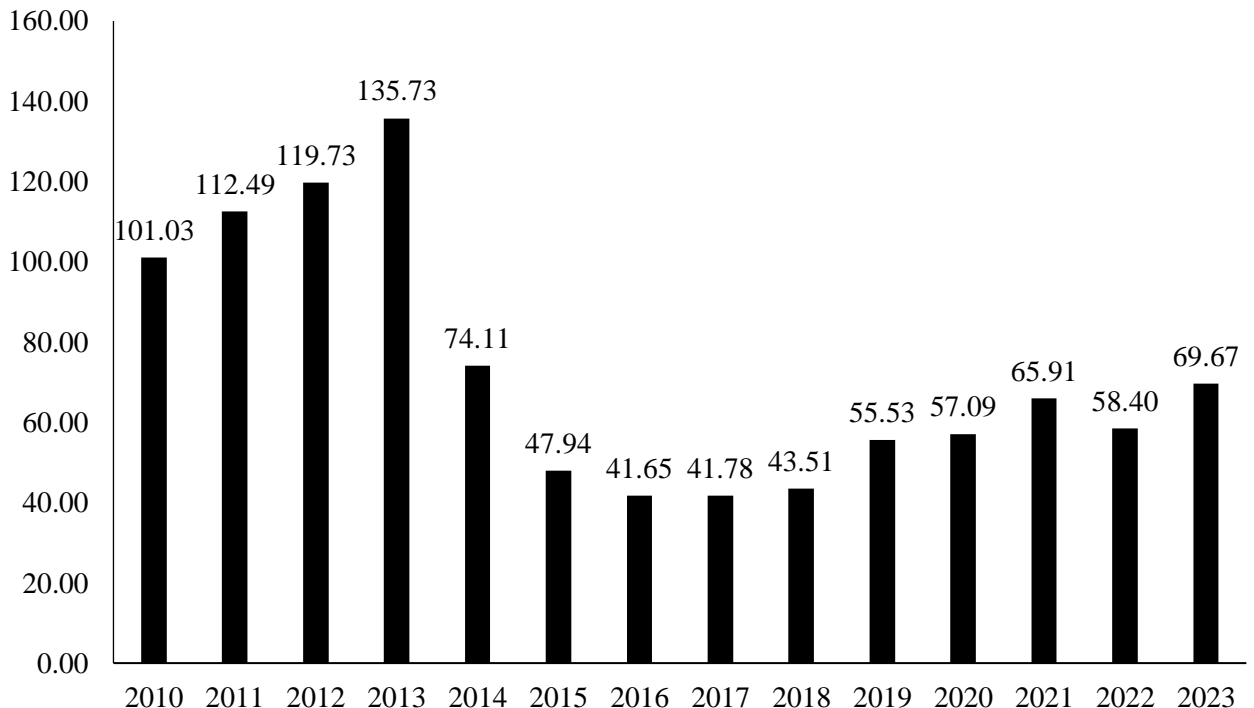

Рис. 2.13. Обсяг залучених банківськими установами депозитів, млрд дол.

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Отже, наприкінці 2023 року обсяг залучених банківськими установами депозитів в Україні становив 69,67 млрд дол. США. Починаючи з 2016 року цей показник є найбільшим за останні сім років. Проте, якщо врахувати кількість населення, яке проживає в Україні, економічну ситуацію в країні, то обсяги зазначених ресурсів є недостатніми і звичайно можуть бути збільшені в умовах економічної стабільності та сприятливих для економічних суб'єктів обставин. Найбільший обсяг депозитів, які були сформовані банківськими установами, спостерігався у 2013 році, а саме 135,73 млрд дол. Таким чином, показник 2023 року є фактично вдвічі меншим за його значення 2013 року. Беззаперечно, обсяг залучених банківськими установами депозитів корелює з тими фінансовими можливостями, які мають ці установи для видачі позики, здійснення інвестиційної діяльності. В Україні фондовий ринок є недостатньо розвинутим і тому банківські установи використовують акумульовані ресурси або для активної кредитної діяльності, або шляхом купівлі державних цінних паперів.

На рис. 2.14 представлено дані про обсяг залучених банківськими установами депозитних ресурсів від різних економічних суб'єктів.

Таким чином, можна констатувати, що у 2010-2020 роках більшу питому вагу у залучених банківськими установами коштах від економічних суб'єктів займали ресурси фізичних осіб. Проте саме у 2021 році вперше з 2010 року спостерігаємо перевищення обсягів ресурсів юридичних осіб і цей тренд спостерігається і у 2023 році. У цей рік спостерігаємо значний розрив між обсягом коштів, які залучили комерційні банки від юридичних осіб, та тими обсягами ресурсів, що були акумульовані саме від домогосподарств. Обсяг залучених коштів юридичних осіб наприкінці 2023 року становив 33,18 млрд доларів, а фізичних осіб – 28,55 млрд грн. При цьому у 2021 році відповідно ці показники становили 27,81 млрд дол. та 26,64 млрд дол. США.

Така ситуація свідчить про певні структурні зміни на ринку депозитних ресурсів, де важливу роль починають відігравати саме кошти юридичних осіб. Причинами такої ситуації можуть бути різні фактори, починаючи від значного

зменшення можливостей фізичних осіб продукувати заощадження, передавати їх у використання банківським установам, виїзд значної кількості громадян за кордон, схильність домогосподарств тримати власні кошти в готівковій формі на випадок непередбачуваних обставин та інші.

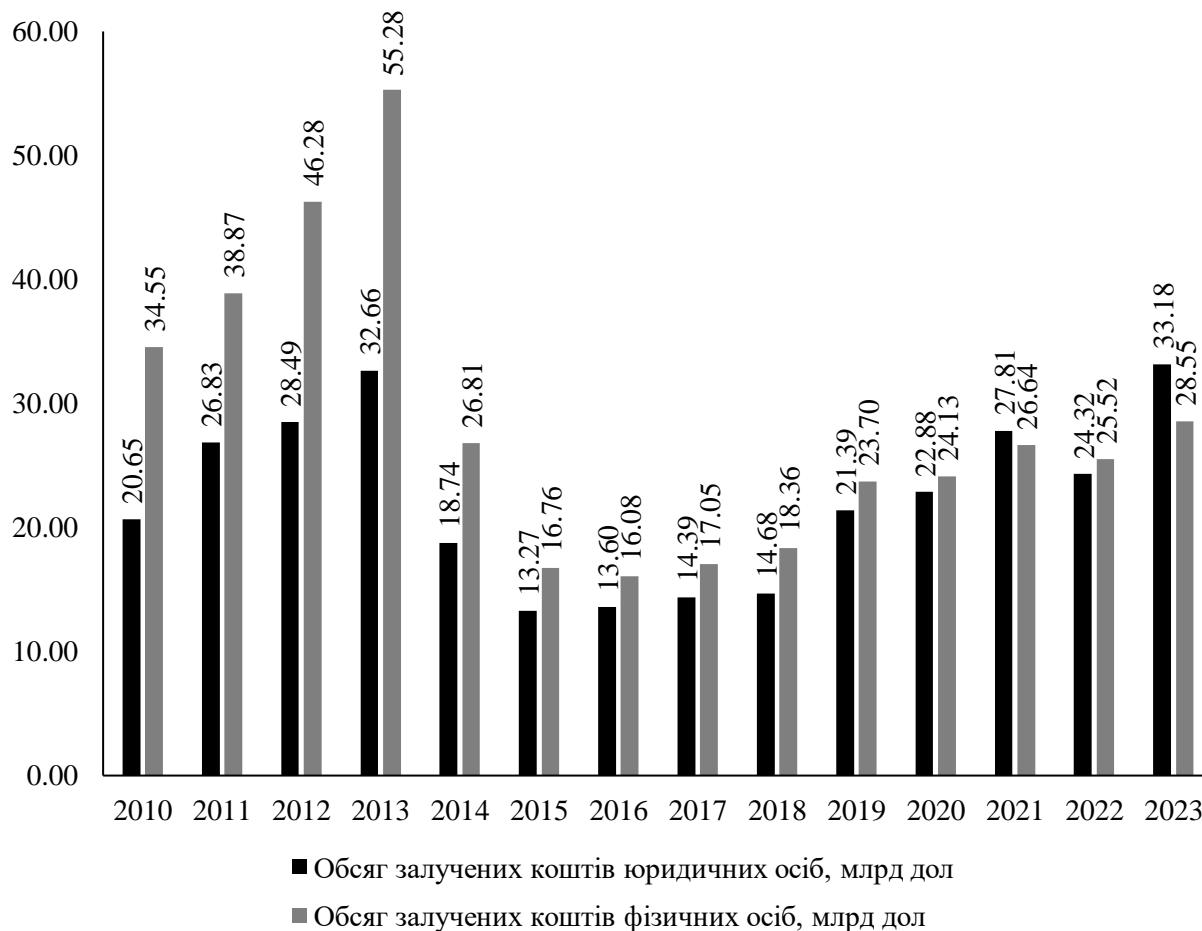

Рис. 2.14. Обсяг залучених банківськими установами за видами економічних суб'єктів, млрд дол.

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України: <https://bank.gov.ua>.

Проведемо аналіз структури залучених коштів банківськими установами від фізичних осіб. Такий аналіз проведемо за критерієм валюти. Обсяги залучених ресурсів, які визначені в різних валютах, відображено на рис. 2.15. На кінець 2023 року в Україні більший обсяг сформованих депозитних ресурсів був здійснений у національній валюті, а саме 18,73 млрд дол. США, 9,82 млрд дол. США були номіновані в іноземній валюті. Зауважимо, що після

2013 року різниця між обсягом депозитів, номінованих у національній та іноземній валютах була більш помітною (31,66 та 23,62 млрд дол. США відповідно). Спостерігалось також зближення питомої ваги коштів фізичних осіб, номінованих в іноземних валютах та у гривні. Наприклад, у 2014 році питома вага коштів фізичних осіб у національній валюті становила 47 % у загальному обсязі акумульованих банківськими установами фінансових ресурсів від фізичних осіб, а в іноземній валюті – 53 %. Аналогічна ситуація спостерігалася і у 2015 році. У 2016 році значно зросла частка коштів фізичних осіб в іноземній валюті до 55 %. Проте у 2017-2018 роках частка коштів фізичних осіб у національній та іноземній валютах стали майже однаковими.

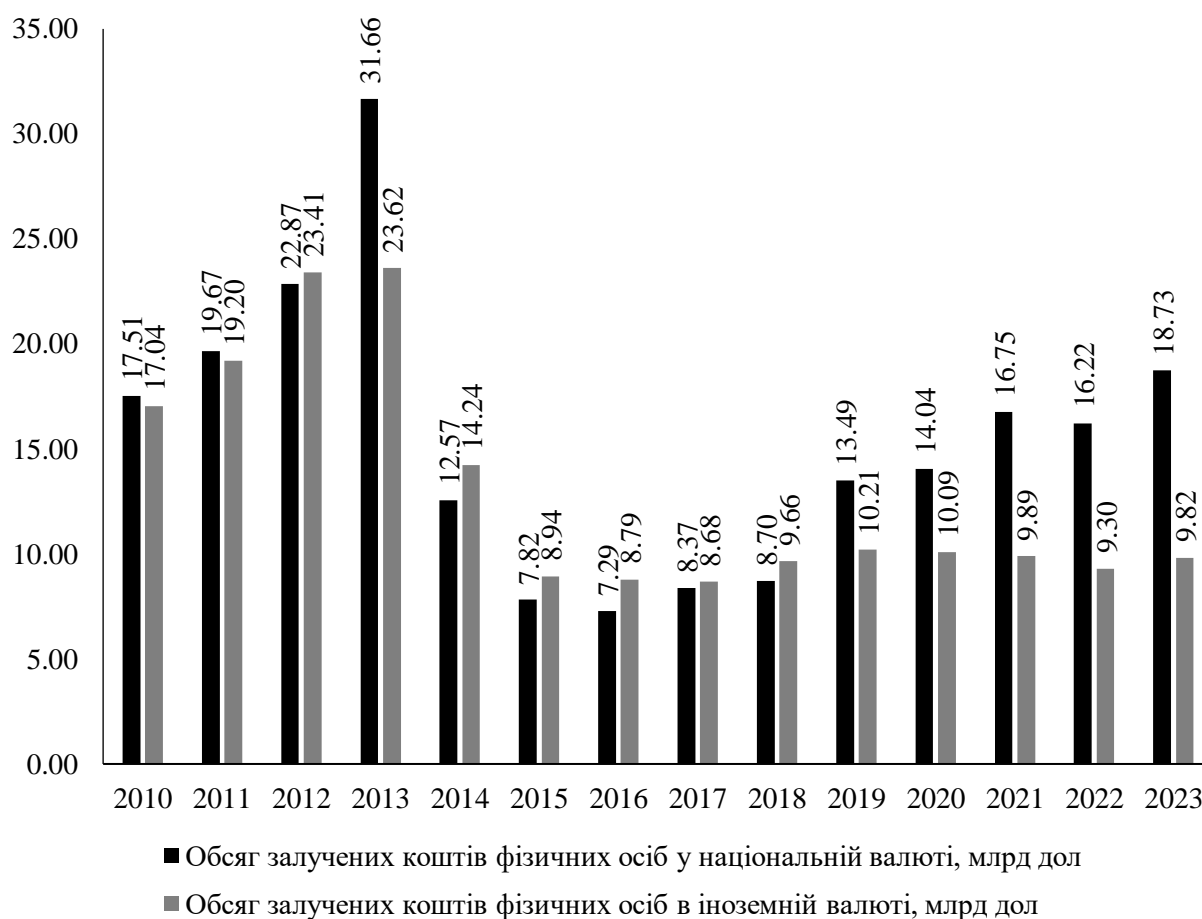

Рис. 2.15. Структура в залучених банківськими установами коштів фізичних осіб в Україні за типом валюти

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:

<https://bank.gov.ua>.

У подальшому, починаючи з 2019 року, спостерігаємо значне зростання обсягів депозитів фізичних осіб, які були надані банківським установах у національній валюті. При цьому спостерігається поступове зменшення коштів фізичних осіб в іноземній валюті. Наприкінці 2019 року питома вага коштів фізичних осіб у національній валюті становила 57 %, а в іноземній валюті – відповідно 43 %, а наприкінці 2023 року – відповідно 66,0 та 34,0 %. Фактично на кінець 2023 року можна констатувати найнижчий рівень питомої ваги коштів фізичних осіб в іноземній валюті в загальній структурі акумульованих банківськими установами депозитів від цих суб'єктів господарювання (рис. 2.16).

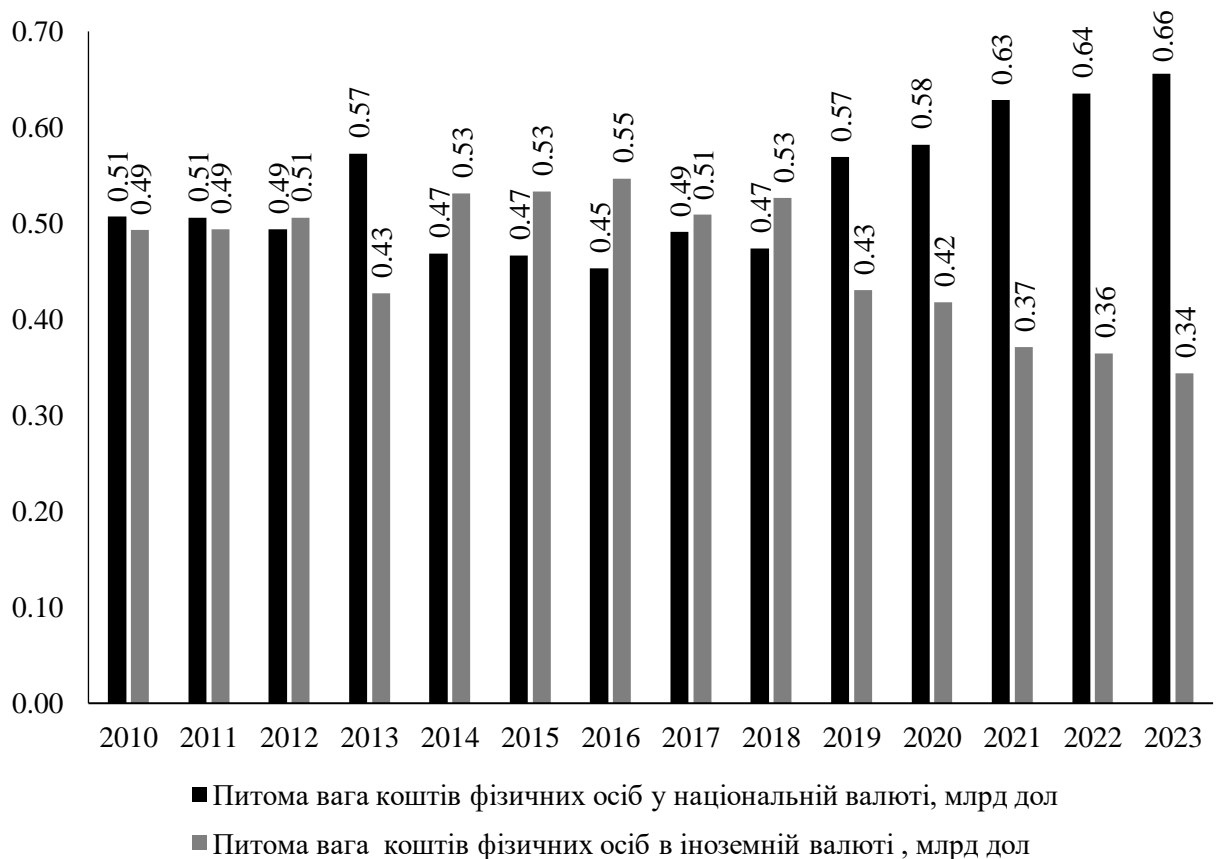

Рис. 2.16. Питома вага коштів фізичних осіб за типами валюти, од.

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

На рис. 2.17 представлено результати розподілу обсягів коштів фізичних осіб, які були акумульовані банківськими установами, за термінами, на які ці економічні суб'єкти передали власні фінансові ресурси в розпорядження зазначеним установам.

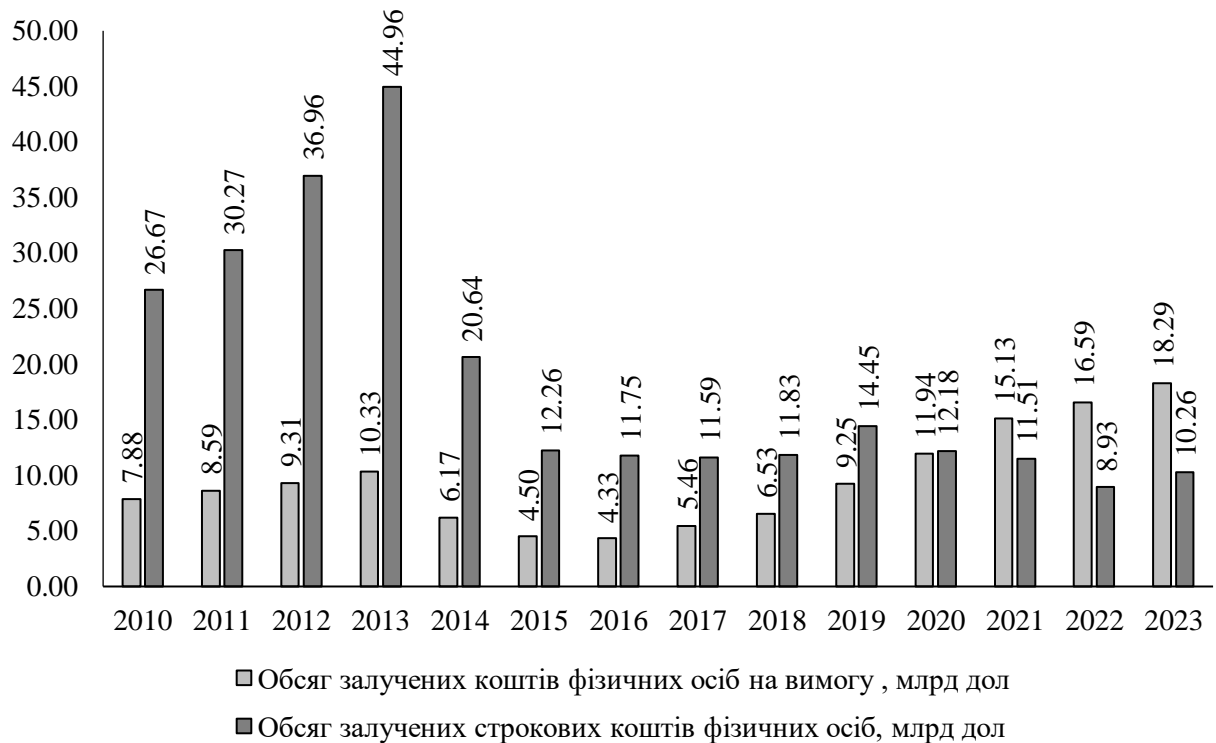

Рис. 2.17. Обсяги коштів фізичних осіб за термінами їх залучення

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

На кінець 2023 року обсяг залучених коштів фізичних осіб на вимогу склав 18,29 дол. США, а обсяг залучених строкових коштів цих суб'єктів господарювання – 10,26 млрд дол. США. Така відмінність між депозитами на вимогу та строковими депозитами спостерігається саме протягом останніх трьох років. До цього, починаючи з 2010 року і до 2020 року загальним трендом було перевищення строкових депозитів над обсягами коштів фізичних осіб на вимогу. Проте в останні роки фізичні особи не схильні надавати власні фінансові ресурси в тимчасове користування банківським установам на певний період, що пов'язано з невпевненістю цих суб'єктів у тому, що ці кошти будуть повернені.

Аналіз інформації, яка представлена на рис. 2.17, також дає підстави стверджувати, що в Україні сьогодні спостерігається значна сукупність диспропорцій у функціонуванні ринку депозитних послуг, оскільки строкові кошти фізичних осіб відіграють незначну роль в акумульованих банківськими

установами ресурсах від фізичних осіб. Це звичайно стримує довгострокове кредитування комерційних банків, оскільки строкові депозити є основними джерелами надання позик банківськими установами. У свою чергу це негативно впливає на іпотечне кредитування та надання інших типів довгострокових позик. Домогосподарства сьогодні можуть отримувати такі позики від банківських установ, проте умови отримання таких кредитів не завжди є оптимальними та прийнятними як для фізичних осіб, так загалом для інших економічних суб'єктів, включаючи суб'єктів підприємницької діяльності.

Ефективно функціонуючий ринок депозитних послуг – це ринок, на якому банківські установи максимально мають здатність залучати строкові ресурси економічних суб'єктів. Це дозволяє їм через механізм залучення депозитів домогосподарств перетворювати їх в інвестиційні ресурси, формувати кредитні кошти для розвитку національної економіки. Також окреслене дозволяє забезпечити стабільний та довгостроковий розвиток господарства країни і сформувані умови для формування належного рівня фінансової стійкості країни. Депозитні ресурси фізичних осіб є внутрішніми ресурсами держави, які вона повинна і може ефективно залучати до національної економіки, що сприятиме їх використанню для створення міцного фундаменту розбудови господарства країни й суспільство загалом.

Отже, у межах поточного підрозділу дисертації було проведено аналіз сучасних тенденцій макроекономічного розвитку України, функціонування її банківської системи. Було з'ясовано, що країна протягом усього періоду незалежності пройшла декілька складних фінансово-економічних криз, які в цілому негативно вплинули на розвиток її національного господарства. Для більш поглибленого розуміння стану комерційних банків в країні, особливостей їх функціонування у сфері фінансових послуг необхідно також провести дослідження сучасних тенденцій кредитної діяльності цих установ в межах фінансової системи України. Ці питання будуть розглянуті в наступному підрозділі дисертації.

2.2. Сучасний стан розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні

У сучасних умовах кредитування відіграє важливу роль у розвитку домогосподарств, особливо в нестабільних умовах, коли ці суб'єкти господарювання самостійно не можуть забезпечити свої основні потреби власними фінансовими ресурсами або не мають змоги придбати дорогі товари, нерухомість і т. ін. Окреслене зумовлює об'єктивну потребу в кредитних ресурсах. Банківські установи в Україні є найбільшими кредиторами домогосподарств і це актуалізує важливість розуміння поточної ситуації кредитування цих суб'єктів господарювання цими установами.

У попередньому підрозділі дисертаційної роботи основна увага була сфокусована на аналізі загальної макроекономічної ситуації в Україні, дослідженні історичних трендів розвитку національного господарства. Також було загалом проаналізовано основні тенденції функціонування банківської системи країни, визначені окремі параметри які дозволяють охарактеризувати стан такої системи. У поточному підрозділі дисертаційної роботи сфокусуємо увагу на дослідженні насамперед сучасних тенденцій кредитування банківськими установами домогосподарств. Це реалізуємо на основі використання статистичної інформації Національного банку України та даних Державної служби статистики України в частині вивчення трендів економічного забезпечення домогосподарств в Україні.

Розпочнемо дослідження з аналізу господарської діяльності домогосподарств. На рис. 2.18 представлено інформацію про кількість домогосподарств в Україні у 2014-2022 роках.

Можемо констатувати, що на кінець 2022 року в Україні було зареєстровано 14,55 млн домогосподарств. Аналіз тренду даного показника за 2014-2022 роки засвідчує поступове його зниження протягом всього зазначеного періоду. Так, наприкінці 2014 року в Україні було зафіксовано 16,08 млн домогосподарств.

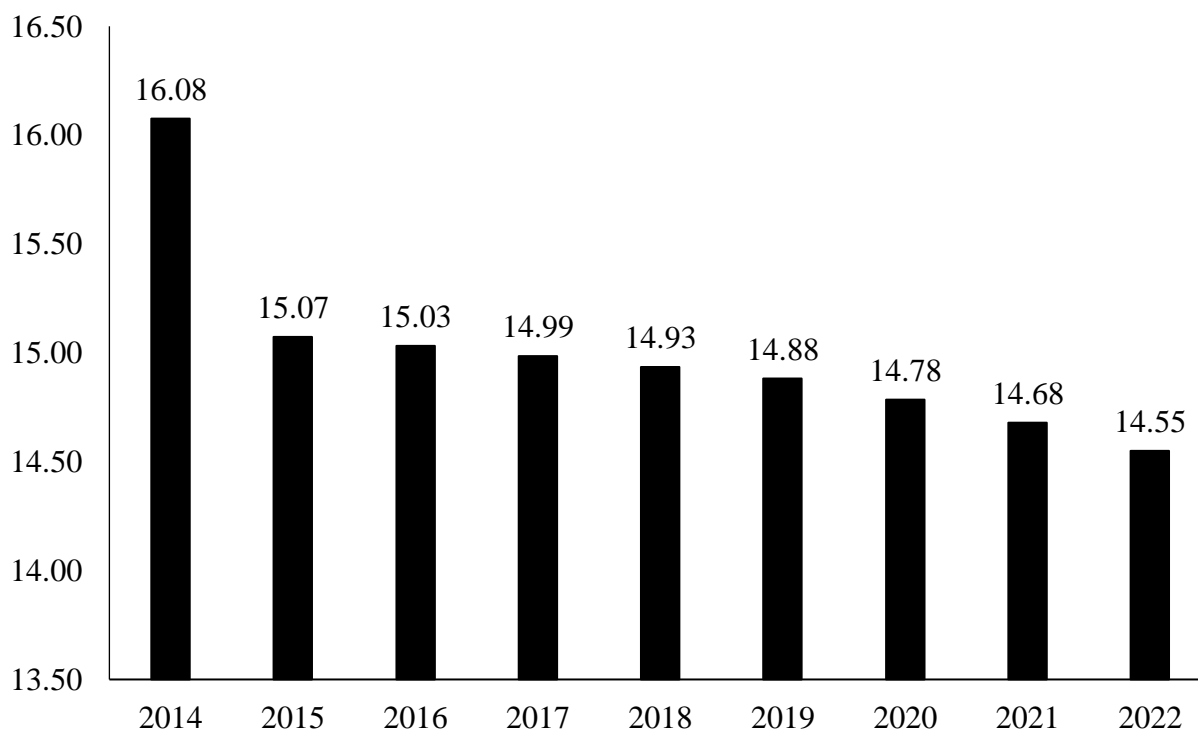

Рис. 2.18. Кількість домогосподарств в Україні, млн од.

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Таким чином, фактично протягом останніх восьми років кількість домогосподарств у країні зменшилась більш ніж на 1,4 млн одиниць. Однією з найбільш вагомих причин зменшення такої кількості є неврахування у статистичних даних інформації про домогосподарства в АРК та на окупованих територіях Донецької і Луганської областей. Звичайно в сучасних умовах ствердно можна говорити про більш стрімкий темп зниження кількості домогосподарств в Україні, враховуючи значну кількість громадян країни, які виїхали за кордон.

Якщо говорити про структуру домогосподарства, варто зазначити, що в середньому розмір такого суб'єкта господарювання становить 2,5 особи, які проживають разом і створюють таку економічну одиницю. На рис. 2.19 представлено дані про середній розмір домогосподарств в Україні у 2010-2022 роках.

Рис. 2.19. Середній розмір домогосподарства в Україні, осіб

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Проведемо дослідження економічної діяльності домогосподарств як суб'єктів господарювання. На рис. 2.20 представлена інформація про їх сукупні ресурси у розрахунку на місяць. Відповідно наприкінці 2021 року зазначений показник в Україні становив 14,49 тис. грн, а наприкінці 2010 року – дорівнював 3,48 тис. грн. Отже, протягом останніх одинадцяти років сукупний розмір ресурсів домогосподарств за один місяць збільшився більше ніж у чотири рази. Проте, як уже неодноразово говорилося, цей показник є номінальним і не враховує впливу макроекономічних чинників, який об'єктивно призводив до зміни реальної вартості таких ресурсів. Відповідно девальвація гривні у 2014, 2015 і відповідно у 2022 роках значно зменшила реальну вартість зазначеного показника. Якщо аналізувати весь період за темпами зростання цього параметра, то можна відмітити, що найбільшими темпами його збільшення відбувалося у 2017, 2019 та 2021 роках. Загалом тренд зміни сукупних ресурсів домогосподарств за один місяць корелює з основними трендами економічного розвитку країни.

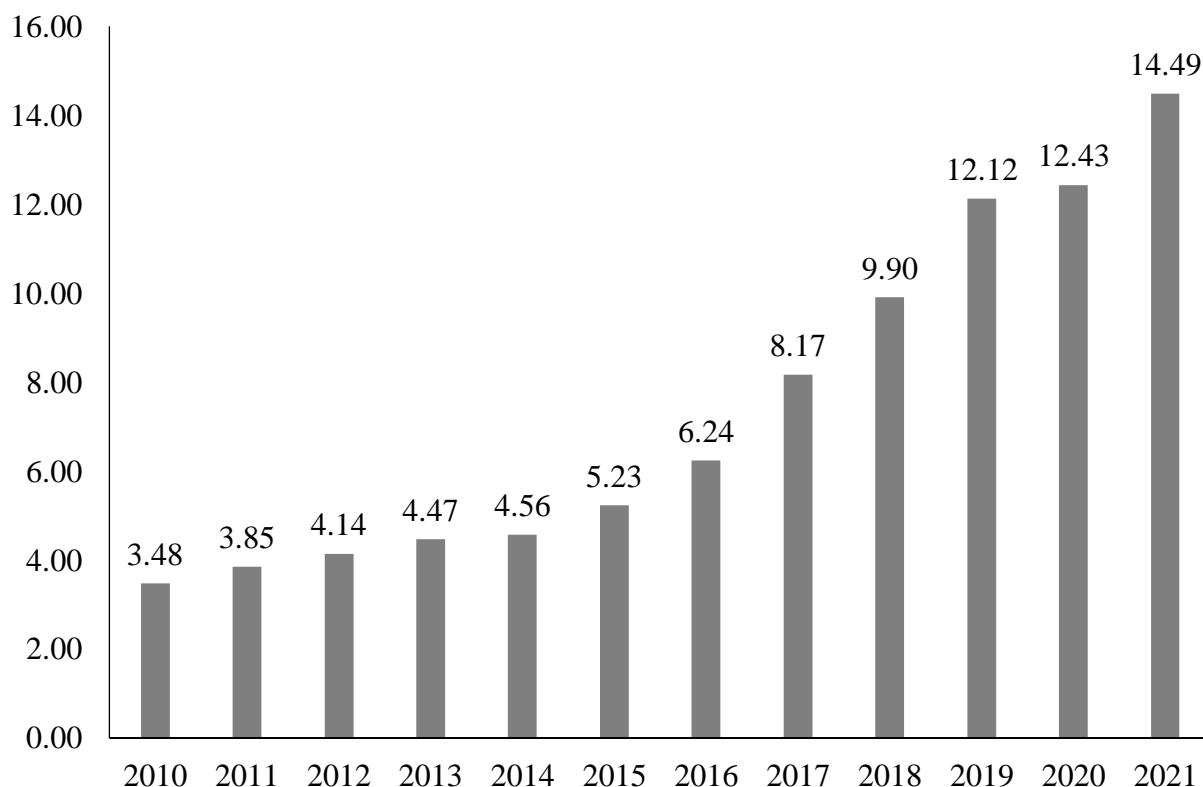

Рис. 2.20. Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, тис грн

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Основними джерелами формування сукупних ресурсів домогосподарств звичайно є заробітна плата його членів, соціальні виплати, додаткові джерела фінансових ресурсів, серед яких варто зазначити надходження від підприємницької діяльності, здачі в оренду наявного житла та інші напрямки. Структура таких напрямків визначається специфікою діяльності самих домогосподарств, територію їх проживання, сферою професійної діяльності, наявністю неповнолітніх дітей в сім'ї тощо.

Для аналізу економічного стану домогосподарств також важливим є дослідження витрат цих економічних суб'єктів. Така інформація представлена на рис. 2.21.

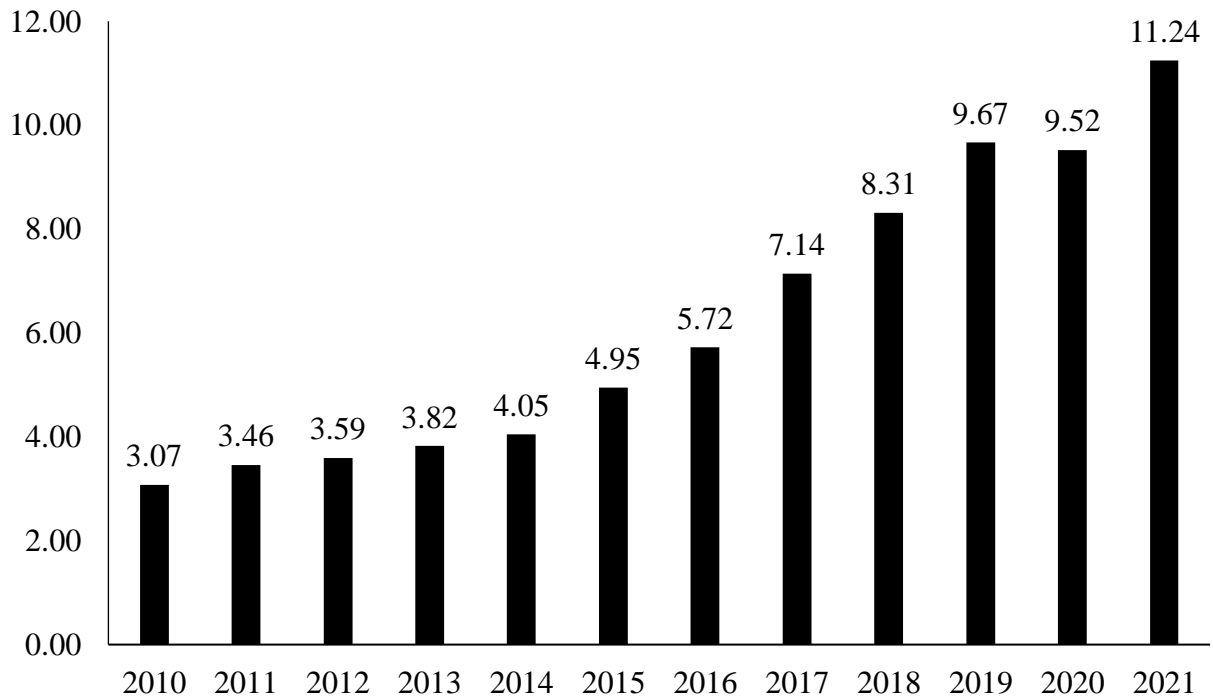

Рис. 2.21. Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, тис грн

Джерело: складено авторкою за даними Державної служби статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

На кінець 2021 року сукупні витрати домогосподарства в середньому за один місяць становили 11,24 тис грн. Середусіх років, за які проводиться аналіз, це є найбільшим показником. Витрати в цьому випадку корелюють з тими доходами, які домогосподарства також отримували (рис. 2.20). Якщо проаналізувати обсяги доходів видатків домогосподарств, які ними отримувалися кожного місяця, можна з впевненістю стверджувати, що ці економічні суб'єкти не витрачають всі ресурси на поточне споживання. Тобто цих суб'єктів формуються фінансові ресурси, які ними тимчасово не використовуються і, таким чином, можуть передаватися банківським установам для подальшого їх використання в кредитній та інвестиційній діяльності цих установ.

Проведемо дослідження сучасних трендів функціонування банківського кредитування домогосподарств в Україні. Для цього також проаналізуємо загальний обсяг банківського кредитування, яке

здійснювалося з метою задоволення попиту різних економічних суб'єктів в позикових ресурсах. На рис. 2.22 представлено інформацію про обсяг наданих банківськими установами позик економічним суб'єктам.

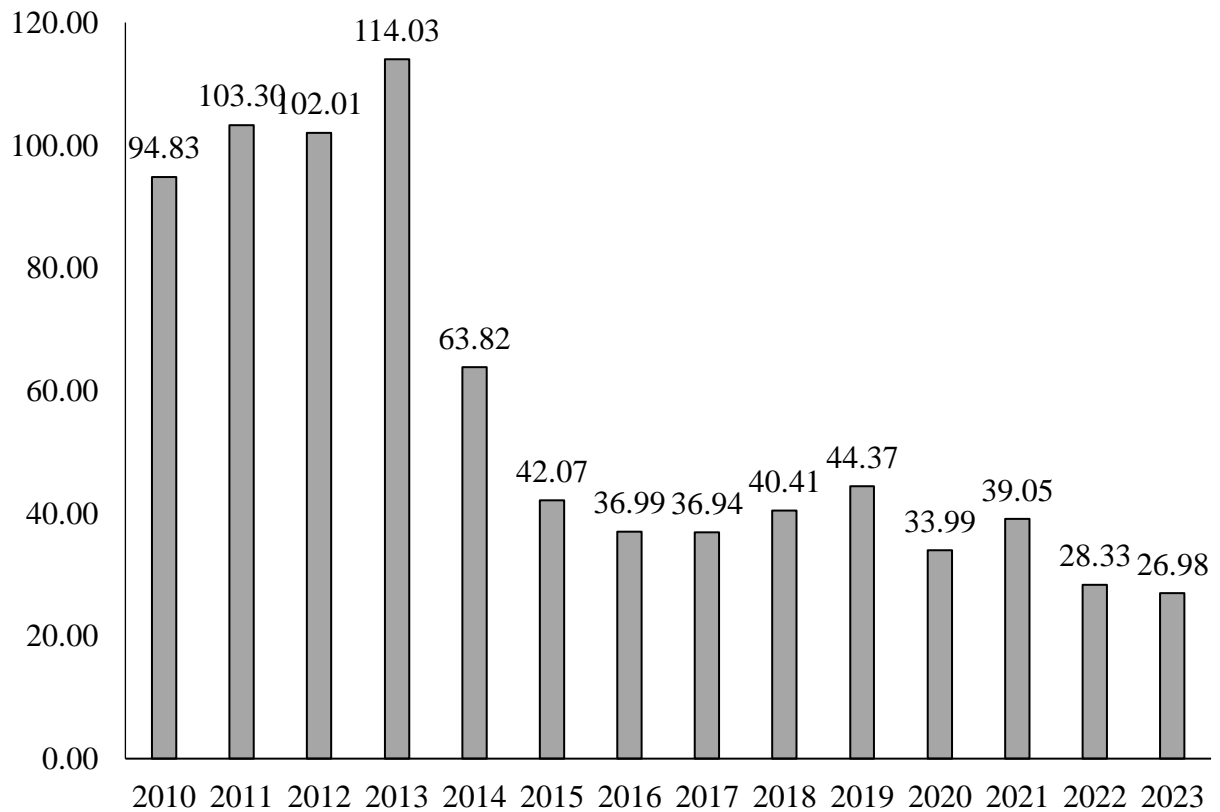

Рис. 2.22. Загальний обсяг наданих банківськими установами позик економічним суб'єктам, млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Таким чином, аналізуючи дані рис. 2.22, можна стверджувати що в Україні у 2023 році загальний обсяг банківського кредитування становив 26,98 млрд дол. США. У такому випадку аналіз проводиться вже саме реальної вартості позик, які були створені комерційним банком у межах національної економіки України.

Беззаперечно, аналіз рис. 2.22 дає змогу констатувати негативний вплив воєнної агресії на обсяги кредитування економічних суб'єктів банківськими установами в Україні. Наприкінці 2010 року в країні було видано банками економічним суб'єктам 94,83 млрд дол. США. При цьому найбільше кредитів

комерційні банки видали саме у 2013 році – 114,3 млрд дол. США. Економічна та політична криза 2014 року призвела до значного зниження реальних обсягів банківського кредитування і на кінець 2014 року його обсяг становив 63,82 млрд дол. США. Проте в подальшому в порівнянні з іншими показниками функціонування банківської системи, національного господарства не спостерігаємо відновлення обсягів банківського кредитування економічних суб'єктів. Можна констатувати лише окремі роки зростання кредитування економічних суб'єктів комерційними банками. Відповідно, складно говорити про загальний тренд відновлення докризового рівня цього показника. Відновлення банківського кредитування після значного його спаду у 2014-15 роках спостерігалось найбільше у 2017-2019 роках. Проте це зростання було досить незначним: у 2019 році обсяг банківських кредитів склав 44,37 млрд дол. США.

У 2020 році в результаті поширення коронавірусу спостерігаємо зниження обсягів банківського кредитування з 44,37 млрд дол. США до 33,99 млрд дол. США. Це свідчить про рецесію економічного розвитку країни, і така рецесія була притаманна більшості розвинутих країн світу. Проте після 2020 року відбулося відновлення банківського кредитування, однак обсяги його були на рівні показника 2017 року. Війна з Росією призвела до значного зниження обсягів банківського кредитування економічних суб'єктів і це зниження спостерігаємо і сьогодні. У 2022 році загальний обсяг банківського кредитування зменшився з 39,05 млрд дол. США до 28,33 млрд дол. США, а у 2023 відбулося подальше падіння обсягів кредитування банками економічних суб'єктів. У 2023 році цей показник становив 26,98 млрд дол. США, і це є найнижчим показником загального обсягу позик, які були видані банківськими установами за весь період, за який проводиться аналіз, тобто більш ніж за тринадцять років. Причини такого стану очевидні: нестабільність та невпевненість економічних суб'єктів у здатності ефективно використовувати залучені кредитні ресурси та вчасному їх поверненню.

Розглянемо структуру банківського кредитування за типами суб'єктів, які отримували позики від банківських установ. Відповідна інформація представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Структура банківських позик за типами економічних суб'єктів

Назва статті	2016	2017	2018	2019
Кредити, надані фізичним особам, млн грн	157 385	170 774	196 859	206 737
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн грн	847 092	864 412	919 071	821 936
Кредити, що надані органам державної влади, млн грн	1427	1517	2865	4724
Кредити, надані небанківським фінансовим установам, млн грн	20	42	66	33
Назва статті	2020	2021	2022	2023
Кредити, надані фізичним особам, млн грн	199 561	242 633	209 943	222 590
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн грн	749 335	795 513	889 526	783 864
Кредити, що надані органам державної влади, млн грн	11641	29973	24809	18349
Кредити, надані небанківським фінансовим установам, млн грн	60	228	48	49

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Отже, можна констатувати, що найбільшу питому вагу у структурі банківських позик займають кредити, які надані суб'єктам підприємницької діяльності. Серед основних економічних суб'єктів, які використовують позики банківських установ можна виділити фізичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності, органи державної влади та небанківські фінансові установи.

Органи державної влади й небанківські фінансові установи в Україні використовують банківські позики нечасто і відповідно про це свідчать дані таблиці 2.1, хоча протягом 2016-2023 року можна спостерігати поступове зростання обсягів кредитів, які були надані банками органам державної влади. Якщо у 2016 році обсяг таких позик становив 1,43 млрд грн, то вже наприкінці 2023 року – 18,35 млрд грн. Проте в загальній структурі банківських позик окреслені економічні суб'єкти не відіграють важливої ролі,

тому основну увагу в аналізі трендів банківського кредитування сфокусуємо на дослідженні ролі фізичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності в розвитку такого кредитування.

На рис. 2.23 представлено інформацію про питому вагу позику окремих економічних суб'єктів у загальному обсязі банківських позик.

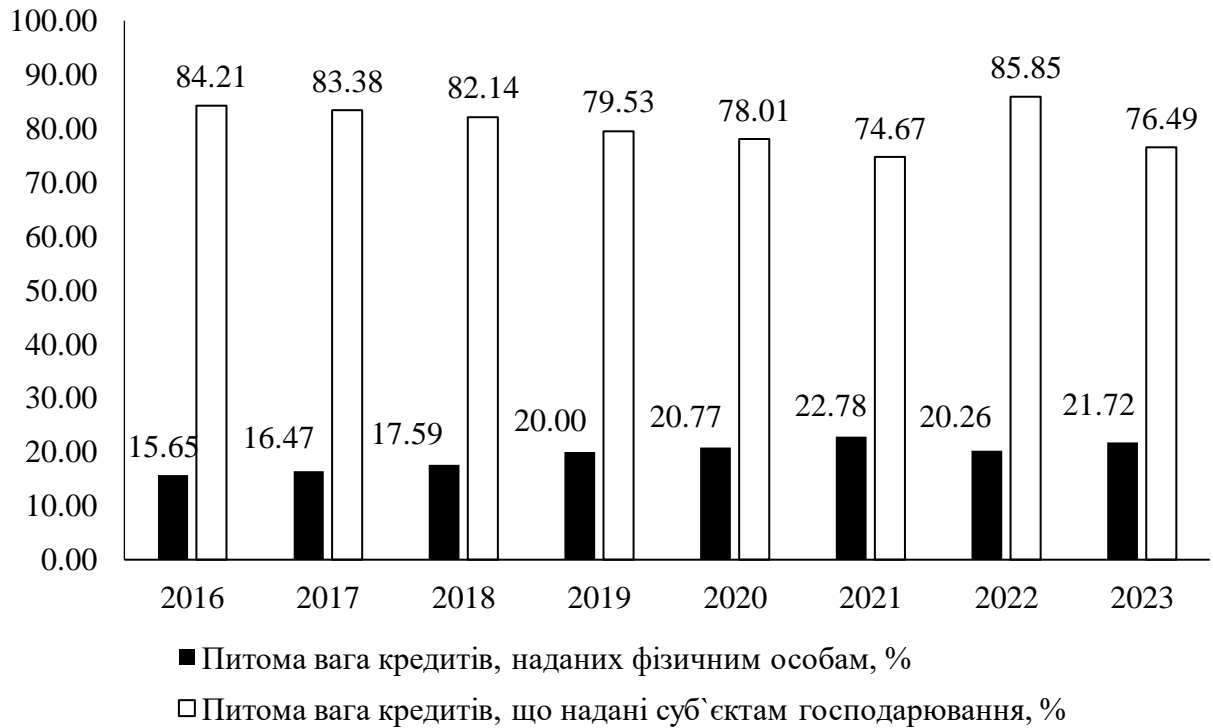

Рис. 2.23. Питома вага позик окремих економічних суб'єктів у загальному обсязі позик, що видані банківськими установами, %

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України: <https://bank.gov.ua>.

Отже, наприкінці 2023 року в загальному обсязі банківських кредитів питома вага позик, які були видані фізичними особам, становила 21,72 %. Відповідно на позики суб'єктів підприємницької діяльності приходилося 76,49 %. Аналіз структури портфеля банківських кредитів у 2016-2023 році дає змогу зробити висновок, що протягом цього періоду можна спостерігати поступове зростання питокої ваги позик, які надані фізичним особам у загальному портфелі банківських кредитів і відповідне зменшення питокої ваги позик, що надані суб'єктам підприємницької діяльності. Якщо

наприкінці 2016 року в структурі портфеля банківських кредитів 15,65 % займали позики фізичним особам і 84,21 % – кредити для підприємств, то у 2021 році структура виглядала таким чином: 22,78 % – кредити фізичним особам і 74,67 % – позики, які видані банківськими установами суб'єктам підприємницької діяльності. Відповідно з 2016 по 2023 рік питома вага кредитів, які надані фізичним особам, збільшилася з 15,65 до 21,72 %. Загалом це свідчить про зацікавленість банківських установ у наданні позик фізичним особам і відповідно наявність попиту з боку населення на кредитні ресурси фінансових установ. Також така ситуація може свідчити про складність надання банківських позик суб'єктам підприємницької діяльності особливо в нестабільних економічних умовах.

Проведемо дослідження банківського кредитування домогосподарств в Україні відповідна інформація представлена на рис. 2.24.

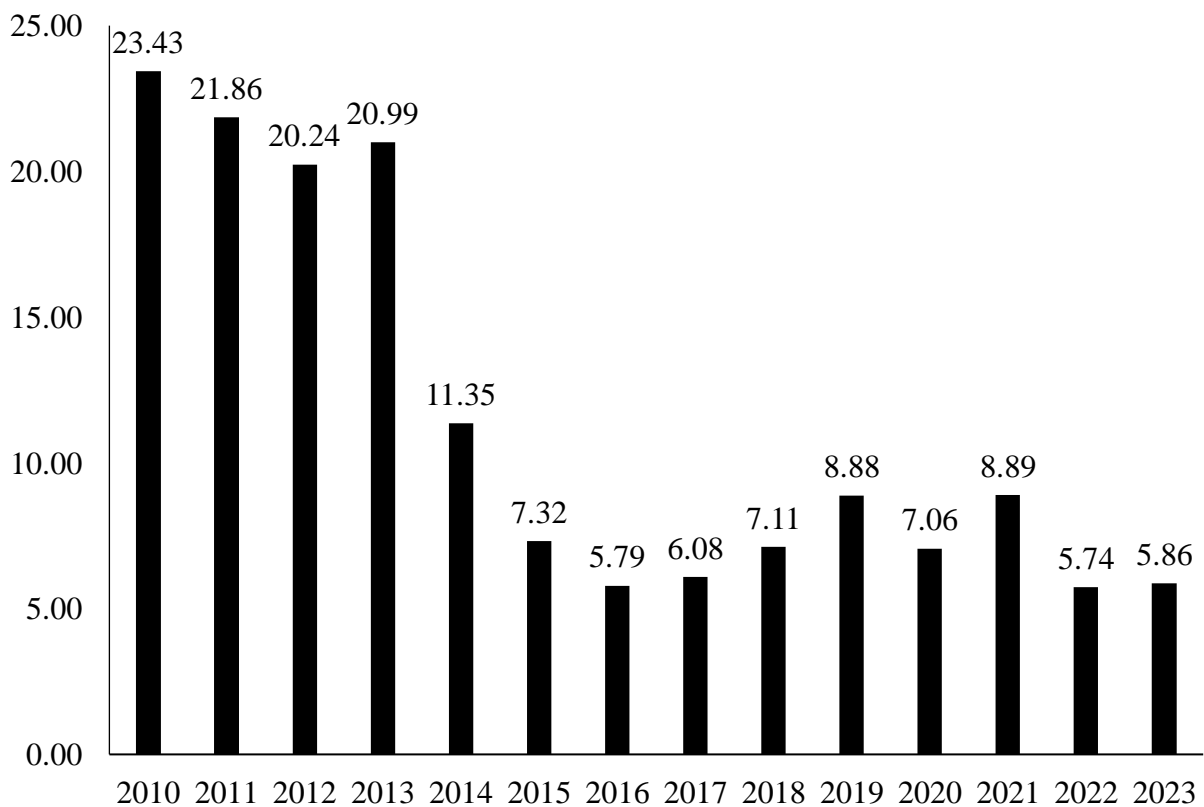

Рис. 2.24. Обсяг кредитів, які видані фізичним особам

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Таким чином, на кінець 2023 року банківськими установами було видано фізичним особам позик на загальну суму 5,86 млрд дол. США. У 2022 році – 5,74 млрд дол. США. Дані рис. 2.24 чітко дозволяють простежити кореляцію між обсяги позик домогосподарствам та періодами спаду темпів розвитку національної економіки. Звичайно у 2014 році спостерігається зниження обсягів кредитування домогосподарств з 20,99 млрд дол. до 11,35 млрд дол. США. Проте в подальшому не спостерігаємо відновлення цього показника через певний період. Фактично навіть показник 2014 року у наступних періодах в Україні не було досягнуто. Максимально у 2021 році обсяг портфелю банківських позик фізичним особам становив 8,89 млрд дол. США. Окреслена ситуація свідчить про нерозвиненість банківського кредитування домогосподарств в Україні, фокусування банківських установ своєї діяльності виключно на видачі короткострокових та обслуговуванні поточних кредитів. Такі позики досить швидко повертаються клієнтами банківським установам і така ситуація не призводить до формування передусім довгострокових позик у системі національної економіки.

В Україні сьогодні сформувались непривабливі умови залучення довгострокових кредитів від банківських установ. Комерційні банки висувають досить складні вимоги до потенційних позичальників і вартість позикових ресурсів є значно більшою ніж в інших розвинутих країнах. Звичайно така ситуація не стимулює розвиток національної економіки й загалом банківської системи країни, і це зауважимо відбувається все в умовах досить високої конкуренції між комерційними банками за потенційних клієнтів. Відповідно можна зробити висновок, що загальна макроекономічна ситуація в країні не сприяє швидкому нарощенню банками обсягів кредитних портфелів, у тому числі і за рахунок видачі позик домогосподарствам.

На рис. 2.25 представлено інформацію про темпи зміни обсягу банківського кредитування та темпи зміни обсягу банківського кредитування домогосподарств.

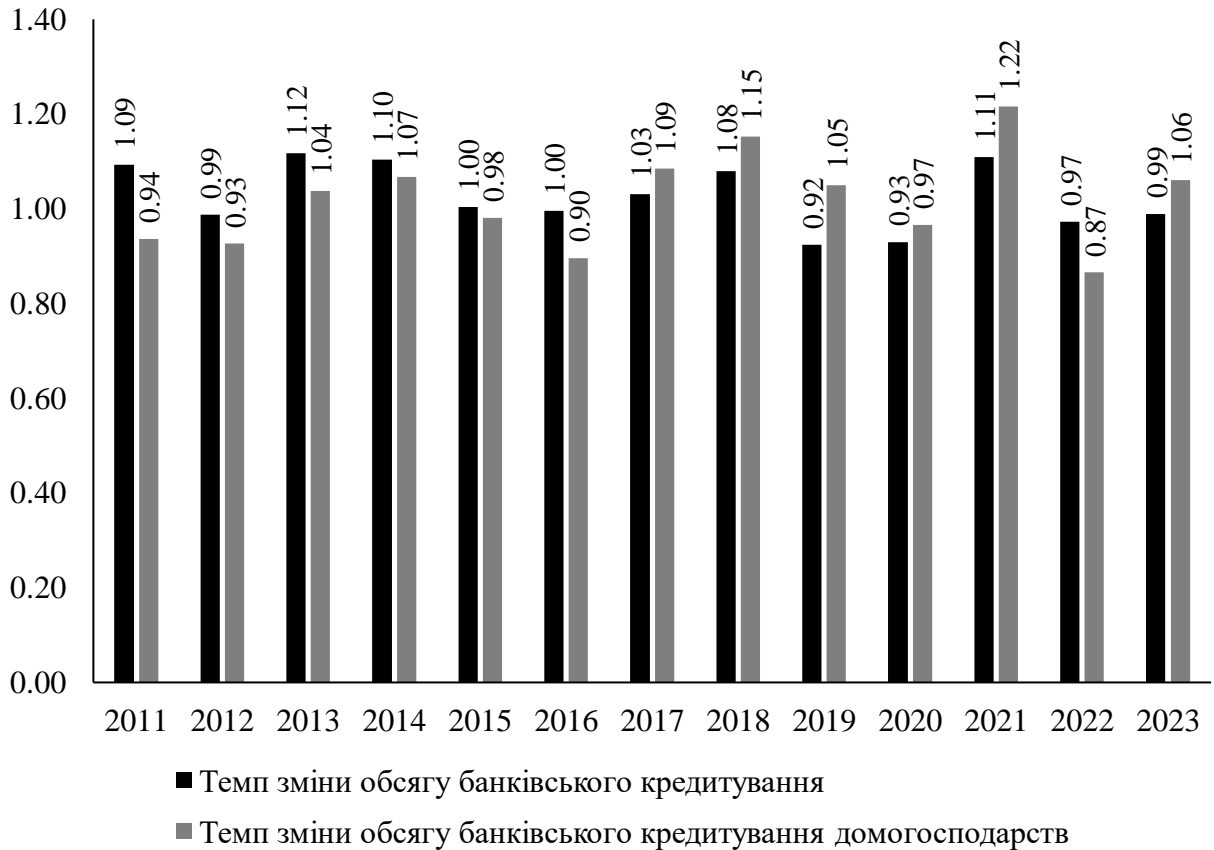

Рис. 2.25. Темпи зміни обсягу виданих банківськими установами позик та обсягу виданих кредитів фізичним особам

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Інформація, яка представлена на рис. 2.25 дозволяє стверджувати, що у 2023 році обсяг виданих банківськими установами позик домогосподарствам був значно більшим ніж обсяг банківського кредитування суб'єктів господарювання. Така ж ситуація спостерігалася і у 2017-2021 роках. У ці роки темпи зміни обсягу банківського кредитування домогосподарств завжди були вищими за темпи зростання загалом позик комерційних банків, навіть у роки, коли відбувався спад кредитування фізичних осіб комерційними банками.

Проаналізуємо більш докладно структуру виданих банківськими установами позик фізичним особам залежно від валюти, у якій було видано позики цим економічним суб'єктам. Відповідна інформація представлена на рис. 2.26.

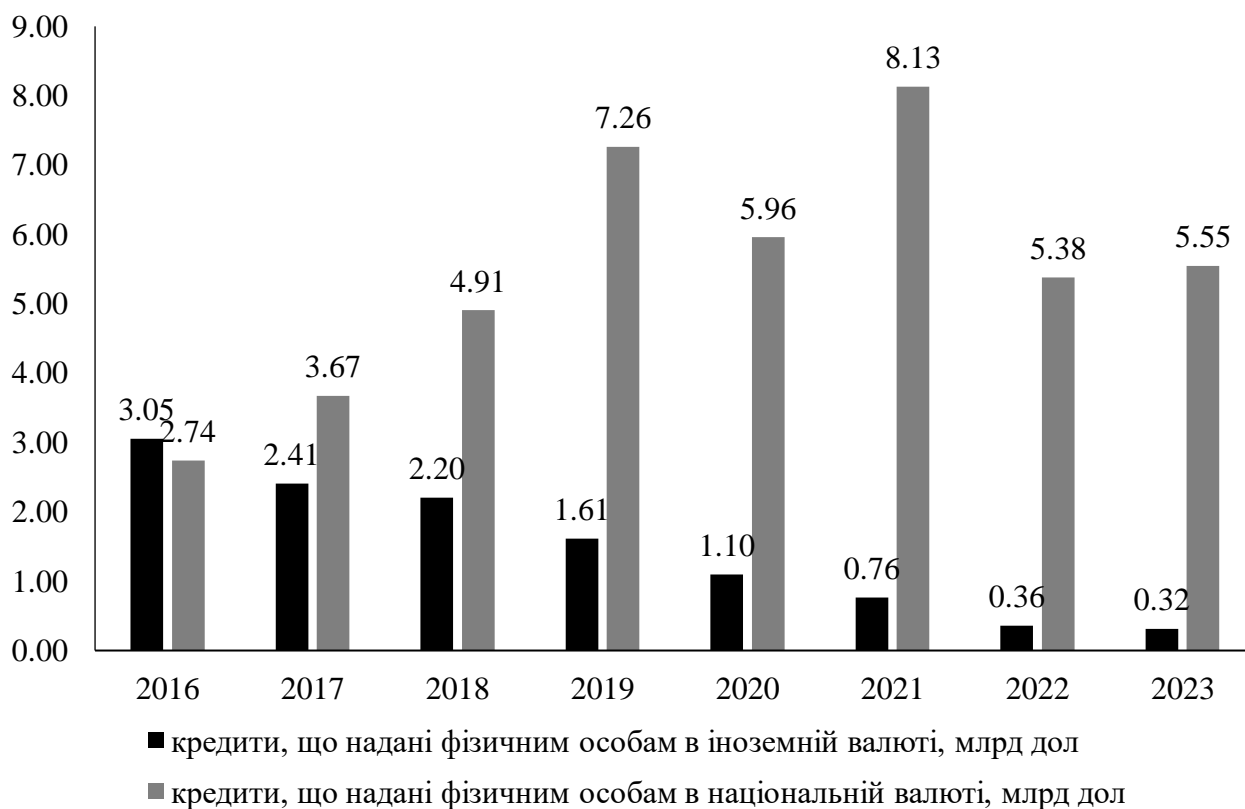

Рис. 2.26. Обсяги кредитів, що видані фізичним особами за типами валют

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Таким чином аналіз рис. 2.26 дозволяє стверджувати, що наприкінці 2023 році в Україні 5,55 млрд дол. США було видано банківськими установами фізичним особам у національній валюті. При цьому 0,32 млрд дол. США були надані в іноземній валюті. Загальний тренд видачі позик у різних валютах у 2016-2023 році засвідчує значне зниження позик, які надаються комерційними банками домогосподарствами в іноземній валюті. Причинами такої ситуації є насамперед заборона видачі громадянам кредитів в іноземній валюті, якщо вони не мають доходів у цій валюті, недовіра домогосподарств до валютних позик, оскільки значна кількість їх пам'ятають наслідки фінансово-економічної кризи 2007-2008 років, коли різке зростання долара США призвело до значної кількості проблемних кредитів, які не змогли обслуговувати передусім фізичні особи, оскільки не мали валютних надходжень. Наявні фінансові ресурси не дозволяли обслуговувати валютні

позики вчасно, і банківські установи почали повертати товари та об'єкти, які виступали у ролі застави у валютних позиках. При цьому і напрямків витрачання саме валютних ресурсів, які були запозичені в банківських установах фізичними особами в Україні, також небагато. Усі розрахунки здійснюються в національній валюті й це зумовлює зацікавленість фізичних осіб залучати кошти насамперед у гривні. Валютні позики в країні не мають попит ні серед позичальників, ні серед кредиторів, які також не бажають надавати кредити в іноземній валюті клієнтам, не будучи впевненими в тому, що вони однозначно зможуть повернути ці позики.

На рис. 2.27 представлено інформацію про вартість кредитних ресурсів в Україні.

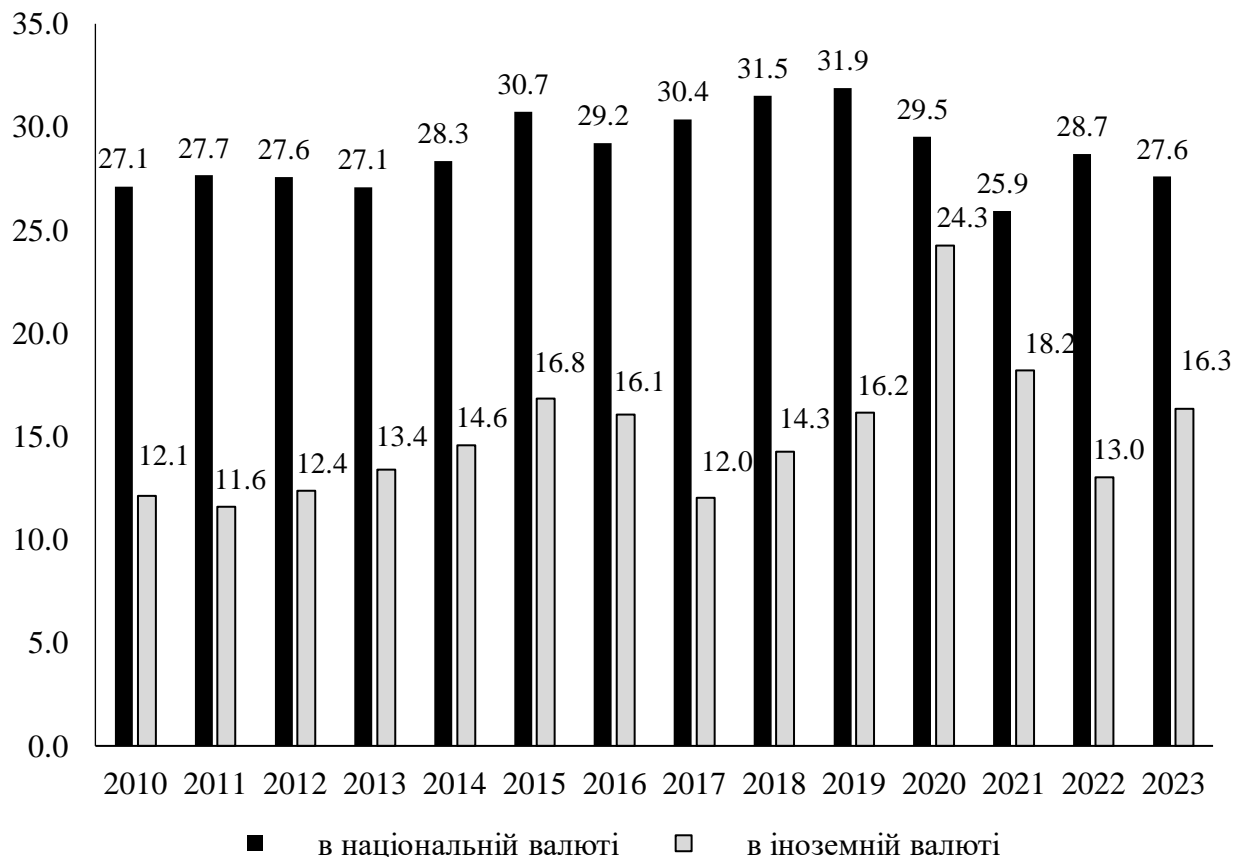

Рис. 2.27. Середньозважені процентні ставки за кредитами домогосподарствам

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України:
<https://bank.gov.ua>.

Наприкінці 2023 року середні зважені процентні ставки за банківськими кредитами домогосподарством були такими: у національній валюті 27,6 %, у іноземній валюті – 16,3 %. Така вартість є надвисокою для забезпечення економічного розвитку національної економіки, банківської системи. Проте, якщо проаналізувати тренди зміни вартості кредитних ресурсів у національній та іноземній валютах у 2010-2023 роках, то можна констатувати, що вартість позик для домогосподарств в Україні завжди залишалися високою, найбільша вартість таких ресурсів була у 2019 році, а саме 31,9 %.

Висока вартість позикових коштів для домогосподарств в Україні є тією особливістю вітчизняної банківської системи, яка відрізняє її від подібних систем більш розвинутих країн. Досвід таких країн засвідчує, що при такій ціні кредитних ресурсів забезпечити стабільний і стрімкий розвиток національної економіки в країні неможливо. Висока вартість позик не стимулює суб'єктів підприємництва залучати такі ресурси, вони не можуть обслуговувати такі позики й забезпечувати ефективність власного бізнесу. При цьому фізичні особи також не схильні брати кредити у банківських установ під високі відсотки, намагаючись при цьому всі власні потреби фінансувати насамперед за допомогою власних надходжень.

Таким чином, проведений аналіз сучасних трендів розвитку банківського кредитування в Україні й відповідно банківського кредитування домогосподарств засвідчує, що в сучасних умовах кредитування цих суб'єктів господарювання розвивається недостатньо швидкими темпами. Частково це зумовлено високою вартістю позикових ресурсів для економічних суб'єктів. Безумовно, війна здійснила колосальний негативний вплив на розвиток фінансової системи країни, її банківської системи. При цьому це негативно звичайно вплинуло й на кредитну діяльність банківських установ і призвело до:

- зменшення кількості фінансово спроможних клієнтів;
- зниження загального попиту на позикові довгострокові кошти;
- підвищення вимог банків до споживачів.

Усе це сприяло поступовому зниженню обсягів кредитування домогосподарств цими установами. Як засвідчують результати аналізу, відновлення такого кредитування в довгостроковій перспективі може відбуватися незначними темпами й досягнути докризових показників можливо буде лише через значну кількість років.

Отже, у межах поточного підрозділу дисертаційної роботи було проведено аналіз сучасних тенденцій банківського кредитування домогосподарства в Україні. Можна зробити висновок, що після завершення війни цей вид кредитування буде розвиватися і надалі, проте інтенсивність такого розвитку буде залежати від ефективності макроекономічної, у тому числі й монетарної, політики, яка буде впроваджуватися в країні.

Також важливими для розуміння сучасних тенденцій розвитку системи банківського кредитування домогосподарств є дослідження впливу такої системи на економічний розвиток країни, вивчення особливостей розвитку такого виду кредитування в умовах активного залучення і використання комерційними банками цифрових технологій. Цікавим залишається питання, чи можуть цифрові технології стимулювати розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні. Ці питання більш детально будуть досліджені в наступному підрозділі дисертації.

2.3. Цифрові технології в розвитку системи банківського кредитування домогосподарств та її роль у макроекономічному розвитку країни

Розвиток системи банківського кредитування домогосподарств відбувається, як і завжди, в економічному середовищі, які постійно змінюються під впливом різних чинників. Сьогодні такий розвиток відбувається в умовах цифрової трансформації національної економіки, цифровізації банківської діяльності, сфери надання фінансових і зокрема

кредитних послуг. Розглянемо детальніше, як змінюється зазначена система в результаті впливу інформаційно-комунікаційних технологій на її функціонування. Для цього проведемо аналіз сучасних тенденцій використання цих технологій у роботі банківських установ та їхній вплив на функціонування саме кредитної сфери.

У сучасних умовах комерційні банки в Україні, як і НБУ, активно використовують потенціал цифрових технологій для забезпечення власної ефективної роботи. Цей процес відбувається еволюційно в результаті поступового створення нових технологій, їх експортом та адаптацією під потреби конкретної фінансової установи. При цьому важливими умовами використання таких технологій є:

– наявність фінансових ресурсів для придбання готових продуктів, розробки нових технологічних рішень з урахуванням специфічних особливостей функціонування банківських установ та ведення нею підприємницької діяльності;

– наявність висококваліфікованих працівників, які мають змогу використовувати сучасні технології, адаптувати їх для роботи в конкретній банківській установі, постійно удосконалювати та вирішувати проблеми технічного характеру, які виникають при використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, особливо в межах функціонування великих системних банківських установ;

– наявність відповідної інфраструктури як у межах самої банківської установи, так і загалом в регіонів, де вона надає свої послуги; у такому випадку важливими є доступ до мережі інтернет, його якість та швидкість;

З погляду технологій є сім основних складових, які необхідні для вирішення цього завдання, свого роду сім нот цифрового банку майбутнього: 1) Інтернет; 2) мобільні пристрої; 3) Інтернет речей; 4) великі дані (аналітика, обсяги, швидкість, різноманітність даних); 5) хмарні обчислення; 6) машинне навчання, когнітивні технології, роботизація; 7) розподілені реєстри зберігання

даних (блокчейн). Тут уже кожен банк, як композитор, може скласти свою «музику» і пропонувати свої бізнес-рішення в межах створення цінностей для клієнта [79, с. 6; 80];

– наявність відповідної культури сприйняття нових технологій працівниками та топменеджментом банківських установ, що також є важливим для проведення цифровізації банківських установ і вчасного формування її конкурентних переваг на ринку банківських послуг.

Процеси цифровізації у світі та банківській сфері з кожним роком відбуваються ще більш прискореними темпами й це змінює традиційну модель роботи цих установ та спосіб надання фінансових послуг. Зокрема, у 2021 році ринок цифрового банкінгу в США оцінювався в 4,3 млрд дол. США, що становить 28,78 % світового ринку. Прогнозується, що до 2026 року обсяг ринку Китаю, другої за величиною економіки світу, досягне 4,6 млрд дол. США, а середній річний темп зростання становитиме 19,9 %. У Японії та Канаді прогнозується відповідно 11 і 13,1 % зростання з 2021 по 2026 роки. У Німеччині зростання обсягу ринку цифрового банку за прогнозами експертів збільшиться приблизно на 14,5 %. Решта європейського ринку до 2026 року досягне 5,2 млрд дол. США. Приблизно 295,5 млн користувачів цифрового банкінгу в Індії вже на 70 мільйонів більше ніж, наприклад у США, що свідчить про стрімке збільшення попиту на цифрові банківські послуги громадян цієї країни. Таким чином, надалі спостерігатимемо активний розвиток банківських установ саме за рахунок цифровізації їхньої діяльності, використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у їхній роботі [63].

На рис. 2.28 представлено інформацію про рівень проникнення цифрового банкінгу в США.

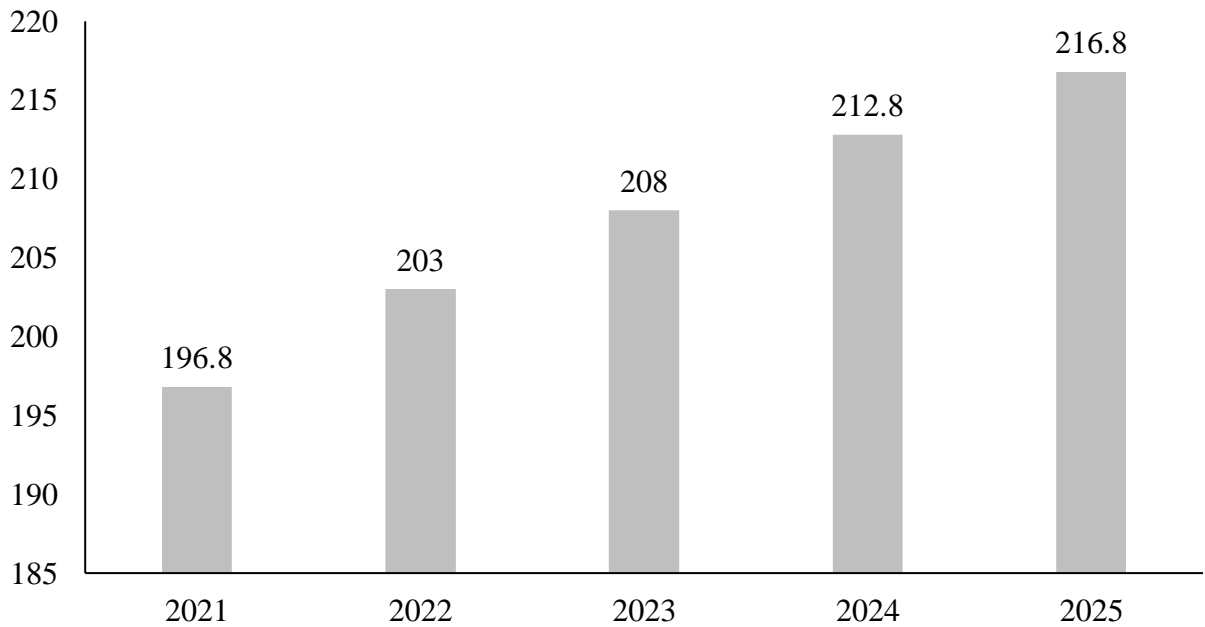

Рис. 2.28. Кількість споживачів послуг цифрового банків у США

Джерело: <https://www.emarketer.com/insights/digital-banking-trends>.

Таким чином з даних рис. 2.28 можна зробити висновок про подальший розвиток цифрового банкінгу в США, що буде супроводжуватися залученням дедалі більшої кількості споживачів фінансових установ до використання цифровими послугами.

На рис. 2.29 відображено рівень проникнення послуг цифрового банкінгу в США, що також засвідчує активний розвиток цифрових технологій у банківській сфері, оскільки попит на відповідні цифрові фінансові послуги з боку клієнтів банківських і небанківських установ лише зростає.

Усе окреслене ще раз підтверджує, що подальші зміни у діяльності фінансових установ у світі пов'язані з процесами цифровізації економіки розвинутих країн, активною розробкою нових інформаційно-комунікаційних технологій у фінансовій сфері. Це відповідно буде позитивно впливати на якість фінансових послуг, зростанням споживачів, які дедалі більше використовуватимуть сучасні гаджети для здійснення розрахунків, отримання позик, відкриття депозитних рахунків. Окреслені зміни також позитивно впливатимуть на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств у всьому світі, включаючи й Україну.

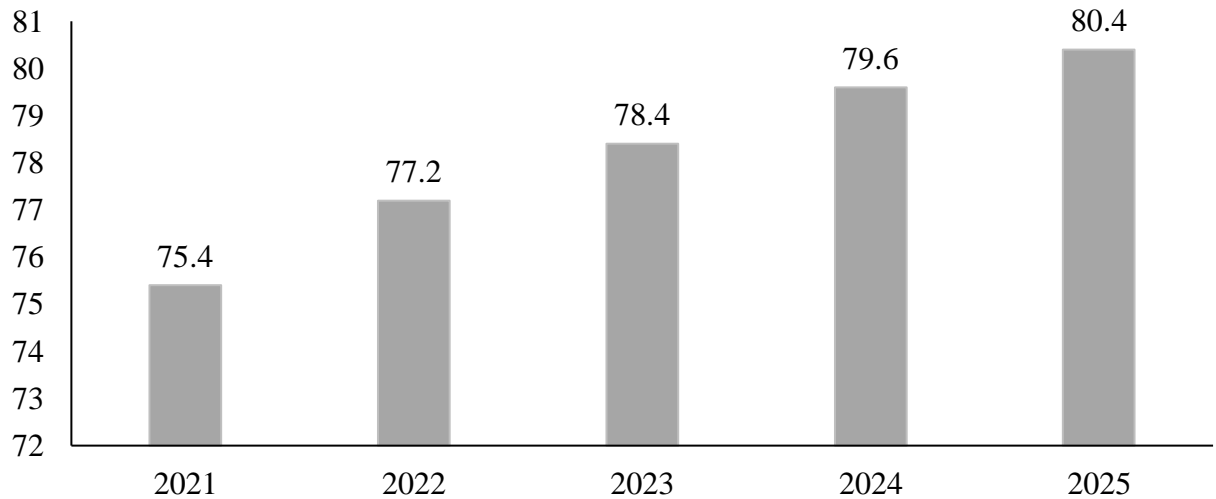

Рис. 2.29. Рівень проникнення цифрового банкінгу у сферу фінансових послуг, % клієнтів

Джерело: <https://www.emarketer.com/insights/digital-banking-trends>.

Подальшими напрямками використання цифрових технологій у роботі банківських установ та в їх кредитній діяльності можуть бути такі:

- розвиток мобільних додатків, покращення їхнього функціонала та підвищення зручності для здійснення онлайн-платежів;

- підвищення рівня захищеності персональних даних клієнтів, його транзакцій, розвиток інноваційних способів захисту інформації (відбитки пальців, аналіз голосу, сітківки очей і т. ін.);

- використання технології штучного інтелекту для створення унікальних для окремих клієнтів, або груп споживачів, фінансових продуктів, які будуть базуватися на врахуванні особливостей життєдіяльності клієнтів, їх інтересів, результатів аналізу їх місця перебування, перебування в соцмережах та значної кількості інших параметрів;

- використання хмарних технологій для дедалі більшого переходу комерційних банків у віртуальний режим, у якому частину рутинних операцій здійснює штучний інтелект, а основні напрямки, де важливою є діяльність щодо прийняття рішень, здійснюється працівниками; це буде призводити до поступового зменшення кількості структурних відділень банківських установ у тій формі, до якої звикли споживачі;

– використання технологій для дистанційного обслуговування клієнтів на основі відкриття відповідних фізичних відділень без працівників, забезпечення їх зручного функціонування з іншими послугами (лаунж зона, кав'ярні, кавомашини), розробка інших програм лояльності;

– розвиток цифрових банків («виключно в мобільних телефонах»), зміна підходу до ліцензування таких фінансових установ зі сторони НБУ;

– подальший розвиток віртуальних карток, токенизовані в Google Pay та Apple Pay;

– активне використання месенджерів для продажу банківських продуктів, їх придбання та надання відповідних фінансових послуг;

– глибше проникнення цифрових технологій у напрямок надання банківських послуг окремим підприємствам, спрощення взаємодії через використання технологій більш глибокого аналізу фінансового та загалом економічного стану суб'єктів господарювання, діяльності їх власників;

– подальше розширення функціонала банківських установ, відхід від моделі фінансової установи, яка надає лише фінансові послуги, що буде відбуватися через використання технологій штучного інтелекту, BigData, зміни підходів регулювання діяльності таких установ та ін. [82; 96; 205].

Відповідно у сфері кредитування можна буде спостерігати наступні трансформації усталеної моделі надання позик економічним клієнтам, включаючи домогосподарства:

– підвищення рівня доступності кредитних послуг банківських установ, розширення можливостей їх використовувати для задоволення власних потреб;

– зростання ще більшими темпами рівня конкуренції між банківськими установами за клієнтів, особливо домогосподарств, доступ позик для яких в сучасних умовах є простим, особливо у напрямку споживчого кредитування;

– персоналізація пропозиції кредитних продуктів буде призводити до розширення банківськими установами переліку чинників, за якими будуть конкретизуватися окремі умови для різних типів споживачів (рівень ризику,

цілі, місце проживання, зміна підходів до ціноутворення враховуючи специфіку надходжень доходів клієнтів, можливі варіанти надання додаткових послуг (не обов'язково фінансових), попит на них з боку споживачів);

– використання цифрових каналів для продажу кредитних продуктів та приділення більшої уваги аналізу відгуків клієнтів в цифровому просторі про якість фінансових послуг конкретної установи;

– використання цифрових технологій для управління кредитним портфелем банківських установ, контроль ними рівня сукупного ризику, показників ліквідності та фінансової стійкості, застосування таких технологій для пошуку нових шляхів оптимізації кредитної діяльності та максимізації доходів від надання позик домогосподарствам;

– зміна підходів до побудови програм лояльності, підтримка довгострокових та партнерських відносин із клієнтами, підвищення якості комунікацій зі споживачами кредитних послуг

– формування в межах фінансових установ інноваційного середовища для розробки нових кредитних послуг, нових технологій для забезпечення ефективної роботи таких установ, стимулювання креативності працівників на створення інноваційних кредитних продуктів, їх продажу та контролю ризику та ін. [224].

У додатку А представлено інформацію про сучасні можливості для клієнтів, які сьогодні пропонують банківські установи України, впроваджуючи модель цифрового банкінгу. Дані засвідчують, що існує потенціал розвитку цифрових кредитних послуг в країні та значний перелік напрямків удосконалення роботи банківських установ.

Розглянемо тепер роль системи банківського кредитування домогосподарств в економічному розвитку країни. Для цього використаємо методологію економетричного моделювання і побудуємо окремі моделі взаємозалежності між різними макроекономічними параметрами та показниками, які характеризують стан функціонування такої системи. При цьому також приділимо увагу ролі загалом банківських установ в економічному

розвитку країни, що сприятиме розумінню важливості забезпечення сприятливих умов для функціонування цих установ, активізації їхньої кредитної діяльності.

Для здійснення такого моделювання побудуємо наступні моделі впливу:

- 1) вплив активів банківських установ на ВВП;
- 2) вплив кредитів, що надані банківськими установами, на ВВП;
- 3) вплив кредитів, що надані банківськими установами, на експорт;
- 4) вплив банківського кредитування домогосподарств на ВВП;
- 5) вплив банківського кредитування домогосподарств на експорт.

Для проведення моделювання скористаємося методикою пошуку кубічної однофакторної регресійної моделі впливу однієї незалежної змінної на іншу. Для цього використаємо таку формулу

$$y = a_0 + a_1x^3 + a_2x^2 + a_3x + e, \quad (2.1)$$

де y – параметр, на який здійснюється вплив;

x – параметр, який здійснює вплив;

a – параметри моделі;

e – помилка.

Відповідно необхідно визначити параметри цієї моделі й відповідні коефіцієнти, які підтверджують або не підтверджують її адекватність. Для цього скористаємося онлайн-платформами, які дозволяють це зробити досить швидко (наприклад, Math Help Planet).

Таким чином з початку визначимо вплив активів банківських установ на ВВП. Відповідні дані для розрахунків наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Вихідні дані для визначення впливу активів банківських установ на ВВП

<i>Назва показника</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млрд грн	1082,57	1316,60	1408,89	1454,93	1566,73	1979,46	2383,18
Активи банківських установ, млрд грн	942,09	1054,28	1127,19	1278,09	1316,85	1254,39	1256,30
<i>Назва показника</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
ВВП, млрд грн	2982,92	3558,71	3974,56	4194,10	5459,57	5191,03	
Активи банківських установ, млрд грн	1333,83	1359,70	1493,30	1822,84	2053,82	2353,59	

Джерело: складено авторкою на основі <https://bank.gov.ua>.

Для пошуку економетричного рівняння впливу активів банківських установ та ВВП необхідно побудувати таблиці додаткових розрахунків з метою пошуку параметрів такої моделі (Додаток Б, таблиця Б.1). У результаті отримуємо таке рівняння

$$y=0,0118*x^2-11,7*x+3793,09 \text{ або}$$

$$GDP = 0,0118*AsB^2-11,7*AsB + 3793,09.$$

де GDP – валовий внутрішній продукт;

AsB – активи банківських установ.

Схематично результати визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу активів банківських установ та ВВП можна представити у вигляді, що відображено на рис. 2.30.

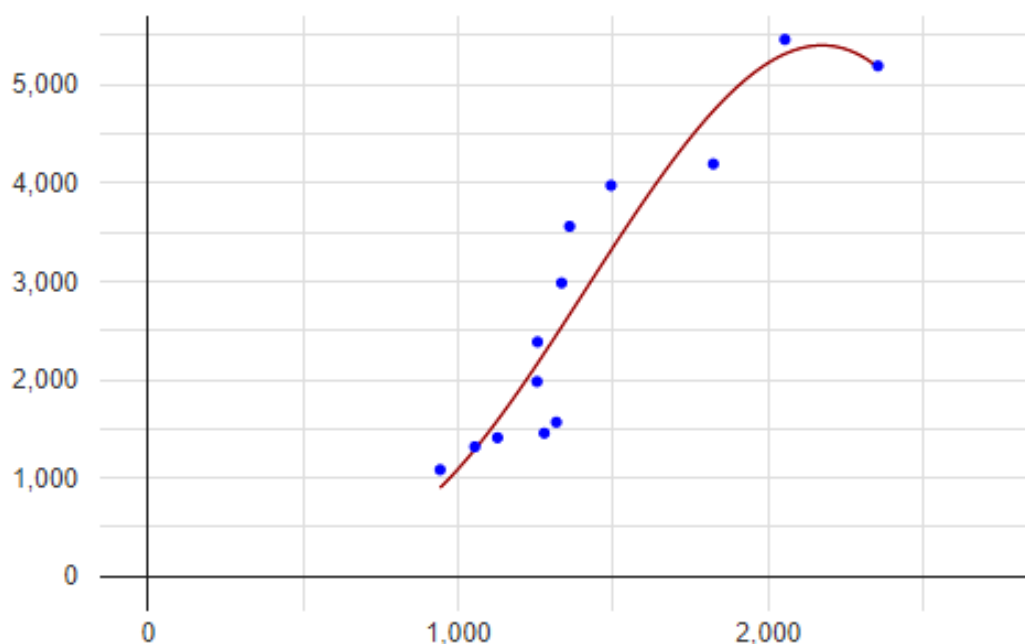

Рис. 2.30. Графічне представлення результату визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу активів банківських установ та ВВП

Джерело: побудова авторкою.

Для перевірки моделі на адекватність визначимо стандартні економетричні коефіцієнти, які використовують для підтвердження правильності отриманого рівняння залежності одного параметра від іншого.

Насамперед визначимо коефіцієнти кореляції, детермінації та F-критерій. Здійснення додаткових розрахунків, які представлені в додатку Б (таблиця Б.2), дало можливість отримати такі результати.

$$R = 0,93 \quad R^2 = 0,88 \quad F = 22,11 \quad (F_{\text{tabl}} = 3,86)$$

Таким чином, можна стверджувати, що банківські активи дійсно впливають на ВВП країни, що підтверджує важливість цих установ для економічного розвитку країни. Досить високі значення коефіцієнтів кореляції та детермінації засвідчують сильний рівень впливу, а перевищення значення показника F-критерію над його табличним значенням свідчить, що побудована економетрична модель впливу активів комерційних банків на ВВП України є правильною та адекватною. Отже, розвиток цих установ у країні та створення умов для їх стабільного функціонування сприяє зростанню ВВП, що свідчить, у свою чергу, про розвиток національної економіки.

Визначимо вплив обсягу банківського кредитування на ВВП. Відповідні дані для розрахунків наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Вихідні дані для визначення впливу банківських кредитів на ВВП

<i>Назва показника</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млрд грн	1082,57	1316,60	1408,89	1454,93	1566,73	1979,46	2383,18
Кредити надані клієнтам банківськими установами, млрд грн	755,03	825,32	815,33	911,40	1006,36	1009,77	1005,92
<i>Назва показника</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
ВВП, млрд, грн	2982,92	3558,71	3974,56	4194,10	5459,57	5191,03	
Кредити надані клієнтам банківськими установами, млрд грн	1036,75	1118,86	1033,43	960,60	1065,35	1036,13	

Джерело: складено авторкою на основі <https://bank.gov.ua>.

Для пошуку економетричного рівняння впливу банківських кредитів на ВВП необхідно побудувати таблиці додаткових розрахунків з метою пошуку параметрів такої моделі (додаток В, таблиця В.1). У результаті отримуємо таке рівняння

$$GDP = 0,0002 * LB^3 + 0,47 * LB^2 - 437,94 * LB + 134908,11,$$

де GDP – валовий внутрішній продукт;

LB – обсяг банківських позик.

Графічно результати визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу банківських кредитів на ВВП можна представити у вигляді, який відображено на рис. 2.31.

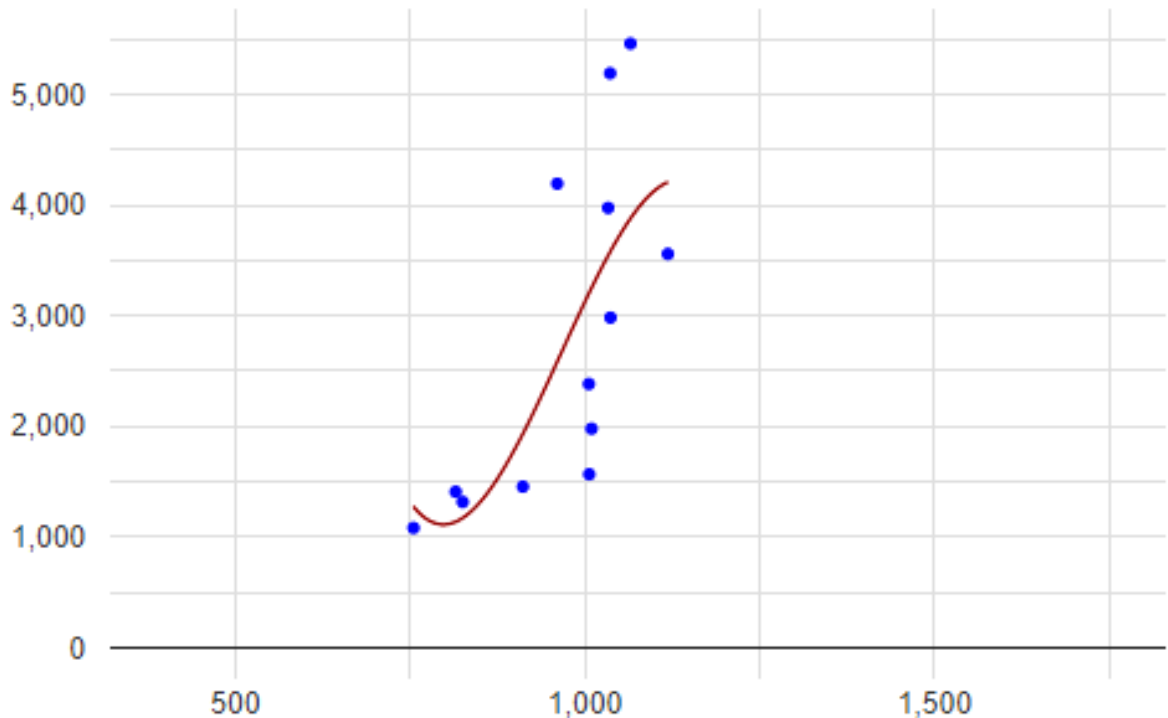

Рис. 2.31. Графічне представлення результати визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу банківських кредитів на ВВП

Джерело: побудова авторкою.

Для перевірки моделі на адекватність визначимо стандартні економетричні коефіцієнти, які використовують для підтвердження правильності отриманого рівняння залежності одного параметра від іншого. Насамперед визначимо коефіцієнти кореляції, детермінації та F-критерій. Здійснення додаткових розрахунків, які представлені в додатку В (таблиця В.2), дало можливість отримати такі результати.

$$R = 0,70 \qquad R^2 = 0,5 \qquad F = 2,88 \quad (F_{\text{tabl}} = 3,86)$$

Отже, аналіз отриманих даних свідчить про те, що обсяги банківського кредитування не здійснюють досить сильного впливу на ВВП країни. При цьому активи цих установ, як засвідчили вище окреслені результати,

здійснюють сильний вплив на зміну ВВП. Це свідчить про те, що значну роль у зростанні цього показника відіграють також інші складові активів комерційних банків, наприклад інвестиційні операції та придбання в першу чергу державних цінних паперів (облігації КМУ та депозитні сертифікати НБУ).

З іншого боку, отримана економетрична модель за результатами аналізу значень коефіцієнта детермінації та коефіцієнта кореляції засвідчує не лише незначний вплив обсягу банківського кредитування на зміну ВВП, але й засвідчує її недосконалість, що вимагає проведення додаткових досліджень у цьому напрямку.

Проведемо тепер аналіз банківського кредитування на експорт країни. У такому випадку показник експорту було обрано як один з параметрів, які відображають тенденції економічного розвитку в країні і який є відмінним від ВВП, кореляція між такими показниками існує, проте вона не є сильною. Вихідні дані для пошуку моделі впливу банківського кредитування на обсяг експорту представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Вихідні дані для визначення впливу банківського кредитування на експорт

<i>Назва показника</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Експорт, млрд грн	549,37	707,95	717,35	681,90	770,12	1044,54	1174,63
Кредити надані клієнтам банківськими установами, млрд грн	755.03	825.32	815.33	911.40	1006.36	1009.77	1005.92
<i>Назва показника</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Експорт, млрд грн	1430,23	1608,89	1636,42	1637,40	2224,70	1840,56	
Кредити надані клієнтам банківськими установами, млрд грн	1036.75	1118.86	1033.43	960.60	1065.35	1036.13	

Джерело: складено авторкою на основі <https://bank.gov.ua>.

Для пошуку економетричного рівняння впливу банківського кредитування на експорт необхідно побудувати таблиці додаткових розрахунків з метою пошуку параметрів такої моделі (додаток Г, таблиця Г.1). У результаті отримуємо таке рівняння залежності

$$E = 0,134 * LB^2 - 127,54 * LB + 39793,6,$$

де LB – обсяг банківських позик;

E – експорт.

Схематично результати визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу банківського кредитування на експорт можна представити у вигляді, що відображено на рис. 2.32.

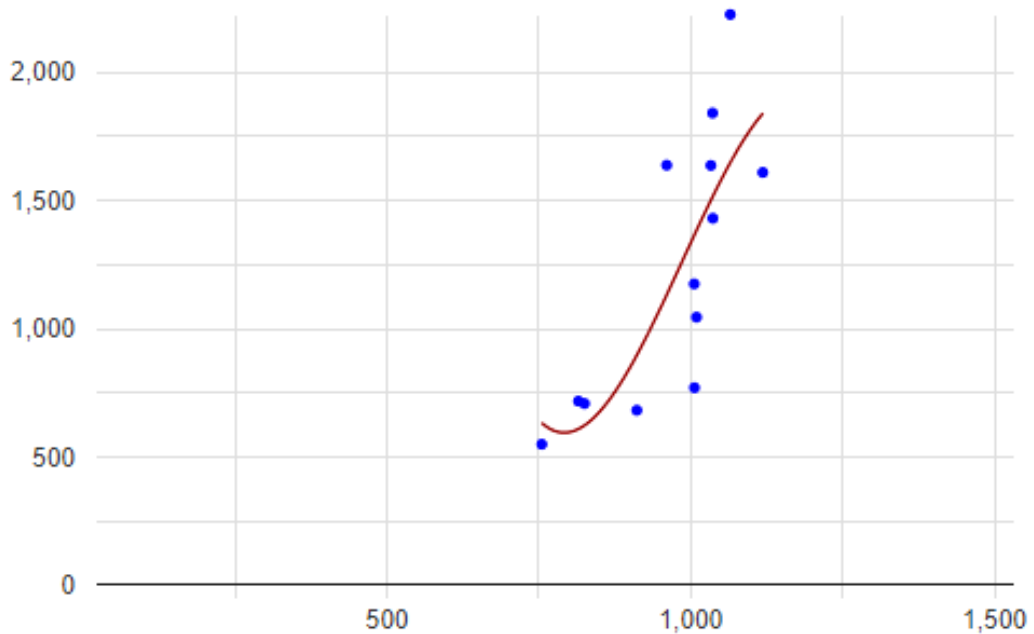

Рис. 2.32. Графічне представлення результатів визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування на експорт

Джерело: побудова авторкою.

Знову для перевірки моделі на адекватність обчислимо значення коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію. Враховуючи проміжні розрахунки, які представлені в додатку Г (таблиця Г.2), отримуємо такі значення цих параметрів.

$$R = 0,77 \quad R^2 = 0,61 \quad F = 4,6 \quad (F_{\text{tabl}} = 3,86)$$

Отже, визначені показники засвідчують, що вплив банківських позик на обсяг експорту в країні не є сильним, проте, така залежність існує і певну роль банківські установи, надаючи позики економічним суб'єктам, відіграють у активізації їхньої зовнішньоекономічної діяльності. Значення критерію F

підтверджує, що побудована модель є адекватною. При цьому коефіцієнти детермінації та кореляції засвідчують наявність впливу, проте не досить суттєву.

Проведемо дослідження впливу обсягу банківського кредитування фізичних осіб на ВВП. У табл. 2.5 представлено відповідні вихідні дані.

Таблиця 2.5

*Вихідні дані для визначення впливу обсягу
банківського кредитування домогосподарств на ВВП*

<i>Назва показника</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кредити фізичним особам, млрд грн	186,54	174,65	161,78	167,77	179,04	175,71	157,38
ВВП, млрд грн	1082,57	1316,60	1408,89	1454,93	1566,73	1979,46	2383,18
<i>Назва показника</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Кредити фізичним особам, млрд грн	170,77	196,86	206,74	199,56	242,63	209,94	
ВВП, млрд, грн	2982,92	3558,71	3974,56	4194,10	5459,57	5191,03	

Джерело: складено авторкою на основі <https://bank.gov.ua>.

Для пошуку економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП знову побудуємо таблиці додаткових розрахунків. Вони представлені в додатку Д (таблиця Д.1) дисертації. У результаті отримуємо таке рівняння залежності

$$GDP = -0,04 * LBd^3 + 25,71 * LBd^2 - 5053,66 * LBd + 327093,09,$$

де GDP – валовий внутрішній продукт;

LBd – обсяг банківського кредитування домогосподарств.

Схематично результати визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП можна представити у вигляді, що відображено на рис. 2.33.

Для перевірки моделі на адекватність обчислимо коефіцієнти кореляції, детермінації та F-критерій (додаткові розрахунки для їх обчислення у додатку Д, таблиця Д.2). у підсумку отримуємо такі показники зазначених коефіцієнтів

$$R = 0,91$$

$$R^2 = 0,83$$

$$F = 14,57 (F_{\text{tabl}} = 3,86)$$

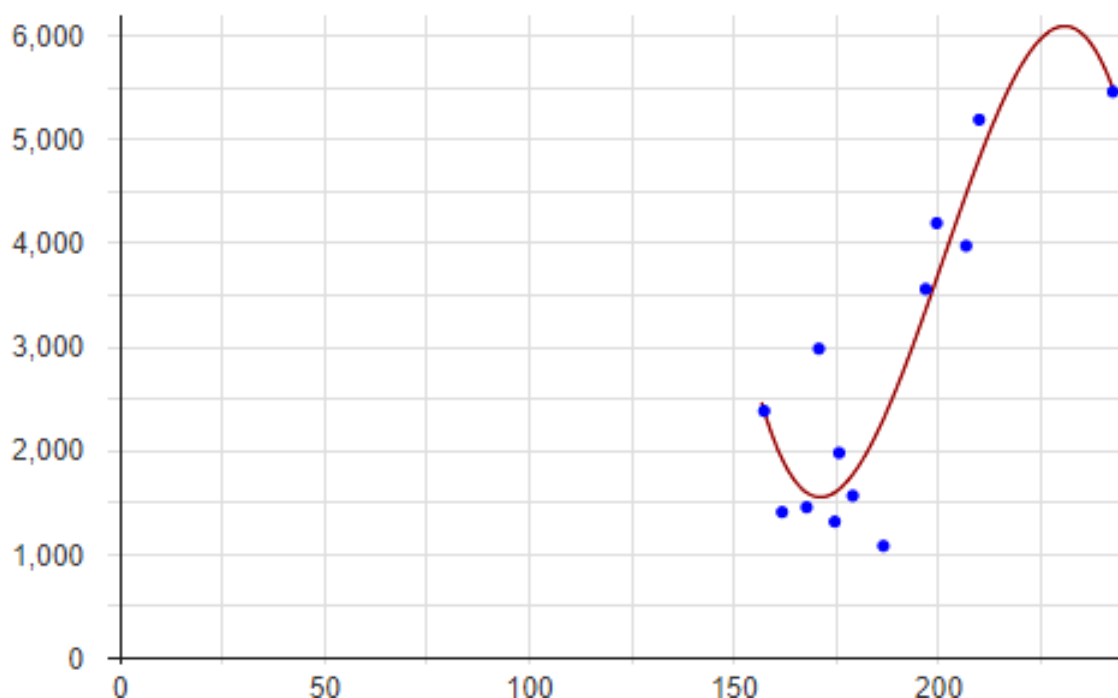

Рис. 2.33. Графічне представлення результатів визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП

Джерело: побудова авторкою.

Отже, аналіз зазначених показників свідчить, що вплив обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП країни є досить суттєвим. Це підтверджують показники коефіцієнта кореляції та детермінації. Значне перевищення критерію F табличного значення свідчить, що отримана економетрична модель є адекватною.

Таким чином, отримуємо ситуацію за якої при незначному впливі банківського кредитування загалом на ВВП країни, саме кредитування фізичних осіб відіграє суттєву роль у забезпеченні економічного розвитку країни. Це ще раз підтверджує важливість розвитку системи банківського кредитування домогосподарств та необхідність використання потенціалу цієї системи до власного розвитку з метою формування новим імпульсів для активізації функціонування національної економіки в країні.

Тепер проаналізуємо зв'язок між обсягами банківського кредитування домогосподарств та експортом. Вихідні дані представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Вихідні дані для визначення впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств та експорт

<i>Назва показника</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кредити фізичним особам, млрд грн	186,54	174,65	161,78	167,77	179,04	175,71	157,38
Експорт, млрд грн	549,37	707,95	717,35	681,90	770,12	1044,54	1174,63
<i>Назва показника</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Кредити фізичним особам, млрд грн	170,77	196,86	206,74	199,56	242,63	209,94	
Експорт, млрд, грн	1430,23	1608,89	1636,42	1637,40	2224,70	1840,56	

Джерело: складено авторкою на основі <https://bank.gov.ua>.

Для пошуку економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств та експорт необхідно побудувати таблиці додаткових розрахунків з метою пошуку параметрів такої моделі (додаток Е, таблиця Е.1). У результаті отримуємо таке рівняння

$$E = -0,01 * LB^3 + 7,8 * LB^2 - 1543,16 * LB + 100806,85,$$

де LBd – обсяг банківського кредитування домогосподарств;

E – експорт.

Схематично результати представленої моделі відображені на рис. 2.34.

Попередньо, аналізуючи графічне представлення функції залежності експорту від обсягу банківського кредитування домогосподарств можна констатувати, що вплив між показниками є. Проте знову для підтвердження цієї гіпотези розрахуємо показники кореляції, детермінації та F-критерій. У додатку Е (таблиця Е.2) наведено проміжні результати додаткових розрахунків для визначення цих параметрів. У результаті отримуємо такі їхні значення

$$R = 0,86$$

$$R^2 = 0,75$$

$$F = 8,95 (F_{\text{tabl}} = 3,86)$$

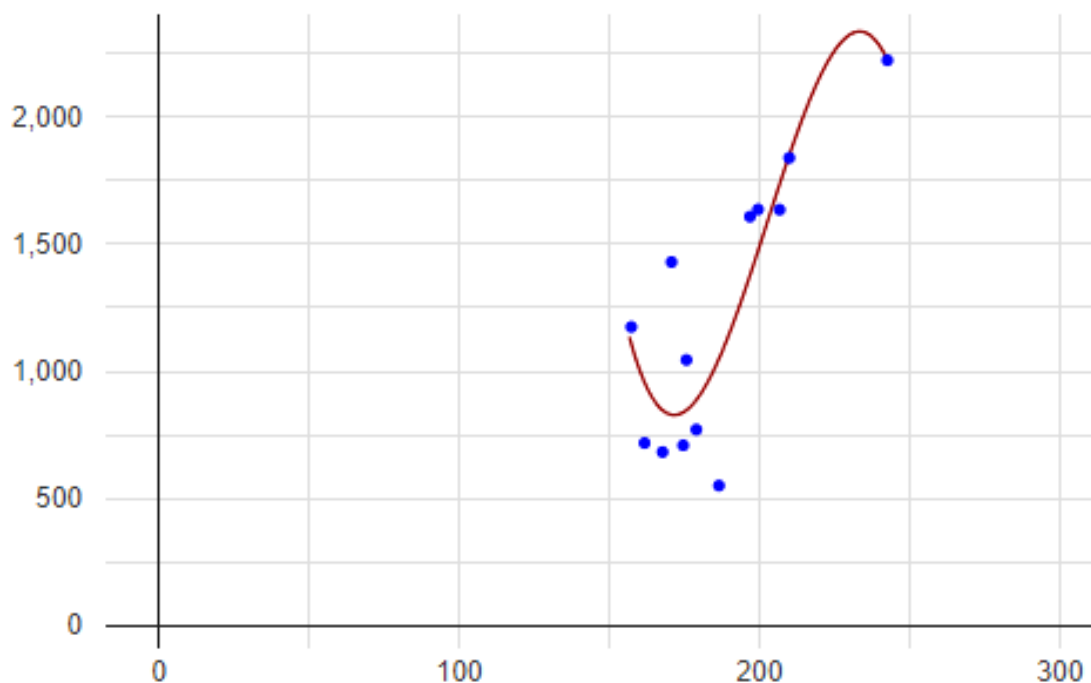

Рис. 2.34. Графічне представлення результату визначення розрахункової моделі економетричного рівняння впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств та експорт

Джерело: побудова авторкою.

Отже, результати дослідження підтверджують позитивний вплив зростання обсягу банківського кредитування домогосподарств на обсяги експорту в країні. При цьому знову спостерігаємо ситуацію, за якої загальний обсяг банківського кредитування не так помітно впливає на зміну параметра експорту, як показник обсягу банківського кредитування домогосподарств. Відповідно це засвідчує, що саме розвиток кредитування фізичних осіб має потенціал до прискорення й експорту в країні.

Таким чином, аналіз окреслених вище економетричних моделей засвідчує, що системи банківського кредитування домогосподарств відіграє важливу роль в економічному розвитку України. При цьому ця система і розвивається швидшими темпами ніж кредитування інших економічних суб'єктів. Попри значно більші обсяги позик, які комерційні банки видали саме суб'єктам підприємницької діяльності, кредити населенню мають сильніший вплив на зміну макроекономічних показників у країні.

Отже, у межах поточного розділу дисертації основна увага була сфокусована на оцінці сучасних тенденцій розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні, опису актуальних змін, які сьогодні відбувається в межах такої системи в результатів розвитку цифрових технологій. Також було конкретизовано вплив війни на функціонування такої системи. Відповідно існує потреба у розробці заходів активізації її розбудови, стимулювання зміни кредитної поведінки домогосподарств, навіть в нестабільному зовнішньому середовищі. Ці питання будуть розглянуті в наступному розділі дисертації.

Висновки до другого розділу

1. На основі методики емпіричного аналізу сучасного стану системи банківського кредитування домогосподарств проведено такий аналіз через поступову реалізацію кожного з етапів такої методики. Відповідно аналіз макроекономічного простору, у якому функціонує окреслена система, дозволив встановити перманентну стохастичність функціонування такого простору, визначити трансформаційні процеси, які відбувалися в межах банківської системи країни в різні періоди її економічного розвитку.

2. У результаті детального розгляду економічної поведінки банківських установ на ринку фінансових послуг було визначено такі основні зміни в їхній діяльності: зниження кількості банківських установ, зменшення реальних обсягів їх активів, підвищення фінансової стабільності та недостатній рівень впливу комерційних банків на розвиток національної економіки.

3. Аналіз поточних тенденцій розвитку системи банківського кредитування домогосподарств було реалізовано з урахуванням сучасного економічного стану функціонування таких суб'єктів господарювання. У підсумку було визначено такі тренди: зниження кількості домогосподарств в країні (пов'язано з окупацією АРК та частини Донецької і Луганської областей), стрімке зниження обсягів банківського кредитування домогосподарств після 2013 р. (на кінець обсяг виданих таких позик становив

26,98 млрд дол. США. У 2013 році – 114,03 млрд дол. США), найбільш активне зростання цих позик серед всіх видів кредитів банківських установ у 2019-2022 рр., превалювання кредитів населення у національній валюті в структурі портфеля банківського кредитування цих суб'єктів.

4. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у банківській системі країни, визначено умови використання таких технологій банківськими установами та конкретизовано можливі подальші напрямки їх застосування у кредитній діяльності цих фінансових посередників. З урахуванням результатів такого аналізу було визначено основні напрями трансформації усталеної моделі надання комерційними банками позик домогосподарствам.

Основні положення другого розділу дисертаційного дослідження опубліковані автором у роботах: [109; 110; 113].

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Основні перешкоди забезпечення банківськими установами потреб домогосподарств в кредитних ресурсах

Беззаперечно, у будь-якій країні розвиток банківського кредитування зумовлений низкою внутрішніх чинників, які впливають загалом на функціонування комерційних банків, визначають актуальні напрями інвестування і кредитування з метою отримання максимально можливого обсягу доходів. У попередньому розділі дисертації було проведено досить детальний аналіз сучасного розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні та частково описано роль такої системи у функціонуванні національної економіки, забезпечення умов для активної діяльності суб'єктів господарювання. У межах поточного розділу роботи обґрунтуємо науково-концептуальні розбудови зазначеної системи, що саме треба зробити, щоб сформувати нові імпульси до її функціонування, збільшення обсягів банківського кредитування домогосподарств. Проте спочатку, враховуючи результати діагностики актуальних трендів здійснення такого кредитування в Україні, конкретизуємо основні перешкоди у його розвитку.

Як засвідчують отримані у другому розділі дисертації результати аналізу система банківського кредитування домогосподарств в Україні, протягом усього періоду незалежності нашої країни розвивалась у складних економічних, політичних умовах. Усі деструктивні чинники, спади економічного розвитку однозначно відображалися на функціонуванні такої

системи. Відповідно для окремих періодів розвитку такої системи притаманними були свої перешкоди та стримуючі чинники забезпечення її функціонування.

Цифровізація сфери фінансових послуг та активне долучення банківських установ до цього процесу сформував нові імпульси до покращення діяльності цих установ і взагалі позитивно впливу на розвиток усєї сфери фінансових послуг. При цьому активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій своєю чергою також супроводжувалося і сьогодні пов'язано з низкою нових викликів та перешкод, які стримують відповідно й активізацію функціонування системи банківського кредитування домогосподарств.

Отже, спробуємо виокремити та систематизувати основні перешкоди в розвитку системи банківського кредитування домогосподарств, які сьогодні стримують її подальший розвиток або їх вирішення дозволило лише покращити умови, в яких здійснюють свою діяльність банківські установи. На рис. 3.1 представлено сукупність таких перешкод. Усі вони були нами поділені на такі групи:

1) *загальні* – перешкоди, які можуть бути притаманними національній економіці загалом, суспільству, у якому розвиваються банківські установи, і здійснюють вплив на функціонування і інших економічних суб'єктів;

2) *галузеві* – перешкоди, які притаманні насамперед банківській системі країни, стримують розвиток комерційних банків, не дозволяють їм активізувати власну кредитну діяльність;

3) *суб'єктні* – загальні перешкоди, які передусім стримують розвиток банківського кредитування домогосподарств в країні;

3) *цифрові* – перешкоди, які виникають у результаті використання банківськими установами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі надання кредитних послуг домогосподарствам [38; 170; 121; 114; 223].

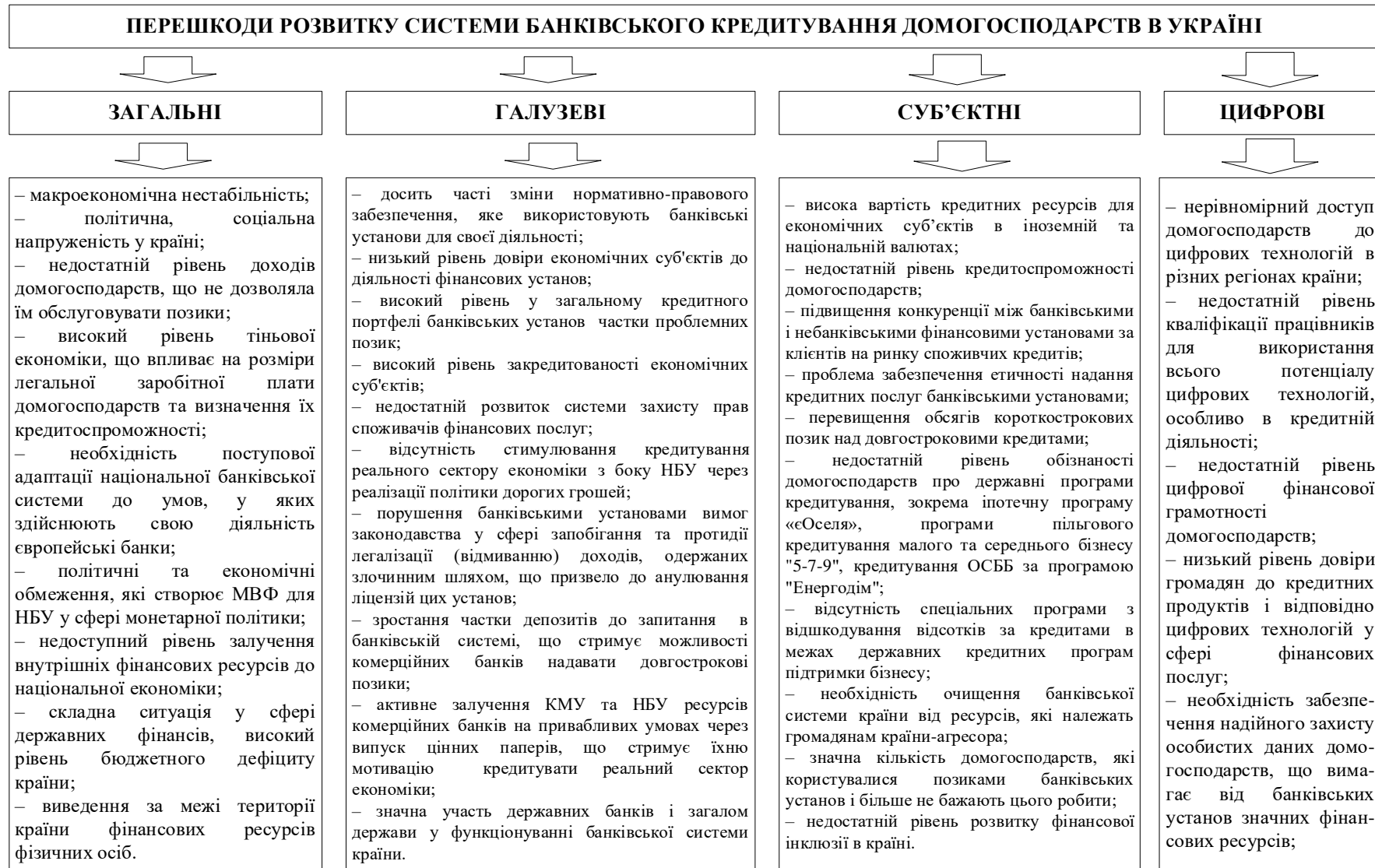

Рис. 3.1. Основні перешкоди у розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні

Джерело: систематизовано авторкою на основі [215; 206; 192; 181; 143; 122].

Важливу роль у забезпеченні розвитку банківських установ загалом і відповідно здійснення ними кредитної діяльності відіграє макроекономічна стабільність у країні, яка безпосередньо залежить від фінансової стабільності та загалом ефективного та поступового розвитку фінансової системи країни. Україна пройшла за часів незалежності вже багато кризових періодів та рецесій. Про них було більш розглянуто у другому розділі дисертаційної роботи. Відповідно результати проведеного дослідження засвідчують, що макроекономічна нестабільність дійсно здійснює негативний вплив на розвиток банківських установ. Досить часто ці установи також стають центром зародження кризових явищ у національній економіці.

Проте специфіка банківської системи полягає в тому, що кризові явища, з якими може стикатися один комерційний банк, можуть досить швидко поширитися і на інші банківські установи, привести до системної кризи загалом у банківській системі, а це вже однозначно призведе до подальшого погіршення економічної ситуації в країні. Для нівелювання можливих випадків виникнення макроекономічної нестабільності в багатьох країнах сьогодні використовуються різні механізми для запобігання зародженню кризових явищ у діяльності банківських установ, для використання їх, коли вже нівелювати негативні наслідки такої нестабільності неможливо.

Таким чином, розглянемо особливості функціонування банківських установ в умовах макроекономічної, фінансової нестабільності та як наслідки функціонування цих установ у таких умовах впливають на розвиток їхньої кредитної діяльності, як трансформується поведінка кредиторів та позичальників в умовах стохастичності й безсистемного розвитку національної економіки, зокрема й сфери фінансових послуг.

Зарубіжний та вітчизняний досвід засвідчує: банківські установи можуть негативно впливати на економічний розвиток країни, формувати передумови до економічної рецесії, що може перетворитися в майбутньому на кризу національного, а інколи і світового масштабу. Це й зумовлює

важливість здійснення нагляду за діяльністю цих установ з метою, з одного боку, формування необхідного рівня їхньої фінансової стійкості, що реалізується через зростання розмірів їхнього власного капіталу, формування відповідних резервних фондів, а з іншого боку, запобігання потенційним ризикам, які можуть формуватися в зовнішньому середовищі, оцінки їхнього впливу на функціонування як банківських установ, так і загалом банківської системи країни.

Розглянемо теоретико-прикладні положення функціонування та розвитку банківських установ в умовах макрофінансової нестабільності. Для цього спочатку розглянемо сутність категорії «фінансова стабільність». У наукових роботах трапляються такі підходи до трактування цієї дефініції:

1) *фінансова стабільність* – стан фінансової системи, у якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку [134];

2) *фінансова стабільність* – це стійкий стан фінансової системи країни, що дає змогу забезпечити безперебійне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів та можливість управління фінансовими ризиками, а також запас міцності у фінансовій системі, що дає змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їхньому негативному впливу на економіку [139, с. 96];

3) *фінансова стабільність* – це стан фінансової системи, за якого вона здатна належним чином виконувати основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам. Фінансова система вважається стабільною, якщо: вона ефективно перерозподіляє ресурси від власників заощаджень до інвесторів; фінансові

ризика ретельно оцінюються та адекватно управляються; фінансова система здатна абсорбувати шоки без значних негативних наслідків [163, с. 83];

4) *фінансова стабільність* – такий розвиток фінансового сектору, який би сприяв довгостроковому зростанню глобальної економіки загалом, забезпечив безперешкодне фінансування дефіцитів платіжних балансів із приватних джерел, створив рамкові угоди для запобігання кризовим ситуаціям у фінансово-банківській та валютно-курсовій сферах окремих країн і їх поширенню на інші країни [85, с. 35];

5) *фінансова стабільність* – здатність фінансової системи як єдиного цілого протягом певного часового періоду у визначеному діапазоні зберігати якісні характеристики фінансової стійкості. Крім того, у випадку прояву збурень та шоків ендогенного та екзогенного характеру вона забезпечить самокорекцію фінансових потоків та компенсаторні реакції, тим самим повертаючи систему в рівноважний стан [120, с. 42];

6) *фінансова стабільність* – це властивість фінансової системи з мінімальними витратами змінювати основні характеристики розвитку відповідно до трансформацій економічної системи та зовнішніх впливів [13, с. 73];

7) *фінансова стабільність* – це стан фінансової системи, при якому вона спроможна витримувати негативний вплив екзогенних чи ендогенних шоків і не допускати серйозних порушень в її функціонуванні, які могли б призвести до виникнення кризових явищ [178, с. 123].

Таким чином, забезпечення фінансової стабільності є важливим завданням центральних банків, які вони сьогодні намагаються вирішити, використовуючи весь спектр монетарних і загалом економічних методів та інструментів. Беззаперечно, у межах фінансової системи будь-якої країни завжди існує певний рівень дисипативності та невизначеності, але вплив таких неконтрольованих процесів на загальне функціонування банківської системи в країні залишається непомітним і стабільним для її громадян.

Аналіз представлених вище підходів дозволяє констатувати, що фінансова стабільність – це:

– стан фінансової системи, у якому вона може стабільно виконувати свої функції; відповідно це стосується і основних компонентів такої системи, які формують її цілісність і також впливають на рівень фінансової стабільності в країні;

– ефективно функціонуючий трансформаційний механізм перетворення тимчасово вільних коштів економічних суб'єктів у кредитні та інвестиційні ресурси;

– можливість протидіяти непрогнозованим екзогенним негативним впливам, які здійснює зовнішнє щодо фінансової системи країни середовище;

– можливість розвиватися і переходити на якісно новий рівень власного функціонування, позитивно впливати на розбудову національної економіки [41; 195; 52].

На рис. 3.2 представлена спрощена модель поведінки банківської установи в умовах макрофінансової нестабільності. Розглянемо окремі варіанти моделі такої поведінки більш детально.

Ендогенні та екзогенні чинники формують середовище, у якому функціонують та розвиваються банківські установи. Вплив таких факторів може бути як позитивним, негативним, так і нейтральним щодо діяльності конкретної банківської установи. При певних флуктуаціях у такому середовищі, які зумовлюються превалюючим впливом негативних чинників, виникають складнопрогнозовані процеси дисипативності, руйнації, формування вже загроз для діяльності зазначених установ. Таким чином, виникає у спрощеному варіанті макрофінансова нестабільність, елементи якої поступово починають впливати на різні сфери діяльності банківської установи або її клієнтів, афільованих осіб тощо.

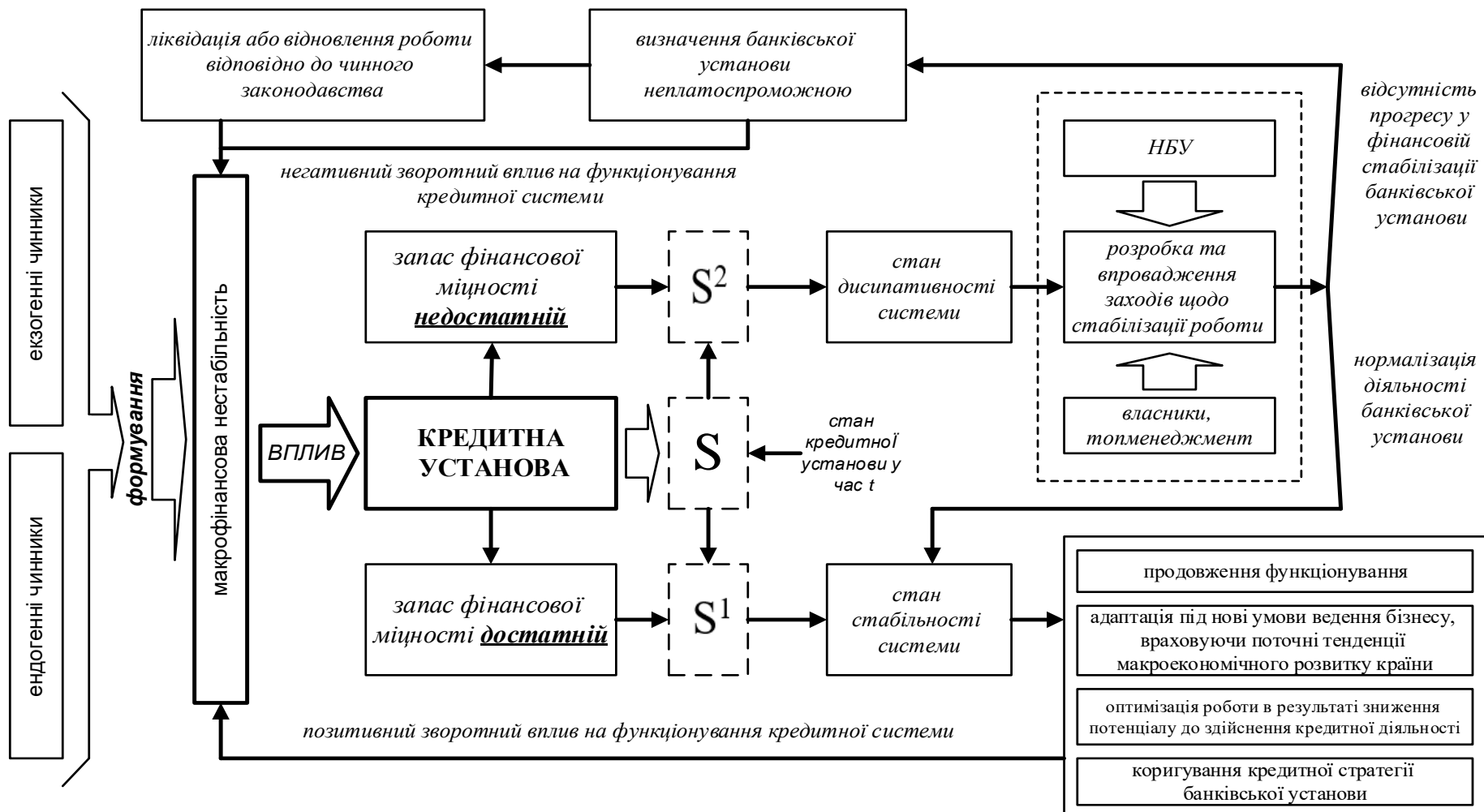

Рис. 3.2. Діяльність банківської установи в умовах макрофінансової нестабільності

Джерело: складено авторами на основі [4; 42; 191, с. 38-39; 217; 55].

Насамперед банківська установа може зіштовхнутися зі зниженням попиту на кредитні послуги і зниженням рівня виплати позик відповідно до умов кредитних угод. Це своєю чергою поступово, але в короткостроковому періоді почне впливати на фінансовий стан банківської установи, зменшить надходження доходів, впливатиме на формування нових ризиків. Надалі є два основні сценарії такого функціонування.

Сценарій 1. До настання складного періоду банківська установа мала додаткові резерви фінансових ресурсів для того, щоб протидіяти загрозам зовнішнього середовища. Такі резерви починають використовувати, поступово, нормалізуючи економічну діяльність, адаптуючись до нових умов роботи, які були сформовані в результаті змін у фінансовій системі країни. Поступово сила деструктивного впливу буде зменшуватися і відбуватиметься повне відновлення діяльності банківської установи на докризовому рівні з подальшим розвитком.

Сценарій 2. Банківська установа має недостатній рівень фінансової міцності, відсутні необхідні обсяги фінансових ресурсів для використання їх у процесі протидії непередбачуваним зовнішнім негативним впливам. Поступово банківська установа почне зіштовхуватися з дефіцитом коштів. Повернення позик не відбуватиметься в очікуваному обсязі, нові позики буде дуже ризиковано видавати. Клієнти можуть просити пролонгувати їм діючі кредитні договори та повернути їм вклади, якщо такі фінансові послуги також надавала банківська установа. Дефіцит фінансових ресурсів призведе то моменту, коли така установа не зможе виконати свої зобов'язання. У цей момент, або навіть раніше, у ситуацію може втрутитися центральний банк або інші органи влади з метою фінансової стабілізації її роботи, розробки заходів для відновлення її нормального функціонування. У взаємодії з власниками може бути розроблена антикризова стратегія подальшого розвитку кредитора. При ефективній її реалізації банківська установа з часом повернеться до стану фінансової стабільності й почне поступово відновлювати власну діяльність. Інакше для її існування виникатимуть серйозні ризики, що в підсумку може призвести до повної зупинки діяльності й ліквідації такої установи.

Відповідно в кожному з окреслених сценаріїв розвиток кредитування розпочинається банківською установою лише при нормалізації всієї своєї діяльності та забезпечення виконання тих вимог, які були розроблені та надані регуляторами. В Україні були різні випадки негативного впливу макрофінансової нестабільності та кризових ситуацій на роботу комерційних банків. В одних з них вдавалося реанімувати банківську установи і забезпечити у подальшому її нормальне функціонування. При цьому багато банків було ліквідовано з різних причин, але передусім через неспроможність власників та менеджменту таких установ нормалізувати її роботу, забезпечити мінімально необхідний рівень фінансової міцності для ведення зваженої щодо ризиків діяльності.

Відповідно, враховуючи досвід України, можна стверджувати, що негативний вплив фінансової нестабільності на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств призводив до таких наслідків:

- 1) зупинки кредитування економічних суб'єктів на певний час;
- 2) зростання кредиторської заборгованості клієнтів з різними строками, значною кількістю судових рішень щодо стягнення майна на користь банківських установ та необхідності створення ними відповідних підрозділів для управління відчуженим майном;
- 3) перегляду політики банківських установ щодо видачі позик у бік підвищення вимог до кредитоспроможності домогосподарств;
- 4 зростання відсоткових ставок за позиками, які знижувалися досить складно і протягом довгострокового періоду;
- 5) підвищення попиту на кредитні ресурси з боку домогосподарств, особливо позик на поточні витрати, оскільки в періоди економічної рецесії доходи цих суб'єктів господарювання також знижуються;
- 6) перегляду політики центрального банку щодо регулювання кредитної діяльності банківських установ, підвищення вимог до їхньої роботи, рівня фінансової міцності;
- 7) трансформації кредитної поведінки як домогосподарств, так і банківських установ [30; 51; 98; 110].

Розглянемо особливості зміни зазначених типів поведінки кредиторів та позичальників в умовах настання фінансової нестабільності і яким чином це впливає на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств.

Кредитна поведінка домогосподарств є відображенням прийнятих ними рішень у сфері використання, або невикористання запозичених коштів. Така поведінка характеризує особливості взаємодії цих економічних суб'єктів з кредитними установами. Модель окресленої поведінки домогосподарств постійно змінюється, трансформується відповідно до зовнішніх умов, у яких вони опиняються в певний час, коли приймають відповідні фінансові рішення. Проте розуміти можливі сценарії зміни такої поведінки в майбутньому, як засвідчив досвід, є надзвичайно важливим з позиції розвитку кредитних установ, загалом ринку кредитних послуг і, відповідно, національної економіки.

Особливу роль домогосподарства з притаманними їм моделями кредитної поведінки відіграють у забезпеченні фінансової стійкості держави, її спроможності протидіяти стохастичним процесам, які потенційно можуть виникати в банківській та парабанківській системах. Окреслене актуалізує питання досить детального вивчення теоретичних положень формування та трансформації кредитної поведінки, особливостей її формування в різних умовах економічної дійсності, спроможності її змінити впливати на складні макрофінансові та макроекономічні процеси в суспільстві [127; 164;].

Враховуючи представлену концепцію сутності категорії «кредитна поведінка», визначимо її базові змістові ознаки. До них належать такі:

1) *суб'єктність* – кредитна поведінка формується виключно економічним суб'єктом, особою, яка приймає відповідні рішення щодо використання кредитних ресурсів;

2) *взаємодія* – кредитна поведінка виникає виключно в процесі взаємодії з кредитними установами, коли між ними і споживачами кредитних послуг виникають фінансові відносини щодо залучення/надання позикових коштів одними економічними суб'єктами іншим;

3) *поліваріантність* – кредитна поведінка, формуючись між споживачами та виробниками кредитних послуг, може бути різних типів, що зумовлено наявністю різних категорій клієнтів фінансових установ, різними видами кредитних продуктів (іпотека, готівкові кошти і т. ін.), різними типами кредитних установ, які надають послуги із залучення фінансових ресурсів позичальникам;

4) *різновекторна детермінація* – кредитна поведінка як об'єкт дослідження піддається впливу значної кількості чинників різної природи, які за своєю природою не завжди є економічними; особливу роль у формуванні відповідної моделі кредитної поведінки можуть відігравати індивідуальні специфічні риси позичальника (виявити та конкретизувати вплив кожного з них досить складно); інколи ті ж самі чинники по-різному впливають на ставлення клієнта до різних видів кредитних продуктів, що також зумовлює складність пізнання кредитної поведінки як цілісного об'єкта для вивчення;

5) *макросистемний характер* – для вивчення кредитної поведінки домогосподарств завжди розглядаються узагальнені моделі такої поведінки, які виникли в певний момент часу в межах кредитної системи країни; при цьому можуть розглядатися такі моделі у площині окремих кредитних продуктів, категорій позичальників, типів кредитних установ, регіонів продажу таких продуктів, за певними рисами їхніх споживачів (вік, стать, рівень освіти, рівень доходів тощо);

6) *ринкова сутність* – кредитна поведінка є результатом функціонування ринку кредитних послуг, на якому, як зазначалося, здійснюється взаємодія між позичальниками та позикодавцями, унаслідок чого відбувається рух фінансових ресурсів, формується їхня ціна. Варто розуміти, що ця змістовна ознака також характеризує і всі економічні відносини, які виникають у результаті продажу кредитних продуктів, а саме: використання маркетингових інструментів для їх продажу, взаємодія між кредитними установами та іншими економічними суб'єктами для задоволення потреб споживачів у кредитних послугах (взаємодія із забудовниками, торговими центрами, автосалонами і т. ін.), конкурентна боротьба між кредитними установами за нових клієнтів, де

важливу роль відіграє ціна позикових ресурсів. За словами В. Радіна, ціна кредиту залежить від трьох основних індикаторів: ціни ресурсів (ринковим показником рівня вартості ресурсів виступає облікова ставка НБУ), рівня ризику по цьому виду послуг або ж рівень втрат банку у зв'язку з неповерненням кредитів (ризик в Україні перебуває все ще на високому рівні через економічну ситуацію, а також через високий рівень шахрайства, а з розвитком баз Бюро кредитних історій, з появою Державного кредитного реєстру НБУ, а так само з постійним прогресом у відкритті даних державних реєстрів ризик буде падати, а отже, і ціна кредитів) та розміру кредиту (у зв'язку з усе ще низьким рівнем доходів, середня сума кредитів на сьогодні невелика, це формує високу частку витрат на видачу й супровід кожного кредиту; за кожним виданим кредитом стоять ІТ-системи, обладнання, людський ресурс, який банки та інші фінансові інститути повинні окупати) [140] та інші змістовні ознаки [127; 172; 53].

З іншого боку, кредитна поведінка притаманна не лише домогосподарству як позичальнику, який формує попит на позикові ресурси, але і кредитору, тобто банківській установі, яка бажає займатися кредитною діяльністю. Відповідно кредитна поведінка банківської установи це сформована модель сукупності дій, які були здійснені на основі прийняття рішень щодо надання фінансових ресурсів у тимчасово вільне користування економічним суб'єктам. Звичайно для кожної банківської установи модель кредитної поведінки може бути описана значною кількістю чинників, оскільки ця діяльність є досить складною і вимагає від банківських установ прийняття знаної кількості рішень для її формування.

Відповідно, негативне макроекономічне середовище може негативно впливати на кредитну поведінку домогосподарств, їх бажання брати позики і це призводить до наступних деструктивних наслідків для функціонування системи банківського кредитування домогосподарств:

- 1) зниження попиту на кредитні продукти банків;

2) неспроможність виплачувати поточні платежі за позиками в результаті зниження реальних доходів;

3) відкладання на майбутнє купівлю дорогих речей, на які планувалося взяти кредит;

4) розгляд можливості перекредитування із збільшенням терміну погашення позики [16; 193; 194].

Кредитна поведінка банківських установ в результаті формування кризових умов в межах фінансової системи також буде змінюватися і будуть змінюватися підходи цих установ до видачі позик різним типам позичальників, у т.ч. і домогосподарствам. У результаті це призводить до таких деструктивних наслідків для функціонування системи банківського кредитування домогосподарств:

1) формування механізму розгляду прохань клієнтів щодо перекредитування та прийняття відповідних рішень;

2) призупинення кредитування, або його видів (наприклад іпотеки);

3) зменшення співпраці з торгівельними мережами та іншими компаніями, які допомагали продавати кредитні продукти;

4) перевірка кредитів на предмет можливості їх обслуговування клієнтами з метою оцінювання кредитного ризику за позиками, що були видані домогосподарствам;

5) підвищення вартості кредитів для різних категорій клієнтів, можливо перегляд відсоткових ставок за діючими договорами;

6) перегляд доступних лімітів за кредитними картками, який доступний клієнтами для використання;

7) зміна вимог до позичальників та їх кредитної історії та ін. [200; 207; 212; 214]

У цифровому світі, як вже зазначалося, перед банківськими установами, які займаються видачою позик домогосподарствам, виникають свої складнощі, які стримують розвиток системи банківського кредитування домогосподарств. Серед них варто виокремити такі:

1) низький рівень цифрової фінансової грамотності домогосподарств, особливо в сільській місцевості;

2) необхідність витратити значні фінансові ресурси для забезпечення надійного захисту персональних даних клієнтів та надання їх можливостей використовувати цифрові платформи і технології для здійснення кредитних послуг та відповідних операцій;

3) необхідність у висококваліфікованих фахівцях у сфері ІТ, кібербезпеки, яких необхідно у подальшому також навчати та підвищувати рівень кваліфікації;

4) необхідність суттєво змінювати внутрішні бізнес-процеси в організації кредитної діяльності банківськими установами, що вимагає часу та відповідних ресурсів;

5) неможливість якісно надавати кредитні послуги та підтримувати зв'язок з клієнтами, які проживають на територіях, де слабкий або непостійний інтернет-зв'язок [65; 113; 199; 196; 197].

Звичайно в сучасних реаліях, у яких опинилася Україна після повномасштабного вторгнення агресора, моделі кредитної поведінки домогосподарств та банківських установ також змінилися і продовжують трансформуватися відповідно до зміни ситуації на фронті, в політичній сфері. Війна призвела до таких наслідків для функціонування системи банківського кредитування домогосподарств:

– зупинка взагалі банківського кредитування економічних суб'єктів, включаючи домогосподарства;

– закриття банківських установ та тимчасово окупованих територіях, втрата відповідних відділень, їх фізична руйнація;

– зниження рівня доступності банківських позик домогосподарствам через погіршення соціально-економічного становища цих суб'єктів господарювання;

- активне використання цифрових технологій, враховуючи велику кількість осіб, які виїхали за кордон і при цьому мали позики;
- формування групи позичальників, які виїхали за кордон і вирішили не виплачувати позики;
- існування серед клієнтів тих осіб, які не спроможні виконувати свої зобов'язання перед банківською установою в результаті втрати майна, житла, ліквідних активів;
- зростання безнадійної заборгованості через смерть клієнтів в результаті обстрілів цивільних об'єктів або на фронті;
- виїзд працівників за кордон, що призвело в короткостроковій перспективі до певного дефіциту кадрів та ін. наслідки

Отже, у межах поточного підрозділу дисертації було розглянуто основні перешкоди розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що найбільш вагому роль у функціонуванні цієї системи відіграю макроекономічна стабільність у країні, яка безпосередньо з одного боку, впливає на розвиток банківських установ, а з іншого – може формуватися в межах банківської системи країни. У підрозділі описано особливості трансформації кредитної поведінки як домогосподарств, так і банківських установ в нестабільних та дисипативних умовах функціонування національної економіки. Також описано негативний вплив війни на розвиток системи банківського кредитування домогосподарств в Україні. Проте, незважаючи на прогнозованість зовнішнього середовища, складні політичні та соціальні проблеми в країні, банківські установи продовжують стабільно виконувати власні функції, у тому числі і кредитуючи економічних суб'єктів. Однак ці процеси можна активізувати та забезпечити активний розвиток насамперед кредитування домогосподарств у країні. Окреслені питання будуть розглянуті в наступному підрозділі дисертаційної роботи.

3.2. Наукові засади обґрунтування стратегічних напрямків активізації розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифровізації сфери фінансових послуг

Кредитування є невід'ємною складовою сучасного розвитку будь-якої економіки країни. Незалежно від рівня розвитку кредитних відносин в суспільстві, якості державного регулювання діяльності фінансових установ, такі відносини, як показує історія, розвиваються постійно, частково лише змінюючи форми. Така властивість об'єктивності кредитних відносин обумовлює важливість побудови ефективної системи їхнього розвитку в межах національної економіки, запровадження механізмів регламентації роботи кредитних установ з метою регулювання їх діяльності та забезпечення стабільності функціонування і розвитку ринків кредитних послуг.

Кредитні послуги є ризикованим видом господарської діяльності, якому завжди притаманний певний рівень стохастичності, невизначеності та ризикованості. Це також одна з ключових і невід'ємних рис кредитних операцій. Саме тому вагома увага в питаннях розвитку кредитних відносин в країні відводиться і питанням управління кредитними ризиками, що є необхідним для побудови дійсно ефективно розвиваючої фінансової системи країни і відповідно національного господарства.

У попередньому підрозділі дисертаційної роботи нами було розглянуто питання основних перешкод, які стримують розвиток системи банківського кредитування домогосподарств в сучасних умовах, тобто в умовах цифровізації сфери фінансових послуг. Також було проаналізовано поведінку банківських установ та домогосподарств у таких умовах. У межах поточного підрозділу розглянемо наукові положення активізації функціонування окресленої системи, що можливо реалізувати насамперед на основі впливу на кредитну поведінку її основних суб'єктів.

Беззаперечно, забезпечити розвиток системи банківського кредитування домогосподарств можливо лише за умови створення стратегічних та порівняно стабільних умов для діяльності банківських установ. Це дає змогу цим установам будувати власні стратегії кредитної діяльності, впроваджувати їх, і тим самим формувати стратегічні вектори загалом розвитку зазначеної системи. Проте цифровізація як невід'ємна складова сучасного функціонування сфери фінансових послуг впливає на кредитну діяльність комерційних банків і тим самим об'єктивно визначає потребу в урахуванні умов та наслідків використання інформаційно-комунікаційних технологій при розробці та впровадженні стратегії кредитної діяльності цих установ.

Розглянемо особливості розробки та впровадження стратегічних детермінант на мікро- та макрорівнях функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні. Спочатку конкретизуємо зміст категорій «стратегія», «стратегічний розвиток» з метою обґрунтування власного розуміння сутності поняття «стратегічний вектор» для відповідно його подальшого використання при розробці напрямків активізації зазначеної системи. Наведемо декілька наукових підходів до розгляду змісту категорії стратегія, а саме:

1) «стратегія – детермінанта системної ітерації рішень та дій, спрямованих на посилення внутрішнього потенціалу та формування навколишнього оточення, що дозволить сформувати конкурентні переваги і забезпечити випереджальні темпи розвитку підприємства в порівнянні з конкурентами» [106, с. 36];

2) «стратегія – абстрактний документ (комплекс заходів), у якому наводяться лише орієнтовні плани, цілі, заходи, напрямки та очікування» [42, с. 18-19];

3) «стратегія – сукупність взаємозалежних рішень, що визначають пріоритетні напрямки використання ресурсів, зусиль підприємства для реалізації його місії, забезпечення довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках як засіб реалізації інтересів підприємства» [93, с. 273];

4) «стратегія – це план дій організації з виявлення основних напрямів її ефективного функціонування на основі максимальної реалізації наявного науково-технічного потенціалу у взаємозв'язку з внутрішньо виробничими резервами і зовнішнім середовищем» [173, с. 18-19];

5) «стратегія – це ділова концепція в сукупності з реальними подіями, що може привести її (бізнес-концепцію) до створення реальної конкретної переваги, спроможної зберігати тривалий час» [68, с. 18-19];

6) «стратегія – система формалізованих і неформалізованих управлінських рішень, що формується в межах обраного напрямку діяльності, орієнтована на досягнення довгострокових цілей підприємства, сформованих з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та досягнутого потенціалу підприємства» [149, с. 148];

7) «стратегія – формування головних довгострокових цілей та завдань, визначення засобів їх досягнення, які дозволяють реалізувати обраний напрямок життєдіяльності підприємства та оцінити ступінь його успішності згідно з предметною спрямованістю» [92, с. 120].

Таким чином, аналізуючи представлені підходи до розгляду сутності категорії «стратегія», можна констатувати, що для будь-якого економічного об'єкта формування стратегії є важливою передумовою забезпечення його довгострокового і, що найголовніше, на нашу думку, планового та стабільного розвитку. При цьому цілком зрозумілим є те, що чим краще побудована стратегія, тим більша ймовірність досягти тих цілей та виконати завдання, які в ній обґрунтовуються. Відповідно, для системи банківського кредитування домогосподарств також. Розглянемо специфічні риси розробки та впровадження стратегії розвитку цієї системи на мікро- та макрорівні.

Стратегія розвитку банківської системи кредитування домогосподарств однозначна як макроекономічна система повинна відповідати основним стратегічним цілям, які визначені в національній стратегії економічного розвитку країни та в окремих стратегіях розвитку фінансових ринків. В Україні було розроблено Стратегію розвитку фінансового сектору до 2025 р. На рис. 3.3 представлено ключові положення цієї стратегії.

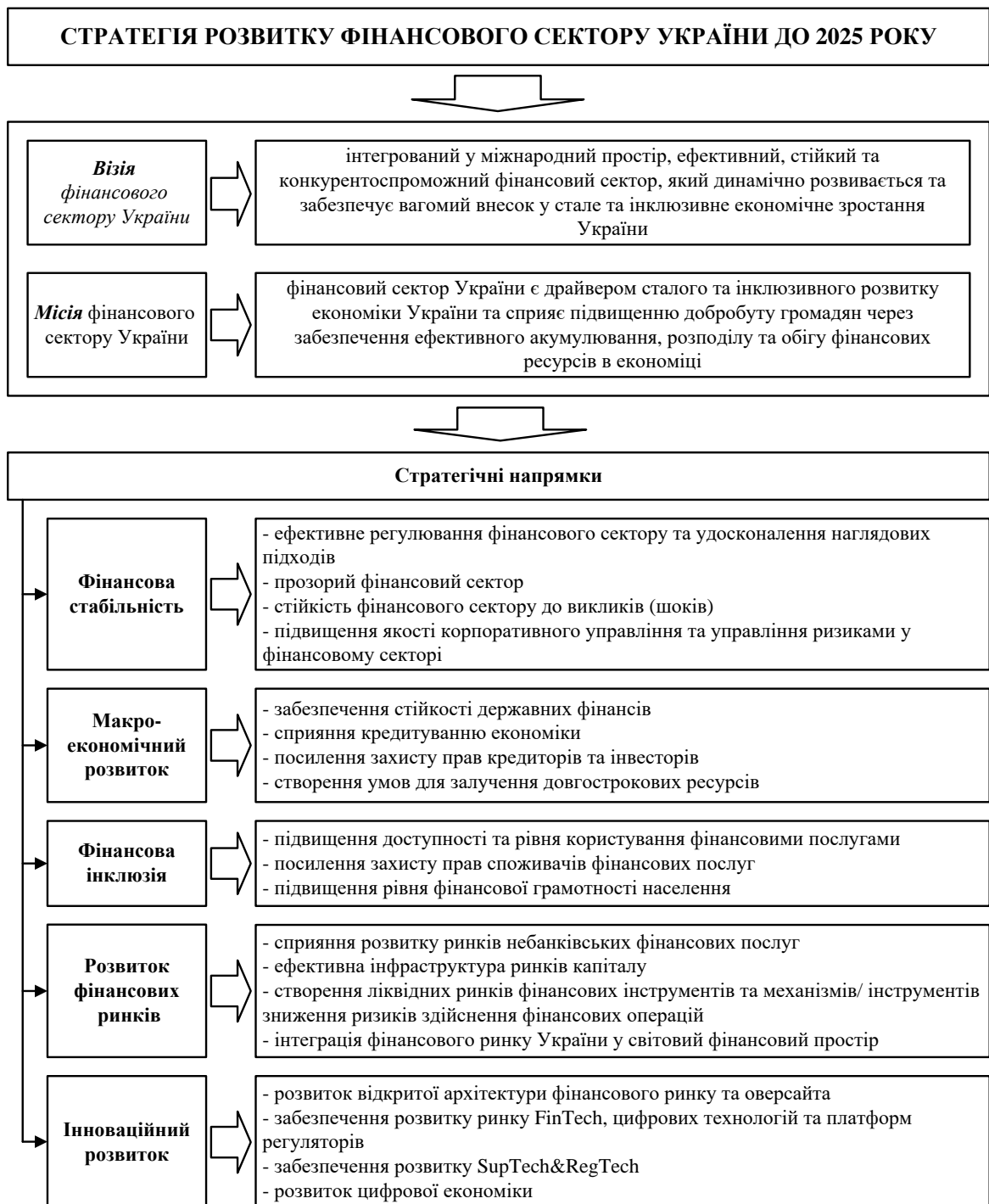

Рис. 3.3. Основні положення Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 р.

Джерело: складено на основі [158].

Впровадження Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 р. НБУ призупинена, що пов'язано з війною та більш нагальними потребами стабілізації фінансової системи, забезпечення сприятливих умов для роботи банківських установ в таких непростих макроекономічних обставинах.

У 2023 р. НБУ, Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було розроблено нову «Стратегію розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України». Основні її концептуальні положення представлені на рис. 3.4.

Загалом представлена стратегія за своїм змістом досить є схожою з попередньою стратегією, яка більше фокусувалася на питаннях інноваційного розвитку ринку фінансових послуг. Проте і в новій стратегії саме цифровізації всієї сфери фінансових послуг присвячено значну увагу, що є цілком зрозумілим, враховуючи об'єктивність цього процесу для всіх фінансових установ.

Проте в новій «Стратегії розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України» зміщені акценти у формування сприятливих умов для роботи фінансових установ. Найбільш важливими визначені питання, які пов'язані із забезпеченням стабільності фінансового сектору, безпечного його функціонування. Фактично питання безпеки пронизують усі цілі зазначеної стратегії, деякі з них безпосередньо пов'язані з актуальними питаннями захисту фінансового ринку від зовнішнього втручання (наприклад, формування системи цифрової оборони фінансового сектору).

Важлива увага приділена цілям, які стосуються економічного відновлення країни та участі фінансових установ та НБУ в ньому. Безумовно, зрозуміло, що без підтримки регулятора забезпечити стимулювання економічної активності в країні дуже складно. Відповідно НБУ за положеннями Стратегії повинен стати одним із каталізаторів відновлення національного господарства в Україні.

**СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ:
ПРОТИСТОЯННЯ ВИКЛИКАМ ВІЙНИ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ТА ПІДТРИМАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

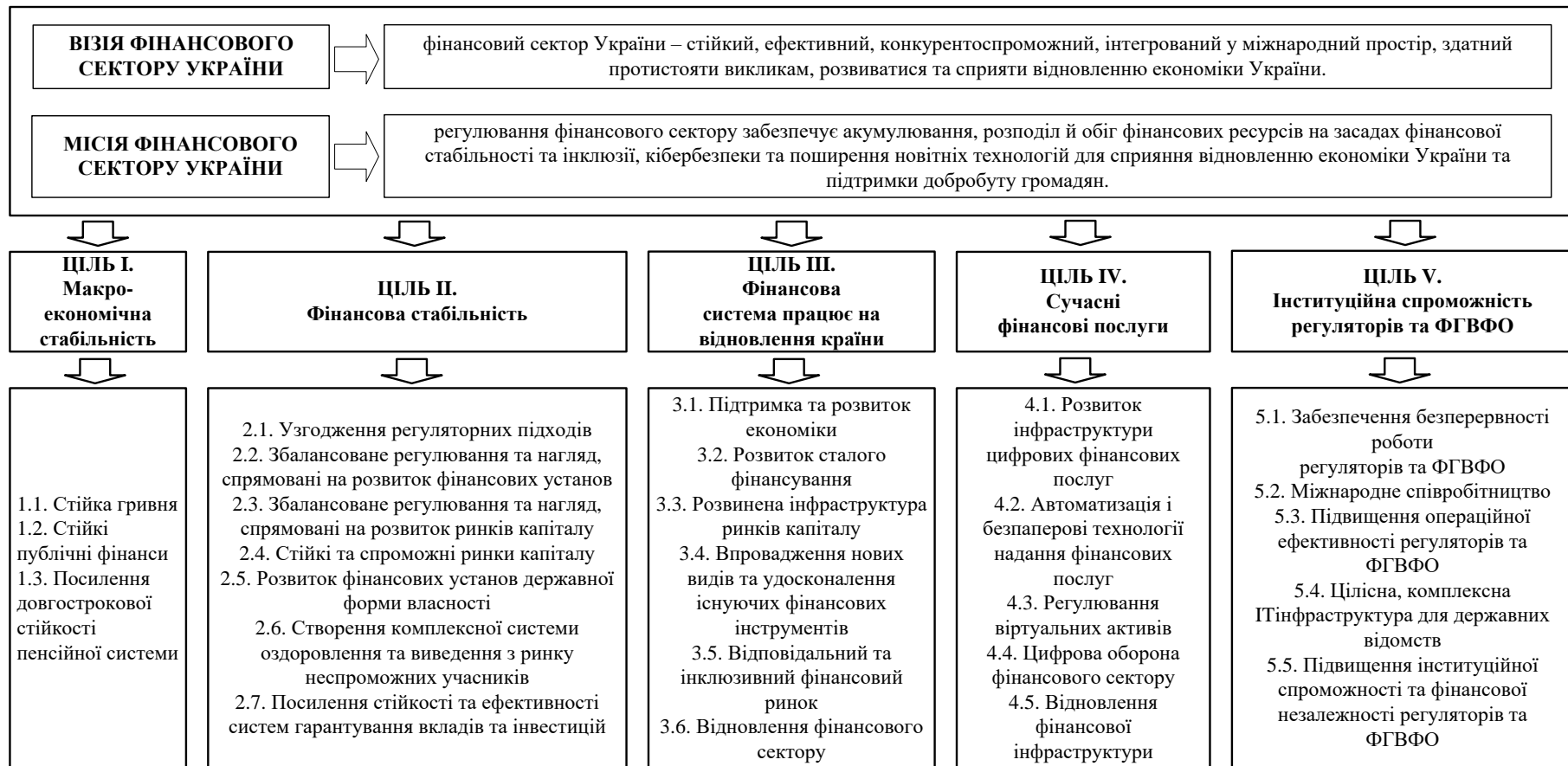

Рис. 3.4. Основні положення Стратегії розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України

Джерело: складено на основі [117].

Аналіз основних положень Стратегії, окремі концептуальні засади якої які представлені на рис. 3.4, дає можливість конкретизувати і ті заходи, які плануються реалізувати НБУ для стимулювання розвитку банківського кредитування національної економіки, зокрема й економічних суб'єктів. Серед них можливо виокремити такі:

- оновлені регулювання та нагляд за банками;
- вирішення питання проблемних активів;
- оновлення стратегії розвитку державного банківського сектору та Фонду розвитку підприємництва з метою забезпечення макрофінансової стабільності та скорочення частки держави;
- оновлення індивідуальних стратегій державних банків;
- кредитні програми для підтримки бізнесу та створення умов для оновлення виробничої і логістичної інфраструктури;
- створення інструментарію фінансування ВПК;
- підтримка та розвиток пріоритетних галузей економіки та експортерів;
- захист прав кредиторів та інвесторів;
- відповідальні цифрові послуги;
- розвиток фінансової грамотності населення та підприємців;
- сприяння впровадженню мобільних застосунків для проведення фінансових операцій [117].

Враховуючи представлені на рис. 3.4 окремі заходи, можна визначити такі особливості розробки та впровадження стратегічних напрямків розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні:

- 1) відповідність основних напрямів економічної та фінансової політики, яка впроваджується в країні, особливо узгодження з моделлю монетарної політики, яку реалізує НБУ;
- 2) важливість забезпечення розвитку інфраструктури функціонування банківських установ та надання ними кредитних послуг домогосподарствам;

3) необхідність впроваджувати заходи, які дозволяли змінювати інституціональний простір, у якому розвиваються відносини між банківськими установами та домогосподарствами, а саме забезпечення зростання довіри між окресленими суб'єктами, формування етичних норм взаємодії між ними;

4) важливість забезпечити залучення всіх економічних суб'єктів до системи банківського кредитування домогосподарств через насамперед розвиток фінансової інклюзії, що дозволить забезпечити рівний доступ для всіх громадян до банківських кредитних ресурсів;

5) врахування нових викликів цифрової економіки, яка розвивається і впливає на функціонування всіх сфер національного господарства, включаючи сферу фінансових послуг; це вимагає розробки та удосконалення чинного законодавства щодо застосування потенціалу цифрових технологій комерційними банками у сфері кредитування.

Таким чином, національна стратегія розвитку фінансового сектору повинна враховувати основні напрямки активізації функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, оскільки забезпечити економічне відновлення країни в післявоєнний період не можливо без підвищення доступності кредитних ресурсів для економічних суб'єктів, включаючи домогосподарства.

Беззаперечно, розвиток системи банківського кредитування домогосподарств також визначається не лише макроекономічною ситуацією в країні, але і ґрунтується на розвитку цієї системи на мікрорівні, тобто в межах окремого комерційного банку. Ці установи також розробляють власні стратегії економічного розвитку, включаючи стратегії кредитної діяльності. Розглянемо окремі теоретико-прикладні положення формуванні й реалізації банківських стратегій в сучасних умовах. Для цього з'ясуємо спочатку сутність такої стратегії та її окремі компоненти.

О. Сирчин, розглядаючи теоретичні положення розробки стратегії банку зауважує, що «стратегія банку – це формалізована закріплена в документах банку сукупність найбільш значущих цілей його функціонування на ринку й підходів до їх практичної реалізації»; концепція довгострокового розвитку, що визначає сферу, засоби і форми діяльності та спрямована на досягнення конкурентної переваги [151, с. 87-88]. Г. Балянт, Ю. Галіцейська, досліджуючи теоретичні та практичні аспекти розроблення та реалізації кредитної політики банків, зазначають, що стратегія кредитної політики – це визначені банком пріоритети, цілі та завдання на кредитному ринку [9, с. 403].

Н. Р. Галайко доречно зауважує, що «банківська стратегія повинна визначатися такими параметрами: узгодженість із фінансовими ресурсами, які можуть бути акумульовані банком та спрямовані в активні операції з метою забезпечення прибутковості; узгодженість отриманих результатів і витрат на їх досягнення; досягнення оптимального співвідношення між очікуваною ефективністю та можливими ризиками, які характерні для діяльності банку; узгодженість діяльності банку із загальноекономічними умовами, що склалися в Україні» [152, с. 133].

Таким чином, для стратегії комерційного банку притаманні такі особливості її розробки і впровадження:

- самостійність формування окремою банківською установою з урахуванням чинників ендогенного та екзогенного впливу;
- складна структура, оскільки в межах стратегії повинні бути сформульовані системні цілі, задачі, реалізація яких вимагає у подальшому також розробки маркетингової, фінансової і т. ін. стратегій банку;
- наявність значної кількості обмежень у розробці стратегії, які пов'язані насамперед з макроекономічною ситуацією в країні й неможливістю формувати довгострокові стратегії розвитку;

– необхідність при її розробці враховувати конкурентні переваги банківської установи та позиції основних конкурентів на різних ринках фінансових послуг, що дає можливість визначити реальні цілі подальшого розвитку банківських установ та забезпечити можливість їх досягнення;

– обов’язковість врахування інтересів основних акціонерів, їх позицій щодо подальшого розвитку банківської установи;

– необхідність ефективного використання вже наявних конкурентних переваг банківської установи та ін. [157, с. 85; 152; 9].

У сучасних умовах цифровізації сфери фінансових послуг обумовлює необхідність врахування таких специфічних рис банківськими установами при розробці власних стратегій розвитку, включаючи і стратегію кредитної політики:

– врахування об’єктивної необхідності розробки програми цифровізації власної діяльності, пошук необхідних ресурсів для її впровадження;

– необхідність побудови відповідної цифрової інфраструктури для надання клієнтами цифрових кредитних послуг;

– доцільність змінити підходи та основні принципи до здійснення консультаційної та інформаційної підтримки банку;

– врахувати можливості кращого вивчення ринку кредитних послуг, потреб споживачів за рахунок використання цифрових технологій;

– важливість впровадження механізмів взаємодії із компаніями, які розробляють нові інформаційні інструменти для розвитку кредитної діяльності;

– важливість підвищення знань працівників банку щодо впроваджуваних нових цифрових технологій у його діяльність та ін. [77; 182; 201]

Забезпечити стратегічний розвиток системи банківського кредитування домогосподарств можливо лише через використання відповідного механізму підтримки такого розвитку. Це актуалізує питання розгляду особливостей функціонування механізму функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні, що дозволить у подальшому

конкретизувати ті зміни, які необхідно впровадити в рамках такого механізму, щоб забезпечити, з одного боку, розвиток такої системи, а з іншого – її ефективне функціонування в умовах становлення цифрової економіки.

Механізм є універсальною економічною категорією, яка використовується в багатьох науках для опису взаємодії між різними суб'єктами, процесами та системами, які взаємодіють між собою виконуючи нові, непритаманні кожному з окремих об'єктів пізнання функції. У словнику іншомовних слів механізм визначається як «пристрій, що передає або перетворює рух; прилад; внутрішня будова, система чогось; устрій. сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище» [105].

Наведено ще декілька підходів до розгляду сутності категорії «механізм», які використовуються науковцями саме в економічних дослідженнях.

«Економічний механізм – система видів і форм власності, методів ведення господарства, форм управління, інструментів і важелів регулювання, які визначаються об'єктивними і суб'єктивними умовами історичного етапу розвитку держави, існують для забезпечення ефективного функціонування підприємств і одночасно – це комплекс способів функціонування зазначеної системи» [129, с. 95]. «Фінансовий механізм – засоби практичної реалізації фінансових відносин у фінансовій діяльності підприємства; засобом реалізації управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів; засобом реалізації впливу фінансів на господарську діяльність підприємств» [103, с. 178].

Л. Катан, В. Мішенський, розглядаючи особливості забезпечення прибутковості комерційного банку, зауважують, що «організаційно-економічний механізм потрібно розглядати комплексну систему, яка складається із системи забезпечення, функціональної й цільової системи, що містять певну сукупність організаційних та економічних важелів, які впливають на організаційні й економічні параметри системи управління банком з метою забезпечення ефективності діяльності й отримання конкурентних переваг» [71].

Загалом у дослідженнях, які стосуються вивченню особливостей функціонування банківських установ, забезпечення їх ефективного управління, сьогодні вченими досліджується значна сукупність різних механізмів: механізм управління фінансовими потоками банку [167]; організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості комерційного банку [71]; механізм банківського кредитування [156]; механізм управління фінансовою стійкістю банків [102]; механізм формування оптимальної ресурсної бази комерційного банку [166]; механізм формування капіталу банку [99]; механізм управління капіталом комерційного банку [91]; механізм формування та реалізації кредитної політики банку [69]; організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку [11] та ін.

Наприклад Л. Лачкова, А. Борисова, В. Лачкова, досліджуючи питання управління фінансовою стійкістю банку, розглядають механізм такого управління і пропонують розуміти його сутність так: механізм управління фінансовою стійкістю банку – система організаційно та процедурно оформлених засобів і методів, які визначають порядок реалізації управлінських заходів, спрямованих на досягнення та збереження встановленого рівня фінансової стійкості, створення умов для подальшого розвитку банківської установи [102, с. 1090].

Л. Євтух, розглядаючи перспективи розвитку механізму кредитування в Україні пропонує, зауважує, що «під механізмом кредитування слід розуміти взаємодію сукупності доповнювальних обов'язкових елементів, складових, що забезпечують процес кредитування. Ці складові, їх кількісні та якісні характеристики залежать від рівня розвитку економіки країни, кон'юнктури ринку, відносин між суб'єктами господарювання» [58].

О. Філімонова, вивчаючи особливості функціонування системи та механізму банківського кредитування підприємств, визначає зміст такого механізму як комплексу взаємопов'язаних методів, інструментів, важелів, елементів інформаційного, нормативно-правового та методичного забезпечення, передумов та процесу їх реалізації, а також інфраструктурних

складових, що має цілеспрямований вплив на забезпечення підприємств кредитними ресурсами в достатній кількості та прийнятної вартості з метою отримання прибутку чи іншого економічного ефекту [171, с. 65].

Таким чином можемо стверджувати, що механізм є невід'ємною складовою функціонування та розвитку будь-яких економічних систем і без його розвитку забезпечити активну розбудову таких систем неможливо. Враховуючи окреслені підходи вчених до розгляду різних механізмів, які функціонують у межах банківської установи, стає цілком зрозуміло, що робота комерційного банку складається з функціонування різних механізмів, для кожного з яких є притаманними мета, функції, методи та інструменти.

Також важливо відмітити, що безпосередньо всі механізми в межах діяльності комерційного банку взаємопов'язані і складають його єдиний економічний механізм, який розвивається відповідно до обраної стратегії банківської установ та функціонує у відкритому зовнішньому середовищі. Такий механізм постійно піддається впливу зовнішніх чинників, які притаманні всім відкритим економічним системам. Значний вплив на ефективність його роботи також здійснюють внутрішні чинники, які безпосередньо і виникають у межах функціонування окремих компонентів такого механізму.

Відповідно для системи банківського кредитування домогосподарств, як зазначалося, також притаманний власний механізм розвитку. Розглянемо особливості його побудови більш детальноше. На рис. 3.5 представлено модель такого механізму.

Рис. 3.5. Механізм розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки

Джерело: побудовано авторкою на основі [8; 183;].

Таким чином, аналізуючи структуру представленого на рис. 3.5 механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки, можна виокремити такі особливості забезпечення його ефективної роботи в умовах цифрової трансформації сфери кредитних послуг в Україні:

1) врахування поточних трендів функціонування банківської системи в країні в умовах цифровізації сфери фінансових послуг;

2) детальний розгляд комерційними банками як переваг, так і недоліків застосування цифрових технологій у банківському кредитуванні домогосподарств, оскільки такі технології не завжди створюють лише переваги та позитивні наслідки від їх використання;

3) врахування загальних трендів цифровізації всієї сфери фінансових послуг, оскільки такі технології впроваджують у свою діяльність не лише банківські установи, але й інші фінансові установи, які надають позики домогосподарствам;

4) важливість детального вивчення потенціалу окремих типів цифрових технологій та можливостей їх використання в різних напрямках банківської діяльності, управління комерційним банком, взаємодією з їх клієнтами;

5) забезпечення взаємодії банківських установ з іншими фінансовими установами з метою задоволення потреб домогосподарств в різних видах фінансових послуг, що варто робити на основі залучення цифрових технологій до розробки спільних фінансових продуктів;

6) використання цифрових технологій для опрацювання великих масивів інформації про клієнтів, їх активність на сайтах банківських установ, в особистих кабінетах, що дає змогу удосконалювати якість консультаційних, інформаційних послуг, персоніфікуючи не лише саму кредитну послугу, але і процес її надання;

7) використання цифрових технологій для збору інформації про конкурентів у сфері банківського кредитування, аналізу їхніх кредитних продуктів та позиції на ринку кредитних послуг;

8) важливість адаптації під вимоги НБУ у сфері кредитування домогосподарств, що актуалізує потребу в розробці більш гнучких систем управління банківськими установами з метою швидкої їх адаптації до нових умов ведення бізнесу;

9) використання цифрових технологій для забезпечення безпеки фінансових послуг та пошуку вузьких місць у системі власної безпеки банківської установи;

10) важливість системності та розуміння сутності й особливостей цифрової стратегії, яку впроваджує банківська установа у свою діяльність, включаючи процес надання кредитних послуг домогосподарствам.

Зауважимо, що врахування окреслених аспектів є важливим для забезпечення трансформації механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств та досягнення позитивних результатів від впровадження заходів активізації зазначеного виду кредитування.

Також зміна окресленого механізму повинна відбуватися через:

1) врахування трансформаційних процесів, які відбуваються в економічному просторі, у якому комерційні банки функціонують та здійснюють кредитну діяльність;

2) врахування впливу цифрових технологій як на функціонування загалом банківських установ, так і на окремі операційні процеси, які здійснюються в межах комерційного банку для надання фінансових послуг клієнтам.

Відповідно забезпечити подальший розвиток зазначеного механізму, удосконалення роботи окремих його компонентів можливо при впровадженні заходів для стимулювання функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні. Це вимагає проведення комплексного дослідження актуальних заходів щодо подальшого розвитку зазначеної системи з урахуванням не лише наслідків становлення цифрової економіки в країні, але й сучасних умов, у яких функціонують банківські установи. Ці питання будуть розглянуті у наступному підрозділі дисертації.

3.3. Актуальні напрямки розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні

Результати проведеного в попередніх підрозділах дисертації дослідження засвідчують, що ринок банківських кредитних послуг сьогодні найбільш розвинений серед інших компонентів ринку фінансових послуг в Україні. Важливість цього ринку складно переоцінити, враховуючи його провідну роль у розвитку всіх суб'єктів господарювання і загалом активної розбудови національної економіки.

Домогосподарства є важливими суб'єктами на ринку кредитних послуг і в сучасних умовах фактично визначають особливості трансформації такого ринку в Україні, оскільки кредитні послуги цим суб'єктам господарювання сьогодні є надважливими в діяльності банківських посередників.

У сучасних умовах цифровізації фінансових відносин, воєнної агресії та інших непередбачуваних макроекономічних і макрофінансових чинників ринок кредитних послуг розвивається в досить стохастичних умовах. Проте функціонування цього ринку відновилося через декілька місяців після повномасштабного вторгнення, і фінансові установи почали швидко відновлювати власну роботу, зважаючи на фактор безпеки. Насамперед почалося відновлюватися кредитування саме домогосподарств.

Домогосподарства в Україні активно використовують кредитні ресурси у власній діяльності. Звичайно за обсягами запозичених ресурсів наша країна ще значно поступається державам із розвинутими ринками фінансових послуг, але попри численні загрози та ризики кредитні установи сьогодні продовжують виконувати свою роль у суспільстві, підтримуючи і домогосподарства, і в такий спосіб забезпечувати здійснення власної діяльності.

Відповідно у межах поточного підрозділу дисертації розглянемо основні напрямки стимулювання розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні, зважаючи на ті умови, в яких сьогодні здійснюють свою діяльність банківські установи.

У науковій літературі сьогодні описується значна кількість різних напрямків, впровадження яких сприятиме активізації банківського кредитування домогосподарств. Окремі з них є дискусійними. При цьому важливо розуміти, що впровадження тих або інших заходів залежить від значної кількості чинників. Як зазначалося в підрозділі 3.2 дисертації насамперед стратегічні орієнтири розвитку загалом фінансового ринку в країні визначають дії органів державної влади в напрямку стимулювання кредитування домогосподарств, а тому впровадження окремих напрямів повинно бути суголосним до основних стратегічних детермінант розбудови банківської системи в країні.

Проведення контент-аналізу дає змогу конкретизувати найбільш актуальні прикладні напрями розвитку системи банківського кредитування домогосподарств у країні. Їх перелік представлений на рис. 3.6.

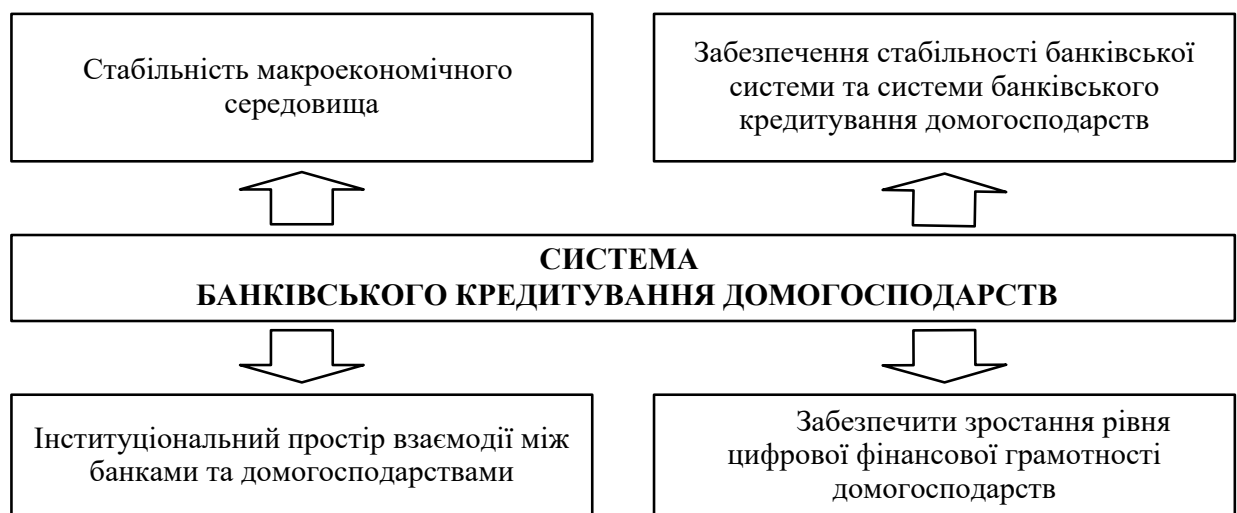

Рис. 3.6. Ключові напрями розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні

Джерело: складно автором на основі [31; 77; 142; 211].

Розглянемо детальніше окремі із запропонованих заходів.

Стабільність макроекономічного середовища.

Звичайно для розвитку банківського кредитування в країні необхідно забезпечити економічну стабільність, яка б сприяла формуванню попиту зі сторони домогосподарств на кредитні послуги. У стабільно функціонуючій

національній економіці, відбувається поступове економічне зростання, яка супроводжується підвищенням доходів громадян. Забезпечення стабільності надходжень мотивує цих суб'єктів господарювання підвищувати рівень власного добробуту шляхом придбання дорогих речей, нерухомості, і при цьому повністю виконувати свої зобов'язання перед банками, оскільки вони впевнені у власних доходах.

У нестабільному економічному середовищі фактично діяльність банківських установ на кредитному ринку можна охарактеризувати турбулентною та кон'юнктурною.

Звичайно в умовах війни забезпечити стабільність функціонування економіки фактично не можливо. При цьому НБУ зміг створити передумови для фінансової стабільності й не допустити гіперінфляції, яка б значно погіршила соціально-економічне становище громадян. Саме тому економіка країни, яка об'єктивно перебуває в складних і непрогнозованих умовах власного розвитку не може бути стабільною, проте макроекономічні показники повинні демонструвати керовану нестабільність, яка полягає в:

- можливості утримувати окремі економічні показники в певних рамках, не допускаючи їх погіршення в середньостроковій перспективі (наприклад, стабільність нового девальвованого курсу національної валюти, рівень інфляції);

- можливості забезпечувати підтримку впроваджуваних заходів зі сторони міжнародних інститутів, насамперед Міжнародного Валютного Фонду;

- наявності плану подальших трансформацій в економіці та суспільстві на випадок різних сценаріїв протікання економічної кризи, її впливу на фінансовий сектор країни, оскільки саме в межах такого сектору кризова ситуація може лише погіршитися та ін.

- можливість забезпечити ефективне використання наявних і доступних фінансових ресурсів, включаючи ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування, сформовані фінансові ресурси в межах банківської системи.

Забезпечення стабільності банківської системи та системи банківського кредитування домогосподарств.

Стабільність банківської системи є складним явищем і забезпечити її належний рівень у сучасних умовах непросто. Безумовно, макроекономічна стабільність і банківська стабільність пов'язані між собою і досить часто нестабільність у роботі саме банківських установ формує всі умови для виникнення економічних криз з подальшим негативним впливом на господарську діяльність всіх економічних суб'єктів.

В Україні НБУ сьогодні досягає значної кількості зусиль для забезпечення належного рівня фінансової безпеки, тобто фінансової стійкості банківських установ. У другому розділі дисертації детально в цілому розглянуто питання скорочення кількості банківських установ в країні протягом останніх десяти років і яким чином цей процес вплинув на стійкість комерційних банків. Проте без забезпечення стабільності функціонування банківської системи в країні створити умови для сприятливого розвитку системи банківського кредитування домогосподарств не можливо. Відповідно це актуалізує необхідність використання різних механізмів для, з одного боку, стабільності функціонування комерційних банків, з іншого – стабільності економічної діяльності позичальників, тобто домогосподарств. Для цього доцільно активно використовувати інфраструктуру кредитного ринку, а саме:

1) бюро кредитних історій – для активного використання в процесі надання кредитних послуг фізичним особам, швидке опрацювання інформації про цих суб'єктів, використання потенціалу цифрових технологій для підвищення якості кредитних рейтингів, можливо врахування при їх складанні не лише інформації про обслуговування позик клієнтами;

2) колекторські компанії – для підвищення якості роботи з проблемною заборгованістю комерційних банків. При цьому важливими залишаються питання пошуку оптимального поєднання інтересів кредиторів та законних прав позичальників, оскільки діяльність зазначених компаній пов'язана з періодичним порушенням етичних норм фінансовими установами у взаємодії з клієнтами;

3) кредитні рейтингові агентства – для постійного моніторингу роботи банківських установ з метою попереднього виявлення кризових ситуацій в їхній діяльності. В Україні склалася ситуація, за якої кредитні рейтингові агентства не повністю виконують покладені на них функції, оскільки досить часто неправильно визначали рівень фінансової стійкості комерційних банків, які згодом були визнані неплатоспроможними. Розглянемо докладніше роль таких агентств у функціонуванні системи банківського кредитування домогосподарств.

Рейтингові агентства та кредитні рейтингові агентства є організаціями, які постійно здійснюють аналіз функціонування кредитних установ, їхніх клієнтів, особливо великих компаній та суб'єктів підприємницької діяльності. Завдяки роботі таких агентств кредиторавці можуть більш точно визначати кредитоспроможність своїх майбутніх клієнтів та ухвалювати виважені рішення щодо надання позик таким економічним суб'єктам. Відповідно, враховуючи сучасні, швидкозмінні процеси в розвитку всієї фінансової системи у світі, використання цифрових технологій у цій системі, кредитні рейтингові агентства, враховуючи постійно зростаючу транспарентність роботи їхніх клієнтів, мають змогу ще точніше визначати рівень ризикованості кредитних операцій і тим самим сприяти зниженню системного кредитного ризику в межах національної економіки, створювати передумови для ефективного розвитку ринку кредитних послуг [174; 175].

Сьогодні питання розвитку таких агентств є досить дискусійним у середовищі науковців та практиків. Це пов'язано з тим, що окреслені установи досить часто неправильно визначали рейтинги підприємств, держав, що, зрештою, призводило до складних наслідків для розвитку фінансових систем держав і навіть світової економіки. Підтвердженням цього є, наприклад, фінансово-економічна криза 2008 року, яку не виявили кредитні рейтингові агентства і не змогли вчасно встановити кризоутворюючі чинники у фінансовій системі США. Проте, з іншого боку, діяльність окреслених установ позитивно впливає на функціонування всієї фінансової системи світу,

дає змогу ефективніше розподіляти ресурси між надійними та більш ризикованими позичальниками, що загалом дозволяє забезпечити розвиток таких систем та підвищити їхню спроможність протидіяти непередбачуваним дисипативним процесам.

Кредитні рейтингові агентства за своєю природою є комерційними установами, які функціонують з метою отримання прибутків. Це також одна з причин, чому робота цих організацій піддається критиці, оскільки, враховуючи залежність руху фінансових ресурсів від рейтингу позичальника в межах світової фінансової системи, такі позичальники зацікавлені в підвищенні власного рейтингу. Відповідно, кредитні рейтингові агентства можуть зловживати власним становищем і на певних умовах визначати бажані для позичальників рейтинги. Однак насправді така ситуація є складною, враховуючи досить високий рівень конкуренції між кредитними рейтинговими агентствами на ринку відповідних послуг, значну увагу аналітиків у всьому світі до розвитку фінансових ринків та роботи окреслених установ.

Отже, для визначення сутності кредитного рейтингового агентства розглянемо спочатку зміст таких категорій, як «рейтинг», «кредитний рейтинг». Це дозволить чіткіше визначити не лише природу окресленої установи, але і глибше зрозуміти її функції та роль у розвитку ринку фінансових послуг (додаток Ж).

Отже, рейтинг – це насамперед оцінка, яка визначається в процесі оцінювання певної сукупності показників. Саме в межах фінансової науки рейтинги передусім розглядають як спосіб визначення фінансового стану в певний момент часу. Окреслені види рейтингів є досить складними за своїм визначенням, враховуючи значну кількість фінансових та економічних показників. При цьому до їхньої структури можуть відноситися як кількісні, так і якісні показники. Особливу роль рейтинги відіграють у сфері функціонування фінансового ринку та окремих його компонентів. Оцінювання роботи банківських установ, інших фінансових компаній та їхніх потенційних клієнтів, які бажають отримати кредитні, інвестиційні кошти, є однією з найпоширеніших функцій рейтингових агентств.

Рейтингам надається вагома увага при визначенні критичних показників, які дають змогу приймати рішення про здійснення подальших вкладень фінансових ресурсів. Саме високий рівень кореляції між роботою рейтингових агентств та подальшим фінансовим станом кредитних та інвестиційних установ визначає підвищений інтерес таких установ до роботи зазначених агентств, оцінювання їхньої роботи та, що найбільш важливо, формування довіри до встановлених рейтингів. З іншого боку, робота рейтингових агентств є важливою для забезпечення стабільності фінансової системи окремих країн, а тому їхня діяльність постійно перебуває в полі зору органів державної влади, які здійснюють нагляд за роботою цих агентств.

Сьогодні прийнято виділяти серед усіх рейтингів: кредитні рейтинги; інші (некредитні) рейтинги.

Досить часто в науковій літературі трапляється ототожнення понять «рейтинг» та «кредитний рейтинг», що із сутнісної позиції є не зовсім правильним. Кредитний рейтинг – оцінка, яка характеризує частково фінансовий стан рейтингової особи, визначає показник її кредитоспроможності, фінансової стійкості та здатності виконувати в майбутньому взяті на себе додаткові фінансові зобов'язання. Зауважимо, що така оцінка заснована на вивченні всієї доступної інформації про сумарні активи та зобов'язання позичальника, ступінь ризику і його кредитну історію (дані про своєчасність платежів відсотків і виплат у рахунок погашення основної суми боргу в минулому). Приватним особам, фірмам і державам із високим кредитним рейтингом набагато простіше й дешевше отримати грошовий або товарний кредит, ніж позичальникам із низьким кредитним рейтингом [210].

Кредитне *рейтингове агентство*, у свою чергу, – організація, яка присвоює кредитні рейтинги, які показують здатність боржника повернути борг, своєчасно сплачуючи нараховані відсотки, а також ймовірність дефолту боржника. Найкращим чином обґрунтувати сутність кредитних рейтингових агентств можливо через виокремлення основних функцій, які є для них притаманними:

1) *створення аналітичної інформації* – кредитні рейтингові агентства у своїй діяльності використовують значну кількість інформації з різних джерел, проводять її дослідження і створюють нові, узагальнені дані, які є зручними для використання вже фінансовими установами та іншими аналітичними організаціями;

2) *зниження витрат* – враховуючи, що кредитні рейтингові агентства оприлюднюють результати власних досліджень, то фінансові установи, у тому числі банки, мають змогу використовувати їх у своїй діяльності, не створюючи власних підрозділів для отримання таких даних; це дозволяє таким установам не лише знизити власні функції, але і сфокусуватися виключно на власній діяльності;

3) *підвищення репутації* – кредитний рейтинг є показником фінансового стану підприємства, його фінансової міцності та спроможності залучати додаткові фінансові ресурси для власного розвитку; саме це робить такі рейтинги показником репутації підприємств, засвідчує також ефективність управління ними, свідчить про інноваційність їхнього розвитку;

4) *підвищення транспарентності* – кредитні рейтингові агентства, створюючи відповідні рейтинги, забезпечують загалом інформацією всіх учасників на ринку кредитних послуг, що дозволяє кожному з них приймати відповідні рішення щодо надання позик, вкладенні інвестицій і т. ін.; загалом це приводить до поступового підвищення інформаційної прозорості роботи фінансових установ;

5) *зниження системного кредитного ризику* – визначення кредитних рейтингів дозволяє в межах усього ринку кредитних послуг правильно встановити рівень кредитоспроможності позичальників, оцінити їхню можливість вчасно обслуговувати взяті позики; це допомагає банківським установам, інвестиційним компаніям як правильно оцінити ризик за конкретними кредитними операціями, так і вартість позикових коштів; це все в підсумку дозволяє знизити системний кредитний ризик національної економіки та підвищити рівень її стійкості до впливу негативних ендогенних та екзогенних чинників;

б) *консультативна допомога* – окремі становлення кредитних рейтингів значна кількість кредитних рейтингових агентств надає суб'єктам підприємницької діяльності додаткові послуги у сфері фінансового консалтингу, готують відповідні аналітичні звіти щодо розвитку окремих галузей та сфер національного господарства, світові ринки товарів і послуг на замовлення клієнтів;

7) *функція розвитку* – враховуючи наявність значного впливу на розвиток ринку кредитних послуг, фінансову систему країни, кредитні рейтингові агентства сприяють загальному розвитку економічних відносин у країні, дозволяють ефективно розподіляти потоки фінансових ресурсів, сприяють підвищенню ефективності роботи кредитних та інвестиційних установ [10; 46; 123].

Отже, активне використання кредитних рейтингових агентств може сприяти підвищенню рівня фінансової стабільності банківських установ, не лише через визначення їхнього рейтингу, але й оцінку фінансового стану великих підприємств, перевірку кредитоспроможності інших суб'єктів господарювання. Також можливо доцільно розглянути створення в країні державного рейтингового агентства, яке б аналізувало на відміну від НБУ також фінансовий стан стратегічно важливих підприємств у державі, інших державних підприємств, що сприяло б забезпеченню відповідною інформацією органи державної влади для ухвалення обдуманих управлінських рішень.

Також для забезпечення стабільності банківської системи необхідно:

– створити умови для ефективного використання наявних у розпорядженні банківських установ ліквідних фінансових ресурсів, які необхідні для активізації економічного зростання в країні;

– поступово сприяння активізації кредитної діяльності банківських установ через використання спектра монетарних інструментів насамперед зниження розміру облікової ставки.

На рис. 3.7 представлено інформацію про зменшення облікової ставки у 2023-2024 рр. Попри позитивний тренд зменшення цього показника цього монетарного інструменту, важливо забезпечити раціональний підхід

балансування між допустимим рівнем інфляції та необхідністю стимулювати економічний розвиток через активізацію банківського кредитування в країні;

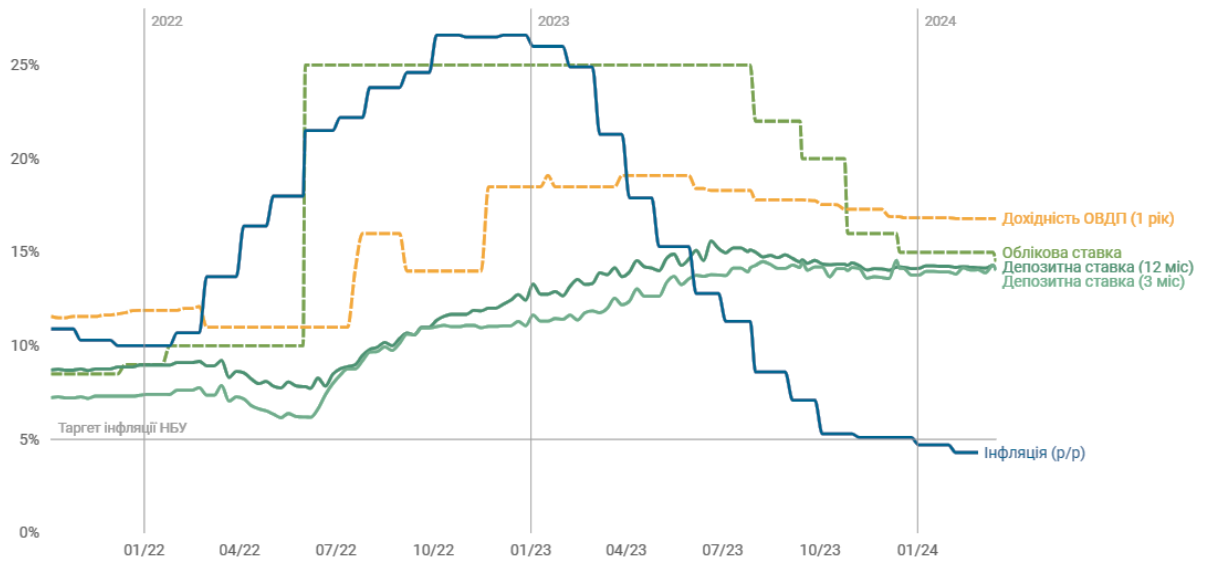

Рис. 3.7. Зміна облікової ставки НБУ в Україні

Джерело: [148].

– підвищити роль державних банків у реалізації нової економічної політики післявоєнного відновлення, використовувати їх потенціал для фінансування окремих, більш специфічних проєктів щодо розвитку галузей і сфер національного господарства (наприклад, підтримка релокованих підприємств, стимулювання інтеграційних процесів в економічному розвитку окремих територій, підтримка підприємств у сфері військово-промислового виробництва);

– не здійснювати додаткову емісію національної валюти, яка не підкріплена відповідними макроекономічними показниками та реальним розвитком національної економіки; вже на сьогодні «НБУ довелося надрукувати 400 мільярдів гривень для фінансування бюджету через придбання цінних паперів Мінфіну – облігацій внутрішньої державної позики, – що додало кілька відсотків до річного інфляційного показника (за результатами 2022 р. сягнув 26,6 %) і добряче тиснуло на валютний курс, вимагаючи від того ж Нацбанку нових і нових інтервенцій на міжбанківському ринку» [118];

– поступового повернення до ринкових механізмів формування валютного курсу;

– забезпечення постійного моніторингу рівня фінансової стійкості банківських установ, оцінки їх здатності протидіяти внутрішнім і насамперед зовнішнім непередбаченим чинникам, які виникають у результаті макроекономічної нестабільності в країні і військової агресії [36; 148].

Загалом же, за оцінками експертів, і НБУ, і вітчизняна банківська система призвичаїлися до роботи в умовах війни. Жодним чином не дестабілізувало ситуацію і виведення за останні півтора року з ринку кількох банків. Спочатку тих, що перебували у власності держави-агресора, потім – тих, які мали проблеми з ліквідністю чи були залучені до схем міскодингу у гральному бізнесі. Майже непомітною для загалу була й нещодавня націоналізація великого банку «Сенс», який належав російським власникам [118].

Беззаперечно розвиток системи банківського кредитування домогосподарств можливе лише через впровадження відповідної моделі монетарної політики НБУ. Без прийняття з подальшим впровадженням моделі дешевих грошей забезпечити швидке відновлення банківського кредитування в країні не можливо. Сьогодні багатьма науковцями і практиками піддається критиці політика НБУ, яка направлена на досить жорсткий контроль показника інфляції, що вимагає постійного зниження грошової маси, що впливає на спроможності банківських установ надавати позики економічним суб'єктам. Без зміни політики НБУ забезпечити значне зростання обсягів банківського кредитування домогосподарств в короткостроковому періоді дуже складно.

Інституціональний простір взаємодії між банками та домогосподарствами.

Важливим для відновлення економічного розвитку країни, її банківської системи, активізації кредитування в країні є насамперед відновлення довіри між комерційними банками та іншими економічними суб'єктами. Незважаючи на всі виклики війни, сьогодні можна стверджувати, що довіра українців до комерційних банків значно знизилася. Звичайно певні складні зрушення

відбулися після початку повномасштабного вторгнення і інтуїтивно громадяни приймали рішення щодо зняття готівки. На територіях, які перебували в зоні бойових дій, розраховатися онлайн платежами не було можливості. Саме тому готівка була необхідною для підтримання життєдіяльності українців. Проте банківська система досить швидко адаптувалася до нових реалій. На тих територіях, де був доступ до мережі Інтернет, досить швидко відновився доступ клієнтів до власних рахунків через онлайн-кабінети банківських установ. Це дозволило перераховувати кошти між домогосподарствами, здійснювати відповідні платежі. Таким чином окреслена ситуація підтверджує, що саме довіра до діяльності банківських установ, незважаючи навіть на початок війни в Україні, не знизилася.

Органи державної влади також намагаються докладати максимум зусиль для підтримки довіри економічних суб'єктів до себе. Загалом, незважаючи на всі складнощі, які пов'язані з війною, Україна виконує всі свої зобов'язання перед інвесторами, які вклали власні кошти в ОВДП. Також НБУ продовжує системно і уважно контролювати рівень фінансової стійкості банківських установ. При цьому важлива увага приділяється також структурі власності комерційних банків, потенційного їх залучення до співпраці з країною-агресором, або підтримки підприємств і фінансових установ, які здійснюють свою діяльність на території росії або білорусі.

Вагома увага приділена аналізу діяльності банківських установ у процесах відмивання коштів, які отримані незаконним способом. Відповідно НБУ відкликав декілька ліцензій у банківських установ, які були запідозрені у здійсненні таких операцій. При цьому банківська система ніяким чином особливо не відреагувала на виведення з ринку окремих банківських установ, що свідчить про контрольованість розвитку банківської системи України з боку НБУ. А це відіграє одну з ключових ролей у формуванні умов для довіри домогосподарств до діяльності комерційних банків.

Важливість забезпечення довіри економічних суб'єктів до діяльності банківських установ також зумовлена необхідністю забезпечення відновлення економічного розвитку в країні. Здійснити це без гармонійної співпраці між

домогосподарствами, суб'єктами підприємницької діяльності та фінансовими установами неможливо. У ринковій економіці саме кредитні установи повинні стимулювати економічний розвиток у країні, що безпосередньо здійснюється за підтримки органів державної влади. Саме тому у сфері забезпечення довіри до банківських установ в Україні необхідно здійснити наступне:

- продовжити стимулювати банківські установи надавати позики домогосподарствам;

- забезпечити належний рівень фінансової стійкості банківських установ;

- забезпечити ефективне функціонування системи гарантування вкладів домогосподарств, підтримуючи стовідсоткове гарантування державою вкладених депозитів;

- збільшити зусилля щодо державної фінансової підтримки розвитку малого бізнесу, розвитку іпотечного кредитування;

- продовжити методичну роботу щодо виведення з ринку фінансових послуг нестабільно функціонуючих фінансових установ (насамперед, кредитних спілок фінансових компаній та страхових компаній), які негативно можуть впливати на загальний рівень довіри домогосподарств як до банківських, так і до небанківських фінансово-кредитних установ.

- продовжити ефективне управління очікуваннями домогосподарств з боку НБУ (використання вербальних інтервенцій монетарної політики для забезпечення високого рівня прозорості функціонування банківських установ і самого НБУ);

- розробити нову концепцію державної програми забезпечення зростання цифрової фінансової грамотності в країні [87; 88; 125].

Також варто пам'ятати, що довіра до органів влади, зокрема й НБУ, також є важливою для підвищення довіри до діяльності фінансових установ. «низький рівень довіри до фінансового регулятора гальмує розвиток усього фінансового сектору. Проте найголовнішим є те, що без достатнього рівня довіри сучасна діяльність центрального банку не може бути ефективною. Оскільки саме наявність довіри забезпечує адекватну раціональну поведінку

учасників ринку у відповідь на офіційні повідомлення регулятора. Лише за такої умови він може досягати проголошених цілей щодо інфляції, курсу, ділової активності. Крім того, досягнення регулятором озвучених таргетів, у свою чергу, ще більше підвищує до нього довіру. Тобто виникає позитивний самовідтворювальний процес [19].

Забезпечити зростання рівня цифрової фінансової грамотності домогосподарств.

Фінансова грамотність є важливою умовою розвитку банківської системи країни й безпосередньо кредитної діяльності комерційних банків. Довіра між позичальниками і кредиторами формується на розумінні ролі кожного з них в кредитних відносинах і розумінні можливих дій кожної зі сторін в разі невиконання насамперед позичальником власних зобов'язань.

Розуміння особливостей поведінки кредитних установ в тих або інших умовах макроекономічного розвитку можливо лише через наявність необхідного рівня фінансової грамотності потенційних клієнтів таких установ.

В Україні сьогодні питання забезпечення зростання фінансової грамотності в суспільстві досліджуються досить активно. Уже розроблено та створено значну кількість програм для різних категорій громадян, впровадження яких сприятиме зростанню рівня фінансової грамотності населення. Проте в межах країни окреслена проблема залишається актуальною. До того ж у сучасних умовах стає зрозумілим, що забезпечити фінансову грамотність домогосподарств без підвищення їхньої цифрової грамотності є дуже складним завданням. Це пов'язано з тим, що фінансові установи активно використовують цифрові технології у власній діяльності й безпосередньо надання фінансових послуг сьогодні пов'язано із застосуванням таких технологій. Окреслене у свою чергу в переважній більшості випадків вимагає також і від клієнтів відповідних навичок використання інформаційно-комунікаційних інновацій.

У сучасному цифровому світі, де технології швидко розвиваються і впливають на всі сфери нашого життя, вміння розуміти та ефективно користуватись цифровими фінансовими інструментами стає необхідним

умінням для кожної людини. Ера диджиталізації спонукає нас до виділення ще однієї важливої категорії – цифрова фінансова грамотність, яка об'єднує в собі цифрову грамотність та фінансову грамотність, тобто навички користування фінансовими послугами, та навички використання цифрових технологій. Враховуючи швидкий темп розвитку технологій та їхній вплив на фінансовий сектор, необхідно розуміти, що цифрова фінансова грамотність є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Вона не тільки допомагає нам ефективно керувати нашими фінансами, але й забезпечує нашу фінансову безпеку та захист від цифрових загроз [130].

Сьогодні банківські установи забезпечують можливість домогосподарствам використовувати фінансові послуги, не володіючи певними цифровими навичками. Проте для максимально зручного використання послуг банківських установ розуміння і вміння використовувати доступні цифрові технології для отримання таких послуг є необхідним. Таким чином, в українському суспільстві сьогодні є потреба в підвищенні не лише самої фінансової грамотності домогосподарств, що, безумовно, є важливим для розвитку загалом банківської системи і, відповідно, цих суб'єктів господарювання, але підвищення цифрової фінансової грамотності населення. Цей вид грамотності полягає у здатності домогосподарств використовувати сучасні доступні цифрові інструменти, які надаються банківськими установами, для отримання фінансових послуг, а саме: самостійного переказу коштів, оплати комунальних послуг, отримання при необхідності кредитів, здійснення при можливості депозитів. При цьому такі інструменти дають можливість клієнтам отримати значну кількість переваг від їх використання, починаючи від економії часу на отримання фінансових послуг і до можливості контролювати власні фінансові ресурси в цілодобовому режимі.

Питання забезпечення цифрової фінансової грамотності також є актуальним і для домогосподарств, які займаються підприємницькою діяльністю, і оформлені як фізичні особи підприємці. У сучасних умовах банківські установи через використання електронних інструментів також

надають значні можливості для цих суб'єктів, що може спрощувати фінансову складову ведення власного бізнесу і тим самим підвищуючи його ефективність.

Особливо актуальними питання забезпечення зростання рівня цифрової фінансової грамотності стають у контексті розвитку системи банківського кредитування домогосподарств. Наявність відповідних знань та навичок дозволяє цим суб'єктам господарювання більш раціонально підходити до питань залучення запозичень від банківських установ, їх ефективного використання у власній діяльності.

Актуальними для впровадження в Україні можуть бути такі напрями підвищення рівня цифрової фінансової грамотності:

- забезпечення співпраці між фінансовими установами та закладами освіти щодо розробки програм підвищення фінансової грамотності та їх впровадження в навчальний процес;

- транспарентність та доступність наявних вже розроблених методичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств;

- розробка та впровадження в країні масштабної національної програми підвищення цифрової фінансової грамотності за фінансової підтримки НБУ та залучення до її реалізації закладів освіти, соціального забезпечення [18; 50;].

У 2021 році Кабінет Міністрів України затвердив концепцію розвитку Цифрових компетентностей і відповідно програму реалізації цієї концепції. Одним із завдань впровадження такої концепції було залучення до отримання нових цифрових компетентностей більше ніж 6 млн громадян України. У 2023 році віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров повідомив: «Ціль у понад 6 млн досягнуто». Згідно з результатом соціологічного дослідження, майже 60 % українців володіють базовими та просунутими цифровими навичками – за чотири роки їхня частка збільшилася на 12,6 % і тепер сягає показників країн ЄС (53,84 % населення країн ЄС станом на 2021 рік) [187].

Отже, можна стверджувати що в Україні вже є позитивний досвід розробки та поетапної реалізації програм для підвищення рівня освіченості

громадян. Отриманий досвід можна використати і для розробки загальнонаціональної програми підвищення рівня цифрової фінансової грамотності в суспільстві. При цьому, на нашу думку, елементи фінансової грамотності також можна імплементувати в уже діючу програму щодо розвитку цифрових компетентностей українців.

На сьогодні чітко зрозуміло, що без забезпечення зростання рівня цифрової фінансової грамотності в суспільстві, забезпечити його подальший розвиток є дуже складним завданням, враховуючи тотальні процеси цифрової трансформації, які відбуваються як у всьому світі, так і в Україні. Також очевидно, що сфера фінансових послуг буде і надалі змінюватися, насамперед, за рахунок використання потенціалу цифрових технологій. Таким чином, розуміння особливостей використання таких технологій дає можливість домогосподарствам правильно їх застосовувати при отриманні фінансових послуг. Відповідно отримання нових цифрових компетентностей є важливою і вже невід'ємною складовою процесу навчання кожної сучасної людини.

Розглянемо більш предметно вплив окремих макроекономічних чинників на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні. Для цього використаємо методологічні положення економетричного моделювання впливу один економічних показників на інші. Аналіз такого впливу дозволяє більш чіткіше визначити ті показники, які здійснюють найбільший вплив на функціонування конкретної економічної системи і тим самим розробляти заходи активізації її розвитку за рахунок зміни значень насамперед параметрів, зміна яких приводить до найбільших змін досліджуваної системи.

Відповідно для конкретизації впливу окремих показників на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств застосуємо метод побудови багатофакторної регресійної моделі, визначенні та аналіз якої дає змогу оцінити вплив окремих параметрів. У ролі таких параметрів пропонуємо враховувати вплив таких:

ER – курс гривні щодо дол. США;

InI – значення індексу інфляції;

DH – обсяг залучених коштів фізичних осіб;

$WIRH$ – середньозважені процентні ставки за кредитами домогосподарств;

AS – рівень середньої заробітної плати в країні.

Відповідно LH – кредити, надані домогосподарствам банківськими установами.

Модель багатофакторної регресії має такий вигляд:

$$Y = AX + \varepsilon, \quad (3.1)$$

де Y – параметр, на який здійснюється вплив інших незалежних показників;

X – незалежні показники, які здійснюють вплив;

A – параметри моделі, які визначають особливості впливу незалежних показників;

ε – залишки моделі, які виникають у результаті об'єктивної неможливості дослідити вичерпано реальні зв'язки, які відбуваються між економічними показниками.

Окреслене рівняння можна записати в такому вигляді:

$$Y_i = \alpha_0 + \alpha_1 * X_{1i} + \alpha_2 * X_{2i} + \dots + \alpha_m * X_{mi} + \varepsilon, \quad (3.2)$$

Розрахункове рівняння моделі можна записати у такому вигляді

$$\hat{Y}_i = \hat{a}_0 + \hat{a}_1 * X_{i1} + \hat{a}_2 * X_{i2} + \dots + \hat{a}_m * X_{im} + e_i, \quad (3.3)$$

де $a_0, a_1 \dots a_m$ – невідомі параметри розрахункової моделі;

e – помилка, яку можна оцінити таким чином:

$$e_i = Y_i - \hat{Y}_i \quad (3.4)$$

Враховуючи формулу (3.4), формулу (3.3) можна записати в такому вигляді

$$\sum_{i=1}^n e_i = \sum_{i=1}^n (Y_i - a_0 - \hat{a}_1 x_{i1} - \hat{a}_2 x_{i2} - \dots - \hat{a}_m x_{im}) \quad (3.5)$$

Застосування математичного апарату для пошуку параметрів з наведеного рівняння дозволяє записати рівняння (3.2) у такому вигляді:

$$\left\{ \begin{array}{l} na_0 + a_1 \sum_{i=1}^n x_{i1} + a_2 \sum_{i=1}^n x_{i2} + \dots + a_m \sum_{i=1}^n x_{im} = \sum_{i=1}^n y_i, \\ a_0 \sum_{i=1}^n x_{i1} + a_1 \sum_{i=1}^n x_{i1}^2 + a_2 \sum_{i=1}^n x_{i1} * x_{i2} + \dots + a_m \sum_{i=1}^n x_{i1} * x_{im} = \sum_{i=1}^n y_i * x_{i1}, \\ a_0 \sum_{i=1}^n x_{i2} + a_1 \sum_{i=1}^n x_{i2} * x_{i1} + a_2 \sum_{i=1}^n x_{i2}^2 + \dots + a_m \sum_{i=1}^n x_{i2} * x_{im} = \sum_{i=1}^n y_i * x_{i2}, \\ a_0 \sum_{i=1}^n x_{im} + a_1 \sum_{i=1}^n x_{im} * x_{i1} + a_2 \sum_{i=1}^n x_{im} * x_{i2} + \dots + a_m \sum_{i=1}^n x_{im}^2 = \sum_{i=1}^n y_i * x_{im}. \end{array} \right. \quad (3.6)$$

Розв'язавши окреслену систему рівнянь, отримуємо, що параметри a_0, a_1, \dots, a_m можна визначити шляхом розв'язання такої системи:

$$X^T * X * \overset{\cup}{A} = X^T * Y, \quad (3.7)$$

де X – матриця розмірності $n*(m+1)$ вихідних даних по незалежних змінних x_1, x_2, \dots, x_m ;

X^T – транспонована X матриця;

$\overset{\cup}{A}$ – вектор стовбець розмірності $(m+1)$ параметрів моделі;

Y – вектор-стовпчик розмірності n фактичних значень залежної змінної.

Отже,

$$X = \begin{bmatrix} 1 & x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1m} \\ 1 & x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2m} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & x_{n1} & x_{n2} & \dots & x_{nm} \end{bmatrix}, \quad A = \begin{bmatrix} a_0 \\ a_1 \\ \dots \\ a_m \end{bmatrix}, \quad Y = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \dots \\ y_n \end{bmatrix} \quad (3.8)$$

Отримаємо наступне рівняння для пошуку параметрів моделі багатofакторної лінійної регресійної моделі:

$$\overset{\cup}{A} = (X^T * X)^{-1} * X^T * Y \quad (3.9)$$

Таким чином, враховуючи умови задачі пошуку багатofакторної лінійної регресійної моделі впливу низки макроекономічних чинників на обсяги банківського кредитування домогосподарств, то формулу (3.1) можна записати у такому вигляді.

$$\begin{bmatrix} LH_0 \\ LH_1 \\ LH_2 \\ LH \\ \vdots \\ LH_m \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} a_0 \\ a_1 \\ a_2 \\ a_3 \\ \vdots \\ a_m \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} 1 & ER_0 & InI_0 & DH_1 & WIRH_1 & AS_1 \\ 1 & ER_1 & InI_1 & DH_2 & WIRH_2 & AS_2 \\ 1 & ER_2 & InI_2 & DH_3 & WIRH_3 & AS_3 \\ 1 & ER_3 & InI_3 & DH_4 & WIRH_4 & AS_4 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & ER_m & InI_m & DH_m & WIRH_m & AS_m \end{bmatrix} \quad (3.11)$$

У таблиці 3.1 представлено вихідні дані для визначення параметрів багатофакторної лінійної регресійної моделі впливу низки макроекономічних чинників на обсяги банківського кредитування домогосподарств.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для пошуку параметрів багатофакторної лінійної регресійної моделі впливу макроекономічних чинників на обсяги банківського кредитування домогосподарств

Рік	<i>LH</i>	<i>ER</i>	<i>InI</i>	<i>DH</i>	<i>WIRH</i>	<i>AS</i>
2010	23,43	7,96	109,10	34,55	19,63	287,84
2011	21,86	7,99	104,60	38,87	19,61	338,14
2012	20,24	7,99	99,80	46,28	19,97	368,10
2013	20,99	7,99	100,50	55,28	20,23	369,98
2014	11,35	15,77	124,90	26,81	21,46	206,89
2015	7,32	24,00	143,30	16,76	23,78	163,98
2016	5,79	27,19	112,40	16,08	22,64	217,60
2017	6,08	28,07	113,70	17,05	21,20	275,00
2018	7,11	27,69	109,80	18,36	22,88	332,00
2019	8,88	23,29	104,10	23,70	24,02	431,00
2020	7,06	28,26	105,00	24,13	26,89	437,60
2021	8,89	27,28	110,00	26,64	22,05	641,50

Джерело: складено авторкою за даними Національного банку України <https://bank.gov.ua/> та Державної служби статистики України <https://www.ukrstat.gov.ua>.

Для пошуку параметрів моделі та перевірки її на адекватність скористаємося пакетом «Аналіз даних», який вбудований в MS Excel. У результаті отримуємо дані, які представлені на рис. 3.8. відповідно можемо записати наступне рівняння багатофакторної лінійної регресійної моделі:

$$LH = 36,07 - 0,812 * ER - 0,04 * InI - 0,08 * DH - 0,14 * WIRH + 0,0085 * AS.$$

Дані рис. 3.8 засвідчують, що побудована модель є адекватною, оскільки показники коефіцієнта детермінації і коефіцієнта кореляції є високими.

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,983545015
R Square	0,967360797
Adjusted R Square	0,940161462
Standard Error	1,71085253
Observations	12

$$LH = 36,07 - 0,812 * ER - 0,04 * InI - 0,08 * DH - 0,14 * WIRH + 0,0085 * AS$$

ER – курс гривні по відношенню до дол. США;
InI – значення індексу інфляції;
DH – обсяг залучених коштів фізичних осіб;
WIRH – середньозважені процентні ставки за кредитами домогосподарств;
AS – рівень середньої заробітної плати в країні;
LH – кредити, надані домогосподарствам банківськими установами.

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	5	520,5055285	104,1011057	35,56560408	0,000219862
Residual	6	17,56209828	2,92701638		
Total	11	538,0676268			

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	36,07485541	11,47996529	3,142418509	0,020006348	7,984392287	64,16531853	7,984392287	64,16531853
X Variable 1	-0,812424455	0,178283848	-4,556915645	0,003863486	-1,248669316	-0,376179595	-1,248669316	-0,376179595
X Variable 2	-0,047262601	0,062192397	-0,759941785	0,476078646	-0,199441915	0,104916712	-0,199441915	0,104916712
X Variable 3	-0,083219771	0,119918764	-0,693967884	0,513659432	-0,376650417	0,210210874	-0,376650417	0,210210874
X Variable 4	-0,141000214	0,369878898	-0,381206429	0,716183531	-1,046061272	0,764060845	-1,046061272	0,764060845
X Variable 5	0,008586513	0,0061816	1,389043844	0,214180802	-0,006539316	0,023712342	-0,006539316	0,023712342

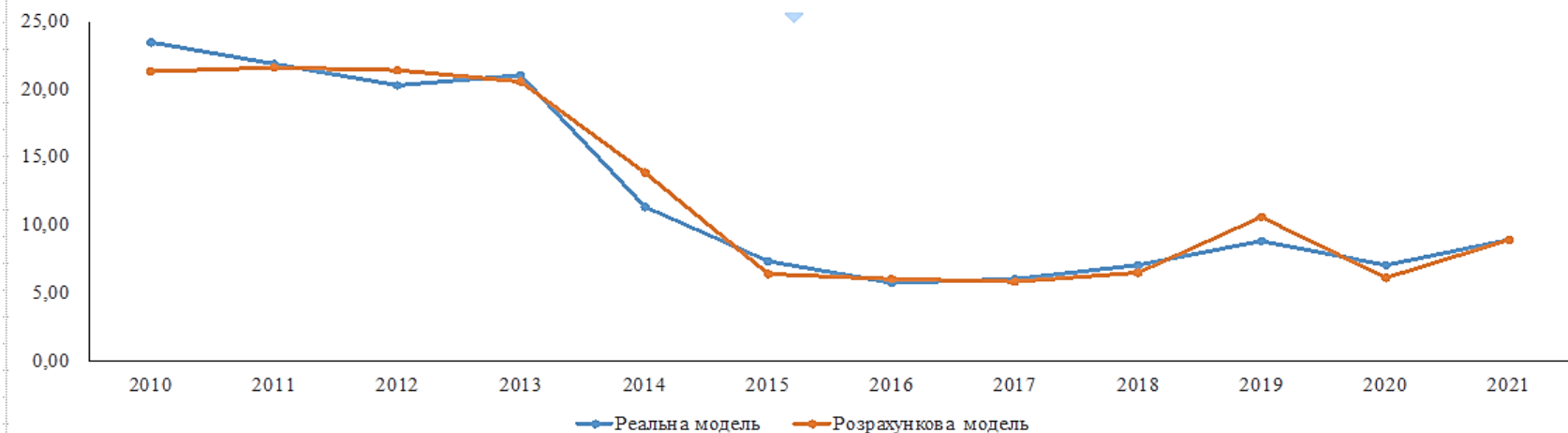

Рис. 3.8. Результат пошуку багатofакторної лінійної регресійної моделі впливу макроекономічних чинників на обсяги банківського кредитування домогосподарств

Джерело: побудовано авторкою за допомогою MS Excel.

Аналіз отриманої економетричної моделі засвідчує, що найбільший вплив на обсяги банківського кредитування домогосподарств здійснюють курс та рівень відсоткових ставок за позиками. Таким чином, представлені результати ще раз підтверджують важливість макроекономічної стабільності в країні для активізації розвитку банківського кредитування. Також помітну роль у такому розвитку відіграє модель монетарної політики та підхід НБУ до ціноутворення на кредитному ринку.

Отже, впровадження окреслених в межах підрозділу напрямків розвитку системи банківського кредитування домогосподарств сприятиме активізації її функціонування, руху фінансових ресурсів між економічними суб'єктами й у підсумку стимулюватиме економічне відновлення України. При цьому варто розуміти, що чекати завершення війни для впровадження важливих заходів у даному напрямку, не доцільно. Варто розвивати банківське кредитування в країні, враховуючи безпековий чинник та макроекономічну ситуацію, кон'юнктуру ринку кредитних послуг.

Висновки до третього розділу

1. З урахуванням основних результатів емпіричного дослідження сучасного стану системи банківського кредитування домогосподарств було виокремлено та систематизовано основні перешкоди, які сьогодні стримують розвиток такої системи. Такі бар'єри були розподілені у чотири групи: загальні, галузеві, суб'єктні та цифрові. Такий підхід забезпечив можливість надалі ґрунтовніше конкретизувати заходи розвитку зазначеної системи з урахуванням поточних тенденцій функціонування макроекономічного та цифрового простору, у яких вона розвивається.

2. На основі детального аналізу сутності фінансової стабільності, її ознак, було проведено дослідження поведінки банківських установ в умовах нестабільності та визначено два сценарії подальшого її функціонування. Це було реалізовано через використання поведінкового підходу до розгляду діяльності

сутності таких понять, як «кредитна поведінка домогосподарств», «кредитна поведінка банківської установи», опису специфічних особливостей формування моделі кредитної поведінки економічного суб'єкта. У підсумку це дозволило обґрунтувати особливості трансформації поведінки кредитних установ та фізичних осіб у межах системи банківського кредитування домогосподарств у нестабільних умовах зовнішнього макроекономічного середовища.

3. Вагома увага приділена конкретизації перешкод у розвитку системи банківського кредитування домогосподарств, які виникли в результаті військової агресії російської федерації. Встановлено, що в цілому банківська система витримала одномоментний вплив значної кількості негативних наслідків, а комерційні банки досить швидко змогли відновити власну діяльність, у т. ч. і надання кредитних послуг. Встановлено, що вагому участь в цьому відіграли сучасні цифрові технології, які до війни використовувалися цими установами для здійснення власної діяльності.

4. Розкрито концептуальні положення розробки та впровадження стратегічних положень розвитку системи банківського кредитування домогосподарств, що здійснено на основі аналізу сутності категорій «стратегія», «стратегія банку», вивченні особливостей розробки стратегій в межах мікро- та макроекономічних систем, дослідження наявних у межах ринку фінансових послуг національних стратегій його розвитку.

5. Поглиблено концептуальні положення механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки через конкретизацію його мети, функцій, методів та принципів, сукупність яких, на відміну від існуючих концепцій їх виокремлення, була розширена новим принципом інституціональної адаптації, сутність якого полягає в існуванні об'єктивної необхідності врахування банківськими установами не лише макроекономічних умов для здійснення кредитної діяльності, але й особливостей сформованої моделі кредитної поведінки домогосподарств, що трансформується з урахуванням зміни макроекономічного та цифрового простору, у якому відбувається взаємодія між комерційними банками та цими економічними суб'єктами;

6. Здійснено економетричне моделювання розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в сучасному макроекономічному середовищі. Відповідно побудовано однофакторні регресійні моделі впливу зазначеної системи на розвиток національної економіки. Це дозволило встановити, що серед всіх видів банківського кредитування саме активізація надання позик домогосподарствам дає можливість забезпечити відновлення розвитку банківських установ та національної економіки. Також визначено багатофакторну регресійну модель впливу макроекономічних показників (курс національної валюти; індекс інфляції; обсяг залучених банківськими установами коштів фізичних осіб; середньозважена відсоткова ставка за позиками домогосподарствам; рівень середньої заробітної плати) на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств. Це дало можливість встановити, що найбільший вплив на подальший розвиток цієї системи здійснюють показники курсу національної валюти та середньозваженої відсоткової ставки. Підтверджено, що саме заходи монетарної політики в сучасних умовах є найбільш дієвими для активізації функціонування системи банківського кредитування домогосподарств, що вимагає формування відповідної моделі такої політики та її поступового впровадження.

Основні положення першого розділу дисертаційного дослідження опубліковані автором у роботах: [46; 47; 113; 164]

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоноване нове вирішення наукового завдання поглиблення теоретико-методичних засад та розробки науково-практичних рекомендацій щодо розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах становлення цифрової економіки. Результати виконаного дослідження дозволяють зробити такі висновки теоретичного, методичного та практичного характеру.

1. Поглиблено теоретичні положення функціонування кредитних установ в межах фінансової системи країни, що реалізовано на основі детального розгляду сутності таких понять як «кредит», «послуга», «кредитна послуга», вивчення окремих видів таких установ, проведення їх класифікації та опису змісту наступних з них: комерційний банк, кредитна спілка, ломбард, фінансова компанія (лізингові та факторингові компанії). Це дало можливість виокремити специфічні риси господарської діяльності кредитних установ та обґрунтувати насамперед роль банківських установ у розвитку кредитної системи країни.

2. На основі результатів контент-аналізу наукових підходів до розгляду сутності таких категорій, як «кредит», «банківський кредит», «домогосподарство» конкретизовано зміст дефініції «банківське кредитування домогосподарств», яку запропоновано розглядати як процес взаємодії між комерційним банком (кредитором) та домогосподарством (позичальник) щодо тимчасового користування позичальником визначеної у кредитній угоді суми фінансових ресурсів за умови повернення коштів у майбутньому з відсотками за їх користування на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості.

3. Використано системний підхід для розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств як цілісної сукупності компонентів та зв'язків між ними. З цією метою охарактеризовано ключові риси такого підходу та запропоновано систему банківського кредитування домогосподарств

розглядати з двох позицій, як *мікросистему* (сформована в межах конкретної банківської установи система кредитної діяльності, до складу якої входять всі компоненти та взаємозв'язки між ними, котрі залучені до процесу надання позик домогосподарствам на основі дотримання таких принципів: строковості, платності, цілеспрямованості, поверненості та забезпеченості), так і *макросистему* (сукупність банківських установ, домогосподарств та зв'язків між ними, які виникають у процесі надання цими установами позик фізичним особам). Розглянуто сутність та особливості кожної з окреслених систем, що дозволило обґрунтувати у подальшому перешкоди у їх розвитку, які існують сьогодні в умовах становлення цифрової економіки та макроекономічної нестабільності.

4. Обґрунтовано на основі використання процесного підходу основні етапи банківського кредитування домогосподарств, серед яких виокремлено такі: маркетинг; продаж; обслуговування; виконання зобов'язань. Аналіз специфічних рис функціонування комерційних банків на кожному з цих етапів дозволило конкретизувати бізнес-процеси, які здійснюються цими установами для організації кредитної діяльності та визначити основні напрямки впливу цифрових технологій на функціонування мікросистеми банківського кредитування домогосподарств.

5. Конкретизовано сутність дефініції «цифровізація кредитної послуги», яку запропоновано розглядати як процес трансформації взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесів руху кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання принципів строковості, платності, цільового використання, забезпеченості й поверненості таких коштів, що супроводжується віртуалізацією такої взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з виданням позик.

6. Розроблено методичні положення щодо реалізації емпіричного аналізу сучасного стану системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки, які полягають у поетапному проведенні

дослідження окремих компонентів зовнішнього та внутрішнього. Відповідно серед етапів запропонованої методики визначені наступні: макроекономічний аналіз, аналіз системи, параметричний аналіз, аналіз цифрового банківського простору, аналіз впливу. У подальшому цю методику апробовано та визначено базові тренди у сучасному функціонуванні окресленої системи.

7. Виокремлено та систематизовано основні перешкоди, які сьогодні стримують розвиток системи банківського кредитування домогосподарств. Зазначені бар'єри були розподілені в чотири групи: загальні, галузеві, суб'єктні та цифрові. Такий підхід забезпечив можливість у подальшому ґрунтовніше конкретизувати заходи розвитку зазначеної системи з урахуванням поточних тенденцій функціонування макроекономічного та цифрового простору, у яких вона розвивається.

8. Поглиблено концептуальні положення механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки через конкретизацію його мети, функцій, методів та принципів, сукупність яких була розширена новим принципом інституціональної адаптації, сутність якого полягає в існуванні об'єктивної необхідності врахування банківськими установами не лише макроекономічних умов для здійснення кредитної діяльності, але й особливостей сформованої моделі кредитної поведінки домогосподарств, яка трансформується з урахуванням зміни макроекономічного та цифрового простору, в якому відбувається взаємодія між комерційними банками та цими економічними суб'єктами

9. Проведено економетричне моделювання розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в сучасному макроекономічному середовищі. Це здійснено через визначення: однофакторних регресійних моделей впливу зазначеної системи на розвиток національної економіки; багатофакторної регресійної моделі впливу макроекономічних показників на її функціонування. У результаті встановлено: серед всіх видів банківських кредитів саме активізація надання позик домогосподарствам дає можливість

забезпечити більш швидке відновлення розвитку банківських установ та національної економіки; найбільший вплив на подальший розвиток системи банківського кредитування домогосподарств здійснюють показники курсу національної валюти та середньозваженої відсоткової ставки. Таким чином, з'ясовано, що саме заходи монетарної політики в сучасних умовах є найбільш дієвими для активізації функціонування такої системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агентство «Кредит-Рейтинг». URL: www.credit-rating.ua.
2. Акименко Н. В., Мамонтенко Н. С. Банківська система в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 333–338. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-5_0-pages-333_338.pdf.
3. Андрос С. В. Фінансово-кредитні установи як елемент інноваційної інфраструктури. *Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення*: матеріали міжнародного симпозіуму (XXIV Київський міжнародний симпозіум з наукознавства та науково-технічного прогнозування); м. Київ, Україна, 2-3 червня 2011 р. Київ : Фенікс, 2011. 383 с.
4. Аржевітін С. М. Системна банківська криза в Україні: особливості, причини та шляхи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 16-18.
5. Аржевітін С. М. Сутність та роль кредиту в сучасних умовах. *Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»*; відп. ред. С.І. Дем'яненко. Київ, 2009. Вип. 23. С. 224-234.
6. Базілінська О. Стратегічне управління кредитним потенціалом банківської установи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3(35). С. 173–182. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-173-182](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-173-182).
7. Базілінська О. Стратегічне управління кредитним потенціалом банківської установи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. Vol. 3(35). С. 173–182. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-173-182](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-173-182).
8. Базілінська О. Я., Панченко О. І. Іпотечне кредитування як складова економічного зростання. *Наукові записки НаУКМА*. 2020. Т. 5, вип. 1. С. 3-9. URL: <http://spne.ukma.edu.ua/article/view/213108>.

9. Балянт Г. Р., Галицька Ю. М. Теоретичні та практичні аспекти розроблення та реалізації кредитної політики банків. *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. С. 401-406. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/64.pdf.
10. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. Київ : Центр наук. дослідж. Нац. банку України: Знання, 2011. 504 с.
11. Барилюк М.-М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 261-269. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-11_0-pages-261_269.pdf.
12. Башлай С. В., Лобода Н. О. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. праць. Суми, 2005. Т. 12. С. 199-207. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52166/6/Bashlai_Bankivske_kredytuvannia.pdf.
13. Белінська Я. В. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 1(22). С. 72–84.
14. Бессараб Т. В. Проблемні питання визначення поняття «банківський кредит». *Наукові записки*. 2003. Том 22. Ч. II. С. 217-221. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/817f7d24-de88-49e7-bfb3-4f839eb68c32/content>.
15. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
16. Болотіна Є. Методологія інституціонального аналізу поведінки домашніх господарств. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 2(35). С. 123-130.
17. Бондар О. П. Банківське споживче кредитування населення. *Науковий вісник: Фінанси банки, інвестиції*. 2009. № 4. С. 68-83.

18. Бречко О. Фінансова і цифрова грамотність, як базові складові розвитку сучасного інформаційного суспільства. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 129-135. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38305/1/%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BA%D0%BE.pdf>.
19. Бублик Є., Шаповал Ю. Відновлення довіри до банків – завдання НБУ. *Дзеркало тижня*. 2019. 15 лютого. URL: https://www.researchgate.net/publication/331200323_Vidnovlenna_doviri_do_bankiv_-_zavdanna_NBU.
20. Буряк Л. Д., Назаренко С. А. Теоретичні питання економічної сутності кредиту у трансформаційний період. *Вчені записки : наук. зб.* Київ : КНЕУ, 2003. Вип. 5. С. 33–38.
21. Василюга Н. А. Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин. *Державне управління: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 84-94.
22. Васильєва Т., Кривич Я., Леміш І. Фактори впливу на стратегічне управління банківським ритейлом. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2018. № 3(81). С. 54-65. URL: <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/282>.
23. Ватченко О. І. Домогосподарство: поняття, сутність, функції. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2016. Вип. 2(48). С. 121-126.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
25. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 463 с.
26. Вовк В., Садчикова І., Садчиков В. Формування кредитного механізму в умовах трансформаційних процесів: системні аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4(32). С. 245–254. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-245-254](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-245-254).

27. Волкова В. В., Волкова Н. І., Правдівцев П. А. Методологічні аспекти ефективності кредитної діяльності банку. *Економіка і організація управління*. 2011. № 2. С. 14-21.

28. Ганзюк С. М., Вишнякова Ю. О. Кредитування споживчих потреб в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 47–52. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.18.47.

29. Гладких Д. М. Активізація залучення довгострокових вкладів населення як джерела ресурсів для довгострокового кредитування / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/dovgostrokove-kredytuvannya.pdf>.

30. Гладких Д. М. Забезпечення банківської безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки : дис. д-ра екон. наук / Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, 2019. 531 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-02/gladkikh_disertacia.pdf.

31. Гладких Д. М. Пріоритети активізації банківського кредитування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/bankivske-kredytuvannya-1_0.pdf.

32. Глущенко С. В., Івахненко С. В., Демків С. А. Банківське кредитування в Україні та його моделювання методами системної динаміки. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 101-127. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_21_2_101_uk.pdf.

33. Гончарук К. В. Послуга як економічна категорія. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2011. № 2(53). Том 2. С. 24–28.

34. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посіб. Харків : НТУ "ХП", 2009. 142 с.

35. Гулей А. І., Гулей С. А. Цифрова трансформація вітчизняного банківського середовища в умовах розвитку фінтех-екосистеми. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4, № 1. С. 6–15. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/ujae_2019_r01_a01.pdf.

36. Данилишин Б. Як забезпечити економічне зростання в умовах війни. *Українська правда*. 2023. 3 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/3/697664>.

37. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин. Тернопіль: Видавництво «Тернопіль», 1996. 140 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/515/1/dzyublyuk-1996.pdf>.

38. Дзюблюк О. В. Оптимізація управління ризиком портфеля кредитних вкладень банку в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2011. Вип. 2. С. 21–30.

39. Долінський Л. Б., Забаштанський М. М. Фінансові важелі активізації кредитно-інвестиційної діяльності банківських установ в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3(19). С. 321–329. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/195903>.

40. Донець О. Б. Кредитування малого і середнього бізнесу : дис. ... канд. екон. наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2017. 259 с. URL: <http://surl.li/nidld>.

41. Дубина М. В. Вплив ринку фінансових послуг на розвиток національної економіки в контексті забезпечення її фінансово-економічної безпеки. *Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства* : колективна монографія / за заг. ред. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2016. С. 234-245.

42. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 668 с.

43. Дубина М. В., Гонта О. І., Пархоменко І. А. Особливості функціонування кредитної системи та її сучасний розвиток в Україні. *Фінансові дослідження*. 2017. № 2 (3). URL: <http://fr.stu.cn.ua>.

44. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3. С. 21-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2019_3_4.

45. Дубина М., Лобко О. Теоретичні положення обґрунтування сутності категорії «кредитний менеджмент банку». *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(24). С. 108-123.

46. Дубина М. В., Мурашківська І. А., Рижа Г. В. Роль рейтингових агентств у діяльності кредитних установ. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 57-58.

47. Дубина М., Островська Н., Мурашківська І. Теоретичні положення функціонування рейтингових агентств на ринку кредитних послуг. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(26). С. 124-133. DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-124-133.

48. Дубина М. В., Попело О. В., Холявко Н. І. Роль домогосподарств у розвитку ринку фінансових послуг України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4 (31). С. 255-278. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/277134>.

49. Дубина М. В., Разгуліна Н. О. Теоретичні аспекти функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб. *Проблеми перспективи економіки та управління*. 2018. № 4 (16). С. 176-187.

50. Дубина М., Тарасенко А., Тарасенко О. Напрямки підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств в умовах діджиталізації сфери фінансових послуг. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-17>.

51. Дубина М.В., Тарасенко А.В., Тарасенко О.О. Сутність та особливості формування поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг. *Проблеми економіки*. 2021. № 4(50). С. 163-172. URL: <https://www.problecon.com/search/?qu=%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0&x=14&y=8>.

52. Дубина М. В., Тарасенко О. О., Тарасенко А. В. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021. 220 с.

53. Дубина М. В., Холявко Н. І., Попело О. В., Тарасенко А. В. Концептуальні положення дослідження трансформації фінансової поведінки домогосподарств в умовах диджиталізації ринку фінансових послуг. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 2. С. 159-165.

54. Дубина М. В., Холявко Н. І., Попело О. В. Цифровізації ринку фінансових послуг: переваги та ризики для домогосподарств. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2 (25). С. 160-177.

55. Дубина М. В., Чийпеш Н. М. Розвиток ринку кредитних послуг України. *Розвиток ринку фінансових послуг в умовах становлення цифрової економіки* : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Дубини. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 126-151.

56. Дяків Р. С., Бохан А. В., Горбаль В. М., Гуриненко О. М. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. Київ : Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.

57. Економічний глосарій економічного факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. URL: <http://vocable.ru/dictionary/417/word/%D0%E5%E9%F2%E8%ED%E3>.

58. Євтух Л. Б. Механізм кредитування та перспективи його розвитку в Україні. *Вісник Української академії банківської справи*: зб. наук. праць. 2003. № 2. С. 68-71. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/55785/5/Yevtukh_Mekhanizm_kredytuvannnia.pdf.

59. Єсіна О. Г. Розвиток цифрових фінансових технологій у банківській сфері. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-08-01>.

60. Жигалкевич Ж. М., Залуцький Р. О. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнес-структур. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8380>.

61. Жукова Н. К., Зражевська Н. В. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2011. № 5-6. С. 54-57. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47663/12-Zhukova.pdf?sequence=1>.

62. Забаштанський М. М., Євтушенко Ю. В. Розвиток житлового будівництва на основі активізації банківського кредитування домогосподарств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-69>.

63. Забаштанський М. М., Євтушенко Ю. В. Роль кредитно-інвестиційних інститутів у активізації розвитку підприємств житлового будівництва. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 5(05). С. 41-46. URL: <https://www.transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/61/59>.

64. Забаштанський М. М., Забаштанська Т. В. Роль цифрової трансформації ринку кредитних послуг в інноваційному розвитку національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2023. № 12. С. 330-335. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-330-335>.

65. Запотічна Р. А. Детермінанти формування кредитної стратегії транснаціональних банків на зовнішніх ринках. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Вип. 3. С. 131–135. URL: <http://surl.li/slibp>.

66. Іванов С. В. Фінанси домогосподарств: аналіз у контексті політики забезпечення добробуту населення України. *Фінанси України*. 2018. № 9. С. 7-24.

67. Кайдан Л. І., Духота Є. В. Основні стратегічні напрями поетапного розвитку цифрових технологій у банківських установах. *Індуктивне моделювання складних систем*. 2019. Вип. 11. С. 29-39.

68. Карачина Н. П. Сутність поняття «стратегія зовнішньоекономічної діяльності» та особливості її формування. *Економічний простір*. 2016. № 110. С. 17–26.

69. Карбівничий І. В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2011. 24 с. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/sc_autoref/2011/2011_01_ken.pdf.

70. Касич А., Наумкіна І. Процеси цифровізації як невід’ємна складова сучасного банківського менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-1>.

71. Катан Л. І., Мішенський В. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості комерційного банку, як основоположний показник ефективності його діяльності. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7181>.

72. Кириленко С. А. Зміна парадигми продажу банківських послуг в умовах розвитку цифрових каналів дистрибуції. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 4. С. 140-147. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/974/982>.

73. Кириленко С. В. Формування клієнтоорієнтованої моделі продажу банківських послуг : дис. ... канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Тернопільський національний економічний університет МОН України, Тернопіль, 2019. 263 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36958/1/disertacija_kirilenko-s_v__na-sajt.pdf.

74. Кичко І. І. Елементи системного підходу до управління та фінансування соціальної сфери. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 2. С. 17-21.

75. Кичко І. І. Особисті потреби: регуляторні механізми формування та забезпечення. Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. 258 с.

76. Кізима Т. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку. *Вісник ТНЕУ*. 2008. № 3. С. 22-36.

77. Кізима Т. О., Хмельницький Н. Р. Напрями підвищення ролі держави у раціоналізації кредитної поведінки сучасної молоді. *Фінансове забезпечення сталого розвитку* : зб. наук. праць каф. фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. 2021. Вип. 1. С. 70-73. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45600/1/%D0%9A%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D0%A2.pdf>.

78. Кльоба Л. Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.84>.

79. Коваленко В. В. Кредитний канал трансмісійного монетарного механізму та його місце в економічному зростанні. *Фінансовий простір*. 2020. № 3 (39). С. 104-115. DOI: [https://doi.org/10.18371/fr.3\(39\).2020.215178](https://doi.org/10.18371/fr.3(39).2020.215178).

80. Коваленко В. В. Цифрова трансформація банківського сектору економіки України. *Фінанси України*. 2021. № 3. С. 84-98. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.03.084>.

81. Коваленко В. В., Кутишенко Р. С. Управління корпоративним бізнесом у банках в умовах цифровізації. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* : зб. наук. праць. 2021. № 7-8(284-285). С. 54-61. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/54-61.pdf>.

82. Коваленко В. В., Радова Н. В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3>.

83. Коваленко Н. FITCH, S&P, MOODY’S: хто ставить оцінки банкам? 2008. URL: http://www.prostobank.ua/depozity/stati/fitch_s_p_moody_s_kto_stavit_otsenki_bankam.

84. Коваленко Ю. Теоретичні аспекти сутності послуги та її види. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 44.

85. Козюк В. В. Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності. *Вісник НБУ*. 2007. № 4(134). С. 34–39.

86. Коломойцев В. Е. Універсальний словник економічних термінів: інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво : навч. посіб. Київ : Молодь, 2000. 382 с.

87. Копишинський Ю. Довіра до банків повертається. Чому банківська система - дзеркало стану “здоров’я” України. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/948361.html>.

88. Корнєєв В. В., Антків В. В., Кучеренко Н. В. Порівняльний аналіз банківського кредитування нефінансових корпорацій в умовах таргетування інфляції. *EUREKA: Social and Humanities*. 2022. № 6. Рр. 15-29. URL: <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2022.002559>.

89. Корнєєв В. В., Ходжаян А. О. Макроекономічні тенденції діджиталізації фінансового ринку. *Формування ринкових відносин в Україні* : зб. наук. праць. 2022. № 7-8 (254-255). С.42-47. URL: <https://zenodo.org/record/7323262#.Y6IRQ3ZBzmY>.

90. Корнівська В. О. Цифровий банкінг: ризики фінансової дигіталізації. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 254-261. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-3_0-pages-254_261.pdf.

91. Короленко Р. В., Волкова Г. І. Механізм управління капіталом комерційного банку. *Сучасний менеджмент: проблеми теорії та практики* : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Кривий Ріг, травень 2021 р.). Кривий Ріг, 2021. С. 107–109. URL: <http://ds.knu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4430>.

92. Косенко С. В. Теоретичні положення стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств: визначення та класифікація. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2011. № 3. С. 117–128.

93. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємництва. *Вісник національного аграрного університету*. 2010. № 1(22). С. 267–272.

94. Кредитний рейтинг державних цінних паперів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/kreditnij-rejting-potochni-rejtingi-zagalna-informacija-istorichni-zmini>.

95. Кривошеєва В. В. Сутність та складові кредитної поведінки фізичних осіб. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 4 (1). С. 119-122.

96. Криховецька З. М., Кропельницька С. О., Кохан І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 14. С. 67-75. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.14.67>.

97. Криховецька З. М., Левандівський О. Т. Сутність і напрями розвитку банківських інновацій. *Економіка і держава*. 2022. № 8. С. 56-61. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.8.56>.

98. Кузнецова Л. В., Жердецька Л. В., Кретов Д. Ю. Банківське кредитування корпоративного сектору економіки в умовах циклічності: монографія / за ред. Л. В. Кузнецової. Харків : «Диса Плюс», 2018. 280 с. URL: <http://surl.li/slmmy>.

99. Куліш Г. П., Кірсенко Ю. В. Механізм формування капіталу банку в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 672–675. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/138.pdf>.

100. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Знання, 2002. 215 с.

101. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. 4-тє вид., стер. Київ : Знання, 2004. 215 с.

102. Лачкова Л. І., Борисова А. О., Лачкова В. М. Механізм управління фінансовою стійкістю банків. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1089-1092. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/163.pdf.

103. Метеленко Н. Г., Шульга О. П. Концептуалізація поняття "фінансовий механізм". *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 171-179. URL: <http://www.bsos.in.ua/journals/2016/10-2016/38.pdf>.

104. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України : монографія / С. М. Шкарлет, О. І. Гонга, В. Г. Маргасова, М. В. Дубина. Чернігів : ЧНТУ, 2014. 272 с.

105. Механізм. *Словник іноземних слів*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CC%E5%F5%E0%ED%B3%E7%EC>.

106. Мікловда В. П., Брітченко І. Г., Кубіній Н. Ю., Дідович Ю. О. Ефективність стратегічного управління підприємствами: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2013. 218 с.

107. Міхровська М. Діджиталізація, діджиталізація, цифрова трансформація: зміст та особливості. *Грааль науки*. 2021. № 1. С. 128-130. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.02.2021.023>.

108. Міщенко В., Шаповал О. Сучасна практика споживчого кредитування в Україні. *Вісник НБУ*. 2013. № 11. С. 3-9.

109. Мурашківська І. А. Роль цифрових технологій у розвитку кредитних рейтингових агентств. *Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 46-47.

110. Мурашківська І. А., Вербівський Р. П. Розвиток споживчого кредитування в Україні в умовах макроекономічної нестабільності. *Технологічні інновації та їхній вплив на сучасний світ* : матеріали Міжнародної науково-технічної конференції / Міжнародний центр технологічних інновацій (Харків, 18 січня 2024 р.). Харків : Research Europe, 2024. С. 51-54.

111. Мурашковська І. А. Філософські аспекти реалізації банківського кредитування та його роль у життєдіяльності домогосподарств. *Актуальні питання розвитку науки та освіти* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 березня 2024 року. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 13-15.

112. Мурашковська І., Барилко А. Теоретичні положення здійснення банківського кредитування домогосподарств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 4(36). С. 325–337. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-325-337](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-325-337).

113. Мурашковська І., Лобко О. Особливості функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.). Берегове : ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, 2024. С. 307-309.

114. Мурашковська І., Лобко О. Система банківського кредитування домогосподарств: сутність та особливості функціонування в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 2(27). С. 289–305. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-289-305](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-289-305).

115. Науменкова С. В. Обстеження збалансованості попиту та пропозиції на кредитному ринку: досвід центральних банків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. № 10 (163). С. 51-57.

116. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/register/litsenzuvannia-ta-reestratsiia/reitynhovi-ahentstva>.

117. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini>.

118. Обух В. Що сприяє економічній стійкості України під час війни за Незалежність. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3751995-so-spriiae-ekonomichnij-stijkosti-ukraini-pid-cas-vijni-za-nezaleznist.html>.

119. Онищенко Ю. І. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2018. Т. 23, Вип. 8. С. 160-165. URL: <http://surl.li/rwlbt>.

120. Орлов В. В. Фінансова стійкість та фінансова стабільність: теоретичне узгодження дефініцій. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* : зб. наук. праць. 2021. № 11-12(288-289). С. 42-48. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/42-48.pdf>.

121. Панченко О., Базилінська О. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку як умова підвищення конкурентоспроможності його учасників. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 2(25). С. 178-189. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/issue/view/16589/9355>.

122. Пась Я. І. Управління розвитком банківського бізнесу в Україні : дис. ... канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 гроші, фінанси і кредит / Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки. Львів, 2022. 293 с. URL: <https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dysertatsiia-Upravlinnia-rozvytkom-bankivskoho-biznesu-2.pdf>.

123. Перерва Г. Формування рейтингової історії: для чого це потрібно вітчизняному бізнесу. *Незалежний аудитор*. 2012. № 9. С. 95-102.

124. Поль Самуельсон. Економіка. Львів : Світ, 1993. 495 с.

125. Попело О. В., Дубина М. В., Тарасенко А. В. Державне регулювання розвитку інноваційно-інформаційних технологій у сфері фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 241–248. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-241-248>.

126. Попело О. В., Тарасенко А. В. Розвиток цифрових інновацій на ринку кредитних послуг України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 108–114. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-108-114>.

127. Попело О. В., Холявко Н. І., Дубина М. В., Тарасенко А. В. Вплив інноваційно-інформаційних технологій фінансових установ на трансформацію фінансової поведінки домогосподарств. *Проблеми економіки*. 2022. № 1. С. 105-112.

128. Попело О. В., Холявко Н. І., Тарасенко А. В. Світові тенденції диджиталізації ринку фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 58–64. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-58-64>.

129. Попова А. О. Етимологія категорії «економічний механізм» промислового підприємства. *Економіка підприємства*. 2013. №4 (44). С. 92-96. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2013/4/EV20134_092-096.pdf.

130. Приказюк Н. В., Ходаківська Ю. О. Удосконалення політики регулювання міграційних процесів в умовах соціально-економічної нестабільності: інституціональний підхід. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 31-37. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/163/178>.

131. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

132. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

133. Про кредитні спілки : Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>.

134. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

135. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.

136. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

137. Про фінансовий лізинг : Закон України від 04.02.2021 № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.

138. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

139. Пшик Б. І. Фінансова стабільність: сутність та особливості прояву. *Вісник СевНТУ. Сер. : Економіка і фінанси*. 2013. Вип. 138. С. 91-96.

140. Радін В. Навіщо українці беруть кредити до зарплати. Тенденції та перспективи споживчих кредитів / UKRSIBBANK. 26.02.2019. URL: <https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/news/407913>.

141. Реверчук С., Творидло О. Цифровізація банківського бізнесу: виклики та можливості для державного регулювання. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-45>.

142. Роговий А. В., Євтушенко Ю. В. Напрямки розвитку банківського кредитування домогосподарств у сфері житлового будівництва України в умовах цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-128>.

143. Роговий А., Євтушенко Ю. Розвиток банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової трансформації ринку фінансових послуг та макроекономічної нестабільності. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 2(27). С. 238-248. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-238-248](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-238-248).

144. Роговий А., Євтушенко Ю. Теоретичні аспекти обґрунтування сутності кредитної послуги та особливості її надання фінансовими установами. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3(35). С. 141–151. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-141-151](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-141-151).

145. Руда О. Л. Кредит як підґрунтя взаємовідносин підприємств та комерційних банків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 22-25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/6.pdf.

146. Рябко Л. Г. Правове регулювання кредитних відносин по законодавству України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Національна академія правових наук України. Харків, 2002. 20 с.

147. Салига К. С. Методологія наукового дослідження економічної ефективності інвестицій в інноваційні проекти. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1791>.

148. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war>.

149. Саух І. Оцінка наукових підходів до трактування сутності стратегії підприємства та її змістовні характеристики. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2016. Вип. 1 (14). С. 145-151.

150. Сидоренко В. Кредит: сутність, функції та форми прояву. *Світ фінансів*. 2009. № 3(20). С. 24-33. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25853/1/%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92..pdf>.

151. Сирчин О. Л. Складові елементи і варіанти стратегії банку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2020. № 2(73). С. 84-93. URL: https://journals.urau.ua/vsed_oneu/article/view/219938/219711.

152. Слав'янська Н. Г. Теоретичні аспекти розробки банківських стратегій та стратегічного аналізу фінансових результатів. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". Суми, 2003. Т. 7. С. 200-206. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/55354/5/Slavianska_bank_strategy.pdf;jsessionid=09A7BC69B13453D68DC497389A8402E6.

153. Славкова А. А., Гордейчук Т. О. Вплив споживчого кредиту на фінансові ресурси домогосподарств. *Економіка: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 67-73. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/77985028-7f7f-4529-a2e5-43bb5dc5bb31/content>.

154. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EC%E5%F2%EE%E4>.

155. Сова А. В. Науковий метод і його роль у пізнанні. URL: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/60-sotsialna-robota/288-naukovij-metod-i-jogo-rol-u-piznanni>.

156. Сокол С. В., Тесьолкін Р. О. Удосконалення механізму банківського кредитування. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2013. Вип. 4(41). С. 71-75. URL: <http://surl.li/sliif>.

157. Стратегія банку як основа для впровадження нових видів продуктів та послуг. *Економічний простір*. 2019. № 148. С. 82-92. URL: <http://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/196951>.

158. Стратегія розвитку фінансового сектору до 2025 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/develop-strategy2023>.

159. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2017. 350 с.

160. Стрільчук Ю. І. Банківське кредитування населення та його вплив на економіку : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2018. 289 с.

161. Стрільчук Ю. І. Вплив банківського кредитування населення на економіку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 2(1). С. 45-48.

162. Стрільчук Ю. І. Інноваційні підходи до банківського кредитування населення. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 684–689. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/114.pdf.

163. Табенська Ю. В. Стійкість та надійність фінансових установ у період системної нестабільності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія „Економічні науки”*. 2017. Вип. 27, ч. 3. С. 82-85.

164. Тарасенко А. В., Мурашківська І. А., Мекшун В. С. Кредитна поведінка домогосподарств: сутність, ознаки та фактори, що впливають на її формування. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 75. С. 182-187. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/75_2023/35.pdf.

165. Тарасенко О. О. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / ЧНТУ. Чернігів, 2019. 248 с.

166. Гарнай Є. А. Механізм формування оптимальної ресурсної бази комерційного банку (на матеріалах філій комерційних банків Закарпатської області). *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Економіка*. 2004. Вип. 15. С. 138-147. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/53919>.

167. Томарович Т. В., Азаренкова Г. М. Концептуальні основи механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 3-4(280-281). С. 54-58. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/280-281/pdf/54-58.pdf>.

168. Тринько Р., Тринько О. Термінологічний словник ринкової економіки: глобалізація, маркетинг, статистика, страхування, фінанси. Львів : Українські технології, 2006, 216 с.

169. Турило А. М., Святенко С. В. Системний підхід до розробки теорії антикризового управління банком. *Економіка і регіон*. 2011. № 2(12). С. 78-80.

170. Федорущенко Б. В. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України : дис. ... д-ра філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування», за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська, справа та страхування» / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2023. 239 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Diss_Fedoruschenko.pdf.

171. Філімонова О. Б. Система та механізм банківського кредитування підприємств: зв'язок і протиставлення сутності понять. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія : Економіка. 2016. Т. 275, Вип. 263. С. 62-69. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2016/275-263-10.pdf>.

172. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення : монографія / за заг. ред. Б. І. Пшика. Львів : СПОЛОМ, 2020. 274 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansova-bezpeka.pdf>.

173. Фролова В. Ю. Стратегічний підхід в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Донецького національного університету*. 2012. № 1. С. 177–182.

174. Холявко Н. І. Сучасні інформаційні технології в роботі фінансових установ. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 152-161.

175. Холявко Н. І., Колоток М. О. Інформаційні технології в роботі зарубіжних фінансових установ. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1 (25). С. 117-126.

176. Худолій Ю. С., Халевіна М. О. Фінтехнології у банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 134–142. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-134-142>.

177. Черниш О. В. Банківські послуги з кредитування фізичних осіб в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 1(4). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-08-01>.

178. Чирак І. Фінансова стабільність, фінансова нестабільність і фінансова стійкість економіки. *Світ фінансів*. 2020. № 2(63). С. 115-125. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1324>.

179. Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка. Київ : Знання, 2010. 387 с.

180. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування : дис. ... канд. екон. наук : спеціальність 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2017. 261 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/Mg==/3893253e2a0ad777a599359c3be9f4af.pdf>.

181. Швець Ю. О., Горбачов О. Є. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2018. № 15. С. 793-798. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/120.pdf.

182. Шевчук І. Б., Орлова О. М. Прогностична оцінка перспектив розвитку банківського кредитування в Україні. URL: <http://surl.li/sllsb>.

183. Шелудько С. А., Браткевич П. П. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 5(16). С. 334-339. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/59.pdf.

184. Шемшученко Г. Ю. Фінансово-правові аспекти регулювання банківського кредитування : посібник. Київ : Правова єдність, 2008. 220 с.

185. Шibaєв Н. В., Батюк Л. А. Структура економічної поведінки домогосподарств. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/41.pdf.

186. Шишкіна О. В., Дубина М. В. Гроші та кредит : навч. посіб. Чернігів : Видавець Брагинець О. В., 2016. 692 с.

187. 6 мільйонів українців залучено до розвитку цифрових навичок: Мінцифри досягло цілі / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/6-milioniv-ukraintsiv-zalucheno-do-rozvytku-tsyfrovykh-navychok-mintsyfry-dosiahlo-tsili>.

188. Якименко С. О., Кушнір С. О. Особливості кредитування юридичних осіб регіональними банками на прикладі банків Запорізької області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 27, ч. 3. С. 98-102. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/3/24.pdf.

189. Яременко В. А., Чалапко Л. Д. (Калник), Бабухін Д. А. Кредит як потрібний економічний інструмент. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2017. Вип. 27, № 2. С. 90-93. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2017/27_2/21.pdf.

190. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/David-Ricardo>.

191. Development of the credit market of Ukraine under macroeconomic instability / M. Dubyna, O. Popelo, A. Zhavoronok, I. Lopashchuk, M. Fedyshyn. *Public and Municipal Finance*. 2023. Vol. 12, Issue 1. Pp. 33-47. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.04](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.04).

192. Dubyna M, Zhavoronok A., Nitchenko K., Sadchykova I., Chiipesh N., Murashkovska I. Current Trends in the Development of the Credit Services Market of the European Union. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21(10). Pp. 59-66. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.10.8>.

193. Dubyna M., Popelo O., Zhavoronok A., Lopashchuk I., Fedyshyn M. Development of the credit market of Ukraine under macroeconomic instability. *Public and Municipal Finance*. 2023. Vol. 12, Issue 1. Pp. 33-47. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.04](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.04).

194. Dubyna M., Unynets-Khodakivska V., Panchenko O., Bazilinska O., Matskiv V., Lobko O. Features of the Formation and Transformation of Household Credit Behavior Under Macroeconomic Instability. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2022. Vol. 17, No. 7. Pp. 2075-2087. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.17070>.

195. Features of the Formation and Transformation of Household Credit Behavior Under Macroeconomic Instability / M. Dubyna, V. Unynets-Khodakivska, O. Panchenko, O. Bazilinska, V. Matskiv, O. Lobko. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. November, 2022. Vol. 17, No. 7. Pp. 2075-2087. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.17070>.

196. Garretsen H., Swank J. The Bank Lending Channel in the Netherlands: The Impact of Monetary Policy on Households and Firms. *De Economist*. 2003. Vol. 151. Pp. 35–51. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1022984614506>.

197. Gyöngyösi Gyöző, Ongena Steven, Schindele, Ibolya. The impact of monetary conditions on bank lending to households. 2019. Kiel Working Papers 2124. Kiel Institute for the World Economy (IfW Kiel). URL: https://www.researchgate.net/publication/336374849_The_Impact_of_Monetary_Conditions_on_Bank_Lending_to_Households.

198. Itai Agur, Anil Ari, Giovanni Dell'Ariccia. Bank Competition and Household Privacy in a Digital Payment Monopoly. *Working Paper* No. 2023/121. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/06/09/Bank-Competition-and-Household-Privacy-in-a-Digital-Payment-Monopoly-534328>.

199. Ivashchenko A., Polishchuk Ye., Dubyna M., Smerichevskiy S., Kornyliuk A. Modelling the impact of SME lending on business value added. *Acta Innovations*. 2023. № 48. C. 5-21. DOI: <https://doi.org/10.32933/ActaInnovations.48.1>.
200. Ivashchenko A., Kovalenko Y., Hubanov O., Lutsenko I., Fialkovska A. Digital tools in cross-cultural analysis of SME financial state support in the conditions of pandemic crisis. *Journal of Information Technology Management*. 2021. Vol. 13. Pp. 142–162.
201. Jeff Keltner. Four Levels of Lending Digitization. 2021. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/four-levels-lending-digitization-jeff-keltner>.
202. John Maynard Keynes. The General Theory of Employment, Interest, and Money. Stellar Classics, 2016. URL: <https://mind.ua/books/38-zagalna-teoriya-zajnyatosti-procentu-ta-groshej>.
203. Karpova T. Improvement of bank's credit policy in the conditions of digital technologies. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1(24). С. 48-56. URL: <https://jfub.donnu.edu.ua/article/view/7404>.
204. Katz J., Salinas E., Stephanou C. Credit Rating Agencies. No Easy Solutions. *World Bank Group Crisis Response*. 2009. URL: <http://rru.worldbank.org/documents/CrisisResponse/Note8.pdf>.
205. Krykhovetska Z., Kropelnytska S., Kokhan I., Myhovykh T., Dmytrovska V. Bank Lending to Businesses in a Pandemic. *Journal of Economic Issues*. 2024. Vol. 58, Issue 1. Pp. 211-220.
206. Larsson A., Viitaoja Y. Building customer loyalty in digital banking: A study of bank staff's perspectives on the challenges of digital CRM and loyalty. *International Journal of Bank Marketing*. 2017. Vol. 35, No 6. Pp. 858–877. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJBM-08-2016-0112/full/html>.
207. Le T.D.Q., Nguyen D.T. Bank stability, credit information sharing and a shift toward households' lending: international evidence. *International Journal of Managerial Finance*. 2022. Vol. 18 No. 5. Pp. 979-996. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJMF-07-2021-0311/full/html?skipTracking=true>.

208. Longman Business English Dictionary. Longman (Pearson Education Limited), 2000. 533 p.
209. Milton Friedman. Capitalism and freedom. 40th Anniversary Edition With a new Preface by the Auth. The University of Chicago Press, 2002. 216 p. URL: <http://pombo.free.fr/friedman2002.pdf>.
210. Nigar Hashimzade, John Black, Gareth Myles. A Dictionary of Economics. Oxford University Press, Jan 11, 2017. 584 p.
211. Onikiienko S., Polishchuk Y., Ivashchenko A., Kornyliuk A., Demchyshak N. Prior credit assessment of long-term SME projects with non-standard cash flows. *Banks and Bank Systems*. 2021. Vol. 16(2). Pp. 148–158. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16\(2\).2021.14](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16(2).2021.14).
212. Oxford Business English Dictionary for learners of English. Oxford University Press, 2006. 616 p.
213. Regulation (EC) № 1060/2009 of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on credit rating agencies. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:302:0001:0031:EN:PDF>.
214. Richard Button, Silvia Pezzini, Neil Rossiter. Understanding the price of new lending to households. *Bank of England Quarterly Bulletin*. 2010. Vol. 50, issue 3. Pp. 172-182. URL: https://www.researchgate.net/publication/227349346_Understanding_the_price_of_new_lending_to_households.
215. Shkvarchuk L., Slavyuk R. Households' credit demand: Main trends and characteristics for Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2021. Vol. 16(3). Pp. 13-22. doi:10.21511/bbs.16(3).2021.02.
216. Standard and Poor's. URL: <https://www.spglobal.com/ratings/en/about/understanding-credit-ratings>.
217. Tarasenko O., Dubyna M., Popelo O. The essence of the deposit behavior of households and features of its formation in the conditions of turbulent development of the financial services market. *Baltic Journal of Economic Studie*. 2022. Vol. 8(1). Pp. 134-147. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-1-134-147>.

218. Terence Hutchison. Adam Smith and The Wealth of Nations. *The Journal of Law & Economics*. Vol. 19, No. 3, 1776: The Revolution in Social Thought (Oct., 1976). Pp. 507-528. URL: <https://www.jstor.org/stable/725079>.

219. The Contribution of Joseph A. Schumpeter to Economics / Edited By Richard Arena, Cécile Dangel-Hagnauer. Taylor & Francis, 2002. 544 p.

220. The Uses and Abuses of Sovereign Credit Ratings. *Global financial stability report*. Washington, DC, 2002. URL: <http://imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2010/02/pdf/chap3.pdf>.

221. Verheliuk Yu., Koverninska Yu., Korneev V., Kononets A. Bank crediting to the sector of non-financial corporations in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. Vol. 14, Issue 3. P. 64-75. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14\(3\).2019.06](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.14(3).2019.06).

222. What is Digital Financial Services? Explained. URL: <https://www.edureka.co/blog/digital-financial-servicesю>.

223. Youngjin Yun, Byoungsoo Cho. Does monetary policy affect bank lending to households and firms differently? *Economic Modelling*. 2022. Vol. 109. 105783. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105783>.

224. Zhavoronok A. Popelo O., Shchur R., Ostrovska N., Kordzaia N. The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*. 2022. Vol. 27, No. 4. Pp. 613-620. URL: https://www.researchgate.net/publication/363770960_The_Role_of_Digital_Technologies_in_the_Transformation_of_Regional_Models_of_Households'_Financial_Behavior_in_the_Conditions_of_the_National_Innovative_Economy_Development.

225. Zhavoronok A., Shchur R., Zhezherun Y., Sadchykova I., Viadrova N., Tychkovska L. The Role of the Credit Services Market in Ensuring Stability of the Banking System. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2022. Vol. 12, No. 6. Pp. 667-679. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijssse.120602>.

ДОДАТКИ

Інформація про можливості онлайн-додатків українських банків

Банк	Відкриття кредитної лінії у додатку	Під'язка карток інших банків	Оплата будь-якого рахунку з додатка	Відображення різних рахунків клієнта*	Можливість вимкнення подвійної коновертації	Відкриття валютного депозиту у додатку
 17 Монобанк	✓	✓	✗	✓	✓	✓
 14 Sense bank	✓	✓	✗	✓	✓	✓
 14 А-банк	✓	✓	✗	✓	✓	✓
 13 ПриватБанк	✓	✓	✓	✓	✓	✓
 10 ПУМБ	✓ Через Дію	✓	✗	✗	✗	✓
 7 Укргазбанк	✗	✓	✗	✗	✗	✓
 6 Укрсиббанк	✗	✓	✗	✗	✗	✗
 6 Отрбанк	✗	✓	✗	✗	✗	✗
 5 Райффайзен Банк	✗	✗	✗	✗	✗	✗
 4 Ощадбанк	✗	✗	✗	✗	✗	✗

16 Загальна сума балів

✓ Так

✗ Ні

Джерело: [97].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Визначення економетричної моделі впливу активів банківських установ на ВВП

i	x_i	y_i	x_i^2	x_i^3	x_i^4	x_i^5	x_i^6	$x_i y_i$	$x_i^2 y_i$	$x_i^3 y_i$
1	942,09	1082,57	887533,5681	836136499,1713	787715834504,3174	742099210528172,4	699124245246485900	1019878,3713	960817214,818	905176289907,9056
2	1054,28	1316,6	1111506,3184	1171838881,3628	1235446295843,122	1302506320781486,8	1373206363873505800	1388065,048	1463409218,8054	1542843071202,1992
3	1127,19	1408,89	1270557,2961	1432159478,591	1614315842672,9436	1819640674702515,5	2051080772117928400	1588086,7191	1790075468,9023	2017755167792,0168
4	1278,09	1454,93	1633514,0481	2087777969,7361	2668368145340,0483	3410414642877662	4358816850915510300	1859531,4837	2376648594,0021	3037570801508,1855
5	1316,85	1566,73	1734093,9225	2283541581,8441	3007081732051,4355	3959875578851932,5	5214562156011167000	2063148,4005	2716856971,1984	3577693102522,6455
6	1254,39	1979,46	1573494,2721	1973775479,9795	2475884224331,5093	3105724412159202	3895789645368381400	2483014,8294	3114668971,8511	3907009611600,2593
7	1256,3	2383,18	1578289,69	1982805337,547	2490998345560,296	3129441221527399,5	3931517006604871700	2993989,034	3761348423,4142	4725382024335,259
8	1333,83	2982,92	1779102,4689	2373020246,0929	3165205594846,0747	4221846178573539,5	5631225088366744000	3978708,1836	5306920336,5312	7078529552475,393
9	1359,7	3558,71	1848784,09	2513791727,173	3418002611437,129	4647458150771064	6319148847603416000	4838777,987	6579286428,9239	8945855757407,828
10	1493,3	3974,56	2229944,89	3329976704,237	4972654212437,111	7425664535432338	11088744850761110000	5935210,448	8863049761,9984	13235192209592,209
11	1822,84	4194,1	3322745,6656	6056833709,0823	11040638758263,584	20125317954113190	36685234579475690000	7645173,244	13935927596,093	25402966259262,09
12	2053,82	5459,57	4218176,5924	8663375449,003	17793013764671,28	36543647530157176	75054074170387420000	11212974,0574	23029430378,5693	47298304700113,14
13	2353,59	5191,03	5539385,8881	13037443232,3733	30684796017281,434	72219429058313400	169974926037355860000	12217556,2977	28755118326,7037	67677758942546,67
Σ	18646,27	36553,25	28727128,7103	47742476296,1933	85354121379240,28	162653065468789100	326277450614088100000	59224114,1037	102653557691,8111	189352037490265,8

Знайдемо коефіцієнти a, b, c, d кубічної регресії $\hat{y} = ax^3 + bx^2 + cx + d$ із системи рівнянь.

$$\begin{cases} a\sum x_i^3 + b\sum x_i^2 + c\sum x_i + nd = \sum y_i; \\ a\sum x_i^4 + b\sum x_i^3 + c\sum x_i^2 + d\sum x_i = \sum x_i y_i; \\ a\sum x_i^5 + b\sum x_i^4 + c\sum x_i^3 + d\sum x_i^2 = \sum x_i^2 y_i; \\ a\sum x_i^6 + b\sum x_i^5 + c\sum x_i^4 + d\sum x_i^3 = \sum x_i^3 y_i. \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 47742476296,1933a + 28727128,7103b + 18646,27c + 13d = 36553,25, \\ 85354121379240,28a + 47742476296,1933b + 28727128,7103c + 18646,27d = 59224114,1037, \\ 162653065468789100a + 85354121379240,28b + 47742476296,1933c + 28727128,7103d = 102653557691,8111, \\ 326277450614088100000a + 162653065468789100b + 85354121379240,28c + 47742476296,1933d = 189352037490265,8. \end{cases}$$

Розв'яжемо цю систему лінійних рівнянь методом Крамера:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 18646,27 & 13 \\ 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 18646,27 \\ 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 \\ 326277450614088100000 & 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 \end{vmatrix} = 4,313380447274439e + 35;$$

$$\Delta a = \begin{vmatrix} 36553,25 & 28727128,7103 & 18646,27 & 13 \\ 59224114,1037 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 18646,27 \\ 102653557691,8111 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 \\ 189352037490265,8 & 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 \end{vmatrix} =$$

$$= -1,2030599266174594e + 30 \Rightarrow a = \frac{\Delta a}{\Delta} = \frac{-1,2030599266174594e + 30}{4,313380447274439e + 35} \approx 0;$$

$$\Delta b = \begin{vmatrix} 47742476296,1933 & 36553,25 & 18646,27 & 13 \\ 85354121379240,28 & 59224114,1037 & 28727128,7103 & 18646,27 \\ 162653065468789100 & 102653557691,8111 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 \\ 326277450614088100000 & 189352037490265,8 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 \end{vmatrix} =$$

$$= 5,083298952979904e + 33 \Rightarrow b = \frac{\Delta b}{\Delta} = \frac{5,083298952979904e + 33}{4,313380447274439e + 35} \approx 0,0118;$$

$$\Delta c = \begin{vmatrix} 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 36553,25 & 13 \\ 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 59224114,1037 & 18646,27 \\ 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 102653557691,8111 & 28727128,7103 \\ 326277450614088100000 & 162653065468789100 & 189352037490265,8 & 47742476296,1933 \end{vmatrix} =$$

$$= -5,046268442055144e + 36 \Rightarrow c = \frac{\Delta c}{\Delta} = \frac{-5,046268442055144e + 36}{4,313380447274439e + 35} \approx -11,6991;$$

$$\Delta d = \begin{vmatrix} 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 18646,27 & 36553,25 \\ 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 28727128,7103 & 59224114,1037 \\ 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 47742476296,1933 & 102653557691,8111 \\ 326277450614088100000 & 162653065468789100 & 85354121379240,28 & 189352037490265,8 \end{vmatrix} =$$

$$= 1,6361052292720586e + 39 \Rightarrow d = \frac{\Delta d}{\Delta} = \frac{1,6361052292720586e + 39}{4,313380447274439e + 35} \approx 3793,0928.$$

Отже, початкове рівняння кубічної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = 0,0118x^2 - 11,6991x + 3793,0928.$$

Таблиця Б.2

Розрахунок проміжних даних для визначення значень коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію в економетричній моделі впливу активів банківських установ на ВВП

i	x_i	y_i	\hat{y}_i	$y_i - \bar{y}$	$(y_i - \bar{y})^2$	ε_i	ε_i^2	A_i	$\Delta\varepsilon_i$	$(\Delta\varepsilon_i)^2$
1	942.09	1082.57	898.9291	-1729.2185	2990196.4877	183.6409	33723.9678	0.1696	—	—
2	1054.28	1316.6	1289.5961	-1495.1885	2235588.5355	27.0039	729.2129	0.0205	-156.6369	24535.1261
3	1127.19	1408.89	1584.9536	-1402.8985	1968124.0934	-176.0636	30998.4019	0.125	-203.0676	41236.4389
4	1278.09	1454.93	2268.3792	-1356.8585	1841064.8846	-813.4492	661699.5507	0.5591	-637.3855	406260.3252
5	1316.85	1566.73	2454.24	-1245.0585	1550170.5726	-887.51	787674.005	0.5665	-74.0608	5485.0071
6	1254.39	1979.46	2156.2859	-832.3285	692770.6679	-176.8259	31267.4121	0.0893	710.6841	505071.841
7	1256.3	2383.18	2165.2689	-428.6085	183705.2133	217.9111	47485.2307	0.0914	394.737	155817.298
8	1333.83	2982.92	2536.4448	171.1315	29286.0035	446.4752	199340.0899	0.1497	228.5641	52241.5582
9	1359.7	3558.71	2662.3531	746.9215	557891.7846	896.3569	803455.7494	0.2519	449.8817	202393.5871
10	1493.3	3974.56	3314.8654	1162.7715	1352037.6507	659.6946	435196.9662	0.166	-236.6623	56009.059
11	1822.84	4194.1	4732.5779	1382.3115	1910785.1894	-538.4779	289958.4733	0.1284	-1198.1725	1435617.3961
12	2053.82	5459.57	5312.935	2647.7815	7010747.0754	146.635	21501.8187	0.0269	685.1129	469379.6959
13	2353.59	5191.03	5176.4209	2379.2415	5660790.2983	14.6091	213.4255	0.0028	-132.0259	17430.8365
$\Sigma\Sigma$	—	—	—	—	27983158.457	—	3343244.3041	2.347	—	3371478.1691

Додаток В

Таблиця В.1

Визначення параметрів економетричної моделі впливу кредитів, що надані банківськими установами, на ВВП

i	x_i	y_i	x_i^2	x_i^3	x_i^4	x_i^5	x_i^6	$x_i y_i$	$x_i^2 y_i$	$x_i^3 y_i$
1	755.03	1082.57	570070.3009	430420179.2885	324980147968.2165	245369761120442.4	185261530738767650	817372.8271	617141005.6453	465959973492.3806
2	825.32	1316.6	681153.1024	562169278.4728	463969548909.145	382923348105695.56	316034297658592700	1086616.312	896806174.6198	740152072037.2463
3	815.33	1408.89	664763.0089	542001224.0464	441909858001.7815	360302364524592.5	293765326867836000	1148710.2837	936577955.6091	763620104546.7847
4	911.4	1454.93	830649.96	757054373.544	689979356048.0015	628847185102148.5	573131324502098200	1326023.202	1208537546.3028	1101461119700.3718
5	1006.36	1566.73	1012760.4496	1019201606.0595	1025683728273.9941	1032207076785816.8	1038771913794174700	1576694.4028	1586722179.2018	1596813732261.5317
6	1009.77	1979.46	1019635.4529	1029597291.2748	1039656456810.5878	1049813900393627.5	1060070582200473100	1998799.3242	2018327593.5974	2038046654186.8809
7	1005.92	2383.18	1011875.0464	1017865346.6747	1023891109527.002	1029952544895401.8	1036049863961182500	2397288.4256	2411480373.0796	2425756336888.1826
8	1036.75	2982.92	1074850.5625	1114351320.6719	1155303731706.5664	1197761143846782.8	1241778865883152100	3092542.31	3206193239.8925	3324020841458.5493
9	1118.86	3558.71	1251847.6996	1400642317.1745	1567122662993.8113	1753390862717255.5	1961798900659828200	3981698.2706	4454962927.0435	4984479820551.907
10	1033.43	3974.56	1067977.5649	1103680054.8946	1140576079129.734	1178705537455041	1218109663572163000	4107429.5408	4244740910.3489	4386642598981.9087
11	960.6	4194.1	922752.36	886395917.016	851471917885.5697	817923924320878.2	785697721702635600	4028852.46	3870115673.076	3717633115556.8066
12	1065.35	5459.57	1134970.6225	1209140952.6804	1288158313938.037	1372339459753887.8	1462021843448804000	5816352.8995	6196451561.4823	6601389671025.192
13	1036.13	5191.03	1073565.3769	1112353293.9674	1152542618478.4397	1194183983284065.8	1237329850600119300	5378581.9139	5572910078.4492	5774259319583.579
$\Sigma\Sigma$	12580.25	36553.25	12316871.5075	12184873155.7654	12165245529670.887	12243721092305638	12409821685589828000	36756962.1722	37220967218.3484	37920235360271.32

Знайдемо коефіцієнти a, b, c, d кубічної регресії $\hat{y} = ax^3 + bx^2 + cx + d$ із системи рівнянь.

$$\begin{cases} a\sum x_i^3 + b\sum x_i^2 + c\sum x_i + nd = \sum y_i; \\ a\sum x_i^4 + b\sum x_i^3 + c\sum x_i^2 + d\sum x_i = \sum x_i y_i; \\ a\sum x_i^5 + b\sum x_i^4 + c\sum x_i^3 + d\sum x_i^2 = \sum x_i^2 y_i; \\ a\sum x_i^6 + b\sum x_i^5 + c\sum x_i^4 + d\sum x_i^3 = \sum x_i^3 y_i. \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 12184873155,7654a + 12316871,5075b + 12580,25c + 13d = 36553,25, \\ 12165245529670,887a + 12184873155,7654b + 12316871,5075c + 12580,25d = 36756962,1722, \\ 12243721092305638a + 12165245529670,887b + 12184873155,7654c + 12316871,5075d = 37220967218,3484, \\ 12409821685589828000a + 12243721092305638b + 12165245529670,887c + 12184873155,7654d = 37920235360271,32. \end{cases}$$

Розв'яжемо цю систему лінійних рівнянь методом Крамера:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 & 13 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} = 3,981604506914448e + 28;$$

$$\Delta a = \begin{vmatrix} 36553,25 & 12316871,5075 & 12580,25 & 13 \\ 36756962,1722 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 37220967218,3484 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 37920235360271,32 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= -6,413766644831746e + 24 \Rightarrow a = \frac{\Delta a}{\Delta} = \frac{-6,413766644831746e + 24}{3,981604506914448e + 28} \approx -0,0002;$$

$$\Delta b = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 36553,25 & 12580,25 & 13 \\ 12165245529670,887 & 36756962,1722 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 37220967218,3484 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 37920235360271,32 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= 1,8603890789789173e + 28 \Rightarrow b = \frac{\Delta b}{\Delta} = \frac{1,8603890789789173e + 28}{3,981604506914448e + 28} \approx 0,4672;$$

$$\Delta c = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 36553,25 & 13 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 36756962,1722 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 37220967218,3484 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 37920235360271,32 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= -1,7437252019279878e + 31 \Rightarrow c = \frac{\Delta c}{\Delta} = \frac{-1,7437252019279878e + 31}{3,981604506914448e + 28} \approx -437,9454;$$

$$\Delta d = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 & 36553,25 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 36756962,1722 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 37220967218,3484 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 37920235360271,32 \end{vmatrix} =$$

$$= 5,371507398707964e + 33 \Rightarrow d = \frac{\Delta d}{\Delta} = \frac{5,371507398707964e + 33}{3,981604506914448e + 28} \approx 134908,1103.$$

Отже, початкове рівняння кубічної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = -0,0002x^3 + 0,4672x^2 - 437,9454x + 134908,1103.$$

Таблиця В.2

Розрахунок проміжних даних для визначення значень коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію в економетричній моделі впливу активів банківських установ на ВВП

i	x_i	y_i	\hat{y}_i	$y_i - \bar{y}$	$(y_i - \bar{y})^2$	ε_i	ε_i^2	A_i	$\Delta\varepsilon_i$	$(\Delta\varepsilon_i)^2$
1	755,03	1082,57	1275,115	-1729,2185	2990196,4877	-192,545	37073,592	0,1779	—	—
2	825,32	1316,6	1172,1386	-1495,1885	2235588,5355	144,4614	20869,0962	0,1097	337,0064	113573,34
3	815,33	1408,89	1137,7764	-1402,8985	1968124,0934	271,1136	73502,5865	0,1924	126,6522	16040,7808
4	911,4	1454,93	1932,5616	-1356,8585	1841064,8846	-477,6316	228131,9356	0,3283	-748,7452	560619,3657
5	1006,36	1566,73	3207,7016	-1245,0585	1550170,5726	-1640,9716	2692787,8237	1,0474	-1163,34	1353360,0018
6	1009,77	1979,46	3252,0376	-832,3285	692770,6679	-1272,5776	1619453,6402	0,6429	368,3941	135714,1776
7	1005,92	2383,18	3201,9477	-428,6085	183705,2133	-818,7677	670380,5568	0,3436	453,8099	205943,3812
8	1036,75	2982,92	3582,7144	171,1315	29286,0035	-599,7944	359753,2814	0,2011	218,9733	47949,3238
9	1118,86	3558,71	4207,0607	746,9215	557891,7846	-648,3507	420358,6156	0,1822	-48,5563	2357,7165
10	1033,43	3974,56	3544,2924	1162,7715	1352037,6507	430,2676	185130,2253	0,1083	1078,6183	1163417,457
11	960,6	4194,1	2585,1556	1382,3115	1910785,1894	1608,9444	2588701,9291	0,3836	1178,6767	1389278,8382
12	1065,35	5459,57	3879,1537	2647,7815	7010747,0754	1580,4163	2497715,6157	0,2895	-28,5281	813,851
13	1036,13	5191,03	3575,5946	2379,2415	5660790,2983	1615,4354	2609631,397	0,3112	35,0191	1226,3359
$\Sigma\Sigma$	—	—	—	—	27983158,457	—	14003490,2948	4,3179	—	4990294,5695

Додаток Г

Таблиця Г.1

Визначення параметрів економетричної моделі впливу банківського кредитування на експорт

i	x_i	y_i	x_i^2	x_i^3	x_i^4	x_i^5	x_i^6	$x_i y_i$	$x_i^2 y_i$	$x_i^3 y_i$
1	755.03	549.37	570070.3009	430420179.2885	324980147968.2165	245369761120442.4	185261530738767650	414790.8311	313179521.2054	236459933895.738
2	825.32	707.95	681153.1024	562169278.4728	463969548909.145	382923348105695.56	316034297658592700	584285.294	482222338.8441	397987740694.7962
3	815.33	717.35	664763.0089	542001224.0464	441909858001.7815	360302364524592.5	293765326867836000	584876.9755	476867744.4344	388804578069.7116
4	911.4	681.9	830649.96	757054373.544	689979356048.0015	628847185102148.5	573131324502098200	621483.66	566420207.724	516235377319.6535
5	1006.36	770.12	1012760.4496	1019201606.0595	1025683728273.9941	1032207076785816.8	1038771913794174700	775017.9632	779947077.446	784907540858.5083
6	1009.77	1044.54	1019635.4529	1029597291.2748	1039656456810.5878	1049813900393627.5	1060070582200473100	1054745.1558	1065050015.9722	1075455554628.2137
7	1005.92	1174.63	1011875.0464	1017865346.6747	1023891109527.002	1029952544895401.8	1036049863961182500	1181583.8096	1188578785.7528	1195615172164.4888
8	1036.75	1430.23	1074850.5625	1114351320.6719	1155303731706.5664	1197761143846782.8	1241778865883152100	1482790.9525	1537283520.0044	1593778689364.536
9	1118.86	1608.89	1251847.6996	1400642317.1745	1567122662993.8113	1753390862717255.5	1961798900659828200	1800122.6654	2014085245.4094	2253479417678.81
10	1033.43	1636.42	1067977.5649	1103680054.8946	1140576079129.734	1178705537455041	1218109663572163000	1691125.5206	1747659846.7537	1806084115430.6333
11	960.6	1637.4	922752.36	886395917.016	851471917885.5697	817923924320878.2	785697721702635600	1572886.44	1510914714.264	1451384674521.9985
12	1065.35	2224.7	1134970.6225	1209140952.6804	1288158313938.037	1372339459753887.8	1462021843448804000	2370084.145	2524969143.8757	2689975877428.0293
13	1036.13	1840.56	1073565.3769	1112353293.9674	1152542618478.4397	1194183983284065.8	1237329850600119300	1907059.4328	1975961490.1071	2047352978744.6333
$\Sigma\Sigma$	12580.25	16024.06	12316871.5075	12184873155.7654	12165245529670.887	12243721092305638	12409821685589828000	16040852.8455	16183139651.7932	16437521650799.75

Знайдемо коефіцієнти a, b, c, d кубічної регресії $\hat{y} = ax^3 + bx^2 + cx + d$ із системи рівнянь.

$$\begin{cases} a\sum x_i^3 + b\sum x_i^2 + c\sum x_i + nd = \sum y_i; \\ a\sum x_i^4 + b\sum x_i^3 + c\sum x_i^2 + d\sum x_i = \sum x_i y_i; \\ a\sum x_i^5 + b\sum x_i^4 + c\sum x_i^3 + d\sum x_i^2 = \sum x_i^2 y_i; \\ a\sum x_i^6 + b\sum x_i^5 + c\sum x_i^4 + d\sum x_i^3 = \sum x_i^3 y_i. \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 12184873155,7654a + 12316871,5075b + 12580,25c + 13d = 16024,06, \\ 12165245520670,887a + 12184873155,7654b + 12310871,5075c + 12580,25d = 16040852,8455, \\ 12243721002305638a + 12165245520670,887b + 12184873155,7654c + 12316871,5075d = 16183130651,7032, \\ 12400821685589828000a + 12243721092305638b + 12165245520670,887c + 12184873155,7654d = 16437521650790,75. \end{cases}$$

Розв'яжемо цю систему лінійних рівнянь методом Крамера:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 & 13 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} = 3,981604506914448e + 28;$$

$$\Delta a = \begin{vmatrix} 16024,06 & 12316871,5075 & 12580,25 & 13 \\ 16040852,8455 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 16183139651,7932 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 16437521650799,75 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= -1,8117167257984668e + 24 \Rightarrow a = \frac{\Delta a}{\Delta} = \frac{-1,8117167257984668e + 24}{3,981604506914448e + 28} \approx 0;$$

$$\Delta b = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 16024,06 & 12580,25 & 13 \\ 12165245529670,887 & 16040852,8455 & 12316871,5075 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 16183139651,7932 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 16437521650799,75 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= 5,358648048888586e + 27 \Rightarrow b = \frac{\Delta b}{\Delta} = \frac{5,358648048888586e + 27}{3,981604506914448e + 28} \approx 0,1346;$$

$$\Delta c = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 16024,06 & 13 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 16040852,8455 & 12580,25 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 16183139651,7932 & 12316871,5075 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 16437521650799,75 & 12184873155,7654 \end{vmatrix} =$$

$$= -5,07825645910904be + 30 \Rightarrow c = \frac{\Delta c}{\Delta} = \frac{-5,07825645910904be + 30}{3,981604506914448e + 28} \approx -127,543;$$

$$\Delta d = \begin{vmatrix} 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 12580,25 & 16024,06 \\ 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 12316871,5075 & 16040852,8455 \\ 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 12184873155,7654 & 16183139651,7932 \\ 12409821685589828000 & 12243721092305638 & 12165245529670,887 & 16437521650799,75 \end{vmatrix} =$$

$$= 1,5844238106883557e + 33 \Rightarrow d = \frac{\Delta d}{\Delta} = \frac{1,5844238106883557e + 33}{3,981604506914448e + 28} \approx 39793,601.$$

Отже, початкове рівняння кубічної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = 0,1346x^2 - 127,543x + 39793,601.$$

Таблиця Г.2

Розрахунок проміжних даних для визначення значень коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію в економетричній моделі впливу банківського кредитування на експорт

i	x_i	y_i	\hat{y}_i	$y_i - \bar{y}$	$(y_i - \bar{y})^2$	ε_i	ε_i^2	A_i	$\Delta\varepsilon_i$	$(\Delta\varepsilon_i)^2$
1	755,03	549,37	632,7726	-683,25	466830,5625	-83,4026	6956,0009	0,1518	—	—
2	825,32	707,95	623,0013	-524,67	275278,6089	84,9487	7216,2789	0,12	168,3513	28342,1692
3	815,33	717,35	608,9829	-515,27	265503,1729	108,3671	11743,4344	0,1511	23,4184	548,4235
4	911,4	681,9	896,4625	-550,72	303292,5184	-214,5625	46037,057	0,3147	-322,9296	104283,5303
5	1006,36	770,12	1366,0787	-462,5	213906,25	-595,9587	355166,7719	0,7739	-381,3962	145463,078
6	1009,77	1044,54	1383,4042	-188,08	35374,0864	-338,8642	114828,9259	0,3244	257,0945	66097,5971
7	1005,92	1174,63	1363,8382	-57,99	3362,8401	-189,2082	35799,7433	0,1611	149,656	22396,9092
8	1036,75	1430,23	1516,9354	197,61	39049,7121	-86,7054	7517,8349	0,0606	102,5028	10506,8141
9	1118,86	1608,89	1838,7037	376,27	141579,1129	-229,8137	52814,3314	0,1428	-143,1082	20479,9681
10	1033,43	1636,42	1500,9406	403,8	163054,44	135,4794	18354,6773	0,0828	365,2931	133439,0662
11	960,6	1637,4	1131,6413	404,78	163846,8484	505,7587	255791,8614	0,3089	370,2793	137106,7331
12	1065,35	2224,7	1647,3388	992,08	984222,7264	577,3612	333345,9536	0,2595	71,6025	5126,918
13	1036,13	1840,56	1513,9598	607,94	369591,0436	326,6002	106667,7122	0,1774	-250,761	62881,0618
$\Sigma\Sigma$	—	—	—	—	3424891,9226	—	1352240,5831	3,029	—	736672,2686

Додаток Д

Таблиця Д.1

Визначення параметрів економетричної моделі впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП

i	x_i	y_i	x_i^2	x_i^3	x_i^4	x_i^5	x_i^6	$x_i y_i$	$x_i^2 y_i$	$x_i^3 y_i$
1	186.54	1082.57	34797.1716	6491064.3903	1210843151.3598	225870681454.6658	42133916918553.34	201942.6078	37670374.059	7027031576.9681
2	174.65	1316.6	30502.6225	5327283.0196	930409979.3775	162496102898.2815	28379944371184.863	229944.19	40159752.7835	7013900823.6383
3	161.78	1408.89	26172.7684	4234230.4718	685013805.72	110821533489.3878	17928707687913.164	227930.2242	36874551.6711	5965564969.3467
4	167.77	1454.93	28146.7729	4722184.0894	792240824.6842	132914243157.264	22299022574494.18	244093.6061	40951584.2954	6870447297.2388
5	179.04	1566.73	32055.3216	5739184.7793	1027543642.8794	183971413821.1325	32938241930535.56	280507.3392	50222034.0104	8991752969.2163
6	175.71	1979.46	30874.0041	5424871.2604	953204129.1668	167487497535.9014	29429228192033.242	347810.9166	61113856.1558	10738315665.1332
7	157.38	2383.18	24768.4644	3898060.9273	613476828.7341	96548983306.1675	15194878992724.64	375064.8684	59027708.9888	9289780840.6561
8	170.77	2982.92	29162.3929	4980061.8355	850445159.654	145230519914.1086	24801015885732.324	509393.2484	86989085.0293	14855126050.4481
9	196.86	3558.71	38753.8596	7629084.8009	1501861633.8965	295656481248.8675	58202934898652.055	700567.6506	137913747.6971	27149700371.6543
10	206.74	3974.56	42741.4276	8836362.742	1826829633.286	377678758385.5564	78081306508629.92	821700.5344	169878368.4819	35120653899.9389
11	199.56	4194.1	39824.1936	7947316.0748	1585966395.8903	316495453963.8645	63159832793028.8	836974.596	167026650.3778	33331838349.3858
12	242.63	5459.57	58869.3169	14283462.3594	3465596472.2726	840857672067.5071	204017296973739.25	1324655.4691	321401156.4677	77981562593.7661
13	209.94	5191.03	44074.8036	9253064.2678	1942588312.3786	407826990300.7576	85619198343741.05	1089804.8382	228793627.7317	48032934205.9948
$\Sigma\Sigma$	2429.37	36553.25	460743.1197	88766231.0185	17386019969.2999	3463856331543.462	702185526070962.4	7190390.089	1438022497.7494	292368609613.3852

Знайдемо коефіцієнти a, b, c, d кубічної регресії $\hat{y} = ax^3 + bx^2 + cx + d$ із системи рівнянь.

$$\begin{cases} a\sum x_i^3 + b\sum x_i^2 + c\sum x_i + nd = \sum y_i; \\ a\sum x_i^4 + b\sum x_i^3 + c\sum x_i^2 + d\sum x_i = \sum x_i y_i; \\ a\sum x_i^5 + b\sum x_i^4 + c\sum x_i^3 + d\sum x_i^2 = \sum x_i^2 y_i; \\ a\sum x_i^6 + b\sum x_i^5 + c\sum x_i^4 + d\sum x_i^3 = \sum x_i^3 y_i. \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 88766231,0185a + 460743,1197b + 2429,37c + 13d = 36553,25, \\ 17386019969,2999a + 88766231,0185b + 460743,1197c + 2429,37d = 7190390,089, \\ 3463856331543,462a + 17386019969,2999b + 88766231,0185c + 460743,1197d = 1438022497,7494, \\ 702185526070962,4a + 3463856331543,462b + 17386019969,2999c + 88766231,0185d = 292368609613,3852. \end{cases}$$

Розв'яжемо цю систему лінійних рівнянь методом Крамера:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 & 13 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} = 983143605949018500000;$$

$$\Delta a = \begin{vmatrix} 36553,25 & 460743,1197 & 2429,37 & 13 \\ 7190390,089 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 1438022497,7494 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 292368609613,3852 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= -41923420042952050000 \Rightarrow a = \frac{\Delta a}{\Delta} = \frac{-41923420042952050000}{983143605949018500000} \approx -0,0426;$$

$$\Delta b = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 36553,25 & 2429,37 & 13 \\ 17386019969,2999 & 7190390,089 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 1438022497,7494 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 292368609613,3852 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= 2,5280012836336654e + 22 \Rightarrow b = \frac{\Delta b}{\Delta} = \frac{2,5280012836336654e + 22}{983143605949018500000} \approx 25,7134;$$

$$\Delta c = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 36553,25 & 13 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 7190390,089 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 1438022497,7494 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 292368609613,3852 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= -4,96847805869304e + 24 \Rightarrow c = \frac{\Delta c}{\Delta} = \frac{-4,96847805869304e + 24}{983143605949018500000} \approx 5053,6646;$$

$$\Delta d = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 & 36553,25 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 7190390,089 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 1438022497,7494 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 292368609613,3852 \end{vmatrix} =$$

$$= 3,215794800911772e + 26 \Rightarrow d = \frac{\Delta d}{\Delta} = \frac{3,215794800911772e + 26}{983143605949018500000} \approx 327093,0901.$$

Отже, початкове рівняння кубічної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = -0,0426x^3 + 25,7134x^2 - 5053,6646x + 327093,0901.$$

Таблиця Д.2

Розрахунок проміжних даних для визначення значень коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію в економетричній моделі впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств на ВВП

i	x_i	y_i	\hat{y}_i	$y_i - \bar{y}$	$(y_i - \bar{y})^2$	ε_i	ε_i^2	A_i	$\Delta\varepsilon_i$	$(\Delta\varepsilon_i)^2$
1	186,54	1082,57	2304,8132	-1729,2185	2990196,4877	-1222,2432	1493878,5222	1,129	—	—
2	174,65	1316,6	1598,5336	-1495,1885	2235588,5355	-281,9336	79486,5417	0,2141	940,3097	884182,2509
3	161,78	1408,89	1920,5667	-1402,8985	1968124,0934	-511,6767	261813,0356	0,3632	-229,7431	52781,8983
4	167,77	1454,93	1597,1789	-1356,8585	1841064,8846	-142,2489	20234,7405	0,0978	369,4278	136476,9159
5	179,04	1566,73	1771,278	-1245,0585	1550170,5726	-204,548	41839,8967	0,1306	-62,2992	3881,1856
6	175,71	1979,46	1629,1766	-832,3285	692770,6679	350,2834	122698,4308	0,177	554,8314	307837,8693
7	157,38	2383,18	2384,2572	-428,6085	183705,2133	-1,0772	1,1603	0,0005	-351,3605	123454,2336
8	170,77	2982,92	1553,2261	171,1315	29286,0035	1429,6939	2044024,6253	0,4793	1430,7711	2047105,8852
9	196,86	3558,71	3356,4338	746,9215	557891,7846	202,2762	40915,655	0,0568	-1227,4177	1506554,228
10	206,74	3974,56	4471,981	1162,7715	1352037,6507	-497,421	247427,6715	0,1252	-699,6972	489576,1791
11	199,56	4194,1	3661,4897	1382,3115	1910785,1894	532,6103	283673,7303	0,127	1030,0313	1060964,5183
12	242,63	5459,57	5489,984	2647,7815	7010747,0754	-30,414	925,0117	0,0056	-563,0243	316996,3673
13	209,94	5191,03	4814,3311	2379,2415	5660790,2983	376,6989	141902,0536	0,0726	407,1129	165740,9097
$\Sigma\Sigma$	—	—	—	—	27983158,457	—	4778821,0752	2,9785	—	7095552,4413

Додаток Е
Таблиця Е.1

*Визначення параметрів економетричної моделі впливу обсягу
банківського кредитування домогосподарств та експорт*

i	x_i	y_i	x_i^2	x_i^3	x_i^4	x_i^5	x_i^6	$x_i y_i$	$x_i^2 y_i$	$x_i^3 y_i$
1	186,54	549,37	34797,1716	6491064,3903	1210843151,3598	225870681454,6658	42133916918553,34	102479,4798	19116522,1619	3565996044,0793
2	174,65	707,95	30502,6225	5327283,0196	930409979,3775	162496102898,2815	28379944371184,863	123643,4675	21594331,5989	3771450013,7435
3	161,78	717,35	26172,7684	4234230,4718	685013805,72	110821533489,3878	17928707687913,164	116052,883	18775035,4117	3037425228,9113
4	167,77	681,9	28146,7729	4722184,0894	792240824,6842	132914243157,264	22299022574494,18	114402,363	19193284,4405	3220057330,5844
5	179,04	770,12	32055,3216	5739184,7793	1027543642,8794	183971413821,1325	32938241930535,56	137882,2848	24686444,2706	4419860982,2068
6	175,71	1044,54	30874,0041	5424871,2604	953204129,1668	167487497535,9014	29429228192033,242	183536,1234	32249132,2426	5666495026,3497
7	157,38	1174,63	24768,4644	3898060,9273	613476828,7341	96548983306,1675	15194878992724,64	184863,2694	29093781,3382	4578779307,0015
8	170,77	1430,23	29162,3929	4980061,8355	850445159,654	145230519914,1086	24801015885732,324	244240,3771	41708929,1974	7122633839,0344
9	196,86	1608,89	38753,8596	7629084,8009	1501861633,8965	295656481248,8675	58202934898652,055	316726,0854	62350697,1718	12274358245,2492
10	206,74	1636,42	42741,4276	8836362,742	1826829633,286	377678758385,5564	78081306508629,92	338313,4708	69942926,9532	14460000718,3029
11	199,56	1637,4	39824,1936	7947316,0748	1585966395,8903	316495453963,8645	63159832793028,8	326759,544	65208134,6006	13012935340,9037
12	242,63	2224,7	58869,3169	14283462,3594	3465596472,2726	840857672067,5071	204017296973739,25	539778,961	130966569,3074	31776418711,0617
13	209,94	1840,56	44074,8036	9253064,2678	1942588312,3786	407826990300,7576	85619198343741,05	386407,1664	81122320,514	17030819968,7125
$\Sigma\Sigma$	2429,37	16024,06	460743,1197	88766231,0185	17386019969,2999	3463856331543,462	702185526070962,4	3115085,4756	616008109,2089	123937230756,141

Знайдемо коефіцієнти a, b, c, d кубічної регресії $\hat{y} = ax^3 + bx^2 + cx + d$ із системи рівнянь.

$$\begin{cases} a\sum x_i^3 + b\sum x_i^2 + c\sum x_i + nd = \sum y_i; \\ a\sum x_i^4 + b\sum x_i^3 + c\sum x_i^2 + d\sum x_i = \sum x_i y_i; \\ a\sum x_i^5 + b\sum x_i^4 + c\sum x_i^3 + d\sum x_i^2 = \sum x_i^2 y_i; \\ a\sum x_i^6 + b\sum x_i^5 + c\sum x_i^4 + d\sum x_i^3 = \sum x_i^3 y_i. \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 88766231,0185a + 460743,1197b + 2429,37c + 13d = 16024,06, \\ 17386019969,2999a + 88766231,0185b + 460743,1197c + 2429,37d = 3115085,4756, \\ 3463856331543,462a + 17386019969,2999b + 88766231,0185c + 460743,1197d = 616008109,2089, \\ 702185526070962,4a + 3463856331543,462b + 17386019969,2999c + 88766231,0185d = 123937230756,141. \end{cases}$$

Розв'яжемо цю систему лінійних рівнянь методом Крамера:

$$\Delta = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 & 13 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} = 983143605949018500000;$$

$$\Delta a = \begin{vmatrix} 16024,06 & 460743,1197 & 2429,37 & 13 \\ 3115085,4756 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 616008109,2089 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 123937230756,141 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= -12622151812320231000 \Rightarrow a = \frac{\Delta a}{\Delta} = \frac{-12622151812320231000}{983143605949018500000} \approx -0,0128;$$

$$\Delta b = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 16024,06 & 2429,37 & 13 \\ 17386019969,2999 & 3115085,4756 & 460743,1197 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 616008109,2089 & 88766231,0185 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 123937230756,141 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= 7,669118118941016e + 21 \Rightarrow b = \frac{\Delta b}{\Delta} = \frac{7,669118118941016e + 21}{983143605949018500000} \approx 7,8006;$$

$$\Delta c = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 16024,06 & 13 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 3115085,4756 & 2429,37 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 616008109,2089 & 460743,1197 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 123937230756,141 & 88766231,0185 \end{vmatrix} =$$

$$= -1,5171495421003924e + 24 \Rightarrow c = \frac{\Delta c}{\Delta} = \frac{-1,5171495421003924e + 24}{983143605949018500000} \approx -1543,1617;$$

$$\Delta d = \begin{vmatrix} 88766231,0185 & 460743,1197 & 2429,37 & 16024,06 \\ 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 460743,1197 & 3115085,4756 \\ 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 88766231,0185 & 616008109,2089 \\ 702185526070962,4 & 3463856331543,462 & 17386019969,2999 & 123937230756,141 \end{vmatrix} =$$

$$= 9,910761319044757e + 25 \Rightarrow d = \frac{\Delta d}{\Delta} = \frac{9,910761319044757e + 25}{983143605949018500000} \approx 100806,8532.$$

Отже, початкове рівняння кубічної регресії має вигляд:

$$\hat{y} = -0,0128x^3 + 7,8006x^2 - 1543,1617x + 100806,8532.$$

Таблиця Е.2

Розрахунок проміжних даних для визначення значень коефіцієнтів кореляції, детермінації та F-критерію в економетричній моделі впливу обсягу банківського кредитування домогосподарств та експорт

i	x_i	y_i	\hat{y}_i	$y_i - \bar{y}$	$(y_i - \bar{y})^2$	ε_i	ε_i^2	A_i	$\Delta\varepsilon_i$	$(\Delta\varepsilon_i)^2$
1	186,54	549,37	1048,6328	-683,25	466830,5625	-499,2628	249263,3666	0,9088	—	—
2	174,65	707,95	838,0114	-524,67	275278,6089	-130,0614	16915,963	0,1837	369,2014	136309,7043
3	161,78	717,35	956,2314	-515,27	265503,1729	-238,8814	57064,3326	0,333	-108,82	11841,8006
4	167,77	681,9	846,5051	-550,72	303292,5184	-164,6051	27094,8424	0,2414	74,2763	5516,9701
5	179,04	770,12	887,302	-462,5	213906,25	-117,182	13731,6243	0,1522	47,4231	2248,9501
6	175,71	1044,54	846,3695	-188,08	35374,0864	198,1705	39271,5381	0,1897	315,3525	99447,1935
7	157,38	1174,63	1107,6516	-57,99	3362,8401	66,9784	4486,1092	0,057	-131,1921	17211,3551
8	170,77	1430,23	828,6939	197,61	39049,7121	601,5361	361845,6366	0,4206	534,5576	285751,8717
9	196,86	1608,89	1377,2298	376,27	141579,1129	231,6602	53666,4706	0,144	-369,8758	136808,1193
10	206,74	1636,42	1736,5334	403,8	163054,44	-100,1134	10022,69	0,0612	-331,7736	110073,7442
11	199,56	1637,4	1474,3169	404,78	163846,8484	163,0831	26596,0814	0,0996	263,1964	69272,364
12	242,63	2224,7	2226,8714	992,08	984222,7264	-2,1714	4,7149	0,001	-165,2544	27309,0312
13	209,94	1840,56	1849,7107	607,94	369591,0436	-9,1507	83,736	0,005	-6,9793	48,7112
$\Sigma\Sigma$	—	—	—	—	3424891,9226	—	860047,1057	2,7971	—	901839,8153

Науково-концептуальні підходи до розгляду сутності дефініції «рейтинг»

Сутність	Джерело
Рейтинг – 1) рівень чи шкала, що відображає, наскільки хорошим, популярним чи важливим є досліджуваний об'єкт; 2) оцінювання майбутньої прибутковості інвестицій у визначену компанію; 3) визначення рівня ризику, пов'язаного із наданням кредиту певній компанії, що обчислюється спеціалізованою незалежною організацією (рейтинговим агентством).	Longman Business English Dictionary. Longman (Pearson Education Limited), 2000. 533 p. [208]
Рейтинг – визначена в процесі оцінювання фінансова чи кредитна позиція підприємства або індивідуума.	Oxford Business English Dictionary for learners of English. Oxford University Press, 2006. 616 p. [212]
Рейтинг – 1. Показник оцінки діяльності, популярності, авторитету якоїсь особи, організації, групи, програм у певний час, що визначається соціологічним опитуванням, голосуванням тощо й визначається місцем, яке вони посідають серед собі подібних. 2. Відносний показник надійності ділового партнера, банку, страхової компанії тощо.	Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. [24]
Під рейтингом розуміється оцінка відносної надійності корпоративних та муніципальних боргових зобов'язань, що формується залежно від можливостей емітента сплатити основний борг та відсотки за ним.	Економічний глосарій економічного факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. URL: http://vocable.ru/dictionary/417/word/%D0%E5%E9%F2%E8%ED%E3 [57]
Рейтинг (англ. <i>rating</i>) – оцінка, віднесення до класу, розряду чи категорії.	Дяків Р. С., Бохан А. В., Горбаль В. М., Гуриченко О. М. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. Київ: Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с. [56]
У словнику розгляд досліджуваного поняття здійснюється із точки зору маркетингу та фінансів. У першому випадку рейтингом вважається комплексна оцінка, що забезпечує приналежність об'єкта рейтингування до визначеної класифікаційної ознаки чи категорії. З погляду фінансів, рейтинг – це відносний показник, що відображає рівень надійності ділового партнера, кредитоспроможності позичальника, надійності цінних паперів.	Тринько Р., Тринько О. Термінологічний словник ринкової економіки: глобалізація, маркетинг, статистика, страхування, фінанси. Львів: Українські технології 2006, 216 с. [168]
Рейтинг – 1) незалежна оцінка якості боргів компанії; 2) показник ступеня ризику надання кредиту тим чи іншим фірмам чи приватним особам, що дає можливість зробити висновок про доцільність встановлення з ними ділових зв'язків та видачі позик (так званий кредитний рейтинг).	Коломойцев В. Е. Універсальний словник економічних термінів: інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво: навч. посіб. Київ: Молодь, 2000. 382 с. [86]

Джерело: складено авторкою.

*Науково-концептуальні підходи до розгляду сутності
дефініції «кредитний рейтинг»*

Сутність	Джерело
Кредитний рейтинг умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за національною шкалою кредитних рейтингів.	Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text [132]
Кредитний рейтинг – це універсальний інструмент для оцінки кредитоспроможності позичальника, надійності його боргових зобов'язань і встановлення плати за відповідний кредитний ризик.	Агентство «Кредит-Рейтинг». URL: www.credit-rating.ua [1]
Кредитний рейтинг є висновком щодо кредитного ризику. Встановлені рейтинги ідентифікують погляди агентства щодо здатності та готовності емітента виконати взяті фінансові зобов'язання своєчасно й у повному обсязі	Standard and Poor's. URL: https://www.spglobal.com/ratings/en/about/understanding-credit-ratings [216]
Кредитний рейтинг (Credit rating) – це оцінка ймовірності того, що приватна особа, фірма або країна зможе і захоче розплатитися за своїми боргами.	Nigar Hashimzade, John Black, Gareth Myles. A Dictionary of Economics. Oxford University Press, Jan 11, 2017. 584 p. [210]
кредитний рейтинг – це міра, яка відображає кредитоспроможність приватної особи, підприємства, регіону чи країни, а також надійність цінних паперів. Такі рейтинги розраховуються на основі минулого й поточного фінансового стану об'єктів рейтингування, а також оцінок їхньої власності й узятих боргів	Коваленко Н. FITCH, S&P, MOODY'S: хто ставить оцінки банкам? 2008. URL: http://www.prostobank.ua/depozity/stati/fitch_s_p_moody_s_kto_stavit_otsenki_bankam [83].
Кредитний рейтинг являє собою незалежну суб'єктивну якісну оцінку, якою інвестори керуються при визначенні ступеня довіри кредитором та яка допомагає приймати рішення про здійснення інвестицій	Кредитный рейтинг государственных ценных бумаг Украины. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/ru/publish/printable_article?art_id=39188 [94].
Кредитні рейтинги – це думка рейтингового агентства про кредитоспроможність об'єкта рейтингування загалом та/чи відносно його окремого боргового зобов'язання або іншого фінансового інструменту, виражена у вигляді оцінки за шкалою кредитних рейтингів	Regulation (EC) № 1060/2009 of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on credit rating agencies. URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:302:0001:0031:EN:PDF [213].

Джерело: складено авторкою

*Інформація про основних світових лідерів
у сфері присвоєння кредитних рейтингів*

Агентство	Рік заснування	Функції
Standard & Poors	1860 р., Нью-Йорк	Вважається одним із найбільш професійних дослідників світового майданчика. Оціночна діяльність Standard & Poors здійснюється не тільки на загальному, але й на національному рівні. Воно проводить дослідження на внутрішньому і зовнішньому ринках, після чого виносить об'єктивне судження про їхні фінансові можливості. У число обов'язків Standard & Poors входить виявлення ризику переказу коштів за кордон. Фірма-емітент повинна продемонструвати хорошу кредитоспроможність і відсутність непогашених боргових зобов'язань.
Moody's	1909, Нью-Йорк	Головним завданням вважається аналіз біржових ринків і привласнення кредитних рейтингів. Оскільки Moody's займається національною оцінкою, він розробив 40 окремих систем для аналізу різних підрозділів. Установа оцінює галузі, країни, підприємства та інші групи. Залежно від предмета аналізу, фахівці застосовують певну систему, що дозволяє провести повноцінне дослідження.
Fitch Ratings	1913, Нью-Йорк, Лондон	Здійснює незалежний аналіз кредитних ринків і учасників системи. Воно вивчає платоспроможність і надійність кожної організації, після чого складає загальний список. У 1924-му керівництво ввело оціночну шкалу з додаванням проміжних рівнів. Fitch Ratings прославився у ролі аналітика, що створює докладні звіти із зазначенням всіляких нюансів.

Джерело: складено авторами з урахуванням [116; 204; 220].

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в іноземних наукових виданнях:

1. Dubyna M, Zhavoronok A., Nitchenko K., Sadchykova I., Chiipesh N., **Murashkovska I.** Current Trends in the Development of the Credit Services Market of the European Union. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21(10). Pp. 59-66. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.10.8> (0,67 д.а.). Особистий внесок здобувача: визначено основні особливості функціонування ринку кредитних послуг в Європейському Союзі (0,1 д.а.) (представлено в таких наукометричних базах даних: *Web of Science, Electronic Journal Service, ProQuest, Cite Factor, Thomson Reuters*).

*Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених**до наукометричних баз даних:*

2. **Мурашківська І.**, Барилко А. Теоретичні положення здійснення банківського кредитування домогосподарств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 4(36). С. 325–337. (1,5 д.а.). DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-325-337](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-325-337). Особистий внесок: обґрунтовано сутність банківського кредитування домогосподарств» (1,2 д.а.)

3. Тарасенко А. В., **Мурашківська І. А.**, Мекшун В. С. Кредитна поведінка домогосподарств: сутність, ознаки та фактори, що впливають на її формування. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 75. С. 182-187. (1,5 д.а.). URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/75_2023/35.pdf. Особистий внесок: досліджено наукові підходи до розгляду сутності дефініції «кредитна поведінка» та запропоновано авторська трактування поняття «кредитна поведінка домогосподарств» (0,6 д.а.)

4. Дубина М., Островська Н., **Мурашківська І.** Теоретичні положення функціонування рейтингових агентств на ринку кредитних послуг. *Проблеми*

і перспективи економіки та управління. 2021. № 2(26). С. 124-133. (1,2 д.а.). DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-124-133. *Особистий внесок: проаналізовано та конкретизовано роль рейтингових агентств у розвитку фінансових установ та кредитної системи (0,7 д.а.)*

5. **Мурашківська І.**, Лобко О. Система банківського кредитування домогосподарств: сутність та особливості функціонування в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 2(27). С. 289–305. (1,2 д.а.). DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-289-305](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-289-305). *Особистий внесок: обґрунтовано доцільність застосування системного підходу до розгляду сутності банківського кредитування домогосподарств (0,9 д.а.)*

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. **Мурашківська І. А.**, Вербівський Р. П. Розвиток споживчого кредитування в Україні в умовах макроекономічної нестабільності. *Технологічні інновації та їхній вплив на сучасний світ* : матеріали Міжнародної науково-технічної конференції / Міжнародний центр технологічних інновацій (Харків, 18 січня 2024 р). Харків : Research Europe, 2024. С. 51-54. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: визначено основні напрямки розвитку споживчого кредитування в Україні в умовах нестабільності зовнішнього макроекономічного середовища (0,1 д.а.)*

7. Мурашківська І. А. Роль цифрових технологій у розвитку кредитних рейтингових агентств. *Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 46-47. (0,1 д.а.).

8. Дубина М. В., **Мурашківська І. А.**, Рижа Г. В. Роль рейтингових агентств у діяльності кредитних установ. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства* : збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів,

аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 57-58. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: обґрунтовано вплив рейтингових агентств на функціонування кредитних установ (0,1 д.а.)*

9. Мурашківська І. А. Філософські аспекти реалізації банківського кредитування та його роль у життєдіяльності домогосподарств. *Актуальні питання розвитку науки та освіти* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 березня 2024 року. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 13-15. (0,2 д.а.).

10. **Мурашківська І.**, Лобко О. Особливості функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка і сталий розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.). Берегове : ЗУІ ім. Ф. Ракоці II, 2024. С. 307-309. (0,2 д.а.). *Особистий внесок: конкретизовано напрямки впливу процесу цифровізації на сучасний стан системи банківського кредитування домогосподарств (0,1 д.а.)*

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

вул. Краснова, 6/1
м. Одеса, 65059, Україна
Контакт-центр: 0 800 30 70 30
307030@pivdennyi.ua

Вих 2427/2407/3291/2024
вср 05.03.2024р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Мурашківської Ірини Анатоліївни на тему:

«Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в умовах становлення цифрової економіки»

Теоретико-прикладні положення, які були отримані Мурашківською І.А. під час виконання дисертації є актуальними для функціонування сучасної банківської системи України, а окремі, розроблені авторкою, рекомендації використовуються у роботі АБ «Південний».

Зокрема, цікавими з позиції врахування в практичній діяльності банку є пропозиції щодо підвищення якості надання кредитних послуг домогосподарствам на основі використання сучасних цифрових технологій у сфері фінансових послуг. Також в роботі АБ «Південний» були враховані рекомендації дисертантки щодо здійснення впливу на кредитну поведінку домогосподарств з метою стимулювання попиту цих економічних суб'єктів на кредитні продукти банку.

Начальник
Регіонального відділення
АБ «Південний» в м. Чернівці

Андрій Жерибор

БІЗНЕС-КОНСУЛЬТАТИВНА КОМПАНІЯ «ПРИВАТ КОНСАЛТ»

Юридична адреса:

вул. Фрідріха Шиллера, 1, м. Чернівці, 58059, Україна

Тел. (099) 283 28 50

<https://privat-consult.com> e-mail: privatconsulting.ua@gmail.com

від 19.02.2024 № 1/17

Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мурашківської Ірини Анатоліївни на тему:
«Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні
в умовах становлення цифрової економіки»

Бізнес-консультативною компанією «Приват Консалт» розглянуто результати наукового дослідження аспірантки спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Мурашківської І.А. та частково використані у роботі такі з них: пропозиції щодо підвищення рівня кредитної грамотності домогосподарств, напрямки забезпечення зростання цифрової фінансової грамотності населення, рекомендації щодо зростання якості надання фінансових послуг домогосподарствам. Також вагома увага була приділена ознайомленню з результатами емпіричного аналізу сучасного розвитку банківського кредитування в Україні та враховано їх в процесі надання консультаційної підтримки громадянам та суб'єктам підприємницької діяльності у сфері фінансових послуг.

Директор

А.В. Жаворонок

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

тел. +38(0462) 665-103;
факс +38(0462) 665-105
E-mail: cst@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код ЄДРПОУ 05460798

CHERNIHIV POLYTECHNIC
NATIONAL UNIVERSITY

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035,
Україна

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14035,
Ukraine

04.03.2024 № 600/24-582/РС
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Мурашківської Ірини Анатоліївни на тему:
**«Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в
умовах становлення цифрової економіки»**

Основні теоретичні та методичні положення і висновки щодо удосконалення функціонування системи банківського кредитування домогосподарств в Україні, що підготовлені в рамках підготовки дисертації Мурашківської Ірини Анатоліївни з метою отримання ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» використані у навчальному процесі кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національного університету «Чернігівська політехніка» при розробці методичних матеріалів, а також під час проведення лекційних та практичних занять з таких навчальних дисциплін: «Банківська система», «Банківські операції», «Ринок кредитних послуг».

Ректор

Олег НОВОМЛИНЕЦЬ